

DOKTORI (PHD) ÉRTEKEZÉS

A véleményszabadság korlátai a köznyugalom elleni bűncselekmények körében

Botos Mihály Bálint

Szeged, 2025.

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM

Állam- és Jogtudományi Kar

DOKTORI ISKOLA

Botos Mihály Bálint

**A véleményszabadság korlátai a köznyugalom elleni
bűncselekmények körében**

Doktori (PhD) értekezés

(Műhelyvitára benyújtott változat)

Témavezetők:

Prof. Dr. Szomora Zsolt

egyetemi tanár

Bűnügyi Tudományok Intézete

Dr. Gál Andor

adjunktus

Bűnügyi Tudományok Intézete

Szeged

(Kézirat lezárva: 2025. 11. 24.)

„Nincs is a polgáriasult világban oly törvénykezés, mely az eszmék szabad közlésével űzött visszaéléseket figyelmen kívül, mely a társadalmat e veszélyekkel szemben oltalom nélkül hagyta volna, mert tagadhatatlan, hogy az eszmék szabad közlése, aminek legszebb vívmányait köszönheti az emberiség, éppoly ártalmassá válhatik, mint a tűz, mely világít és melegít, de amely ellenőrizhetetlenül és féktelenül csapongva igen gyakran nagy szerencsétlenségnek, sőt nyomornak és pusztulásnak lett már okozója. Nem könnyű feladat annak a határvonalnak meghúzása, mely a gondolat szabad közlését, az érzelmek szabad kifejezését a tilalom alá helyezendő közlés és kifejezés körétől elválasztja s ha valahol, úgy itt nem annyira elvi, mint inkább az adott helyzetnek megfelelő gyakorlati szempontok veendő figyelembe.”¹

¹ ANGVAL 1931. 5.

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	3
Rövidítések jegyzéke	9
Első fejezet Alapvetések	11
1. Témaválasztás indokai	11
1.1 Alapjogi relevancia	11
1.2. Szakirodalmi helyzetkép	12
1.3. Jogszabályi környezet megváltozása.....	16
2. Az értekezés tárgya és hozzá kapcsolódó kutatási kérdések.....	17
2.1. A vizsgált bűncselekmények köre.....	17
2.2. Kutatási kérdések	20
2.3. A garázdaság elemzése mellőzésének indokai.....	22
3. Az értekezés módszertana	23
3.1. Módszertani megjegyzések	23
3.2. A teleologikus értelmezés	24
3.2.1. Az objektív teleologikus értelmezés	25
3.2.2. A szubjektív teleologikus értelmezés	28
3.2.3. Konklúzió a teleologikus értelmezésre vonatkozóan	29
3.3. Az alkotmánykonform normaértelmezés	31
3.4. Határozatelemzés (aktakutatás).....	33
4. Az értekezés felépítése	36
Második fejezet Elméleti alapok. A büntetőjog által védett érték és a szólásszabadság kollíziója.....	38
1. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának és az Alkotmánybíróságnak szólásszabadsággal összefüggő gyakorlata	38
1.1. Az EJEE 10. cikkével összefüggő gyakorlat áttekintése	39

1.2. A szólásszabadság elvi alapjaival összefüggő alkotmánybíróági gyakorlat áttekintése.....	42
1.3. Tényállítások, értékítéletek, tényalapú értékítéletek.....	45
1.4. Az individuális jogtárgyat védő tényállásoknál felállított büntetőjogi mérce	48
Az alkotmánybíróság kontrolljellege – az absztrakt jogértelmező tevékenység átlépése.....	51
2. A jogi tárgyról.....	54
2.1. Jogtárgyfogalmi koncepciók	55
2.1.1. <i>Jogtárgyfogalmi koncepciók német irodalomban</i>	55
2.1.2. <i>A jogi tárgy a recens német irodalomban</i>	57
2.1.3. <i>Hazai felfogások a jogi tárgyra vonatkozóan</i>	61
2.2. A kollektív jogi tárgyak természetéről.....	64
2.3. A jogi tárgy funkcióiról.....	69
2.3.1. <i>A rendszerimmanens funkció</i>	69
2.3.2. <i>A rendszertranszcendens funkció</i>	72
2.4. Konklúzió a jogi tárgyra vonatkozóan	75
3. Szimbolikus (büntető) jogalkotás.....	78
3.1. A „pozitív” értelemben vett szimbolikus büntető jogalkotás.....	79
3.2. A kritikai értelemben vett szimbolikus büntetőjog jellemzői	81
4. A köznyugalom mint jogi tárgy	85
4.1. Rendészettudományi nézőpont.....	85
4.2. Büntetőjogi meghatározások.....	88
4.3. A köznyugalom objektív értelemben	90
4.4. A szubjektivista megközelítés elutasítása	92
4.5. Konklúzió a köznyugalomra mint jogtárgyra vonatkozóan	93
5. A közösségek méltósága	95
5.1. Kollektív méltóság az Alaptörvény negyedik módosítása előtt.....	97

5.2. Az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésével összefüggő alkotmánybíróági határozatok	99
5.2.1. Dogmatikai tisztázatlanság	101
5.2.2. Az AB legújabb kollektív méltóságot érintő döntése	105
5.3 Konklúzió a közösségek méltóságra vonatkozóan.....	106
A pótmagánvádlói minőség kérdésköre	108
Harmadik fejezet Az egyes bűncselekmények alkotmányos büntetőjogi elemzése	112
I. A közösség elleni uszítás	112
1. Az EJEB „gyűlöletbeszédet” érintő gyakorlata	112
2. A „ <i>clear and present danger</i> ” mérce jelentéstartalma	116
3. Az alkotmánybíróági és rendes bírósági gyakorlat az Alaptörvény negyedik módosítása előtt.....	118
4. Az Alaptörvény előtti jogalkalmazási gyakorlat értékelése.....	124
5. Joggyakorlat-analízis az Alaptörvény negyedik módosítását követő időszakban	126
5.1. A jogalkalmazásban megjelenő védett csoportok köre	127
5.2. Az elkövetési magatartás és az ezzel összefüggő (absztrakt?) veszély.....	133
5.2.1. A nyilvánvaló és közvetlen veszélyből levezetett felhívás mint elkövetési magatartás.....	133
5.2.2. A hármas követelmény vizsgálata	135
5.2.3. Konkrét, reális veszélyhelyzet, de a felhívás mint elkövetési magatartás megkövetelése nélkül.....	139
5.2.4. A bírósági szakig eljutott ügyek	142
6. A jelenlegi gyakorlat értékelése – út egy lehetséges mérce felé.....	156
6.1. A védendő érték azonosítása	156
6.2. Az elkövetési magatartások értékelése.....	159
II. Önkényuralmi jelkép használata.....	163
1. A jelképhatározatok és az EJEB gyakorlata.....	164
1.1. Az első jelképhatározat – az uszítástól eltérő mérce.....	164

1.2. Propagálási szándék mint strasbourgi követelmény és a második jelképhatározat	166
2. A hazai jogalkalmazási gyakorlat, kitekintve a német szabályozási technikára	169
2.1. A szabályozás célja, jogi tárgy	169
2.2. Önkényuralmi jelképek mint elkövetési tárgyak.....	171
2.3. A szubjektív oldal vizsgálata	173
2.3.1. <i>A propagandaszándék és egyéb tényállási elemek hiánya</i>	174
2.3.2. <i>A propagandaszándék fennállta</i>	177
3. Konklúzió	179
III. Nemzeti jelkép megsértése.....	180
1. A nemzeti szimbólumokat érintő jelképhatározat.....	180
2. A nemzeti jelkép megsértésével kapcsolatos határozatok	182
3. Értékelés és konklúzió.....	185
IV. A nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása....	188
1. Az EJEB holokauszttagadást és más népirtást érintő gyakorlata.....	188
2. Az Alkotmánybíróság határozata a nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása tárgyában	193
3. A hazai jogalkalmazási gyakorlat	195
3.1. Első ügy.....	195
3.2. Második ügy.....	196
3.3. Harmadik ügy	197
3.4. Negyedik ügy	200
3.5. Ötödik ügy.....	201
3.6. Hatodik ügy	203
3.7. Hetedik ügy	204
3.8. Nyolcadik ügy	206
4. A hazai gyakorlat értékelése	206

4.1. A védett jogi tárgy és a büntetőjogi legitimáció indoka	206
4.2. A nemzetiszocialista és kommunista rendszerek és az általuk elkövetett bűnök értékelése.....	208
4.3. A propagandaszándék és a tényállás elkövetési magatartásai.....	212
4.4. Az inkriminált kijelentés kontextusa.....	213
4.5. Az uszító magatartás vizsgálata	214
5. Konklúzió.....	215
V. Rémhírterjesztés	217
1. Alkotmánybírósági határozatok	218
1.1 A 18/2000. (VI. 6.) AB határozat.....	218
1.2. 15/2020. (VII. 8.) AB határozat	220
2. Joggyakorlati helyzetkép.....	221
2.1. Időbeli hatály.....	221
2.2. A közveszély színhelyén, valamint az azzal összefüggő tényállítás.....	223
2.3. Absztrakt veszélyeztető jelleg.....	227
2.4. Szubjektív oldal.....	231
2.5. Az elkövetési magatartások.....	233
3. Konklúzió.....	235
VI. Háborús uszítás	238
1. A szoros értelemben vett háborús uszítás	238
2. Terrorizmus támogatására irányuló uszítás.....	240
3. A terrorizmust támogató hírverés folytatása miatt bűnösséget megállapító döntés	241
3.1. A tényállás.....	241
3.2. Az elsőfokú bírósági döntése	242
3.3. A másodfokú bíróság döntése	242
4. Konklúzió.....	244
VII. Internetes agresszió.....	246

1. A védendő érték azonosítása.....	246
2. Objektív tényállási elemek.....	248
3. Szubjektív tényállási elemek.....	250
4. Stádiumok, elkövetők.....	250
5. Elhatárolási kérdések	250
6. A büntethetőséget kizáró ok.....	252
Összegzés	253
Irodalomjegyzék.....	259
Hivatkozott jogszabályok.....	288
Hivatkozott joggyakorlat.....	290
Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei	290
Alkotmánybírósági joggyakorlat.....	291
BVerfG határozatai	292
Bundesgerichtshof döntései	292
Hivatkozott hazai, büntetőbíróági gyakorlat	292
Függelék.....	295

Rövidítések jegyzéke

1961. évi Btk. = 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről

AB = Alkotmánybíróság

Abtv. = 2011. évi CLI törvény az Alkotmánybíróságról

Art. = Artikel

Be. = 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

bek. = bekezdés

BHGY = Bírósi Határozatok Gyűjteménye

Bszi. = 2011. évi CLXI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról

Btk. = 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

BVerfG = Bundesverfassungsgericht [Német Szövetségi Alkotmánybíróság]

Csemegi-kódex = 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről

EBESZ = Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet

EJEB = Emberi Jogok Európai Bírósága

EJEE = az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én kelt Egyezmény (kihirdette: 1993. évi XXXI. törvény)

ENyÜBS = Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika. Regisztrált bűncselekmények száma az elkövetés helye szerint 2013.01.01-2018.06.30

ENyÜBS'18 = Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika. Regisztrált bűncselekmények száma az elkövetés helye szerint 2018. II. félévtől

EUMSZ = Az Európai Unió működéséről szóló szerződés

GG. = Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland

Jg. = Jahrgang

lj. = lábjegyzet

Pp. = 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról

Ptk. = 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

r. = rendű

1978. évi Btk. = 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

Rn. = Randnummer

StGB = Strafgesetzbuch

uo. = ugyanonnan

ún. = úgynevezett

vö. = vesd össze

Első fejezet

Alapvetések

1. Témaválasztás indokai

1.1 Alapjogi relevancia

A véleménynyilvánítási szabadság vizsgálatának aktualitása időtlen és szinte minden jogággal van kapcsolata. Az alkotmányjogon kívül mind a polgári jogi, mind pedig a büntetőjogi szakirodalom foglalkozik a szólásszabadság és a szakjogi dogmatikai összefüggéseivel. A három jogterület közül alapjogi érintettséget tekintve a büntetőjog kiemelkedik, ugyanis e jogterület – a szankciórendszerén keresztül – a legerősebb beavatkozás az állampolgárok életébe, alapjogaiba.² Ezen kívül kiemelkedik a zárt dogmatikai rendszerével is,³ amelynek következtében a büntetőjog-alkalmazók számára az egyik legnagyobb kihívást az adja, hogy a kidolgozott szakjogi, dogmatikai konstrukciókat az absztrakt alkotmányjogi fogalmakkal kell összhangba hozni. Ez magában hordozza a dogmatikai fogalmak erodálásának veszélyét, ami végső soron a jogbizonytalansághoz vezethet.⁴ Ez a tendencia a büntetőjogban épp a véleménynyilvánítási szabadsággal – az értekezés tárgyát képező bűncselekményekkel is – összefüggésben figyelhető meg, amit SZOMORA mutatott ki.⁵

A büntetőjog és az alkotmányjog kapcsolatára az alkotmányos büntetőjog kifejezés használatos, amely fogalom már a rendszerváltozást követően felállított AB első között meghozott határozataiban is megjelent.⁶ A 11/1992. (III. 5.) AB határozatban először kerültek kibontásra a definíció tartalmi és formai követelményei,⁷ a testület pedig kimondta, hogy „[a] jogrendszer alkotmányosságából következően az állami büntetőhatalom gyakorlásának is alapvető követelménye, hogy megfeleljen az

² SZOMORA 2013a 257.

³ A büntetőjog-dogmatika specialitásához – a magánjogi, illetve közjogi dogmatikához viszonyítva – lásd: NAGY 2007 544-545.

⁴ TÓTH J. 2015 478-479.

⁵ SZOMORA 2012 459-469.

⁶ 10/1992. (II. 25.) és a 11/1992. (III. 5.) AB határozatok. Az alkotmányos büntetőjoghoz lásd: TRÄGER 2015. 47-55.; SZABÓ 1995, 418-424.; SZABÓ 1997, 293-301.; WIENER 1997, 11-80. SZABÓ 1999. 165-170.; PALÁNKAI 1998. 17-33.; PRINCZIGER 2000. 7-13. A témában írt monográfiához lásd: SZOMORA 2015.

⁷ Ezekhez lásd: TRÄGER 2015. 47-55.

alkotmányos elveknek: a büntetőhatalom gyakorlásának alapja jogállamban kizárólag az alkotmányos büntetőjog lehet. [...] Az igazságosság és az erkölcsi indokoltság lehet ugyan motívuma a büntetendőségnek, a büntetést érdemlőségnek, de a büntethetőség jogalapjának alkotmányosnak kell lennie.”⁸

Mindennek azért van jelentősége, ugyanis a büntetőjognak is – mint minden jogágnak – az alkotmányból, annak követelményeiből kell kiindulnia, illetve annak kell megfelelnie.⁹ Ennek egyik esete, amikor a büntetőjogi norma közvetlenül valamely nevesített alapjoggal kerül kollízióba (pl. véleménynyilvánítási szabadság), amely esetben az alapjogi relevancia mindig fennáll. SZABÓ is az alkotmányos büntetőjognak nevesített példájára azokat a bűncselekményeket említette, amelyek a szólásszabadságot korlátozzák.¹⁰ Ez két módon történhet: egyrészt kollektív jogi tárgy védelme érdekében történő korlátozással (pl.: közösség elleni uszítás), másrészt individuális érték védelme céljából (pl.: rágalmozás/becsületsértés), amelyek kutatása – tekintettel a véleménynyilvánítási szabadságra – egyenlő mértékben indokolt.

1.2. Szakirodalmi helyzetkép

Az értekezésben vizsgált bűncselekmények (lásd: *Az értekezés tárgya c. fejezet*) közül a kodifikált büntetőjog (Csemegi-kódex) kezdeti időszakától a közösség elleni uszításnak (az alkotmány, a törvény, a hatóságok vagy a hatósági közegek elleni izgatás), a rémhírterjesztésnek (vészhírterjesztés), valamint háborús uszításnak volt elődje.¹¹ A korabeli jogirodalom azonban monografikus feldolgozásra nem vállalkozott, az izgatás bővebb, tudományos igényű vizsgálata – más bűncselekményekkel együtt – ANGÝAL nevéhez köthető, aki a *curiai* joggyakorlatot is feldolgozta.¹²

Az 1961. évi Btk. időszakában LÁZÁR MIKLÓS foglalkozott behatóbban az izgatás különféle változataival, amelyről nemcsak témaspecifikus tanulmányok születtek, hanem egy monográfia is.¹³ LÁZÁR az izgatás, a közösség megsértése, a szocialista

⁸ 11/1992. (III. 5.) AB határozat, ABH 1992, 77, 84.

⁹ SZABÓ 1997. 295.

¹⁰ SZABÓ 1997. 295.

¹¹ Ezekhez lásd: HORNYÁK 2010a. 6-33. A nemzeti jelkép megsértése, valamint az önkényuralmi jelkép használata 1993-tól, a nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása tényállása 2010-től bűncselekmény.

¹² ANGÝAL 1931.

¹³ LÁZÁR 1964; LÁZÁR 1965. A monográfiához lásd: LÁZÁR 1968.

tevékenység miatti bántalmazást, az izgatás a törvény vagy hatósági rendelkezés ellen, valamint a rémhírterjesztés tényállását vizsgálta behatóan. Már az alapvetésben rögzítette, hogy a háborús uszítás nem képezi a vizsgálat tárgyát, ugyanis sajátos tárgya lévén (népek közötti béke), elemzése témaspecialitás miatt nem indokolt.¹⁴ A témafeldolgozás komplexitását mutatja, hogy a szerző jogösszehasonlító módszert alkalmazva elemezte más európai államok hasonló szabályozását is. A vizsgált deliktumok védendő értékének meghatározása után a tényállás tárgyi, illetve alanyi oldalának elemzésén kívül büntetéskiszabási kérdéseket (befolyásoló tényezők, joggyakorlat) is vizsgált.

Az 1978. évi Btk. hatálya alatt a rendszerváltozás időszakáig terjedő időszakot a specifikus, egy-egy problémára fókuszáló jogirodalom jellemezte.¹⁵ Ezen időszakból KOVÁCS Lajos munkássága emelhető ki, ugyanis a kandidátusi értekezését az izgatás és közösség megsértéséből írta.¹⁶ KOVÁCS egyik művében a szólásszabadság és az izgatás összefüggéseit vizsgálta, azonban a szocialista jogrendben a véleményszabadság gyakorlása kizárólag meghatározott keretek között volt megengedett.¹⁷

Az 1989-es átfogó alkotmánymódosítást tartalmazó novella már ténylegesen biztosította a véleményszabadságot.¹⁸ Ennek következtében az AB is elsőik között foglalkozott a véleménynyilvánítási szabadsággal,¹⁹ így az a jogtudomány érdeklődésének homlokterébe került.²⁰ A 30/1992. (V. 26.) AB határozat elsőként a közösség elleni izgatás alkotmányos büntetőjogi megítélését elemezte, amely határozat napjainkban a szólásszabadság alaphatározatának tekinthető. Nem véletlen tehát, hogy az ezt követő időszakban (1992-2010) a büntetőjog-tudomány behatóbban foglalkozott az uszítással.²¹ Ennek további indoka volt – mint látni fogjuk – hogy több alkotmánybírósa határozat is született e bűncselekménnyel összefüggésben, ugyanis

¹⁴ LÁZÁR 1968. 6.

¹⁵ Pl.: CSEFKÓ 1983.; PAJCSICS-ZALAI 1983.

¹⁶ KOVÁCS 1983.

¹⁷ KOVÁCS 1982. A Magyar Népköztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény akkor, 1989-ig hatályos szövege így rendelkezett: 64. § A Magyar Népköztársaság a szocializmus, a nép érdekeinek megfelelően biztosítja a szólásszabadságot, a sajtószabadságot és a gyülekezési szabadságot. A szólásszabadság az Alkotmányban deklarált különféle szövegváltozataihoz lásd: SAJÓ 2005. 145-149.

¹⁸ SZOMORA 2011, 30.

¹⁹ 30/1992. (V. 26.) AB határozat.

²⁰ Lásd ehhez pl.: HALMAI 1994.; MOLNÁR 2002.; SAJÓ 2005; FLECK 1996.; KOLTAY 2009a.; FREDERICK-KOLTAY 2014.; KOLTAY 2018.; TÖRÖK 2018.; KOLTAY 2019.

²¹ A teljesség igénye nélkül: KOLTAY 2005; Koltay 2009b; POLT 2005.; SZEDER 2002.; ZENTAI 2010.; VASKUTI 2005.; UJVÁRI 2005. Kriminológiai vizsgálathoz lásd: NAGY L. 2008.

ezt az időszakot az jellemezte, hogy a jogalkotó folyamatosan próbált – különféle módosításokkal – megfelelni az AB által felállított követelményeknek. Ennek köszönhetően 2013-ig (a Btk. hatálybalépéséig) a témának két monografikus feldolgozása született.²²

BÁRÁNDY a „gyűlöletbeszéd”²³ magyarországi megjelenési formáit vizsgálta, kitekintve a nemzetközi szabályozásra és bemutatott olyan más európai szabályozást, amely példaként merült fel a magyar törvényhozó számára. Ennek keretében a közösség elleni uszítást, az önkényuralmi jelkép használatát, valamint a holokauszttagadást vizsgálta, kizárva az elemzésből a köznyugalom elleni bűncselekmények fejezetének további deliktumait, ugyanis azok nem állnak szoros összefüggésben a (közösségi) méltóságvédelemmel. A szerző nem a joggyakorlati helyzetre, hanem sokkal inkább a témareleváns alkotmánybíróági határozatokra és a jogalkotó „küzdelmére” fókuszált, a sikertelen törvényalkotói koncepciók elemzését végezte el.²⁴ Ezen kívül az alkotmánybíróági határozatokban megjelent közösségek méltóságának koncepcióját (lásd: *Közösségek méltósága c. fejezet*) is elemezte, amely hasznos kiindulópontként szolgál jelen értekezéshez. Továbbá bevont büntetőjogon kívüli eszközöket is, vizsgálva a polgári jogi védelmet.

HORNYÁK a doktori értekezésében vizsgálta az 1978. évi Btk. köznyugalom elleni bűncselekmények fejezetét. Célja volt feltárni azokat az esetleges dogmatikai, alkotmányossági anomáliákat, amelyek e fejezetben megtalálható bűncselekményeket jellemezték. A szerző azoknál a bűncselekményeknél, amelyeknél lehetséges volt, jogtörténeti összehasonlító elemzést is végzett (pl. közösség elleni uszítás; rémhírterjesztés). Nóvumként behatóbban foglalkozott a köznyugalom jogi tárgy jellegével, illetve fogalmi meghatározásaival, majd a közrend, közbiztonság, valamint a köznyugalom egymáshoz való kapcsolódási pontjait tárta fel. Végző konklúzióként többek között megállapította, hogy a közösség elleni uszítás alkotmánybíróági gyakorlatban megjelent mércéjének lejjebb szállítása, az önkényuralmi jelkép használata és a rémhírterjesztés tényállásainak dekriminalizálása, továbbá a nemzeti

²² BÁRÁNDY 2009.; HORNYÁK 2010.

²³ A gyűlöletbeszéd kifejezés vizsgálatához lásd „Az értekezés tárgya” c. fejezetet.

²⁴ A holokauszttagadás tényállása a monográfia megjelenés idején csak törvényjavaslat szintjén létezett. Lásd: BÁRÁNDY 2009. 187-198.

jelképek megsértése más fejezetbe történő elhelyezése (állam elleni bűncselekmények) szükséges.²⁵

A Btk., illetve az Alaptörvény hatálybalépését követő időszakban témareleváns szakirodalomként a „Gyűlöletbeszéd korlátozása Magyarországon” című szerkesztett kötet említhető meg.²⁶ KOLTAY a gyűlöletbeszéd hazai megjelenéséről átfogó képet kívánt nyújtani, amelynél nemcsak a büntetőjogi, hanem médiajogi, valamint a polgári jogi korlátozást is az elemzés tárgyává tette. A büntetőjogi vizsgálatnál a vonatkozó alkotmánybírósági gyakorlat mellett, a rendes bíróságok és az EJEB gyakorlatát is feltárta, valamint hasonlóan BÁRÁNDYHOZ, a közösség elleni uszításon kívül a nemzeti és tiltott szimbólumokra vonatkozó szabályozást, továbbá a holokauszttagadás tényállását is elemezte.

Ezt követő időszakból SZOMORA monográfiája emelhető ki, amelyben a szerző a büntető jogalkalmazás alkotmányosságát vizsgálja.²⁷ A monográfia bár nem véleménysszabadság fókuszú, azonban a szerző mind az értekezés tárgyával, mind az individuális jogtárgyú büntetőjogi korlátokkal kapcsolatban olyan téziseket állított fel, amelyek jelen mű alapját is képezik. Ezen kívül nem születtek átfogó, alkotmányos büntetőjogi fókuszú elemzések a véleménynyilvánítási szabadságnak kollektív jogi tárgyra figyelemmel történő korlátozása tárgyában.²⁸ A jogirodalmi érdeklődés inkább az individuális jogi tárgyat védő tényállások vizsgálatára – főként rágalmazás és becsületsértés – korlátozódott.²⁹

Mindezek fényében indokolt a téma átfogó alkotmányos büntetőjogi elemzése. A történeti munkák felhasználása segíthet a közösség elleni uszítás elkövetési magatartásának elemzésében, ugyanis – mint látni fogjuk – az AB is történeti kontextusban elemezte elsőként az uszítás magatartását. A későbbi monográfiák által azonosított elméleti, illetve gyakorlati problémák pedig orientálják az értekezés vizsgálódási pontjait és kiindulópontként szolgálnak a jelenleg hatályos jogszabályi környezetben. Végezetül a rágalmazás/becsületsértés bűncselekményeit feldolgozó jogirodalmak megállapításai is felhasználásra kerülnek, ugyanis sok esetben az AB az

²⁵ HORNYÁK 2010. 192-197.

²⁶ KOLTAY 2013a. A szerkesztett kötetben TÖRÖK Bernát a gyűlöletbeszéd tilalmának médiajogi mércéit vizsgálja. Uo. 173-195.

²⁷ SZOMORA 2015.

²⁸ Az Alaptörvény hatálybalépését követően a véleménynyilvánítási szabadság alapjogát érintő alkotmánybírósági gyakorlat bemutatásához lásd: KOLTAY 2021.

²⁹ GYULAY 2023.; BÁRÁNYOS 2021. TÓTH J. 2017a.; Legújabb feldolgozáshoz lásd KOLTAY-SZOMORA 2024.

ott megállapított alkotmányos elvekből indul ki a véleményszabadságot korlátozó, kollektív jogi tárgyú bűncselekményeknél is. Ezeknek az egyes bűncselekményekre vonatkozó konkrét mérce beazonosításánál lesz jelentősége.

1.3. Jogszabályi környezet megváltozása

Látható, hogy a véleményszabadságot korlátozó, kollektív jogi tárggyal rendelkező bűncselekményeket feldolgozó szakirodalmak többsége az 1978. évi Btk., azaz az Alaptörvény hatálybalépése előtti időszakra datálható. 2013-ban nemcsak új Btk. lépett hatályba, hanem április 1-jével vált alkalmazandóvá az Alaptörvény negyedik módosítása is, amely a véleménynyilvánítási szabadság tekintetében *explicit* korlátot állított fel: az egyéni³⁰ és kollektív méltóságot.³¹ Ez pedig új nézőpontba helyezheti a szólásszabadságot korlátozó bűncselekmények szabályozásához fűződő alkotmányos büntetőjogi standardokat.

Továbbá nem hagyható figyelmen kívül, hogy mind a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása, mind az önkényuralmi jelkép használata tényállása 2013-ban megváltozott szöveggel lépett hatályba, így értelemszerűen a jelenleg hatályos törvényszöveg nem képezhetette a korábbi monografikus munkák vizsgálatának tárgyát.

Fontos megemlíteni, hogy a jogalkotó 2016-ban a közösség elleni uszítás tényállásának új elkövetési magatartását kodifikálta, amelynek hatására a bűncselekményhez kapcsolódó alapjogi mércék újragondolása vált indokolttá.³² Ezen kívül a tényállás 2024-ben is módosításra került, kiegészítve a tényállást egy teljesen új fordulattal, amely elhatárolási nehézségeket vethet fel.³³

Ezen kívül 2020-ban a rémhírterjesztés tényállását is módosította a jogalkotó, kiegészítve a bűncselekményt egy új bekezdéssel. Az újonnan megalkotott tényállás

³⁰ Alaptörvény IX. cikk (4) A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának a megsértésére.

³¹ Alaptörvény IX. cikk (5) A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére. Az ilyen közösséghez tartozó személyek – törvényben meghatározottak szerint – jogosultak a közösséget sértő véleménynyilvánítás ellen, emberi méltóságuk megsértése miatt igényeiket bíróság előtt érvényesíteni.

³² 2016. évi CIII. törvény 55. § (3). Hatályos: 2016. 10. 28-tól. Erre nemzetközi kötelezettségek teljesítése végett volt szükség. Lásd: A Tanács 2008. november 28-i 2008/913/IB kerethatározata a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről 1. cikk.

³³ 2024. évi LXIV. törvény 23. §. Hatályos: 2025. III. 1-től.

egy eddig számunkra ismeretlen életbeli helyzetre (pandémia időszaka) reagált. Ennek szemmel látható joggyakorlati hatása van, ugyanis a módosítás miatt – hosszú idő óta – újból eljárások indultak rémhírterjesztés tárgyában.

Szintén a megváltozott jogi környezetre utal, hogy a jogalkotó 2024-ben egy új tényállást alkotott „Internetes agresszió” néven, amely a köznyugalom elleni bűncselekmények fejezetében, a közösség elleni uszítást követően került szabályozásra.³⁴

A téma aktualitását szemlélteti, hogy 2021-ben az Európai Bizottság kezdeményezte, hogy az uniós bűncselekmények területi listája³⁵ a gyűlöletbeszéddel és a gyűlölet-bűncselekményekkel bővüljön.³⁶ A lista kiszélesítésének jelentősége abban állna, hogy az Európai Unió a tagállamok számára a bűncselekményi tényállások és szankciók megállapítása tekintetében minimumszabályokat állapíthatna meg, amely a harmonizáció legfontosabb eszköze.³⁷ Az ügyben még nem történt előrelépés, jelenleg az Európai Parlament jelentéstervezetet készített, amelyben politikai felhívást intézett a Tanácshoz a szükséges határozat elfogadása céljából.³⁸

2. Az értekezés tárgya és hozzá kapcsolódó kutatási kérdések

2.1. A vizsgált bűncselekmények köre

Kutatásom a véleménynyilvánítási szabadság büntetőjogi korlátait öleli fel, azonban ez a témameghatározás igen tág, ezért szükséges pontosan körülhatárolni, hogy mely bűncselekmények képezik a vizsgálódás tárgyát. A témaválasztás indokainál leírt szempontok alapján a kollektív jogi tárgyú és a véleménynyilvánítási szabadságot korlátozó deliktumok alkotmányos büntetőjogi nézőpontú elemzésére esett a választás. A témában eddig megjelent számos büntetőjogi tárgyú mű a vizsgálandó bűncselekményi körre, átfogó jelleggel a „gyűlöletbeszéd” fogalmát használja.

³⁴ 2024. évi LXXVIII. törvény 5. §. Hatályos: 2025. I. 1-től.

³⁵ Vö. EUMSZ 83. cikk (1) és (2) bek.

³⁶ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak. Inkluzívabb és védelmezőbb Európa: az uniós bűncselekmények listájának kibővítése a gyűlöletbeszéddel és a gyűlölet-bűncselekményekkel. COM(2021) 777 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0777> (utolsó megnyitás ideje: 2025. 01. 17.)

³⁷ BLUTMAN 2020. 691; KARSAI 2011a.

³⁸ <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/agenda/briefing/2024-01-15/4/cp-a-gyuloletbeszedet-es-a-gyulolet-buncselekmenyt-is-fedje-le-az-unios-jog> (utolsó megnyitás ideje: 2025. 08. 26.)

Hangsúlyozni kell azonban, hogy a gyűlöletbeszéd nem anyagi jogi fogalom, hatályos büntetőjogunk ilyen fogalmat nem ismer.³⁹ Ezt jól példázza, hogy a polgári jogban is használatos ez a terminológia, megadva a közösség bármely tagjának az igényérvényesítés lehetőségét.⁴⁰

A kriminológia a gyűlölet által vezérelt bűncselekményekre a gyűlölet-bűncselekmények fogalmát használja, amelynek a szakirodalom által elfogadott fogalom-meghatározását az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala (ODIHR) adta meg.⁴¹ Kriminológiai értelemben a gyűlölet-bűncselekménynek minősítésnek két feltétele van: alapbűncselekménynek minősülés (pl. emberölés; testi sértés; zaklatás), valamint a gyűlölet motívuma.⁴² Ebből kifolyólag BÁRD nem is tekinti a gyűlöletbeszédet gyűlölet-bűncselekménynek, ugyanis hiányzik a minősítés alapbűncselekményi jellege (a szólás nem bűncselekmény).⁴³ Ezzel szemben DINÓK az előbb említett kriminológiai kategória speciális típusának tekinti.⁴⁴ A Kúria joggyakorlat-elemző csoportja⁴⁵ azonban a gyűlölet-bűncselekmények „szokásos” osztályozásánál a gyűlöletbeszédet – a gyűlölet-tettek mellett – tekintette az egyik fő csoportnak, amelybe a közösség elleni uszítás mellett, a nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadását is bevonta.⁴⁶ Látható, hogy a gyűlöletbeszéd büntető anyagi jogi értelemben – azon kívül, hogy nem értelmezhető – nemcsak a közösség elleni uszítás tényállását jelentheti, hanem a köznyugalom elleni bűncselekmények fejezetében meghatározott

³⁹ SZOMORA 2013b. 36.

⁴⁰ Vö. Ptk. 2:54. § (5) bek. A gyűlöletbeszéd polgári jogi megítéléséhez lásd: GÁRDOS-OROSZ-PAP 2014.; GÁRDOS-OROSZ 2013.

⁴¹ „A) minden olyan bűncselekmény, ideértve a személy vagy vagyon elleni bűncselekményeket, ahol a bűncselekmény áldozatának, helyszínének vagy tárgyának kiválasztása mögött ezen áldozatok, helyszínek vagy tárgyak B pontban meghatározott csoporthoz való vélt vagy valós tartozása, e csoporthoz fűződő kapcsolata vagy e csoport számára nyújtott támogatása áll;
B) egy csoport bármely olyan tulajdonságon alapulhat, amelyben a csoport tagjai osztoznak, így például a tagok vélt vagy valós faji hovatartozása, nemzeti vagy etnikai származása, nyelve, bőrszíne, vallása, neme, kora, értelmi vagy testi fogyatékossága, szexuális irányultsága vagy más hasonló tulajdonsága.”
A fogalom fordításához lásd DINÓK 2013. 55.

⁴² BÁRD 2019. 873. Az érintett csoporttal szembeni előítélet, gyűlölet motívuma a büntető anyagi jogban is megjelenhet, főként minősítő körülményként (aljas indok). Vö. BH1994. 299.; BH1996. 512.

⁴³ Uo. 874.

⁴⁴ DINÓK 2015. 17.

⁴⁵ A Kúria elnöke 2015-ben joggyakorlat-elemző csoportot alakított az egyes alapjogokat sértő bűncselekmények jogalkalmazási gyakorlatának elemzésére. A joggyakorlat-elemzés során kizárólag három bűncselekményt vizsgált az elemző csoport: közösség elleni uszítás; közösség tagja elleni erőszak; nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása. Lásd: Összefoglaló vélemény 2016.

⁴⁶ Összefoglaló vélemény 2016. 4.

további verbális cselekményeken kívül (pl. nemzetiszocialista vagy kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása), az individuális jogi tárgyat védő rágalmazást és becsületsértést is. Ezen kívül a gyűlölet-bűncselekmények anyagi jogi megfelelőiként főként nem is a Btk. köznyugalom elleni bűncselekmények fejezetében található deliktumokat, hanem a Btk. más fejezetében elhelyezett eltérő jogtárgyat védő bűncselekményeit azonosíthatjuk, amennyiben a kriminológiai kettős feltételrendszer teljesül.⁴⁷ Ebből kifolyólag büntető anyagi jogi értelemben használni a gyűlöletbeszéd fogalmát konkrét lehatárolás nélkül, nem szerencsés.⁴⁸

SZOMORA sajátképi gyűlölet-bűncselekményeknek tekinti azokat a tényállásokat, amelyek a definíciós meghatározás alapján nem minősülnek kifejezetten gyűlölet-bűncselekményeknek, mégis a gyűlölet közvetlen vagy közvetett kifejeződését rendelik büntetni: közösség elleni uszítás; nemzeti jelkép megsértése; önkényuralmi jelkép használata, valamint a nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása.⁴⁹

Az értekezésben vizsgált bűncselekmények körét egyrészt – SZOMORA meghatározását használva – a sajátképi gyűlölet-bűncselekmények képezik, valamint azok a köznyugalom elleni bűncselekmények fejezetében megtalálható (verbálisan is elkövethető) deliktumok, amelyek a szólásszabadsággal kollízióba lépnek és kapcsolatban állhatnak az egyéni/kollektív méltósággal [Alaptörvény IX. cikk (4) és (5) bek.].

Mindezek alapján az alábbi bűncselekmények vizsgálatára kerül sor:

- a) háborús uszítás (Btk. 331. §)
- b) közösség elleni uszítás (Btk. 332. §)
- c) internetes agresszió (Btk. 332/A §)
- d) nemzetiszocialista vagy kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása (Btk.333. §)
- e) nemzeti jelkép megsértése (Btk. 334. §)

⁴⁷ Népiirtás (Btk. 142. §); apartheid (Btk. 144. §); közösség tagja elleni erőszak (Btk. 216. §) és azon deliktumokat, amelyek az aljas indokot minősítő körülményként tartalmazzák, pl. személyi szabadság megsértése [Btk. 194. § (2) bek. b) pont]; emberölés [Btk. 160. (2) bek. c) pont]; testi sértés [Btk. 166. (4) bek. a) pont és (6) bek. a) pont]. SZOMORA 2013b. 38.

⁴⁸ A jogirodalomban sok esetben a gyűlöletbeszédet (kizárólag) a közösség elleni uszítással azonosítják. Lásd ehhez: TILK 2003.; KOLTAY 2013b; SZABÓ 2002.; BÓCZ 2002.

⁴⁹ SZOMORA 2013b. 39. BALOGH-DINÓK-PAP szerzőpáros megkérdőjelezi az ötágú vöröscsillag használatának, valamint a kommunista rendszer bűneinek tagadásának gyűlölet-bűncselekményként történő felfogását. BALOGH-DINÓK-PAP 2012. 97.

f) önkényuralmi jelkép használata (Btk. 335. §)

g) rémhírterjesztés (Btk. 337. §)

A kollíziós kapcsolat abban ölt testet, hogy a vizsgált bűncselekmények a köznyugalom védelme érdekében a szólásszabadságot korlátozzák. A kollíziós kapcsolat alkotmányos büntetőjogi összefüggéseinek feltárásához elengedhetetlen a védeni kívánt érték (köznyugalom) dogmatikai vizsgálata. Ennek következtében az értekezés tárgyát képezi a jogi tárgy fogalmának, valamint funkcióinak és a jogi tárggyal kapcsolatos problémakörök (pl. szimbolikus büntetőjog jelensége) feltárása.⁵⁰ A háborús uszítás vizsgálatának indokoltsága a védendő értékkel függ össze, ugyanis annak a köznyugalom elleni bűncselekmények fejezetében történő elhelyezése – már a bűncselekmény megnevezéséből is adódóan – megkérdőjelezhető.

A Btk. XXXIII. Fejeztében található közveszéllyel fenyegetés (Btk. 338. §), a hatósági rendelkezés elleni uszítás (Btk. 336. §), valamint a garázdaság (338. §) tényállásának elemzésére nem kerül sor. Ennek indoka, hogy a hatósági rendelkezés elleni uszítás és a közveszéllyel fenyegetés nem hozható szoros kapcsolatba a (kollektív) méltóság védelmével.⁵¹ A garázdaságnál – a gyakorlat alapján – a kép árnyaltabb, ezért a kutatási kizáráshoz alaposabb indoklás szükséges (2.3. pont).

A Btk. más fejezetében elhelyezett bűncselekmények (pl. közösség tagja elleni erőszak [Btk. 216. §]) kizárólag a témafeldolgozáshoz szükséges mértékben kerülnek az értekezésbe beemelésre ott, ahol az adott deliktummal kapcsolatban értelmezési vagy elhatárolási kérdések merülnek fel.

2.2. Kutatási kérdések

Itt most az értekezés általános kutatási kérdéseit fogalmazom meg. További, az egyes bűncselekményekre vonatkozó konkrét kutatási kérdéseket, esetleg hipotéziseket, a vonatkozó fejezetek elején fogom elhelyezni.

1) A vizsgált bűncselekmények jogi tárgya a köznyugalom, így vizsgálni fogom, hogy az elemzett deliktumoknál a véleménysszabadságot és a köznyugalmat miként lehet az

⁵⁰ NAGY a büntetőjog speciális feladatának tekinti a jogtárgyvédelmet. NAGY 2020. 37.

⁵¹ A közveszéllyel fenyegetés tényállása – a köznyugalommal összefüggésben – főként az állam élet- és vagyonvédelmi kötelezettséget sérti, nem pedig az egyéni/kollektív méltóságot. Vö. 3089/2019. (IV. 26.) AB határozat. ABH 2019, 748, 748-755. A hatósági rendelkezés elleni uszításnak – hasonlóan a háborús uszításnak – nincs számottevő gyakorlata Magyarországon, ugyanis statisztikailag 2013 és 2024 között hatósági rendelkezés elleni uszítás tárgyában mindössze egy bűncselekményt regisztráltak. ENyÜBS (<https://shorturl.at/G6f50>).

alkotmányos követelményeknek megfelelően összhangba hozni. Ehhez fő módszertani eszközként az alkotmánykonform normaértelmezést kell elvégezni (lásd 3.3 pont).

2) Mint látni fogjuk, az AB sok esetben egy további védendő értéket is nevesített a vizsgált bűncselekményekkel összefüggésben, mégpedig a közösségek méltóságát. Az Alaptörvény negyedik módosítása pedig *explicit* korlátként tételezi a kollektív méltóságot is, az egyéni méltóság mellett. Ennek alapján kutatási kérdésnek tekintem, hogy a közösségek méltósága nevesíthető-e büntetőjogi jogtárgyként. Amennyiben a kérdésre igen a válasz, felmerül, hogy az értekezés tárgyát képező tényállásoknál szóba jöhet-e jogi tárgyként a közösségek méltósága és ez milyen alkotmányos büntetőjogi következményekkel járna. Előbbinél az objektív és szubjektív teleologikus értelmezési módszer (3.2. pont), utóbbinál az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésével összefüggő alkotmánykonform értelmezés alkalmazandó.

3) A joggyakorlati relevanciával érintett bűncselekményeknél kutatási kérdésként merül fel, hogy a jogalkalmazási gyakorlatban milyen anomáliák, értelmezési nehézségek merültek fel.

4) További kérdésnek tekintetem, hogy a nyomozó hatóságok, valamint a bíróságok eleget tettek-e az Alaptörvény 28. cikkéből fakadó kötelezettségüknek, tehát, hogy figyelembe vették-e az AB által kimunkált értelmezési követelményeket, így az alapjog (véleménynyilvánítási szabadság) tartalmát érvényre juttatták-e, valamint megjelenik-e a határozatokban a teleologikus értelmezés. A 3) és 4) kutatási kérdésekhez fő módszertani eszközként az aktakutatás és határozatelemzés szolgált (3.4. pont).

5) Az aktakutatással nem érintett további két elemzett bűncselekmény a háborús uszítás, valamint az internetes agresszió. A háborús uszításnál kérdésként merül fel a bűncselekmény pontos jogi tárgya, ugyanis már a nevéből adódóan vitatható a köznyugalom elleni bűncselekmények fejezetében való elhelyezése.

6) Az internetes agresszió tényállása 2025. január 1-től hatályos, így értelemszerűen – joggyakorlat hiányában – a tényállás elemzésére, valamint a kutatási témát szem előtt tartva, alkotmányos büntetőjogi összefüggések feltárására kerül sor. Itt kutatási kérdésként merül fel, hogy az AB által, a köznyugalmat védő és véleményszabadságot korlátozó bűncselekményeknél felállított alkotmányos mércék az újonnan kodifikált tényállásnál mennyiben alkalmazhatók.

2.3. A garázdaság elemzése mellőzésének indokai

A garázdaság elemzésének mellőzését közelebbről szükséges megvilágítani, hiszen a véleménysszabadság nem kizárólag verbális cselekményben, hanem állagsérelmet magában foglaló, károkozást realizáló magatartásban is megnyilvánulhat, ahol a véleménynyilvánítási szabadság alapjogi kollízióba lép a tulajdonhoz való joggal.⁵²

A garázdaság szólásszabadsággal összefüggő gyakorlata azt a képet mutatja, hogy a jogalkalmazók védett szólás esetén jellemzően a tényállásszerűség szintjén, a kihívó közösségellenesség tényállási elem kizárásával állapítják meg a bűncselekmény hiányát.⁵³ Így történt abban az ügyben is, amelyben a vádlott politikai véleménynyilvánítás keretében az Európai Unió zászlóját próbálta felgyújtani, azonban cselekménye a viharos időjárás miatt megghiúsult, csupán a zászló egy részén keletkeztek égési nyomok.⁵⁴ A Kúria hangsúlyozta, hogy a vádlott cselekménye (védett) politikai véleménynyilvánításnak minősült, mivel nem irányult sem mások, sem a magyar nemzet méltóságának megsértésre. Ennek következtében a garázdaság tényállásának kihívó közösségellenesség eleme nem valósult meg.⁵⁵

Hasonlóan döntött a Kúria abban az ügyben is, amelyben a vádlottak egy bejelentett politikai demonstráción egy izraeli zászló közepébe lukat égettek. Egyrészt a vádlottak cselekményét ugyancsak védett politikai véleménynyilvánításnak minősítették, amely kizárja a kihívó közösségellenesség megállapítását, azonban a Kúria hangsúlyozta, hogy cselekményük az erőszakos fordulatot sem valósította meg, hiszen „[a]z alkotmányos gyakorlatba nem ütköző véleménynyilvánítás körében kifejtett dolog elleni erőszak [...] a garázdaság szempontjából nem lehet erőszakos magatartás.”⁵⁶

Megjegyzendő, hogy az AB a 17/2020. (VII. 17.) AB határozatában szükségesnek és arányosnak minősítette a bíróság rongálásban bűnösséget megállapító ítéletét. Az ügyben a vádlottak a kormány politikai kampányplakátjait festették le diszperzites festékekkel. Bár az indítványozók tevékenysége a véleménysszabadság hatálya alá

⁵² 17/2020. (VII. 17.) AB határozat, ABH 2020, 1722.

⁵³ Btk. 339. § (1) Aki olyan kihívóan közösségellenes, erőszakos magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy másokban megbotránkozást vagy riadalmat keltsen, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁵⁴ A nemzeti jelkép megsértése tényállása elkövetési tárgy hiányában nem valósult meg, ugyanis a taxatív felsorolásából következik, hogy uniós zászló nem tartozik a védett jelképek körébe.

⁵⁵ Kúria Bfv.778/2014/4.

⁵⁶ Kúria Bfv.573/2016/5.

tartozott, azonban jelen ügyben a tulajdonjog magasabb védelmet élvezett, mint a kommunikációs alapjog.⁵⁷

Mindezekből kitűnik, hogy a büntetőjogi ítélkezésben, valamint az alkotmánybíróági gyakorlatban a garázdasággal összefüggésben az individuális tulajdonvédelem kerül előtérbe.

Így nem mutatható ki összefüggés a Btk. 339. §-ában pönalizált bűncselekmény és az egyéni/kollektív méltóság között. Ennek következtében a bűncselekmény további, mélyebb feldolgozására nem kerül sor.

3. Az értekezés módszertana

3.1. Módszertani megjegyzések

Az értekezés főként a jogdogmatika módszerét alkalmazza, amelyben a szakjogi dogmatika mellett az alkotmányjogi is hangsúlyos szerepet kap. A dogmatikai módszer keretében a hatályos joganyag alapján kialakított szakirodalmi álláspontok feldolgozására és ütköztetésére, valamint a jogalkalmazói döntések kritikai elemzésére kerül sor.⁵⁸

Az értekezés két fő értelmezési módszere a teleologikus (3.2. *pont*), valamint az alkotmánykonform normaértelmezés (3.3. *pont*). Módszertani jelentőségük miatt az értekezés külön fejezetet szentel bemutatásukra.

A teleologikus és alkotmánykonform normaértelmezés mellett a történeti interpretáció kiegészítő szerephez jut, főként a közösség elleni uszítás tényállásánál. Ennek indoka, hogy az AB a tényállás elkövetési magatartásánál a *Curia* gyakorlatában kialakult értelmezést vette alapul. Ezen túlmenően a történeti értelmezés nem jut önálló szerepkörhöz, ennek oka, hogy az értekezés jogtörténeti fejezetet nem tartalmaz, ugyanis az értekezés tárgyát képező tényállások túlnyomó többségének nincsen a Csemegi-kódex időszakáig visszanyúló kifejezett tényállási előzménye. Így az 1990-es évektől kriminalizált bűncselekménynél a „történeti értelmezés” valójában szubjektív teleologikus értelmezés.

Az értekezésben ezen túlmenően megjelenik a jogösszehasonlítás módszere is. Ez alapján egyes bűncselekményeknél az StGB által alkalmazott szabályozási technikát

⁵⁷ A határozat elemzéséhez lásd: PÓCZA 2021.

⁵⁸ Vö. BÓDIG 2016. 89.

vetem össze a magyar joggal. Továbbá ismertetem a német jogirodalmi, kommentári álláspontokat egy-egy részkérdés vonatkozásában annak érdekében, hogy az esetleges hazai szabályozás alapján keletkezett anomáliákat feloldhassuk. Ennek indoka, hogy a két ország büntetőjogi szabályozási rendszeréről, valamint az egyes bűncselekményi tényállásokról való doktrinális gondolkodás is hasonlóságokat mutat, továbbá a vizsgált deliktumok szabályozásánál a történelmi múlt sem hagyható figyelmen kívül, amelynél szintén hasonlóságok mutathatók ki. Mindezen túlmenően további indokként szolgál, hogy Németország is részese az EJEE-nek, így a véleményszabadságot deklaráló 10. cikkből fakadó követelményeknek a német szabályzásban, illetve annak alapján a jogalkalmazási gyakorlatban is meg kell jelennie.⁵⁹

3.2. A teleologikus értelmezés

A Savigny-féle klasszikus értelmezési kánonon⁶⁰ kívül eső teleologikus értelmezés használata mára – főként az Alaptörvény módosításának köszönhetően – megkerülhetetlenné vált, amelynek alaptétele szerint a normaszöveget úgy kell értelmezni, hogy az a jogszabály által elérni kívánt cél elérése alkalmas eszköz legyen.⁶¹ Ebből kifolyólag a normák immanens jelentéstartamának feltárásánál a bennük foglalt alapelvek és rendelkezések céljának van jelentősége.⁶² A teleologikus értelmezésnek a büntető jogirodalomba történő becsatornázása a szegedi büntetőjogi iskolának köszönhető, aminek következtében az önálló értelmezési móddá, témafeldolgozások módszerévé vált.⁶³ Két fajtája ismert: az objektív és szubjektív teleologikus értelmezés.

⁵⁹ EJEE 10. cikk [Véleménynyilvánítás szabadsága]

1. Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon tekintet nélkül és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhasson. Ez a Cikk nem akadályozza, hogy az államok a rádió-, televízió- vagy mozgókép vállalatok működését engedélyezéshez kössék.

2. E kötelezettségekkel és felelősséggel együtt járó szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott, olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása, vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából.

⁶⁰ Ehhez lásd: HUBER 2003. 1-17.

⁶¹ SZOMORA 2015, 29.

⁶² NAGY 2014. 114.

⁶³ SZOMORA 2009a; SZOMORA 2015; KARSAI 2010; KARSAI 2011b; HOLLÁN 2012; HOLLÁN 2023; BORBÉNYI 2013; GÁL 2014; GÁL 2019. Megjegyzendő, hogy a szegedi módszertani nevezéktanba

3.2.1. Az objektív teleologikus értelmezés

Az objektív teleologikus értelmezésnél a jogszabály célját, a *ratio legis*, magából a norma szövegéből közvetlenül vagy közvetve határozzuk meg.⁶⁴ JAKAB hívta fel a figyelmet, hogy a magyar jogban ismert *ratio legis* jelentéstartalmának „tágabb dimenziója”, ugyanis a norma általános szellemiségét is jelenti, amely magába foglalja természetesen a kifejezett célt is.⁶⁵ ZIMMERMANN szerint „a *ratio legis* függetlenül a törvény meghozatalában részt vevő személyektől vagy szervektől úgy határozható meg, hogy a döntés pillanatában mi tűnik észszerűnek vagy objektíven szükségesnek a mindenkori jogrendben.”⁶⁶ BRUGGER álláspontja alapján az objektív teleologikus értelmezés akkor lép egy magasabb dimenzióba, ha a hagyományos értelmezési kánonok keretében „a jogbiztonság, a legitimitás és a célszerűség eleme között feszültség keletkezik, a vonatkozó jogi normák hiányosnak, nem egyértelműnek, ellentmondásosnak, igazságtalannak vagy kivitelezhetetlennek bizonyulnak” és a hagyományos értelmezési módok eltérő eredményre vezetnek.⁶⁷

A teleologikus értelmezést a büntetőjog különös részében jogtárgyharmonikus értelmezésnek is nevezik, hiszen a bűncselekményként meghatározott magatartás törvényi tényállási elemeinek megtöltésére az általa védeni kívánt jogtárgy alapján kerül sor.⁶⁸ Szükséges megjegyezni, hogy ezt a *terminus technicus* a felelősségalapító deliktumoknál indokolt használni, ugyanis a jogtárgyharmonikus és a teleologikus értelmezés nem ekvivalens. GÁL szerint a felelősség-kizáró anyagi jogi normák esetében, amelyeknek rendeltetése szintén jogtárgyvédelem (pl. jogos védelem), célszerűbb a teleologikus értelmezés megnevezést használni a jogtárgyharmonikus helyett, ugyanis a cél (*ratio legis*) a büntethetőségi akadályok tekintetében összetettebb, így a jogtárgyharmonikus kifejezés megtévesztő lehet.⁶⁹

elsődlegesen jogtárgyharmonikus értelmezésként került be, majd később, az Alaptörvény hatálybalépésével teleologikus értelmezésként „erősödött fel”.

⁶⁴ JAKAB 2011. 86.

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ ZIMMERMANN 2019. 261.

⁶⁷ BRUGGER 1994. 28.

⁶⁸ GÁL 2019. 21. Lásd továbbá: SZOMORA 2009b. 11-17. Ugyanúgy Vogel 1998. 125.

⁶⁹ GÁL 2019. 21. HOLLÁN is rámutat, hogy a két értelmezési mód rendeltetése eltérő. Ehhez lásd: HOLLÁN 2013. 62-63.

A német jogban a teleologikus értelmezési mód igen elterjedt és a többihez képest (az alkotmánykonform értelmezés mellett, lásd: 3.2. pont) kitüntetett szereppel bír, nem ritkán mint a „megfelelő eredmény elérésének királyi útjaként”, vagy az értelmezési eredmények koronájaként jellemzik,⁷⁰ amely több, mint pusztán egy értelmezési lépés.⁷¹

Ehhez képest a magyar jogirodalomban – és jogalkalmazásban – hosszú időnek kellett eltelnie, még az objektív teleologikus értelmezés elfogadottá vált. JAKAB szerint a szocializmusnak volt „köszönhető”, hogy az objektív teleologikus értelmezést elutasító felfogás uralkodott.⁷² SZABÓ a következőképp írt az objektív teleologikus értelmezésről: a „teleologikus módszerrel elszakítjuk a törvényt keletkezésétől, annak körülményeitől, s mindenekfelett függetlenítjük a törvényhozó akaratától; az értelmezés legfőbb elvévé egy felvett, kitűzött célt teszünk s annak mértékével mérjük [...] a törvényt.”⁷³

A döntő változást az Alaptörvény hozta el, ugyanis az Alaptörvény 28. cikke intézményesítette a teleologikus értelmezést, kötelezővé téve a bíróságok számára. Kezdetben kizárólag az objektív változatát nevesítette. Az Alaptörvény 2018. december 31-ig hatályos 28. cikke szerint:

„A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.”

Ezt követően azonban az Alaptörvény VII. módosításának megváltoztatta a vonatkozó rendelkezést, amelyből immár a szubjektív teleologikus értelmezés primátusa olvasható ki.⁷⁴

„A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambuluma, illetve a jogszabály

⁷⁰ Vö. SCHRÖDER 2012. 365.; VOGEL 1998. 124.

⁷¹ MÖLLERS 2017. 193. Hasonlóan kiemelt jelentőséget tulajdonít az értelmezési módszernek GROPP is. Vö. GROPP 2005. 60.

⁷² JAKAB 2011. 87.

⁷³ SZABÓ 1960. 105.

⁷⁴ A szubjektív teleologikus értelmezéshez lásd 3.2.2. pontot.

megalkotására vagy módosítására irányuló javaslatát kell figyelembe venni. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.”⁷⁵

A Kúria joggyakorlat-elemző csoportja 2016 és 2021 között vizsgálta, hogy az Alaptörvény 28. cikk mennyiben és milyen ügyekben került hivatkozásra, valamint a hivatkozásnak volt-e döntő befolyása az ügy kimenetelére. Az összefoglaló vélemény alapján legtöbb hivatkozás továbbra is közigazgatási ügyekben történt, és bár büntető ügyszakban – a többi szakághoz képest – ritkább a 28. cikk alkalmazása, azonban amennyiben arra sor került, a legnagyobb hatása ott volt látható.⁷⁶

Kérdésként merült fel, hogy mi történik akkor, amikor a bíróságok nem veszik figyelembe a 28. cikkben foglaltakat, ugyanis a rendelkezés nem alapjog, annak a címzettjei elsősorban a bíróságok.⁷⁷ Az AB a 23/2018. (XII. 28.) határozatában az Alaptörvény 28. cikkét a XXXIII. cikk (1) bekezdésével⁷⁸ kötötte össze, megteremtve ezáltal – közvetve – a teleologikus értelmezés elmaradására hivatkozó, ebből következően alapjog sérelmet okozó bírói döntés ellen benyújtható alkotmányjogi panasz lehetőségét. Az AB kimondta, hogy

„a bíróságok számára alkotmányos kötelezettséggént írja elő, hogy ítélkező tevékenységük során a jogszabályokat elsősorban azok céljával összhangban értelmezzék. Ebből a kötelezettségből következik, hogy a bíróságnak a jogszabályok adta értelmezési mozgástér keretein belül azonosítani kell a jogszabály céljának érvényesülését, és a bírói döntésben alkalmazott jogszabályokat elsősorban arra tekintettel kell értelmeznie.”⁷⁹

Amennyiben az eljáró bíróságok az alaptörvényi rendelkezésben foglalt értelmezési szabályokat kifejezetten figyelmen kívül hagyták, úgy a bírói döntés önkényes lesz,

⁷⁵ Megállapította Magyarország Alaptörvényének hetedik módosítása 8. cikk. Hatályos: 2019. január 1.

⁷⁶ Az Alaptörvény 28. cikkének alkalmazása a gyakorlatban tárgykörre felállított joggyakorlat-elemző csoport Összefoglaló véleményének kivonata. 2020.El.II.JGY. E.1. szám. (https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/alaptorveny_28_osszefoglalo_velemenyn_kivonat.pdf) 4.

⁷⁷ 3231/2014. (IX. 22.) AB végzés, ABH, 2014, 1259, 1260; 3173/2015. (IX. 23.) AB határozat, ABH 2015, 1254, 1259.

⁷⁸ Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bek.: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.”

⁷⁹ 23/2018. (XII. 28.) határozat, ABK 2018, 519, 524.

ami sérti a tisztességhez eljáráshoz való jogot.⁸⁰ Egy későbbi, 2022-es döntésben az AB pedig már az értelmezési szabályok kifejezett figyelmen kívül hagyását sem követelte meg, ugyanis alapjogsérelmet a 28. cikket „nem kellően figyelembe vevő bírói” döntés is megalapozhat.⁸¹

3.2.2. A szubjektív teleologikus értelmezés

A szubjektív teleologikus értelmezés ezzel szemben a mindenkori jogalkotó tényleges szándékára keresi a választ. Az értelmezés ezen módját az Alaptörvény 28. cikkének második mondata rögzíti,⁸² amelynek következtében a norma célját nem annak szövegéből, hanem azon kívüli forrásokból lehet feltárni.⁸³ Ehhez a legfontosabb forrás a jogszabály indokolása.⁸⁴ A törvényalkotás során keletkezett dokumentumok orientációs pontként szolgálhatnak a norma értelmezése során, azonban ehhez elengedhetetlen, hogy a jogszabályokat a jogalkotó megfelelően, minden részletre kiterjedően indokolja, amelyre sajnálatos módon az eltelt időszakban igen kevés példa hozható.⁸⁵ Az indokolás sok esetben nem más, mint tautológia, amire BÁRÁNDY is felhívta a figyelmet: „jellemzőnek mondható a vizsgált parlamenti ciklusban, hogy a törvényjavaslatokhoz fűzött indokolások rendkívül sablonosak voltak, sok esetben nem tartalmaztak mást, mint hogy az indokolásban folyószövegben, esetleg egy-egy szó felcserlésével, megismételték a normatív rendelkezést.”⁸⁶ Ebből kifolyólag a pontos jogalkotói szándék sokszor ismeretlen marad és amennyiben az indokolás tautológián alapszik, úgy a szubjektív, illetve objektív teleologikus értelmezés összemosódik. BLUTMAN szerint is e két értelmezési módnak nincsenek pontos elhatárolási kritériumai, ugyanis kérdés, hogy a teleologikus értelmezés mely fajtája lesz,

- „ha a bíróság a jogszabály szövegéből azonosítja a »jogalkotói akaratot«?”

⁸⁰ 23/2018. (XII. 28.) határozat, ABK 2018, 519, 526.

⁸¹ BLUTMAN 2022. 474. Vö. 3328/2022. (VII. 21.) AB határozat, ABH 2022, 1923, 1929.

⁸² „A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambuláját, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni.”

⁸³ TAHIN 2023. 127.

⁸⁴ Vö. VARSÁNYI 2014. 7.

⁸⁵ Kivételesen pozitív példaként épp az értekezés tárgyát képező, újonnan kriminalizált bűncselekményt (internetes agresszió) büntetőkódexbe iktató törvény indokolása említhető, amelynek elemzésére a disszertációban sor kerül. Lásd ehhez: T/9996. számú törvényjavaslat. Általános indokolás.

⁸⁶ BÁRÁNDY 2014. 86. Hasonlóan Bárándyhoz ERDŐS-SZABÓ 2020. 178; HORVÁTH-KISS 2023. 434.

- „ha a bíróság a jogszabály célját, az ahhoz fűzött miniszteri indokolás alapján állapítja meg?”
- „ha a bíróság a jogszabály szövegéből levezett valamilyen célt?”⁸⁷

Ezen bizonytalanságból is adódik, hogy a német jogirodalomban a módszereket tekintve sok esetben épp a szubjektív teleologikus értelmezés áll a legutolsó sorban.⁸⁸

Gyakran a cél szerinti értelmezés szubjektív változatát a történeti értelmezéssel azonosítják.⁸⁹ BRUGGER szerint a probléma abban fogalmazható meg, hogy az értelmező időbeliség szempontjából választás előtt van: az legyen-e a döntő, hogy „a jogalkotó mit akart annak idején, vagy – extrapoláció útján – feltehetőleg mit szeretne ma a jogalkotó? [...] Ha ez utóbbi a cél, akkor ez kétségtelenül egy merész projekció.”⁹⁰

Hasonló kritikák a magyar jogirodalomban is megtalálhatók. GÁL Andor BLUTMAN László⁹¹ és KISS László,⁹² a szubjektív teleologikus értelmezést megkérdőjelező álláspontjait három fő érv mentén csoportosította: a törvényhozói szándék valójában nem ismerhető meg (szükségképpen feltételezés); a bírói önkény lehetőségének veszélye; valamint a források nem kötelező ereje.⁹³

Egyetértve GÁL álláspontjával, bár az érvek meggyőzőek, azonban az Alaptörvény módosításának köszönhetően a szubjektív teleologikus értelmezés felértékelődött, a jogalkalmazó szervek nem mellőzhetik ezt az értelmezési módszert, ugyanis annak elmaradása esetén, a bírói döntés alaptörvény-ellenessége is felmerülhet.⁹⁴

3.2.3. Konklúzió a teleologikus értelmezésre vonatkozóan

A vonatkozó jogirodalomból az a kép rajzolódik ki, hogy döntő jelentősége az objektív teleologikus értelmezésnek van. JESCHECK a kérdést a jogszabályszoveg esetleges hiányos voltával összefüggésben ragadja meg, amikor is arra keresi a választ, hogy egy ilyen helyzet fennállta esetén az értelmezés mely módja ad a jogalkalmazónak támpontot: „az ellentétnek mindenekelőtt annak a kérdésnek a szempontjából van gyakorlati jelentősége, hogy a jogszabályszovegben található hiányosságok

⁸⁷ BLUTMAN 2015. 90.

⁸⁸ SZOMORA 2015. 30.

⁸⁹ KINDHÄUSER 2008. 43. JESCHECK-WEIGEND 1996. 155. Hazai szerzők közül TÓTH J. 2012. 107.

⁹⁰ BRUGGER 1994. 26-27.

⁹¹ BLUTMAN 2010.

⁹² 675/B/2001. AB határozat, ABH 2002, 1320. 1336-1348.

⁹³ GÁL 2019. 24-25.

⁹⁴ GÁL 2019. 25.

értelmezéssel korrigálhatók-e. Ha ugyanis a történeti jogalkotó egy elavultnak vélt döntésétől meg akarunk szabadulni, ezt csak az objektív elmélet alapján történő értelmezés útján lehet megtenni, míg a szubjektív elmélet a történeti jogalkotó (esetleg téves) akaratához kötve marad.”⁹⁵ Mindezek mellett JESCHECK hangsúlyozza, hogy ideális esetben meg kell találni a két értelmezési mód szintézisét.⁹⁶

Ezzel messzemenőig egyet tudok érteni, ugyanis az Alaptörvény 28. cikkéből is ez következik. A szintézis eléréséhez a CHRONOWSKI-VINCZE szerzőpáros megállapítási jelenthetnek kiindulópontot:

- a) alkalmazni kell az olyan jogszabályt, amely „egyértelmű és összhangban van az Alaptörvénnyel, a közjóval és erkölccsel;” valamint az olyan jogszabályt is, amely bár nem egyértelmű, „de a jogalkotói szándék alapján világos értelme van, ami összhangban van az Alaptörvénnyel, a közjóval, az erkölccsel;”
- b) ha a jogszabály rendelkezése nem egyértelmű, és bár a jogalkotói szándék alapján meghatározható egy bizonyos értelmezés, de ez az értelmezés nincs összhangban az Alaptörvénnyel, a közérdekkel vagy az erkölccsel, úgy azt a jogértelmezési lehetőséget kell előnyben részesíteni, amely megfelel az Alaptörvény rendelkezéseinek, a közjó követelményeinek, valamint az erkölcsi elvárásoknak.
- c) normakontroll szükségessége áll fenn akkor, ha bár a norma egyértelmű, de nincs összhang az Alaptörvénnyel, valamint akkor, ha nem világos értelmű és ezt a jogalkotói szándék alapján sem lehet egyértelműen feltárni.⁹⁷

A fenti verziók alapján is megállapítható, hogy bár a szubjektív teleologikus értelmezési módot érvényre kell juttatni („jogalkotói szándék”), azonban az így kapott értelmezési eredménynek mindig összhangban kell állnia az objektív teleologikus értelmezéssel („összhang a közjóval, erkölccsel”).

Ebből kifolyólag az értekezésben mindkét értelmezési mód megjelenik.⁹⁸ Ideális esetben a két változat egyazon eredményre vezet, azonban, ha nem, akkor az objektív teleologikus értelmezés alapján megkapott eredményt tekintem elsődlegesnek, ugyanis álláspontom szerint – a teleologikus értelmezést tekintve – a normavilágosság követelménye szempontjából a megalkotott jogszabálysövegből közvetlenül

⁹⁵ JESCHECK 1996. 156-157. ENGISCH elemezte a vonatkozó német szerzők – kommentárban és tankönyvekben – megjelent álláspontjait, amelyből szintén az a kép rajzoldódik ki, hogy a szerzők túlnyomó többségben az objektív teleologikus értelmezést részesítik előnybe. ENGISCH 1972. 48-49.

⁹⁶ JESCHECK 1996. 157.

⁹⁷ CHRONOWSKI-VINCZE 2021. 895.

⁹⁸ Hangsúlyozandó, ha a normatartalom nyelvtani értelmezés alapján megadható, akkor további értelmezési módszer alkalmazása nem szükséges.

kiolvasható interpretációnak van döntő jelentősége, a szubjektív értelmezés orientációs, kiegészítő értelmezésként szolgálhat.⁹⁹ Ilyen formában a jogalkalmazók az Alaptörvény 28. cikkéből fakadó kötelezettségüknek – az alkotmánybíróági gyakorlatot is tekintve – maradéktalanul eleget tehetnek.

A szubjektív és objektív teleologikus értelmezéssel kapott eltérő eredmény felvetheti a *nullum crimen sine lege* elvének sérelmét. Ha a jogalkalmazó nem a törvényszövegből következő jelentéstartalommal egyezően dönt, úgy felvetődhet a büntethetőséget megalapozó/szigorító tiltott analógia alkalmazása, ami az alapelv egyértelmű megsértést jelenti.¹⁰⁰

Az objektív teleologikus értelmezés előnyben részesítését a jogtárgyharmonikus értelmezés korlátja is indokolja, azaz, hogy az nem vezethet a büntetőjogi felelősség kiterjesztéséhez.¹⁰¹ A védendő érték vizsgálata pedig mind a tényállások értelmezésénél, mind az alkotmányos legitimációnál, ebből következően a konkrét mérce meghatározásánál jelentőséghez jut, így a jogi tárgy (és ezzel összefüggő értelmezés) az értekezésben is hangsúlyos szerepet játszik.

3.3. Az alkotmánykonform normaértelmezés

Az értekezés tárgyából következik, hogy a felvetett kérdések megválaszolásához alapjogi relevancia kapcsolódik, hiszen a vizsgált bűncselekmények erőteljesen korlátozzák a véleménynyilvánítás szabadságát, amelynek érvényesülésére a büntetőjog-alkalmazás során mindig tekintettel lenni. Ebből kifolyólag az alkotmánykonform normaértelmezés módszertani szerepe jelentős.¹⁰²

Az Alaptörvény 28. cikke egy mondattal utal ezen interpretációra: „A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik.” Ehhez fontos hozzátenni, hogy az Alaptörvénnyel való összhang megteremtéséhez magát az Alaptörvényt is értelmezni

⁹⁹ Vö. 9/1992. (I. 30.) AB határozat, ABH 1992, 59, 65.

¹⁰⁰ NAGY 2014. 70.

¹⁰¹ SZOMORA 2015. 30. A német irodalom a teleologikus értelmezés alkategóriájának tekinti a teleologikus redukciót, valamint a kiterjesztett teleologikus értelmezést. BITTER-RAUHUT 2009. 294-295; A büntetőjogban – eredményét tekintve – extenzív értelmezés az elkövető hátrányára nem érvényesülhet. Vö. NAGY 2020. 120.

¹⁰² A jogirodalom megkülönbözteti továbbá az alkotmányorientált értelmezést, valamint a norma alkotmányellenességét. KUHLEN 2006. 5; Az alkotmányorientált értelmezésnél a normának több alkotmányos tartalma lehet, azonban ebben az esetben azt az értelmezést kell választani, amely tekintettel van az alkotmány rendelkezéseire. A norma alkotmányellenessége esetén pedig nincs olyan értelmezése az adott normának, amely megfelelné az alkotmánynak. SZOMORA 2015. 37-38.

kell, amelyhez az R) cikk (3) bekezdése ad támpontot: „[a]z Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.”¹⁰³

Az alkotmánykonformitásra törekedő értelmezési mód megkövetelése annak következménye, hogy a jogforrási hierarchiában az alkotmány áll a hierarchia tetején. A német jogirodalomban elterjedt felfogás szerint ugyanis ebből az a vélelem keletkezik, hogy egy jogszabály megfelel az alaptörvénynek, ugyanis a jogalkotás során a törvényhozó erre törekszik. Így kétség esetén az ebben a vélelemben kifejezett elv az alkotmánnyal összhangban lévő értelmezést követel meg, ami „abból a tényből fakad, hogy az állam jogrendszere olyan egységet alkot, amelyet az alkotmány és az abban foglalt alapeszmék irányítanak.”¹⁰⁴

Az alkotmánykonform normaértelmezés elfogadott definíciója szerint tehát a jogi normát mindig úgy kell értelmezni, hogy az összhangban legyen az Alaptörvény elveivel. Ha egy jogszabálynak több értelmezési lehetősége merül fel, amelyek közül az egyik alkotmányellenességhez vezethet, akkor az az értelmezési eredmény a meghatározó, amelynél a szabályozás összhangban van az alkotmánnyal.¹⁰⁵ Ebből következik, hogy ezt az interpretációs módot a hagyományos értelmezések elvégzését követően kell érvényre juttatni, ugyanis a norma klasszikus értelmezési kánonok alapján elvégzett tartalmi feltárásának eredményét, amely lehet alkotmányos vagy alkotmányellenes, kell összevetni az alkotmányból fakadó alkotmányos összefüggésekkel, alapjogokkal, aminek meg kell felelnie.¹⁰⁶

Az értelmezés hagyományos módszerek alkalmazását követő használata már a korai hazai alkotmánybíróági gyakorlatban is megjelent, főként alkotmányos követelmény formájában.¹⁰⁷ SZOMORA mutatta ki, hogy az AB ennél a módszernél az ún. „élő jog”

¹⁰³ Az Alaptörvény R) cikk értelmezéséhez, valamint a teleologikus értelmezéshez való viszonyához lásd JAKAB 2011. 91-92.

¹⁰⁴ SPANNER 1966. 505; Hasonlóan ECKARDT 1964. 40.

¹⁰⁵ BURMEISTER 1966. 126; SZOMORA 2015. 37.

¹⁰⁶ BETTERMAN 1986. 18-19; KULICK 2016. 2239. Felmerül a szakirodalomban, hogy az alkotmánykonform normaértelmezésnek vannak e kifejezett korlátai. SPANNER hangsúlyozta, hogy tekintettel arra, hogy ez is egy értelmezési módszer, szükségszerűen következik, hogy ezen interpretációnak is van korlátja. SPANNER 1966. 505. Abban egyetértés van a német jogirodalomban, hogy az értelmezés „rejtett” törvénymódosításhoz nem vezethet. ECKARDT 1964. 51. Magyar jogirodalomból – német álláspontok alapján – lásd CHRONOWSKI 2017. 8. SZOMORA Zsolt a *nullum crimen* elvet korlátként definiálta. SZOMORA 2016. 534-535.

¹⁰⁷ 38/1993. (VI. 11.) AB határozat, ABH 1993, 256. 266; 9/2016. (IV. 6.) AB határozat, ABH 2016, 196. 206. Az alkotmányos követelményi forma összefügg magával az alkotmánykonform értelmezéssel is, ugyanis a német jogirodalom is azon az állásponton van, hogy normakontroll során az elsődleges feladat az, hogy találni kell egy olyan értelmezést, amely összeegyeztethető az Alaptörvénnyel.

doktrínáját vette alapul, tehát a bírói joggyakorlatban kialakult és egységesen követett értelmezést, amelyhez azonban a testület nem mindig tartotta magát.¹⁰⁸

CHRONOWSKI Nóra az alkotmányos követelmények alkalmazását – hasonlóan az alkotmányjogi panaszhoz – az alkotmánykonform normaértelmezés intézményi garanciájának tekinti.¹⁰⁹ Az AB is hasonló álláspontot képvisel:

„[a] bírói döntések alkotmányossági felülvizsgálatát lehetővé tevő alkotmányjogi panasz [...] az Alaptörvény 28. cikkének érvényesülését szolgáló jogintézmény. Ilyen panasz alapján az Alkotmánybíróság a bírói döntésben foglalt jogértelmezés Alaptörvénnyel való összhangját vizsgálja, azt, hogy a jogszabály alkalmazása során a bíróság az Alaptörvényben biztosított jogok alkotmányos tartalmát érvényre juttatta-e. Ha a bíróság az előtte fekvő, alapjogilag releváns ügy alapjogi érintettségére tekintet nélkül járt el, és az általa kialakított jogértelmezés nem áll összhangban e jog alkotmányos tartalmával, akkor a meghozott bírói döntés alaptörvény-ellenes.”¹¹⁰

Mindezekből következik, hogy a jogalkalmazóknak figyelembe kell venniük a testület által lefektetett értelmezési követelményeket, ugyanis ennek elmulasztása a bírói döntés önkényessé válásához, és erre tekintettel megsemmisítéséhez vezethet. Ennek alapján pedig az alkotmánykonform normaértelmezés jelentősége a vélemény szabadságot korlátozó bűncselekményeket érintő büntetőügyekben (is) felértékelődött.

3.4. Határozatelemzés (aktakutatás)

Az értekezésben hangsúlyos szerepet kap a jogalkalmazási gyakorlat vizsgálata (*gyakorlatorientált megközelítés*), amelybe a vonatkozó alkotmánybírói, valamint EJEB határozatokat is beleérttem.

Amennyiben ilyen nincs, úgy nem marad más lehetőség, mint az adott norma megsemmisítése. Vö. BORGs 1966. 15.

¹⁰⁸ SZOMORA 2015. 38-44. Az AB megfogalmazása alapján: „Nem hagyható azonban figyelmen kívül az alkotmányossági vizsgálatnál a jogszabálynak az az értelmezése, amelyet a joggyakorlat egységesen követ, vagyis a jogszabálynak az »élő jogban« megnyilvánuló normatartalma. Ha a jogszabály ekként alkotmánysértő tartalommal hatályosul, az alkotmányellenesség megállapítása és jogkövetkezményeinek alkalmazása elkerülhetetlenül szükséges.” 38/1993. (VI. 11.) AB határozat, ABH 1993, 256. 267.

¹⁰⁹ CHRONOWSKI 2017. 10.

¹¹⁰ 3/2015. (II. 2.) AB határozat, ABH 2015, 83, 89; 3241/2017. (X. 10.) AB határozat, ABH 2017, 1035, 1040.

Korábban utaltam rá, az értekezés tárgyát képező bűncselekmények a gyakorlatban (regisztrált bűncselekményként) ritkán fordulnak elő.¹¹¹ A kutatást tovább nehezítette, hogy a BHGY-ban az általam vizsgált bűncselekményekkel összefüggésben alig található határozat. Ez azzal magyarázható, hogy a Bszi. szabályai alapján a vizsgált bűncselekmények miatt indult eljárásoknál akkor van a bíróságoknak közzétételi kötelezettségük, amennyiben harmadfokú eljárásra vagy felülvizsgálatra sor kerül.¹¹² Az elemzett deliktumoknál már annak is kiemelt jelentősége van, amennyiben vádemelésre kerül sor. Ha a BHGY tartalmazott az értekezés tárgyával összefüggő határozatot, úgy azt az elemzésbe természetesen bevontam.

Publikált bírói gyakorlat hiányában aktkutatás vált szükségessé. Ennek érdekében 2022-ben kutatási engedély iránti kérelemmel fordultam a Legfőbb Ügyészséghez. Az aktkutatás során közösség elleni uszítás; rémhírterjesztés; önkényuralmi jelkép használata; nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása, valamint nemzeti jelkép megsértése miatt 2012-2023 között indult eljárások ügyiratait dolgoztam fel. Kutatásomat logisztikai és célszerűségi indokok miatt a Fővárosi Főügyészségen engedélyezték, amely célravezetőnek bizonyult, ugyanis a főváros területéről volt várható a legnagyobb számban témareleváns ügyirat rendelkezésemre bocsátása.

A felölelt időszak kiválasztásában a Btk. mellett az Alaptörvény negyedik módosításának hatálybalépése játszott szerepet. A 12 éves időszak az eljárások várhatóan alacsony száma miatt volt fontos.

Az engedélyezett bűncselekmények vonatkozásában a következő statisztika rajzolódik ki. A vizsgált időszakban a közösség elleni uszítás tárgyában 47; nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása tárgyában 8; nemzeti jelkép megsértése vonatkozásában 4; önkényuralmi jelkép használata tárgyában 5, valamint rémhírterjesztés tárgyában 50 ügybe nyerhettem betekintést. Ez összesítve 114 ügyet jelent. A 114 ügyben összesen 160 határozat született, amelyeket feldolgoztam. Az átláthatóság kedvéért az ügyekben keletkezett határozatokat fajta és bűncselekmények szerint az alábbi táblázatban összessítettem:

¹¹¹ ENYÜBS'18. <https://shorturl.at/uNH9J>. Még a kriminológiai értelemben „klasszikus” gyűlöletbűncselekménynek számító közösség tagja elleni erőszak is ritka bűncselekménynek számít. Ennek feltehető indokához lásd: UDVARI 2013.

¹¹² Vö. Bszi. 163. § (1)-(5) bek.

	Közösség elleni usztítás	Nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása	Nemzeti jelpép megsértése	Önkényuralmi jelpép használata	Rémhírtérjesztés
Feljelentés elutasítása	42	5	4	1	47
Eljárást/nyomozást megszüntető határozat	3	4	-	4	4
Nyomozást elrendelő határozat (hivatalbóli felülvizsgálat esetén)	-	3	-	1	1
Nyomozást felfüggesztő határozat	-	1	-	-	-
Panaszt elutasító határozat	9	1	1	1	11
Panaszt elutasító határozat hivatalbóli megváltoztatása	1	-	-	-	-
vádemelés	2	3	-	1	-
büntetővégzés	1	-	-	-	-
eljárást megszüntető végzés	1	-	-	-	-
másodfokon születtett helybenhagyó másodfokú végzés	1	1	-	-	-
elsőfokú bűnösséget megállapító határozat	-	4	-	1	-
másodfokon születtett megváltoztató döntéssel bűnösséget megállapító ítélet	-	1	-	-	-
másodfokú határozat (hatályon kívül helyezés és új eljárásra utasítás)	-	1	-	-	-

1. táblázat. Saját szerkesztés.

Látható, hogy az értekezés tárgyát képező bűncselekmények ritkán jutnak el vádemelésig. Ez nem feltétlen jelentett problémát, ugyanis álláspontom szerint sokszor épp a nyomozó hatósági döntésből lehet látni a joggyakorlat aktuális helyzetét. Továbbá a bírósági határozatoknál az ilyen típusú ügyeknél a rövidített indokolás jellemző, amelyből érdemi érvelés a kutató számára nem olvasható ki.¹¹³

Az elemzés során határozatok *ratio decidendi*jének feltárására törekedtem, valamint arra, hogy a kutatás kiindulópontját jelentő kutatási kérdéseket vizsgáljam (lásd. 4. pont *Kutatási kérdések*). A történeti tényállások részletes leírását is szükségesnek láttam, hiszen a vizsgált bűncselekmények alapján indult eljárások nem hozzáférhetők, így fontosnak tartottam bemutatni azokat az életbeli történéseket, amelyeknél ezek a bűncselekmények felmerülhettek. Tekintettel arra, hogy a vizsgált ügyek a

¹¹³ Vö. Be. 562. §.

nyilvánosság számára nem elérhetők (főképp a nyomozati anyagok), így adatvédelmi szempontból a határozatokat egyedi megjelöléssel láttam el.¹¹⁴ Az ügyekben keletkezett különféle határozatokat az átláthatóság érdekében eljárástörténeti táblázatba foglaltam (*lásd Függelék.*).

4. Az értekezés felépítése

Az értekezés három fő részből áll. A módszertani részt követően (*I. Fejezet. Alapvetések*) az elméleti alapok lefektetésére kerül sor (*II. Fejezet. Elméleti alapok*). Ebben a fejezetben a véleménynyilvánítási szabadság alkotmányjogi karakterét mutatom be, bevonva az EJEB gyakorlatát is az alkotmánybíróági gyakorlat mellett. Ezt követően az értekezés a jogi tárgy fogalmát tárgyalja, bemutatva a hazai szakirodalmi álláspontok mellett a német felfogásokat is, kitérve a szimbolikus büntetőjog jelenségére és jelentőségére. A fogalmi meghatározásokat követően pedig a jogi tárgy funkciójának vizsgálatára kerül sor, hiszen a teleologikus (*jogtárgyharmonikus*) értelmezés szempontjából a jogi tárgy funkciói megkerülhetetlenek. A védendő értékkel kapcsolatos általános vizsgálódás után a köznyugalmat mint a vizsgált bűncselekmények jogtárgyát elemzem. Ezt követően a kollektív méltóság tárgyalására és az AB általi értelmezésére, valamint jogtárgyként, büntetőjogi korlátként való felfogásának vizsgálatára kerül sor.

A harmadik fejezet az egyes bűncselekmények alkotmányos büntetőjogi elemzésére vállalkozik. Elsőként az EJEB vonatkozó gyakorlatát mutatom be, ezt követően a vonatkozó alkotmánybíróági, majd pedig a – főként az aktakutatás alapján feltárt – hazai jogalkalmazási gyakorlatot. A bűncselekményeket nem a Btk.-ban található sorrend alapján elemzem. Elsőként a közösség elleni uszítás vizsgálatára kerül sor, ugyanis – az AB gyakorlatát tekintve – ezen deliktum alkotmányos büntetőjogi mércéje szolgál kiindulási pontként a további bűncselekmények vonatkozásában. A közösség elleni uszítás után az aktakutatással érintett bűncselekményeket elemzem, azt követően a háborús uszítást, majd pedig az internetes agressziót.

¹¹⁴ A jelölés a következő módon történik. Elsőnek az adott bűncselekményre történő utalás történik (pl. Ku. = közösség elleni uszítás). Ezt követően az arab számmal jelöltem az ügyet, majd A-F-ig jelöltem az adott ügyben keletkezett határozatot. Pl. (Ku.2.A.).

Az értekezés végén az aktakutatás során gyűjtött határozatok eljárástörténetét tartalmazó függelék került elhelyezésre, amely az egyedi megjelölés megértését szolgálja.

Második fejezet

Elméleti alapok. A büntetőjog által védett érték és a szólásszabadság kollíziója

1. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának és az Alkotmánybíróságnak szólásszabadsággal összefüggő gyakorlata

Az Alaptörvény Q) cikkéből következően a jogalkalmazásban érvényre kell juttatni a nemzetközi joggal konform értelmezést.¹¹⁵ Ennek egyik gyakorlati megjelenése az EJEE, illetve ennek alapján a strasbourgi bíróság által felállított standardok érvényesítése. Fontos hangsúlyozni, hogy alkotmányjogi panasz a Q) cikkekre nem alapozható.¹¹⁶ Ebből kifolyólag az AB-ra van bízva, hogy milyen mértékben veszi figyelembe az emberi jogi szerv gyakorlatát.¹¹⁷ Erre kifejezett utalást az AB épp a szólásszabadsággal összefüggésben, a közösség elleni uszítást vizsgáló 2004-es határozatában tett:

„[a]z Emberi Jogok Európai Bíróságának a felfogásában, amely a magyar joggyakorlatot alakítja és kötelezi, a véleménynyilvánítás szabadsága a demokratikus társadalom alappilléreinek, haladásának és az egyén kibontakozásának egyik feltétele.”¹¹⁸

SZABÓ az AB és EJEB kapcsolatát elemezve megállapítja, hogy számos ítélet jelenik meg hivatkozási szempontként alkotmánybírósági határozatokban, az AB sok esetben a strasbourgi bíróság által kimunkált jogvédelmi szintből indul ki.¹¹⁹ A következőben ezen jogvédelmi szintet, valamint ennek hazai leképeződését mutatom be.

¹¹⁵ (1) Magyarország a béke és a biztonság megteremtése és megőrzése, valamint az emberiség fenntartható fejlődése érdekében együttműködésre törekszik a világ valamennyi népével és országával. (2) Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját.

(3) Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.

¹¹⁶ 3101/2020. (IV. 23.) AB végzés, ABK 2020, 577, 579. Vö. Abtv. 26. § (1) és (2) bek. a) pontja.

¹¹⁷ SZABÓ 2022. 101.

¹¹⁸ 18/2004. (V. 25.) AB határozat, ABH 2004, 303, 306. BLUTMAN hívja fel a figyelmet arra, hogy az AB érvelése itt az EJEB felfogására és nem az ítéletére vonatkozik, ugyanis a strasbourgi bíróság ítéletének nincs formális kötőereje. BLUTMAN 2009. 310.

¹¹⁹ SZABÓ 2022. 103-104.

1.1. Az EJEE 10. cikkével összefüggő gyakorlat áttekintése

A jogvédelmi szint alapvető kiindulópontját az EJEB a Handyside-ügyben fogalmazta meg először:

"a kifejezés szabadsága a demokratikus társadalom egyik alapkövét jelenti, és a társadalmi fejlődés, valamint minden egyén önmegvalósításának egyik alapvető feltétele, és nem csupán azokra az információkra vagy gondolatokra alkalmazandó, amelyeket szívesen fogadnak, vagy amelyek tetszést vagy közönyt ébresztenek, hanem azokra is, amelyek sértőek, felháborítóak vagy zavaróak. Ezt követeli a pluralizmus, a tolerancia és a nyitottság, amely nélkül nincs demokratikus társadalom."¹²⁰

Az EJEE 10. cikk (1) bekezdéséből következően a védett jog tartalma három, egymással szoros összefüggésben álló elemet nevesít: a véleményalkotás szabadságát; az információk és eszmék megismerésének szabadságát, valamint az információk és eszmék közlésének szabadságát. A véleményalkotás szabadsága abszolút jog, ami abban nyilvánul meg, hogy a 10. cikk (2) bekezdésben nevesített korlátozási okok nem vonatkoznak rá.¹²¹ Ennek alapján senkit nem lehet kötelezni arra, hogy a véleményét kinyilvánítsa, továbbá az alapjog magában foglalja a vélemény megváltoztatásának jogát (illetve erre való kötelezés tilalmát).¹²² Az információk megismerésének szabadsága szorosan összefügg a sajtószabadsággal, ugyanis a közérdekű információk állami korlátozása az objektív tudósítás korlátját jelentheti. A védett jog tartalmi elemének számos megsértését ismeri az EJEB (pl. cenzúra, internetes hozzáférés korlátozása). Az információk megismerésének szabadsága legfőbb célja végső soron a lakosság megfelelő tájékoztatással történő ellátása, ami a közérdekű ügyek tárgyalásával áll összefüggésben.¹²³ Bár a három elem nem választható el egymástól, mégis azt lehet mondani, hogy a legnagyobb gyakorlati jelentőséggel a vélemény kifejezésének szabadsága rendelkezik, amelynek rendeltetése, hogy nélküle nem

¹²⁰ Handyside v. the United Kingdom, no. 5493/72. december 7. Fordította BAYER 2017. 118.

¹²¹ BYCHAWSKA-SINIARSKA 2018. 13.

¹²² Ehhez lásd: Vogt v. Germany, no.17851/91. 1995. szeptember 26; valamint Shvydka v. Ukraine, no.17888/12. 2014. október 30.

¹²³ BYCHAWSKA-SINIARSKA 2018. 15.

létezik alkotmányos demokrácia és amelynek garanciája a közügyek szabad vitatása. Ebből szükségszerűen következik, hogy bizonyos helyzetek, foglalkozások az érintettek oldalán többlettűrési kötelezettséget keletkeztetnek.¹²⁴

Kezdetben az EJEB a politikai életben – e minőségükben részt vevő – politikusokkal összefüggésben alkalmazta a magasabb tűrési kötelezettség követelményét, ugyanis a véleményszabadság az egyén kibontakozását is szolgálja, így védelemben kell részesíteni.¹²⁵ A Lingens-ügyben a strasbourgi bíróság amellett, hogy bevezette a magasabb tűrési küszöböt, megállapította, hogy az inkriminált kijelentéseket nem lehet a szövegből kiragadni, azokat az egész megnyilvánulás kontextusában kell vizsgálni.¹²⁶ A kezdeti személyi fókuszú megközelítést folyamatosan felváltotta a közéleti vita vizsgálatának követelménye, hiszen azok a személyek, akik saját döntésük alapján szólalnak fel közérdeklődésre számottevő ügyekben, a politikusokéhoz hasonló tágabb tűrési kötelezettséggel rendelkeznek az őket ért kritikával szemben.¹²⁷

Bár a szólásszabadság kitüntetett szereppel bíró alapjog, azonban nem korlátozhatatlan. Az emberi jogi szerv a 10. cikk (2) bekezdéséből kiindulva a korlátokat megszorítóan értelmezi. Vizsgálja, hogy az állam általi korlátozás törvényben meghatározott-e; van e legitim célja és szükséges-e a demokratikus társadalomban.¹²⁸ A legitim cél vizsgálatánál az értékezés tárgyával összefüggő elismert korlátozási okként legtöbbször a „közbiztonság”, valamint „mások jó hírneve vagy jogai védelme” merülhet fel, amelynek során az esetjogból különféle mérlegelési szempontok olvashatók ki a szólásszabadság legitim korlátozására vonatkozóan. A két, jogilag igazolható céllal összefüggésben a mérlegelési szempontok között sok esetben átfedés olvasható ki, így a nevesített okoknál az alábbi tényezők figyelembevételére kerülhet sor:

¹²⁴ UITZ 2021. 249.

¹²⁵ Lingens v. Austria, no. 9815/82, 1986. július 8. Oberschlick v. Austria 1, no. 11662/85, 1991. május 23. Ebben az ítéletben jelent meg a véleményszabadság kettős igazolása, ugyanis azt mind társadalmi szinten, mind egyéni szinten oltalmazni indokolt. TÓTH J. 2017b. 393.

¹²⁶ Lingens v. Austria, no. 9815/82, 1986. július 8.

¹²⁷ Bodrožić v. Serbia, no. 32550/05, 2009. június 23. Lásd továbbá Thorgeir Thorgeirson v. Iceland, no. 13778/88, 1992. június 25. Az alkalmazott mércék azonban azokban az esetekben, amikor a kijelentések nem politikus személyére hangoztak el, a kritikai, rágalmozó szövegek eltérők, ugyanis a bíróság jelentőséget tulajdonít az érintett személyek minőségének a tűrési határ mértékénél. TÓTH J. 2017a. 213. Lásd ehhez Nikula v. Finland, no. 31611/96, 2002. március 21; Prager and Oberschlick, no. 15974/90, 1995. április 26.

¹²⁸ BÁRÁNYOS 2021. 106.

1) kontextusvizsgálat követelménye: a jogalkalmazóknak a szólás tárgyát kell vizsgálni, vagyis azt, hogy az érintett megnyilvánulás mennyiben kapcsolódik a közéleti vitákhoz. Itt jelentősége van a közlő személyének, valamint, hogy milyen körülmények között hangzott el az inkriminált megnyilvánulás (pl. választási időszak);¹²⁹

2) további szempont a megnyilvánulás természete (tényállítás/értékítélet); a médiumok szerepe; az elhangzott szólás következményeinek vizsgálata (nyilvánosság mértéke/esetlegesen kialakult/feltételezett veszélyhelyzet); az irodalmi, valamint tudományos jelleg (satíra, vers, regény) valamint az alkalmazott joghátrány (szankció).¹³⁰

Az EJE az egyezmény esetleges megsértése vizsgálatánál mindezen szempontokat mérlegeli, a további konkrét, az értekezés tárgyát képező bűncselekményekkel kapcsolatos strasbourgi ügyekben alkalmazott (esetleges) mérce, a deliktumokat elemző fejezetek elején kerül bemutatásra.

A fentiek alapján az mindenképp rögzíthető, hogy az emberi jogi szerv a szólásszabadsággal összefüggésben a közügyi jelleg vizsgálatának hangsúlyos szerepet tulajdonít, a megnyilvánulás természete, annak tényállításként vagy értékítéletként történő minősítése mellett. Hangsúlyozandó, hogy az EJE főszabály szerint a tartalomsemlegesség elvéből indul ki, azonban – mint látni fogjuk – épp a rasszizmussal, nemzetiszocializmussal kapcsolatos gyűlöletkeltő megnyilvánulásoknál a tartalomkorlátozás elvét érvényesíti.¹³¹ A tartalomkorlátozás elvét követő gyakorlattal szorosan összefügg az EJE 17. cikke, amely a joggal való visszaélés tilalmát deklarálja:

„Az Egyezmény egyetlen rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, hogy az bármely állam, csoport vagy személy számára jogot biztosítana olyan tevékenység folytatására vagy olyan cselekedet végrehajtására, amely az Egyezményben foglalt jogok és szabadságok megsértésére vagy pedig az Egyezményben meghatározottnál nagyobb mértékű korlátozására irányul.”

¹²⁹ BÁRÁNYOS 2021. 108.

¹³⁰ KOLTAY 2013a. 155-157.

¹³¹ BYCHAWSKA-SINIARSKA 2018. 12.

A 17. cikket felhasználva az EJEB a rasszista, gyűlöletkeltő, holokauszttagadó szólásokat az egyezmény céljával összeegyeztethetetlennek tartja (joggal való visszaélés), így a tagállami korlátozás szükségességét, legitim célját, a 10. cikkel való összhangját egyáltalán nem vizsgálja, a kérelmet mint alaptalant visszautasítja, amelyből bizonytalanságok keletkezhetnek, ugyanis nem világos a 10. cikk alkalmazását kizáró szempontrendszer.¹³²

Mindez azért is problematikus, ugyanis az ilyen bűncselekményeknél, érdemi vizsgálat hiányában fennállhat az a veszély, hogy az EJEE-ből kiolvasható minimumstandardok nem alakulnak ki.

1.2. A szólásszabadság elvi alapjaival összefüggő alkotmánybíróági gyakorlat áttekintése

A rendszerváltozást követő alkotmánybíróági gyakorlatot az aktivizmus és az önkorlátozás kettőse jellemezte. SÓLYOM szavaival élve „az első négy-öt évben sokkal nagyobb tere volt sarkalatos elvi tételek lefektetésének, hiszen akkor a semmiből kellett megteremteni az alapjogok tartalmát, és gyakorlatilag nekünk kellett fölépíteni az Alkotmányt.”¹³³ E szellem következtében számos, a véleményszabadság elméleti alapjait kibontó alkotmánybíróági határozat született. Ennél a pontnál kizárólag a konkrét ügyön túlmutató elvi megállapításokkal foglalkozok, a konkrét tényállásokhoz kapcsolódó alkotmányos büntetőjogi mércék, megállapítások elemzésére a vonatkozó fejezetekben kerül sor.

Talán nem véletlen, hogy a szólásszabadság alaphatározatának épp a közösség elleni uszítást (akkor izgatást) vizsgáló AB határozatot tekintjük, amelyben a testület az 1989/1990. évi Alkotmány 61. §-nak alkotmányos tartalmát bontotta ki.¹³⁴

A 30/1992. (V. 26.) AB határozat alapvetésként deklarálja, hogy a véleménynyilvánítási szabadság az alapjogi hierarchiában is kitüntetett szereppel bíró jog, amely – igazodva az EJEB által felállított jogvédelmi szinthez – a plurális

¹³² UÍTZ 2021. 295.

¹³³ TÓTH-SÓLYOM 1997. 36.

¹³⁴ 61. § (1) A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra, továbbá arra, hogy a közérdekű adatokat megismerje, illetőleg terjessze.
(2) A Magyar Köztársaság elismeri és védi a sajtó szabadságát.

demokrácia alapértéke, valamint a kommunikációs szabadságjogok anyajoga.¹³⁵ A testület kimondta, hogy

„[az] egyéni véleménynyilvánítási szabadság szubjektív joga mellett tehát az Alkotmány 61. §-ából következik a demokratikus közvélemény kialakulása feltételeinek és működése fenntartásának biztosítására irányuló állami kötelezettség. [...] Ezért a véleménynyilvánítási szabadság alkotmányos határait úgy kell meghatározni, hogy azok a véleményt nyilvánító személy alanyi joga mellett a közvélemény kialakulásának, illetve szabad alakításának a demokrácia szempontjából nélkülözhetetlen érdekét is figyelembe vegyék.”¹³⁶

Az idézet szövegrészből egyrészt az objektív intézményvédelmi kötelezettség olvasható ki, másrészt megjelenik a strasbourgi bíróság jogvédelmi szintjéhez való közelítés, ugyanis az egyén melletti, a közvélemény alakulását figyelembe vevő felfogás a véleményszabadság kettős (instrumentális/konstitutív) igazolását jelenti, ami az AB későbbi gyakorlatában is – a közügyek szabad vitatásával összefüggésben – fontos szerepet játszik.¹³⁷

Megfogalmazta a tartalomsemlegesség elvét: „a véleményt annak érték- és igazságtartalmára tekintet nélkül védi.”¹³⁸ Ebből következik, hogy a véleményszabadság kiterjed a valótlan tényállítások közlésére is („a hazugság általános értelemben nem tiltható”).¹³⁹ Ennek alátámasztására szükséges distinkciót tenni a véleményszabadság alapjogának hatálya és annak védelme között. A hatály azt dönti el, hogy az elhangzott szóra kiterjed-e a véleményszabadság alapjoga, tehát hogy alkalmazni kell-e a szólásszabadság elveit. A védelem pedig már a konkrét mérce alkalmazását dönti el, vagyis, hogy az alapjog garanciái „valóban pajzsot tartanak-e az

¹³⁵ 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167. 170-171. A kommunikációs jogok többek között az AB levezetése szerint a szólás- és sajtószabadsága (médiум szabadsága); informáltsághoz való jog; az információk megszerzésének szabadsága, illetve tágabb kontextusban a művészi, irodalmi szabadság, valamint ezek terjesztésének szabadsága és a tudományos szabadság. 30/1992. (V. 26.) AB határozat ABH 1992, 167, 172.

¹³⁶ 30/1992. (V. 26.) AB határozat ABH 1992, 167, 172.

¹³⁷ TÓTH J. 2017b. 393; Vö. Oberschlick v. Austria 1, no. 11662/85, 1991. május 23. „Az instrumentálisnak nevezhető igazolások közül kiemelést érdemelnek azok, amelyek az igazság keresését, illetve a demokratikus közvélemény szolgálatát helyezik a középpontba, míg a konstitutívnek nevezhető igazolás az egyéni önkifejezésre, az egyéni autonómiára fókuszál.” 7/2014. (III. 7.) AB határozat, ABH 2014, 135, 139.

¹³⁸ 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 179.

¹³⁹ KOLTAY 2020. 306.

állami korlátozások elé”.¹⁴⁰ A tartalomsemlegesség elvéből az is következik, hogy a véleményszabadságnak főszabály szerint külső korlátai lehetnek. Arra, hogy az AB a tartalomsemlegesség elvéhez mennyiben tartja magát, a későbbiekben még kitérek. Az alapjogok lényeges tartalmának korlátozhatatlanságát¹⁴¹ figyelembe vevő szükségességi-arányossági teszt alapján a testület a szólásszabadság (büntetőjogi) korlátozhatóságával kapcsolatban a mai napig alkalmazott megállapítást tett:

„[a] szabad véleménynyilvánítás jogának kitüntetett szerepe ugyan nem vezet arra, hogy ez az jog [...] korlátozhatatlan lenne, de mindenképp azzal jár, hogy a szabad véleménynyilvánításhoz való jognak valójában igen kevés joggal szemben kell csak engednie, azaz a véleményszabadságot korlátozó törvényeket megszorítóan kell értelmezni. A vélemény szabadságával szemben mérlegelendő korlátozó törvénynek nagyobb a súlya, ha közvetlenül másik alanyi jog érvényesítésére szolgál, kisebb, ha ilyen jogokat csakis mögöttesen, valamely intézmény közvetítésével véd, s legkisebb, ha csupán valamely elvont érték önmagában a tárgya (pl. a köznyugalom).”¹⁴²

Ezzel az AB hierarchiát is felállított a korlátozási indokok között, amelyek érvényesülését az egyes bűncselekmények tekintetében indokolt vizsgálni. Megjegyzendő, hogy a jogirodalomban található más típusú, érdekalapú csoportosítás is, így HALMAI négy korlátozást igazoló érdeket különböztet meg: állami érdek; a társadalom egészének érdeke; társadalmi csoportok érdeke, valamint az egyén érdeke.¹⁴³ A közvetlen másik alanyi joggal történő kollíziós kapcsolatra az emberi méltóságot védő tényállások, a rágalmozás és becsületsértés a leggyakoribb példa, amelynek tetemes alkotmánybíróági és rendes bírósági gyakorlata van. Az ezzel összefüggő megállapításait a testület a többi korlátozási indok alkotmányos vizsgálatánál is felhasználta. Az 1992-es határozat meghozatalát követően az ebben foglaltak a mai napig hivatkozási pontként szolgálnak a kollíziós kapcsolatok vizsgálatakor. Jelen pont tárgyánál maradva, az AB a szólásszabadság elvi alapjainak lefektetésénél – szintén törekedve az EJEB jogvédelmi szintjéhez való közelítésre –

¹⁴⁰ TÖRÖK 2015. 387.

¹⁴¹ Az 1949-es alkotmányban (1989/90) az alapvető jogok korlátozásának kritériuma lakonikusan volt meghatározva, ugyanis csak formális korlátot állított fel, a lényeges tartalom korlátozhatatlanságát (tartalmi elem) az 1989-es novella vezette be. SÓLYOM 2001. 397-399.

¹⁴² 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 178.

¹⁴³ HALMAI 2002. 100. Ennek bírálatához lásd: KOLTAY 2009c. 2235.

már az Alaptörvény hatályba lépését megelőző időszakban is hangsúlyozta a közéleti vitához kapcsolódó szólások kiemelt jelentőségét, a tágabb tűrés kötelezettséget, amely függetlenül a korlátozó érdek fajtájától, a szólásszabadság kiinduló pontjának tekinthető, annak garanciális biztosítója.¹⁴⁴ Mindezen megállapítások az Alaptörvény hatálybalépését követően is megőrizték érvényességüket.¹⁴⁵ A közéleti viták szerepének hangsúlyozása ebben az időszakban még jobban felértékelődött, hiszen az AB

„ennek megfelelően közéleti véleménynyilvánítás lehetőségét annak tartalmára tekintet nélkül azért részesíti védelemben, hogy a politikai közösség valamennyi tagjának esélye és joga lehessen a közügyeket érintő kérdések szabad vitatásához. [...] Ebből az is következik, hogy a véleménynyilvánítási szabadság alkotmányos határainak meghúzásakor a közélet demokratikus és szabad fejlődésének szempontjaira is mindig kiemelt figyelmet szükséges szentelni.”¹⁴⁶

Ahogy korábban utaltam rá, a változást a 2013. április 1-jén hatálybalépő Alaptörvény negyedik módosítása hozta, ugyanis az alkotmányozó emberi méltóságot [Alaptörvény IX. cikk (4) bek.], valamint a közösségek méltóságát [Alaptörvény IX. cikk (5) bek.] *explicit* korlátként állította fel a szólásszabadság tekintetében, így egyértelműen állást foglalt a hierarchia tekintetében a méltóság javára. Megjegyzendő, hogy az Alaptörvény 2018. június 29-től hatályos hetedik módosítása egy harmadik kifejezett korlátot is nevesített, így ha a véleményszabadság a magánszférajogokkal [Alaptörvény VI. cikk] lép kollízióba, a fokozott védelem utóbbit illeti meg.¹⁴⁷

1.3. Tényállítások, értékítéletek, tényalapú értékítéletek

A szólásszabadság tekintetében kiemelt jelentősége van a szólás természetének, vagyis, hogy a megnyilvánulás tényállításnak vagy értékítéletnek minősül-e. A

¹⁴⁴ Vö. 36/1994. (VI. 24.) AB határozat, ABH 1994, 219, 224., valamint BÁRÁNYOS 2021. 167.

¹⁴⁵ Az Alaptörvény szerint az annak hatálybalépése előtt meghozott AB döntések hatályukat veszítik. Azonban az AB a „megerősítés” technikáját alkalmazva kimondta, hogy a korábbi határozatokban foglaltak felhasználhatók. KOVÁCS-KOLTAY 2024. 48; Vö. 13/2013. (VI. 7.) AB határozat, ABH 2013, 440, 452-453.

¹⁴⁶ 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, ABH 2014, 286, 294.

¹⁴⁷ Az Alaptörvény VI. cikkének 2018. június 29-től hatályos szövege alapján:

(1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák. A véleménynyilvánítás szabadsága és a gyülekezési jog gyakorlása nem járhat mások magán- és családi életének, valamint otthonának sérelmével.

büntetőjogi dogmatikában az elhatárolás eredményének nemcsak a jogellenesség szintjén van szerepe (eltérő alkotmányos mércék alkalmazása), hanem már a tényállásszerűség síkján, ugyanis amennyiben az adott bűncselekményt kizárólag tényállítással lehet megvalósítani, úgy a szólas értékítéletnek minősítése esetén már tényállásszerűség szintjén ki kell zárni a bűncselekmény megállapítását.¹⁴⁸ Mint látni fogjuk, az értekezés tárgyát képező bűncselekmények esetében ennek döntő szerepe lesz.

A tényállítás/értékítélet elhatárolásának legnagyobb büntetőjogi gyakorlata a rágalmozás/becsületsértés tényállásánál fejlődött ki, azonban az korántsem problémamentes.¹⁴⁹ Definiálásához a jogalkalmazói gyakorlat is sok esetben ANGYAL Pál munkásságát hívja segítségül.¹⁵⁰ ANGYAL megfogalmazásában a tény a múltban létezett vagy jelenben létező, az érzéki észrebevés lehetőségének körébe eső jelenség, tehát nemcsak cselekmény, hanem minden külvilági változás, érzékelhető állapot, vagyis az objektív valóság tudati visszatükröződése.¹⁵¹ Ez a fogalom-meghatározás tükröződik vissza a recens irodalomban és gyakorlatban is: tény az objektív valóság tudati visszatükröződése, amely lehet egy létező és érzékelhető, vagy egy nem létező, de elképzelhető jelenség, állapot, esemény, történés.¹⁵² Ezzel szemben az értékítélet szubjektív motívumot tartalmaz. Ugyancsak nem tényállítás, hanem értékítélet a jövőbeni eseményre vonatkozó megnyilvánulás.¹⁵³

Az EJEB a szólas természetének vizsgálatakor – amit később az AB is átvett – bizonyíthatóság kérdését tartja elsősorban szem előtt, hiszen a tényállítás bizonyítható, a vélemény – annak igazságtartalma – nem.¹⁵⁴ Az AB általános érvényű megállapítása alapján a tényállítás/vélemény vizsgálatakor

„figyelemmel kell lenni arra, hogy az inkriminált mondat a teljes szöveg kontextusában nyer értelmet, amelynek célja az önkormányzat vagyongazdálkodásának kritikája volt, vagyis az írás az irónia és a túlzás eszközével élve bírálta a városi vagyongazdálkodást. Szükséges továbbá

¹⁴⁸ SZOMORA 2016. 529-530.

¹⁴⁹ Ehhez lásd pl. SORBÁN 2024. 357-369. BÁRÁNYOS 2021. 230-241.

¹⁵⁰ SORBÁN 2024. 359.

¹⁵¹ ANGYAL 1927. 16. FINKEY ezzel szemben egyszerűbb meghatározással élt, tény valamely megtörtént cselekmény. FINKEY 1905. 663.

¹⁵² SZOMORA 2022. 540; Vö. BH 1994. 171; BH 2009. 135.

¹⁵³ EBH 2013. B. 8.

¹⁵⁴ Lingens v. Austria, no. 9815/82, 1986. július 8; Oberschlick v. Austria 1, no. 11662/85, 1991. május 23; Jerusalem v. Austria, no. 26958/9, 2001. február 27.

értékelni a publicisztika vélemény kontextusát, amely a helyi közösségen belül tapasztalható vagyoni egyenlőtlenségekre és a pazarló költségvetési gazdálkodásra hívta fel a közélet figyelmét. Mindezek alapján lehet dönteni abban a kérdésben, hogy a publicisztika tartalmaz-e egyáltalán olyan konkrétumot, amelynek igazságtartalma igazolható, ellenőrizhető lenne, vagy az írás egy olyan bírálatot kifejező értékítélet, amelynek éppen a lehetősége és ténye védett, annak tartalmára tekintet nélkül.”¹⁵⁵

A jogalkalmazásban azonban az elhatárolási bizonytalanság sokszor abból adódik, hogy a közlés két nagy fajtája keveredik. Ennek egyik oka, hogy az AB a szólásszabadság elvi alapjai lefektetésének a kezdeteitől hangsúlyozza, hogy a megnyilvánulásokat nem lehet (önkényesen) kiragadni, azokat a szöveg teljes kontextusában kell értékelni. Így óhatatlan, hogy a kontextuális vizsgálatnál a tényállítások mellett sokszor a közlő szubjektív értékítéletei is megjelennek, amely elvezet minket egy következő kategóriához, a tényalapú értékítéletekhez.

BLUTMAN a tényalapú értékítéleteket vegyes közlések kategóriájába sorolja, amelybe beletartozik még a burkolt tényközlés is.¹⁵⁶ Ebből következik, hogy amennyiben a kontextuális értelmezés alapján az értékítéletek vannak többségben, úgy közlést tényalapú értékítéletnek, amennyiben viszont a tényközlések vannak túlsúlyban, úgy burkolt tényközlésnek lehet minősíteni. Ezt a kategóriát tulajdonképpen az EJEB dolgozta ki abból a célból, hogy a tényállítás-értékítélet közti különbségtételt megkönnyítse, átmenetet képezve a közlések két fő fajtája között.¹⁵⁷

A tényalapú értékítéletnél a tényállítások – a teljes szövegkörnyezetet vizsgálva – egy általános kritikai közegben hangoznak el, ahol folyamatosan átszövik az értékítéletek, így érvényesítve a kontextuális vizsgálat garanciáját, a közlés véleménynek minősülhet.¹⁵⁸ Megjegyzendő, hogy hasonló felfogás olvasható ki a BVerfG gyakorlatából is:

¹⁵⁵ 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, ABH 2014, 286, 305.

¹⁵⁶ BLUTMAN 2023. 215. BLUTMAN a vegyes közlések számos formáját megkülönbözteti és elemzi. A vegyes közlések vizsgálatánál nevesíti a következőket: a) feltételezések és feltételes módon megfogalmazott kijelentések; b) valamely tény lehetőségét állító kijelentés; c) feltételesen megfogalmazott kijelentések; d) jövőre vonatkozó (jövő idejű) kijelentések; e) vagylagos kijelentések; f) folytatolagos történet vagy állapotot leíró kijelentés; g) szubjektivizált közlések; h) meghatározatlan külső forrásra hivatkozás a bizonytalanság jeleként; i) Közlés kérdés formájában. BLUTMAN 2023. 217-223.

¹⁵⁷ Lásd pl.: Jerusalem v. Austria, no. 26958/95, 2001. február 27; Karsai v. Hungary, no. 5380/07 2009. december 1; Ungváry and Irodalom Kft. v. Hungary, no. 64520/10, 2013. december 3.

¹⁵⁸ SZOMORA 2015. 85; KOVÁCS 2011. 64.; KOLTAY 2011. 70.

„Ha egy kijelentésben a tények és vélemények ötvöződnek, és a szólást a vélekedés vagy a vélemény elemei határozzák meg, akkor az véleménynyilvánításként részesül védelemben. Ez különösen akkor érvényes, ha az értékelő és a tényszerű tartalom szétválasztása a kijelentés értelmét megszüntetné vagy eltorzítaná. Ha egy ilyen esetben a tényszerű elem döntő jelentőségűnek minősülne, az a véleménynyilvánítás szabadságának alapjogi védelmét lényegesen csökkenthetné.”¹⁵⁹

A magyar alkotmánybírósági gyakorlatban e kategória eddig kifejezetten nem jelent meg.¹⁶⁰ A bírósági ítéletekben is csak kivételesen található arra utalás, hogy ezt a fogalmat felismerték és alkalmazták volna a konkrét ügyben.¹⁶¹

A tényalapú értékítéletek szerepéhez juthatnak az értekezésben vizsgált deliktumoknál is. A köznyugalom elleni bűncselekménynél is érvényesülnie kell a szólásszabadság elveinek, így érvényre kell juttatni és le kell vonni a jogalkalmazóknak a tényalapú értékítéletekből eredő alkotmányos következményeket.

1.4. Az individuális jogtárgyat védő tényállásoknál felállított büntetőjogi mérce¹⁶²

Ahogy korábban is utaltam rá, az AB a kollektív méltóságvédelemmel [Alaptörvény IX. cikk (5) bek.] összefüggésben elvi kiindulópontként tekint a rágalmozás/becsületsértés tényállásánál felállított alkotmányos mércékre. Ebből

¹⁵⁹ BVerfGE 85,1. A kontextuális vizsgálat hangsúlyozásához lásd a BVerfG „Soldaten sind Mörder” döntését, amelyben a Szövetségi Alkotmánybíróság álláspontja alapján a vád tárgyává tett kifejezésnél – kontextuális értelmezés alapján – nem arról volt szó, hogy a panaszos azt állította, hogy a katonák bűncselekményt (emberölés) követtek el, hanem sokkal inkább az egyén szubjektív értékítélete állapítható meg, miszerint a katonai tevékenységgel szükségszerűen együtt jár mások életének kioltása, amelyet a panaszos élesen bírált. BVerfGE 93, 266. Lásd továbbá: BETHGE 2007. 286-287; GOUNALAKIS 1996. 481-487; Az ügy elemzéséhez HASSEMER 1990. 359-365.

¹⁶⁰ A 3325/2024. (VII. 29.) AB határozat alapügyében a szólást („Horváth Richárd nőket aláz”) az eljáró bíróságok tényállításnak (rágalmozásnak) minősítették, azonban az AB az első-, és másodfokú bírósági határozatot megsemmisítette. A testület szerint az inkriminált megnyilvánulás – a teljes kontextust figyelembe véve – értékítéletnek minősült, így az eljáró bíróságok nem alkalmazták megfelelően az AB által kimunkált tesztet. Bár a határozat nem említi a tényalapú értékítélet kategóriáját, valójában a vád tárgyává tett közlés annak minősült.

¹⁶¹ Így a Kaposvári Törvényszék *tényállítással vegyes véleménynyilvánításnak*, míg a Nyíregyházi Törvényszék *tényállítást is magába foglaló értékítéletnek* nevezi ezt a kategóriát. Kaposvári Törvényszék I.Bf.4/2017/6/I.; Nyíregyházi Törvényszék I.Bf.646/2014/5.

¹⁶² A fejezet a korábban megjelent írásom hosszabb terjedelmű, aktualizált átvételén alapul. BOTOS 2021a; BOTOS 2021b.

következik, hogy szükséges összefoglalni az AB egyéni méltóságnál kialakított vizsgálatának szempontrendszerét. Nem célom a határozatok elemzése, csupán a lényegi megállapításait mutatom be.

A rágalmazás, valamint becsületsértés vonatkozásában két alaphatározat született: 36/1994. (VI. 24.) AB határozat,¹⁶³ valamint az Alaptörvény negyedik módosításnak hatálybalépését követően a 13/2014. (IV. 18.) AB határozat. Az 1994-es határozathoz az alábbiakat szükséges rögzíteni.

Az Alkotmánybíróság követelményként rögzítette: a közhatalmat gyakorlók személyére tett – és e minőségükkel összefüggő – véleménynyilvánítás nem büntethető, tehát a becsületsértést velük szemben ilyen esetben nem lehet megvalósítani. Az AB az általa lefektetett követelményekkel a negatív jogalkotói szerepéből tulajdonképpen az anyagi jogforrás pozíciójába lépett át, hiszen olyan bűnösségi alakzatot vezetett be, amely a tényállásból nem volt kiolvasható.¹⁶⁴ Ennek alapján a rágalmazás akkor volt büntethető,

„ha a becsület csorbítására alkalmas tény állító, híresztelő, illetve ilyen tényre közvetlenül utaló személy tudta, hogy a közlése lényegét tekintve valótlan vagy azért nem tudott annak valótlanságáról, mert a hivatása vagy foglalkozása alapján reá irányadó szabályok szerint - az adott állítás tárgyára, a közlés eszközére és címzettjeire tekintettel - elvárható figyelmet vagy körületekintést elmulasztotta.”¹⁶⁵

Az idegen bűnösségi alakzathoz eredő bizonytalanság a joggyakorlatban is meglátszott.¹⁶⁶ Változást az Alaptörvény explicit korlátot felállított rendelkezése

¹⁶³ Az AB az 1978. évi Btk. 232. §-ban foglalt hatóság, illetve hivatalos személy megsértését a szólásszabadság aránytalan korlátozása miatt megsemmisített.

¹⁶⁴ Ezt az Alkotmánybíróság akkori elnöke, Sólyom László is elismerte: az Alkotmánybíróság valójában beleírt a Büntető Törvénykönyvbe. TÓTH-SÓLYOM 1997. 40.

¹⁶⁵ 36/1994. (VI. 24.) AB határozat, ABH 1994, 219.

¹⁶⁶ A bírói gyakorlat a rágalmazási ügyekben a határozat rendelkező részében lefektetett alkotmányos követelményeket átvette és politikai életben résztvevő személyek vonatkozásában elhangzott tényállítással összefüggő tudati viszonyulást (ún. rágalmazási gondatlanság) a hivatalból elrendelt valóságbizonyítás keretében vizsgálták. Azonban a becsületsértéssel kapcsolatos joggyakorlat korántsem volt homogén. A bíróságok egy része valóban átvette a rendelkező részből fakadó büntethetőséget kizáró okot, azonban a másik része – szemben az alkotmányos követelménnyel – továbbra is büntetni rendelte a közhatalmat gyakorlókat, illetve közszereplő politikusokra tett indokolatlanul sértő, súlyosan gyalázkodó becsületsértő kifejezéseket, amit SZOMORA összefoglaló néven „gyalázkodási küszöbnek” nevezett. SZOMORA 2014. 473-474.; BÁRÁNYOS 2021. 282-296.

hozott, amely alapján az AB továbbfejlesztette az individuális jogtárgyat védő bűncselekményekkel kapcsolatos gyakorlatát.

A 13/2014. (IV. 18.) AB határozatban továbbfejlesztett alkotmányossági értékelési kritériumrendszer szerint a megválaszolandó kérdések a következők:

- 1) a közlés közérdekű vitában (közügy) kifejtett álláspontot tükröz-e;
- 2) a vád tárgyává tett kifejezés tényállításnak vagy értékítéletnek minősül-e;
- 3) az elkövető átlépte-e a szabad véleménynyilvánítás határát.

Az első két vizsgálati szempontnál figyelembe kell venni a közlés tárgyát, kontextusát, módját, körülményeit, célját és stílusát. Továbbá vizsgálni kell a médium típusát, a közlés alapjául szolgáló eseményt, az erre adott reakciókat és a folyamatban játszott szerepét.¹⁶⁷ Sajnálatos módon a 2014-es határozat is megtartotta az elkövető tudattartalmához kapcsolódó követelményt (rágalmazási gondatlanság).

A testület megállapította, hogy „a véleményszabadság határa mások emberi méltóságából fakadó becsület és jó hírnév védelme. [A] véleményszabadság már nem nyújt védelmet az olyan öncélú, a közügyek vitatásának körén kívül eső, így a magán-, vagy családi élettel kapcsolatos közlésekkel szemben, amelyek célja a pusztán megalázás, illetve a bántó vagy sértő kifejezések használata, vagy más jogsérelem okozása.”¹⁶⁸ A közügyeket érintő értékítéleteknél tehát ténylegesen ez a korlát bevezetése jelent újítást a korábbi gyakorlathoz képest, amelyet az Alaptörvény negyedik módosítása tett szükségessé.¹⁶⁹

Az AB az Alaptörvény hatálybalépését követően elsőként foglalkozott az egyén méltóságából mint a szólásszabadság kifejezett korlátjából következő alkotmányos büntetőjogi összefüggésekkel. A vizsgálati szempontrendszer (közéleti vita jelleg; tényállítás/értékítélet megkülönböztetése) túlmutat a rágalmazás/becsületsértés tényállásával összefüggő szakjogi jogalkalmazáson, hiszen a mérce ezen két eleme a szólásszabadság elvi alapját képezi. Ezen garanciális biztosítékokat az alapjogi relevanciából következően minden körülmények között vizsgálni kell. Ezek elmulasztása esetén alaptörvény-ellenesség merülhet fel.

¹⁶⁷ 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, ABH 2014, 588, 596.

¹⁶⁸ 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, ABH 2014, 588, 596.

¹⁶⁹ SZOMORA 2015. 83-84.

Az alkotmánybíróság kontrolljellege – az absztrakt jogértelmező tevékenység átlépése¹⁷⁰

Az alapjogi jogalkalmazásnak – tágabb értelemben – három fajtája ismert: alapjogi jogalkalmazás az alkotmánybírósági gyakorlatban, a rendes bírói, valamint a bírói szervezetrendszeren kívüli gyakorlatban.¹⁷¹ Mindig is kardinális kérdés volt, hogy az Alkotmánybíróság praxisa miként viszonyul a rendes bírói gyakorlathoz, meddig terjed a hatóköre.

Az Alkotmánybíróság a panaszeljárásokban hozott határozataiban alapvetésként szögezte le: a szakbíráskodás tevékenységét a rendes bíróságoktól nem vonhatja el, csak a büntetőjogi felelősség kérdéséhez kapcsolódó értelmezési tartomány alkotmányos kereteit jelölheti ki.¹⁷² Így kizárólag azt vizsgálhatja, hogy az Alaptörvényben biztosított jogok alkotmányos tartalmát érvényre juttatták-e az eljáró bíróságok. Ezért mondható, hogy a testület az alkotmányjogi panaszok elbírálása során tartózkodó magatartást tanúsít a legtöbb esetben.¹⁷³ A 2014-es határozatban felállított konkrét mérce vonatkozásában ez azt jelenti, ha a bíróságok az AB gyakorlatban előírt kétlépcsős vizsgálatot (közügyi kontextus; tényállítás/értékképlet elhatárolása) megfelelően elvégzik, akkor a testület a mérlegelés eredményét már nem bírálja felül, vagyis nem foglal abban állást, hogy az emberi méltóság korlátozhatatlan aspektusának sérelme megvalósult-e vagy sem.¹⁷⁴

Annak vizsgálata azonban, hogy az inkriminált kijelentés átlépi-e a vélemény szabadság határát, alapvető alkotmányjogi kérdés, amelynek vizsgálatára a testület jogosult.¹⁷⁵

Hasonló felfogás olvasható a vonatkozó német jogirodalomban, ugyanis a szólásszabadsággal összefüggő német panaszeljárásokban az alkotmánybírósági felülvizsgálat igen széleskörű.¹⁷⁶ Ennek keretében a BVerfG újraértékelheti a rendes

¹⁷⁰ A fejezet a korábban megjelent írásom hosszabb terjedelmű, aktualizált átvételén alapul. BOTOS 2021a.

¹⁷¹ MAJTÉNYI 2014. 74.

¹⁷² Az alkotmánybírósági gyakorlatból erre lásd 3329/2017. (XII. 8.) AB határozat, ABH 2017, 1256, 1959; 3279/2017. (X. 19.) AB határozat, ABH 2017, 1556, 1560.

¹⁷³ Lásd ehhez még: 3328/2017. (XII. 8.) AB határozat, ABH 2017, 1942.

¹⁷⁴ SZOMORA 2022. 548.

¹⁷⁵ SZOMORA 2016. 528.

¹⁷⁶ A Német Szövetségi Alkotmánybíróság főszabály szerint a panaszeljárásokban az ún. „specifikus alkotmányjog” (*spezifisches Verfassungsrecht*) megsértése esetén avatkozik be. Lásd BVerfGE 1, 418. Nem jelenti a specifikus alkotmányjog sérelmét a törvények objektív hibás alkalmazása, a hibának éppen az alapjogok semmibevételében kell állnia. BVerfGE 18, 85.

bíróságok ténymegállapításait és vizsgálja azt is, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának hatókörét nem értékelték-e tévesen azáltal a bíróságok, hogy a megnyilvánulást tévesen tényállításnak vagy értékítéletnek minősítették. Így ezekben az esetekben a BVerfG maga határozhatja meg és értékelheti a tényállást.¹⁷⁷

Mindezeket figyelembe véve üdvözlendő, hogy az Alkotmánybíróság 2019-et követő gyakorlatában található olyan alkotmánybíróági döntés, amelyben a felülvizsgálat terjedelmének tárgyában elmozdulás figyelhető meg.¹⁷⁸ Ezt a 3048/2020. (III. 2.) AB határozat bemutatásával szeretném szemléltetni, megjegyezve, hogy ugyanilyen tendenciát tükrözött már a 29/2019. (XI. 4.) AB határozat is.¹⁷⁹

Az alkotmányjogi panasz alapjául szolgáló ügyek eljárástörténete a következőképp foglalható össze:

Az indítványozó települési polgármester volt, aki a képviselő-testület ülésén szólalt fel egy új ravatalozó tervezési folyamatával kapcsolatban. A felszólalásában a sértett álláspontját, amelyet a közösségi oldalán terjesztett, „vírusnak” nevezte, ugyanis kihatással van másokra, amely végső soron befolyásolhatja az önkormányzati döntéshozatalt. A sértett magánvádas eljárást indított, amelyben a Veszprémi Járásbíróság 4.B.1054/2018/12. számú ítéletében bűnösnek mondta ki a vádlottat becsületsértés vétségében. Bár megállapította, hogy mind a vádlott, mind a magánvádló közszereplő volt, ezáltal fokozott tűrési kötelezettség terhelte, azonban a használt kifejezés öncélú volt, amely a közéleti vitát nem vitte előre, célja kizárólag a sértett megalázása volt. Az elsőfokú bíróság ítéletét a másodfokon eljáró Veszprémi Törvényszék a 3.Bf.800/2018/5. számú végzésével – elfogadva az elsőfok érveit – helybenhagyta.

Az AB a támadott bírói döntést megsemmisítette.¹⁸⁰ Határozatában a vonatkozó gyakorlat áttekintését követően nóvumként szolgált, hogy lépésenként maga is elvégezte és rávetítette az ügyre az általa deklarált alkotmányos követelményeket. Elsőként a közéleti vita jellegével összefüggésben vizsgálódott, amelynél kimondta,

¹⁷⁷ STARCK 1999. 671. (Rn. 200.); SCHULZE-FIELITZ 2004. 640-641. idézi SZOMORA 2015. 87. Magyar jogirodalomból ZAKARIÁS Kinga foglalkozott a BVerfG rendes bírósági felülvizsgálati gyakorlatával. Lásd ZAKARIÁS 2010. 98-104.

¹⁷⁸ Megjegyzem a 1/2015. (I. 16.) AB határozatában az Alkotmánybíróság azért semmisítette meg a felmentő ítéletet, mert a sértett kutyaként történő ábrázolását maga minősítette emberi méltóságot sértőnek. Ez azonban kivételesnek volt tekinthető abban az időben.

¹⁷⁹ A 29/2019. (XI. 4.) AB határozat kritikai elemzéséhez lásd BOTOS-GÁL 2020. 7-14.

¹⁸⁰ 3048/2020. (III. 2.) AB határozat, ABH 2020, 312.

hogy „az indítványozó és a sértett között egy beruházás szükségessége tekintetében volt vita. Ez a kérdés egyértelműen közéleti kérdés, így az ebben a körben tett megnyilvánulások a szólásszabadság fokozottabb védelmét élvezik.”¹⁸¹

Ezt követően állást foglalt abban, hogy az inkriminált megnyilvánulás értékítéletnek minősült. Majd arról kellett döntenie, hogy a közlés öncélú jellege megállapítható-e a konkrét ügyben, amelynél azt kellett figyelembe vennie, hogy mi volt a célja, üzenete a közlésnek. Ezzel összefüggésben kimondta, hogy „[a] szóban forgó kifejezés nem pusztán személyt sértő gyalázkodás [...], hanem a sértett – személyét kétségkívül sértő, de – magatartásának közösségi hatására vonatkozó utalás. Erre tekintettel nem állapítható meg a közlés öncélú jellege.”

Mindezen megállapításokat követően a testület arra az álláspontra helyezkedett, hogy a vád tárgyává tett kifejezés nem volt öncélúan gyalázkodó, a véleménysszabadság korlátozása aránytalan volt. Bár az eljáró bíróságok az ügy alapjogi relevanciáját helyesen tárták fel, azonban az alapjogi kollízió mérlegelését nem az Alaptörvény IX. cikkéből következő szempontok szerint végezték el, így a meghozott bírói döntés sérti az Alaptörvény véleménynyilvánítás szabadságát deklaráló rendelkezését, amelynek következtében az egyedi ügyben hozott bírói határozat alaptörvény-ellenes. Jól látható, hogy a testület az általa kibontott szempontok alapján maga végezte el az értékelést, hiába alkalmazták az eljáró bíróságok megfelelően az első két mérlegelési követelményt.

Mindezen szempontok vizsgálata nemcsak büntető szakjogi, hanem alkotmányos kérdéskör is, amely a véleménysszabadsággal függ össze. Ennek következtében tartózkodó magatartás feloldása nem jelent hatáskör-túllépést az Alkotmánybíróság részéről, ugyanis a kommunikációs alapjogok vonatkozásában teljes körű alkotmánybírói felülvizsgálat indokolt, és a szakbíráskodás valamennyi elemét alkotmányos ellenőrzés alá kell vonni.¹⁸²

A kommunikációs szabadságjogok kiemelt alkotmányos rangjából következik, hogy az AB ilyen szintű felülvizsgálata nemcsak az individuális, hanem a kollektív jogi tárgyú bűncselekménynél is indokolt lehet, hiszen garanciális szempontból az aktivista felülvizsgálat nem korlátozódhat kizárólag a rágalmazással és becsületsértéssel összefüggő ügyekre. Ehhez természetesen szükséges az is, hogy a köznyugalmat védő tényállásoknak legyen az Alaptörvény hatálybalépését követően – panaszeljárások

¹⁸¹ 3048/2020. (III. 2.) AB határozat, ABH 2020, 312, 315.

¹⁸² SZOMORA 2015. 88.

alapján – kialakult alkotmánybírósági gyakorlata. A kialakítandó gyakorlathoz pedig példaként szolgálhat az absztrakt jogfejlesztő tevékenységet átlépő, a tartózkodó megközelítést feloldó hozzáállás, aminek érvényesítése garanciaként járul a véleménynyilvánítási szabadság érvényesüléséhez.

2. A jogi tárgyról¹⁸³

A kommunikációs alapjog a büntetőjog által védeni kívánt értékkel lép kollíziós kapcsolatba. A védendő érték pedig a büntetőjogban jogtárgyban ölt testet. A jogi tárgy büntetőjogi szerepének fontossága megkérdőjelezhetetlen. Kiindulási pontot jelent, hogy a büntetőjog feladata abban ragadható meg, hogy biztosítsa az állampolgárok szabad és békés együttélésének lehetőségét azáltal, hogy garantálja az alkotmányban deklarált alapjogokat.¹⁸⁴ Ezt úgy tudja elérni, hogy különféle magatartásokat tilalmaz, de ez sosem lehet öncélú, mert ez mindig a jogi tárgyak védelme érdekében történhet.¹⁸⁵ A büntetőjog feladatának részletes elemzésétől eltekintek, mert – APPEL szavait idézve – azt, hogy a büntetőjog feladatát jogtárgyvédelemben határozzuk meg, a mai büntetőjogi gondolkodásban már nem vitathatjuk.¹⁸⁶

HEFENDEHL a jogtárgyat találóan „múlándó hullócsillagnak” nevezi, mert a hallgatók az egyetemi képzés során a büntetőjog feladata kapcsán találkoznak a jelenséggel és ennek keretében megismernek néhány tartalmi meghatározási kísérletet, amelyek „mindig a nagy homályosság és a tarthatatlan szűkszávúság között ingadoznak.” Megtanulják az egyéni és kollektív jogtárgyak közötti különbségtételt, de aztán a „jogi tárgy csillaga tanulmányaikat követően elkezd halványulni” és végül feledésbe merül.¹⁸⁷

Az értekezés egyik fő elemzési módszere a jogtárgyharmonikus értelmezés. Ennek segítségével tárható fel a pontos védendő érték, valamint a téma alapjogi háttere. Ebből kifolyólag szükséges áttekinteni a különféle jogtárgyfogalmi-koncepciókat.

¹⁸³ A fejezet a korábban megjelent írásom hosszabb terjedelmű, aktualizált átvételén alapul. BOTOS 2022.

¹⁸⁴ ROXIN 2006. 16.

¹⁸⁵ KREY-ESSER 2011. 3. Hasonlóan NAGY 2008. 4.

¹⁸⁶ APPEL 1999. 278.

¹⁸⁷ HEFENDEHL 2012. 506.

2.1. Jogtárgyfogalmi koncepciók

2.1.1. Jogtárgyfogalmi koncepciók német irodalomban

A jogi tárgy tanával foglalkozó dogmatörténetet 1834-ig, BIRNBAUM közétett dolgozatáig vezetik vissza. BIRNBAUM kritizálta FEUERBACH jogsértési teóriáját és hangsúlyozta, hogy a vizsgálatoknak arra kell irányulnia, hogy a bűncselekmény valójában mit sért, és mi tekinthető természeténél fogva, azaz a pozitív jogtól függetlenül bűncselekménynek.¹⁸⁸ Bár BIRNBAUM a jogi tárgy fogalmát (*Rechtsgutbegriff*) még nem használta, de olyan megfogalmazásokat használt, mint az "érték (jószág), amely minket jogilag megillet" (*Gut, welches uns rechtlich zusteht*) és a "törvény által védendő érték fogalma" (*Begriff eines durch die Gesetze zu schützenden Guts*).¹⁸⁹ Tana megkülönböztetett természetes (*natürliche*) és társadalmi (*soziale*) javakat. Amíg az előbbieket a természet adta az embernek (veleszületett), addig az utóbbiak a társadalmi fejlődés és a polgári egyesülés eredményeként keletkeztek.¹⁹⁰ BIRNBAUM tana a büntetőjogi dogmatikát minden szempontból továbbfejlesztette, mert azon kívül, hogy megkülönböztetett eredmény, illetve veszélyeztető, továbbá befejezett és megkísérelt bűncselekményeket, különbséget tett individuális és kollektív jogtárgysérelem (*Gemeingüter*) között.¹⁹¹

JEHRING is kritikával illette a jogsértési teóriát. Szerinte a büntetőjog célja nem különbözik a többi törvény céljától, ami a társadalom életfeltételeinek biztosításában ölt testet.¹⁹² A társadalom életfeltételeit a javakkal (*Gut*) azonosította és minél magasabb rangja volt a javaknak, annál magasabb büntetési tételt rendeltek hozzájuk.¹⁹³ JEHRING nemcsak az egyént, hanem a társadalmat és az államot is ilyen célalanyként ismert el. Az állam és az egyén nem állhatnak egymással szemben, mert álláspontja szerint „az állam maga az egyén.”¹⁹⁴

BINDING a jogtárgy fogalmát pontosította és a jogalkotó célszerűségi megfontolásainak rendelte alá. Jogtárgynak azt tekintette, ami a jogalkotó szemében a közösség számára értékkel bír mint a „társas együttélés egészséges feltétele.” Jogtárgy

¹⁸⁸ AMELUNG 1972. 43. FEUERBACH jogsértési teóriájához lásd NAGY 2010. 328-329.

¹⁸⁹ Idézi HEFENDEHL 2002. 15.

¹⁹⁰ Ismerteti SWOBODA 2010. 27.

¹⁹¹ AMELUNG 1972. 44.

¹⁹² Ismerteti AMELUNG 1927. 64.

¹⁹³ Uo.

¹⁹⁴ Jehringet idézi SWOBODA 2010. 31.

minden, „aminek változatlan és zavartalan fennmaradásához” a jogi közösség – a jogalkotó szerint – „érdeket fűz, és amelyet ezért normáival igyekszik megvédeni a nem kívánt sértésektől vagy veszélyeztetéstől.”¹⁹⁵ Számára csak a jogalkotó döntése volt mérvadó egy érték jogi védelemben részesítésére.¹⁹⁶

Ezzel szemben Franz v. LISZT jogilag védett érdekként határozta meg a jogi tárgyat.¹⁹⁷ Jogtárgy mindaz, ami az emberi szükséglet szempontjából alapvető fontosságú. Ezeket nem a jogrend, hanem az élet generálja, éppen ezért ezek nem a jog, hanem az emberek javai.¹⁹⁸ A probléma az volt, hogy annak eldöntését, hogy az alapvető fontosságú emberi szükségletek közül melyek szorulnak büntetőjogi védelemre, teljes mértékben a kriminálpolitikára bízta. Ez azonban megakadályozta, hogy elmélete kritikus szemlélettel viszonyuljon a jogalkotóhoz.¹⁹⁹

A neokantiánusi tanokat képviselő HONIG a jogi tárgyat a jogalkotó által az egyes büntetőjogi jogszabályokban a legrövidebb formában elismert célban látta (*teleologikus jogtárgyfogalom*). Ebből következik, hogy a jogtárgy végső soron nem mást, mint az „egyes büntetőjogi rendelkezések értelmének és céljának” összefoglaló gondolati formája, „a cél rövidítése” vagy egyszerűen fogalmazva az egyes büntetőjogi jogszabályok *ratio legis*.²⁰⁰ Azonban, hogy mi kerülhet *ratio legisként* meghatározásra, annak jelentőségét az értékelésben (*Wertung*) látta. A büntetőjogi normák célja a közösségi értékek (*Gemeinschaftswerte*) védelme. Mivel minden büntetőjogi rendelkezés arra irányul, hogy megakadályozza a jogilag jelentős értékek megsértését vagy veszélyeztetését, a "védelem tárgya" egyfajta összefoglalás, amely segít megérteni az egyes jogi normák célját és értelmét. A jogi tárgyak nem önállóan léteznek, hanem a közösségi értékek büntetőjogi védelme révén nyernek jelentőséget. Az, hogy a védelem tárgya a jogi fogalomalkotás eredménye, azt hangsúlyozza, hogy a közösségi élet szempontjából fontos életjelenségeket (közösségi értékek) a védelem szükségessége és a kiszolgáltatottságuk alapján kell értelmezni.²⁰¹

Így a jogi tárgy HONIG felfogásában fontos módszertani elemként szolgált a büntetőjogi norma értelmezésénél. A fogalom a 20. századra igen absztrahálódott és

¹⁹⁵ Bindinget idézi SWOBODA 2010. 29. BINDING normasértőnek kizárólag azokat a jogtárgysérelemeket tartotta, amelyek emberi magatartással elkerülhetők. GÖSSEL 1985. 100.

¹⁹⁶ STRATENWERTH-KUHLEN 2004. 29.

¹⁹⁷ LISZT 1903. 65-66. Az érdekelméletet számos szerző átvette és uralkodó tannak lehetett tekinteni. Lásd ENGELHARD 1921. 76.

¹⁹⁸ Ismerteti ESEL 1996. 1014.

¹⁹⁹ SWOBODA 2010. 31.

²⁰⁰ Idézi PFAFFINGER 2015. 85.

²⁰¹ AMELUNG 1972. 131-136.

fejlődéstörténete oda jutott, hogy a német szerzők a jogtárgyat értelmezési segédeszközként használták, mivel a jogi tárgyat mint a jogalkotói értékítélet közvetítőjeként fogták fel. Ebből kifolyólag a teleologikus értelmezés büntetőjogi alkalmazásánál játszhat szerepet.²⁰²

2.1.2. A jogi tárgy a recens német irodalomban

Az előbb bemutatott jogtárgyfelfogásokkal a recens német szakirodalom igen sokat foglalkozott, azonban egyiket sem fogadja el általános érvényűnek.

ROXIN szerint jogi érdekek alatt minden olyan adottságot vagy célkitűzést kell érteni, amelyek szükségesek az egyén szabad kibontakozásához, alapvető jogainak érvényesüléséhez, valamint egy ezen célkitűzésre épülő állami rendszer működéséhez.²⁰³ A fogalmat liberális jogtárgyfelfogásnak tekintette, amelynek gyökere a felvilágosodás időszakából eredeztethető (társadalmi szerződés elmélete), mert az állampolgárok jogot ruháztak az államra, hogy büntetőtörvény megalkotása révén biztosítsa a szabad kibontakozáshoz szükséges feltételeket, de mivel a büntetőjog korlátozza az egyén cselekvési szabadságát, csak olyan normák megalkotására kapott az állam felhatalmazást, amelyek a békés és szabad együttéléshez feltétlenül szükségesek. Ezen kívül a definícióban az alapjogok tiszteletben tartása is megjelenik, amelyek szintén a felvilágosodás produktumai.²⁰⁴

Nóvumként ROXIN a negatív fogalommeghatározás módszerével összefoglalta, hogy mik nem lehetnek jogtárgyak:

- a) nem védhetnek jogtárgyakat azok a büntető törvények, amelyek önkényesek, tisztán ideológiaiak vagy alapjogokat (pl. vallásszabadság, egyenlőség, véleménynyilvánítási szabadság) sértenek.²⁰⁵
- b) a törvényi célkitűzések körülírása önmagában nem hoz létre jogi tárgyat. Erre példaként ROXIN a kábítószermentes társadalmi létet hozza, amit jogtárgyként használnak fel, hogy a saját célú kábítószerfogyasztás kriminalizálását

²⁰² AMELUNG 2003. 156.

²⁰³ ROXIN 2006. 16. Hasonló felfogást képvisel JÄGER is. JÄGERT idézi HIRSCH 2021. 58.

²⁰⁴ ROXIN 2006. 16-17. SCHÜNEMANN szintén jogtárgyvédelem eszméjét „a társadalmi szerződés eszméjéből levezetett büntetőjogi korlátozás alap gondolatára” vezeti vissza. SCHÜNEMANN 2003. 137-138.

²⁰⁵ ROXIN 2006. 18.

megindokolják. Ez azonban nem jogi tárgy, hanem a törvényi cél általános körülírása.²⁰⁶

- c) nem jelent még jogtárgysérelmet az erkölcstelenség vagy egyéb elítélendő magatartás tanúsítása.²⁰⁷
- d) a büntetést érdemlőség szempontjából elégtelen alap a saját emberi méltóság vagy az „emberiség méltóságának” megsértése. Az emberi méltóság a büntetőjogban (jogi tárgy szempontjából) az egyik legtöbbször használt legitimációs indok, azonban kizárólag akkor fogadható el jogi tárgyként, amikor más személy emberi méltóságának megsértéséről van szó. Így ROXIN szerint, amennyiben el is fogadnánk azt, hogy az állatokkal való szexuális kapcsolat sérti annak a személynek az emberi méltóságát, aki a cselekményt végzi, ez nem elégséges indok a büntetést érdemlőségre. Ugyanez lenne érvényes akkor is, ha az említett cselekmény esetében az „emberiség méltóságának” megsértését feltételeznénk, és a büntethetőséget erre a szempontra alapoznánk, mert az ilyen cselekményből (hasonlóan az öngyilkossághoz) a biztonság és a szabadság sérelme nem következik automatikusan.²⁰⁸
- e) az érzések jogtárgyként történő elfogadása kizárólag a fenyegetésnél legitimálható. HÖRNLE az érzelmek büntetőjogi védelmének elutasítását ugyanolyan posztulátumnak tartja, mint azt, hogy a büntetőjogi normák fő célja a jogtárgyvédelem.²⁰⁹ ROXIN álláspotja alapján a határ ott húzható meg, ahol egy magatartás sérti az állampolgárok biztonságérzetét, mert az állam védelmi feladata nem teljesül, ha például egy vallást következmény nélkül lehet gyalázni. Szerinte – köznyugalom vitatott jogtárgyjellegétől függetlenül – a büntetéssel való fenyegetés itt is az alapvető jogokat garantáló együttélés követelményeivel indokolható.²¹⁰
- f) nem legitimál büntetéssel való fenyegetést a tudatos önkárosítás lehetővé tétele, illetve támogatása.²¹¹

²⁰⁶ ROXIN 2006. 18-19.

²⁰⁷ ROXIN 2006. 19.

²⁰⁸ ROXIN 2006. 20-21.

²⁰⁹ HÖRNLE 2003. 268. Hasonlóan AMELUNG 1972. 347.

²¹⁰ ROXIN 2006. 22-23.

²¹¹ ROXIN 2006. 23-25.

- g) elutasítandók a túlnyomórészt szimbolikus büntetőjogi szabályok. ROXIN szerint ezzel a jelzővel azokat a büntetőjogi normákat illetik, amelyek nem elsősorban fejtenek ki konkrét védelmi hatásokat.²¹² Azonban a szimbolikus büntetőjog fogalma árnyaltabb, annak jelentéstartama összetettebb és szorosan kapcsolódik a (kollektív) jogi tárgy jelenségéhez. Ezért a szimbolikus büntetőjog részletesebb bemutatására, elemzésére külön alcímbe kerül sor [lásd a *Szimbolikus (büntető) jogalkotás* című fejezetet].
- h) nem lehetnek jogi tárgyak a tabuk. A büntetőjog akkor véd egy tabut, ha a kriminalizált magatartást ugyan a lakosság széles köre elfogadhatatlannak tartja, de a büntetéshez szükséges jogtárgyvédelmi igény nem egyértelmű.²¹³ ROXIN és HÖRNLE is „új keletű” tabunak tekinti a holokauszttagadást, valamint a tiltott önkényuralmi jelképek használatát büntetendővé nyilvánító tényállást.²¹⁴ Ez alapján mindkét bűncselekmény büntetőjogi legitimációja megkérdőjelezhető. A holokauszttagadás vonatkozásában mindkét szerző érzést és tabuvédő indokokra hivatkozva tulajdonképpen a dekriminalizálás mellett foglal állást. Az mindenképp rögzíthető, hogy önmagában egy társadalmi tabu nem generál büntetőjogi jogtárgyat (a tabu és a büntetőjogi tilalom nem egyenlő), „a tabunak a büntetőjog saját szempontjai mentén kell magát megmértetnie.”²¹⁵ A legfőbb probléma ugyanis, hogy a jogalkotó ezeknél a tényállásoknál sokszor nem kellő részletességgel indokolja meg a büntetőjogi fenyegetettséget (a jogtárgyvédelmet), hanem a köznyugalmat ún. „áljogtárgyként” (*Scheinrechtsgüter*) felhasználva próbálja legitimálni a tényállást, bebújtatva a társadalmi tabut a köznyugalom jogtárgyi konstrukciója mögé.²¹⁶
- i) végül nem minősülhetnek jogi tárgyaknak a megfoghatatlanul elvont jelenségek. ROXIN itt a népegészséget, valamint a köznyugalmat hozza

²¹² Uo.

²¹³ ROXIN 2006. 27. A tabukhoz kapcsolódó tényállásokat (pl. vérfertőzés, kettős házasság) HEFENDEHL ún. „magatartási deliktumnak” (*Verhaltensdelikten*) tekinti, amikor is a jogalkotó anélkül bünteti a társadalomban gyökerező érték- és viselkedési normák megsértését, hogy a cselekmény tényleges társadalmi kárt okozna. HEFENDEHL 2002. 52. Ehhez kapcsolódóan STRATENWERTH azt a tézist állítja fel, hogy valójában minden bűncselekmény ilyen deliktumnak tekinthető, mivel mindegyik általánosan elfogadott értékmeggyőződéseken alapuló indoklást igényel, amelyre a gyűlöletre uszítást hozza példaként. STRATENWERTH 2003. 257.

²¹⁴ STRATENWERTH 2003. 257; HÖRNLE 2003. 278-280.

²¹⁵ SZOMORA 2009a. 224.

²¹⁶ HÖRNLE 2003. 280.

példaként.²¹⁷ A köznyugalom jogtárgy jellegével részletesebben fogunk foglalkozni (lásd *A köznyugalom mint jogi tárgy* című fejezetet). A népegészséggel kapcsolatban azzal érvel, hogy a népnek nincs valós, testi létezése, ezért a szó szoros értelmében vett népegészségügy mint jogtárgy sem létezhet, mivel a valóságban csak az egyének egészsége játszhat szerepet jogtárgyvédelem szempontjából.²¹⁸

HASSEMER a jogtárgyfogalom meghatározására vonatkozó kísérleteinek bemutatását követően azt hangsúlyozza, hogy a fogalmat nyitva kell hagyni, hogy ne szűkítsük le előzetesen a releváns jelenségeket. Célszerű a tárgy pontosítását nem a fogalomtól, hanem sokkal inkább a jogtárgy megalkotására irányuló társadalmi és jogpolitikai eljárásoktól várni, és ezért a jogi tárgyat általánosan úgy meghatározni, mint a büntetőjog által védelmet igénylő emberi érdeket.²¹⁹ Szerinte a jogtárgy a jó kriminálpolitika mércéje, aminek büntetőjog-kritikus funkciót kell betölteni (ehhez lásd *A jogi tárgy funkcióiról* című fejezet). Álláspontja szerint az univerzális (kollektív) jogi tárgyak is jogtárgyak, de ezeket a egyének szempontjából – funkcionálisan – kell meghatározni, mivel egy olyan (modern) kriminálpolitika, amely egyszerre homályos és rendkívül általánosított jogtárgyakat használ (főként kollektív jogtárgyak köréből), károsítja a jogtárgyvédelem hagyományos koncepcióját.²²⁰ Egyértelmű, általános érvényű definíciót ő sem állított fel, ahelyett inkább meghatározott három általános kritériumot, amelynek egy esetleg jogtárgyfogalomnak meg kell felelnie:

- a) A fogalomnak közel kell állnia a valósághoz: a jogtárgyról szóló vita a jog és az élet tényleges viszonyáról szól. Meg kell találni a „hidat”, amely az emberek tényleges javaihoz vezet. Külön figyelmet kell fordítani az univerzális jogtárgyakra (érdekekre), amiket be kell építeni a jogtárgyak rendszerébe.
- b) A definíciónak egyértelműen meghatározottnak kell lennie: a cél az emberi cselekvési szabadságba való beavatkozás határainak kijelölése, amely megkívánja a tárgyak pontos megkülönböztetését.
- c) a jogi tárgy fogalmának általánosan érthetőnek kell lennie: a definíciónak lehetővé kell tennie a büntető jogalkotás demokratikus ellenőrzését.²²¹

²¹⁷ ROXIN 2006. 28-29.

²¹⁸ Uo.

²¹⁹ HASSEMER-NEUMANN 2017. 141. (Rn. 144.)

²²⁰ HASSEMER 2003. 57.

²²¹ HASSEMER 2003. 64.

JESCHECK a jogtárgyat a közösség létfontosságú érdekeként definiálja, amelyet a büntetőjog véd. Álláspontja szerint a jogi tárgyat nem lehet egyszerűen a ratio legisszel azonosítani, hanem önálló, koherens, a büntetőjogi normát megelőző valós jelentéssel kell felruházni. Ennek megfelelően a jogtárgy a társadalmi rend jogilag védett absztrakt értéke, amelynek megőrzése a közösségnek érdeke, és amelynek „hordozója” lehet egyaránt az egyén és a közösség.²²²

JESCHECKNÉL és HASSEMERNÉL a jogtárgyra használt kifejezés az érdekekben, még ROXINNÁL az adottságban, valamint céltételezésben manifesztálódik, de ezen kívül a német irodalomban használatos a fogalomra még az állapot, a funkció, funkcióegység, az érték és a javak meghatározás is.²²³

2.1.3. Hazai felfogások a jogi tárgyra vonatkozóan

A német szakirodalmi mennyiséghez képest a magyar bibliográfia, amely a jogtárggyal foglalkozik, csekély. A korabeli szerzők csak érintették a jogi tárgyat mint jelenséget és azt a bűncselekmény közvetlen tárgyának tekintették.²²⁴

FINKEY szerint a jogi érték minden bűncselekmény közvetlen tárgya, amelyet az állam büntetés által védelembe vett. Szerinte „jogi érték, jogi javak (Rechtsgüter) alatt értjük az egyeseknek, a társadalmi köröknek s magának az államnak a törvény oltalma alá helyezett érdekeit.”²²⁵ Így már nála megjelenik az individuális és kollektív jogtárgy differenciálása.

ANGYAL Pál az alanyi jogban látta a jogi tárgyat: „az alanyi jog mint biztosított várakozás, mint megvédelmezett állami, társadalmi, illetve egyéni érdek, s így mint jogi érték, mint jogi jó is felfogható.” Az alany pedig lehet az állam, a társadalom vagy az egyén. „A büntetendő cselekménynek e tárgyát, az alanyi jogot, a jogilag védett érdeket, a jogi értéket vagy jogi javat: jogi tárgynak szokás nevezni.”²²⁶

²²² JESCHECK-WEIGEND 1996. 256-258.

²²³ KÖHLER 1997. 25; JAKOBS 1991. 39; WELZEL 1969. 4; OTTO 1971. 2; RUDOLPHI 1970. 166; HEFENDEHL 2002. 27; ENGLÄNDER 2015. 620.

²²⁴ Közvetett tárgyként pedig a jogrendet, tehát „a tárgyilagos jog által létesített és fenntartott állapot[ot]” azonosították. FINKEY 1909. 214.

²²⁵ FINKEY 1902. 133-134. Ennél korábbi azonosítása a bűncselekmény tárgyának PAULERNÉL olvasható, aki a bűncselekmény tárgyát a sértett jogban, közvetve pedig annak alanyában látta. PAULER 1869. 76.

²²⁶ ANGYAL 1909. 80. Angyal közvetett jogként a jogrendet, a tárgyi jogot azonosította. Amennyiben nincs jogi tárgy, úgy annak következtében kizárt a bűncselekmény megállapítása is. Uo. 80-81. Hasonlóan látta a EDVI ILLÉS Károly is, aki szerint a bűncselekmény tárgyai „a büntető törvények által védett javak.” EDVI ILLÉS 1894. 6.

IRK Albert azon az állásponton volt, hogy minden tényállás megalkotásának az az indoka, hogy az állam valamely érdeket védelem alá vonja. Az így védelembe vett értéket nevezzük jogi tárgynak, amelyek lehetnek az állam, a társadalom, valamint az egyén érdekei és ezek mint alanyi jogok jelentkeznek.²²⁷

Az eddig bemutatott szerzők szerint a jogi tárgy egyrészt a büntetőjog által védett érdekként fogható fel, így Franz v. LISZT hatása mutatható ki a jogtárgyfelfogás hazai, kezdeti megjelenésénél. Másrészt a korabeli szerzők a jogtárgyat az alanyi joggal azonosították és az elkövetési tárgy nem vált szét a jogtárgytól. Ettől eltérő álláspontot SCHULTHEISZ Emilnél és HELLER Eriknél olvashatunk.

SCHULTHEISZ munkássága a korabeli szerzők közül is kiemelkedik, ugyanis ő foglalkozott behatóbban a jogi tárggyal és egyedülálló módon a német szakirodalmi álláspontok részletes bemutatását és kritikai elemzését végezte el.²²⁸ Pontos fogalommeghatározásra nem vállalkozott, a jogi tárgyat értékes „valaminek” tekintette, amit „egy-egy büntetőjogszabály véd és ami ehhez képest a büntetés bekövetkezésének feltételét képező tényálladékok megállapításának indító oka.”²²⁹ Végső soron HONIG álláspontját elfogadva arra a következtetésre jut, hogy a jogi tárgyak csakis heterogének lehetnek és egyjelentésűek a büntetőjogszabályok céljaival.²³⁰ SCHULTHEISZ munkásságában nemcsak a jogtárgyfogalom dogmatörténeti áttekintése hatott novumként, hanem az is, hogy a fogalmi meghatározáson kívül sokkal inkább a jogtárgy jelentőségét, funkcióját vizsgálta (lásd *A jogi tárgy funkcióról* című fejezetet.)²³¹

HELLER hangsúlyozta a jogi tárgy fontosságát, aminek vizsgálata azért indokolt, mert a bűncselekmény tárgyi súlyának mértéke és oka egy magatartás állam általi jogellenessé nyilvánításnak.²³² A jogi tárgyat „kultúrjósággként”, valamint „elvont jogi jósággként” definiálta és absztrahálta, mert elutasította a fogalom alanyi joggal – és az elkövetési tárggyal – való azonosítását. Így az emberölés jogi tárgya nem a konkrét személy élete, hanem az absztrahált emberi élet, valamint a lopás jogi tárgya a tulajdon és nem az idegen ingó dolog.²³³

²²⁷ IRK 1933. 155-156. Hasonló felfogás olvasható HACKER Ervinnél is. HACKER 1936. 115.

²²⁸ SCHULTHEISZ 1938.

²²⁹ SCHULTHEISZ 1938. 3.

²³⁰ Uo. 11.

²³¹ Uo. 11-21.

²³² HELLER 1945. 99.

²³³ Uo.

A szocialista büntetőjog időszakából KÁLMÁN György és KÁDÁR Miklós szerzőpáros, valamint WIENER A. Imre munkássága emelhető ki. KÁLMÁN és KÁDÁR hangsúlyozták, hogy a jogi tárgy témakörét feldolgozó jogirodalom elenyésző, a büntetőjogi kutatásoknak kötelességük a jogtárgy jelenségét vizsgálni.²³⁴ Felfogásuk szerint jogi tárgy „az a jogviszony, illetve társadalmi viszony, amelyet a bűncselekmény támad.”²³⁵ A társadalmi viszony emberek és intézmények közötti viszonyt jelent, de utóbbi végső soron szintén emberek közötti viszony. Amikor ennek a viszornak a sérelme merül fel, az állam ezt védelembe részesíti, így végső soron a jogtárgy az a „társadalmi viszony, érték, amelyet a bűncselekmény sért vagy veszélyeztet.”²³⁶

A magyar büntetőjog-tudományban nem hagyható figyelmen kívül WIENER A. Imre, mivel SCHULTHEISZ óta behatóbban foglalkozott a jogi tárgy dogmatörténetével, elemézve a német szerzők jogtárggyal kapcsolatos felfogásait.²³⁷ Végső meghatározásában a jogilag védett érdek a társadalmi valóság értékelését jelenti, így a jogi tárgy a „társadalmi viszonyok bonyolult mechanizmusának kiragadott része, amelynek a büntetőjogi védelme társadalmi szükségletként jelentkezik.”²³⁸ Hasonlóan SCHULTHEISZHEZ, WIENER is a definíció vizsgálatát követően a jogi tárgy funkciójának elemzését végezte el.

Ezt követően a magyar jogirodalom csak érintette a jogi tárgy jelenségét, azt legtöbbször érdekként, értéként, társadalmi viszonyként (annak meghatározott területeként) definiálta.²³⁹ NAGY Ferenc, FILÓ Mihály, POKOL Béla és SZOMORA Zsolt foglalkozott behatóbban a jogi tárggyal.²⁴⁰ NAGY szerint jogtárgyon formailag azt a jelenséget kell érteni, amit a bűncselekmény támad (így a büntetőjog véd), tartalmilag pedig „a társadalmi rend jogilag védett absztrakt értékét.”²⁴¹

²³⁴ KÁDÁR-KÁLMÁN 1966. 254.

²³⁵ KÁDÁR-KÁLMÁN 1966. 254.

²³⁶ KÁDÁR-KÁLMÁN 1966. 256-258. Álláspontjuk szerint a jogi tárgy két felé oszlik: az általános és különös jogi tárgyra. Általános jogtárgyként a „szocialista társadalmi rend s a védelmére létrehozott jogrend” fogható fel, különös jogtárgyként pedig a társadalmi viszonyok speciális körét tekintették úgy, mint az állam belső biztonsága; közrend és közbiztonság stb. Uo. 258-259.

²³⁷ WIENER 1972. 53-64.

²³⁸ Uo. 76.

²³⁹ BÉKÉS 1980. 90; FÖLDVÁRI 1965. 59; BALOGH 2015. 98-99; GÖRGÉNYI 2019. 136; BELOVICS 2023a. 179-179; KIS-HOLLÁN 2013. 103; MÉSZÁROS 2020. 19. TOKAJI nem illesztette be a fogalomba az „érdek” elemet, hanem formai és tartalmi szempontból közelítette meg a definíciót. Előbbi esetén a jogi tárgy az, amit a büntetőjog véd, illetve a bűncselekmény támad, utóbbi pedig valamely társadalmi viszony, vagy annak eleme, illetve mindezek funkcionálási feltételei. TOKAJI 1984. 106.

²⁴⁰ NAGY 2010; FILÓ 2005. 57-61.; POKOL 2009.; SZOMORA 2009b.

²⁴¹ NAGY 2020. 158.

POKOL a recens német szerzők álláspontjait mutatta be, valamint kitért az angolszász jogban ismert, a jogtárgyhoz hasonló „*harm principle*” kategóriájára, összevetve azt a jogi tárggyal.²⁴²

SZOMORA pedig – szintén a recens német irodalmat elemezve – arra az álláspontra helyezkedett, hogy a jogtárgynak nem is a fogalma, hanem annak funkciója vizsgálendő.²⁴³

FILÓ az individualista elmélet mellett érvel és foglal állást, hiszen az ő megfogalmazásában a jogtárgy büntetőjogi védelmet igénylő, konkrét személyhez kötött emberi érdek. Elismeri az individuális (pl. élet) és kollektív (pl. köznyugalom) jogi tárgy megkülönböztetését, azonban az univerzális jogi tárgyak közvetített érdekként értelmezhetők, amelyeket az individuumok összessége hordoz, tehát vissza kell vezetni a kollektív jogi tárgyakat az egyéni érdekekre (individualista szemlélet). Erre példaként a közokirat-hamisítást hozza és felfogása alapján az említett deliktumnak nem a közbizalom, hanem „a hatósági és bírósági eljárásban vagy a kereskedelmi forgalomban részt veő egyes személyeknek a közokiratok valódiságához fűződő érdeke” a jogi tárgya.²⁴⁴

Hasonló álláspontot képvisel HORNYÁK is, aki szerint a jogtárgyat definiálni lehet.²⁴⁵ A szerző a bűncselekmény tárgyát a védelmet igénylő egyéni, vagy az abból eredeztethető közösségi értékben látja.²⁴⁶ Kiindulópontja, hogy az egyént a társadalmi jelenségekhez, illetve objektumokhoz (pozitív) érzelmi kapcsolat fűz. Ezek az állam általi (büntetőjogi) védelembe vétellel jogtárgyként jelennek meg. Azonban tekintettel arra, hogy az egyén a közösség része, annak legfontosabb alkotó eleme, léteznek közösségi értékek (univerzális jogtárgyak), amelyek csak annyiban méltók védelemre, amennyiben az egyéni érdekekre visszavezethetők.²⁴⁷

2.2. A kollektív jogi tárgyak természetéről

A szakirodalmakat áttekintve egyetértés mutatkozik abban, hogy az individuális jogtárgyak mellett kollektív (univerzális) jogi tárgyak is léteznek. Lakonikus megfogalmazásban, ha egy jogi tárgy több személy, a közösség érdekét szolgálja, úgy

²⁴² POKOL 2009. 41-42.

²⁴³ SZOMORA 2009b. 11-12.

²⁴⁴ FILÓ 2009. 137.

²⁴⁵ HORNYÁK 2010. 62.

²⁴⁶ Uo. 67.

²⁴⁷ Uo. 67.

kollektív jogi tárgyról beszélünk.²⁴⁸ HASSEMER a *differentia specifica* jelentőségét két irányban látja: a megkülönböztetés jelentőséghez jut a sértett beleegyezésénél, valamint a védekezési jog gyakorlásánál.²⁴⁹ A beleegyezés és a védekezés feltételezi, hogy az érintett jogtárgy annak a személynek a rendelkezési körébe tartozik, aki beleegyezik vagy védekezik, így végső soron egyéni érdeket szolgál.²⁵⁰ Azonban megjegyzendő, hogy a magyar jogban a jogos védelem [Btk. 22. § (1) bek.] közérdek védelme érdekében is kifejthető, így a védekezési jog az univerzális jogtárgyaknál is szerephez juthat.²⁵¹ A szokásjogi jogellenességet kizáró okként érvényesülő sértett beleegyezésénél pedig kollektív jogtárgyak sérelmébe nem lehet beleegyezni, joghatályos beleegyezés kizárólag olyan individuális jogtárgyak esetében adható, amelyek felett a sértettnek rendelkezési joga van.²⁵²

Azonban a probléma a kollektív jogtárgyak természetében keresendő, vagyis, hogy meddig terjedjen az univerzális jogtárgyak köre.²⁵³ Ez álláspontom szerint a különféle (eltérő) jogtárgyfogalmi koncepciókból is következik. Itt szükséges utalni arra, hogy a jogtárggyal kapcsolatos tanoknak két fajtáját különböztetjük meg: a dualista (univerzális) és a monista (individuális) tant. A két tan közti különbség a jogi tárgy eredetében figyelhető meg. Fontos, hogy az individuális tan sem utasítja el a kollektív (univerzális) jogi tárgy teóriáját. Míg az univerzális felfogás azt hangsúlyozza, hogy az állam annyiban védelmezi az érdekeket, javakat, értékeket, amennyiben a közös érdek úgy kívánja, addig a monista azt a követelményt támasztja, hogy még a kollektív jogi tárgyakat is vissza kell vezetni az egyéni érdekre, értékre.²⁵⁴

Az univerzális jogtárgyak egyéni érdekekre visszavezethetőségének egyik legmarkánsabb képviselője HASSEMER volt, aki a jogtárgyak személyi (individuális) elméletét dolgozta ki, ami – mint látni fogjuk – szorosan összefügg majd a jogtárgy

²⁴⁸ HEFENDEHL 2002. 19.

²⁴⁹ HASSEMER-NEUMANN 2017. 137 (Rn. 126.)

²⁵⁰ Uo.

²⁵¹ Btk. 22. § (1) bek.: Nem büntetendő az a cselekmény, amely a saját, illetve más vagy mások személye, javai vagy a közérdek ellen intézett, illetve ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges. A német büntetőjog ezzel szemben – normaszövegből adódóan – főszabály szerint a jogos védelem körében nem oltalmazza az univerzális jogtárgyakat, azonban a gyakorlat korlátozott körben, de teremtett kollektív jogtárgyú kivételeket. GÁL 2019. 100. A védekezési jog és a kollektív jogtárgy kapcsolatának vizsgálatához lásd GÁL 2019. 81-103. A jogos védelem individuális jogtárgyakkal kapcsolatos elemzéséhez lásd GÁL 2016.

²⁵² NAGY 2020. 241. A sértett beleegyezés elméleti és a jogtárgyhoz való viszonyának vizsgálatához lásd FILÓ 2009. 91-226.

²⁵³ HASSEMER-NEUMANN 2017. 137 (Rn. 127.)

²⁵⁴ NAGY 2009. 23. A korabeli irodalomból hasonlóan IRK 1938. 7.

funkcióval (lásd *A jogi tárgy funkcióiról* című fejezet).²⁵⁵ A kollektív jogtárgyakkal kapcsolatban tana az alábbi szempontokat hangsúlyozta:

a) a jogi tárgyak hierarchiái: az egyéni érdekekre való visszavezetés követelményéből fakad, hogy az individuálisak az univerzális érdekekhez képest elsőbbséget élveznek. Ebből következik, hogy a jogalkotónak visszafogott magatartást kell tanúsítani akkor, amikor egy univerzális jogtárgyat kíván védelembe venni és a legnagyobb gondossággal kell eljárnia annak érdekében, hogy a megalkotandó tényállás legitim legyen. Minél összetettebb az a folyamat, amelynek során megpróbáljuk a (kollektív jogtárgyú) „büntetőjogi fenyegetést” egy emberi érdekekkel (végső soron) összekapcsolni, annál körültekintőbben kell mérlegelni annak indokoltságát és alkalmazásának módját.²⁵⁶

b) a (kollektív) jogtárgyak kialakulása is társadalmi értéktapasztalások, folyamatok eredménye. Kialakulásukat elsősorban három tényező határozza meg: az adott érdek sérelmének gyakorisága, a sértett jogtárgy iránti szükséglet intenzitása, valamint a társadalom által érzékelt fenyegetettség mértéke.²⁵⁷ A társadalmiasult létben az egyén érdekei, javai legtöbbször társadalmi intézmények által biztosíthatók, illetve megvalósíthatók. Ezen intézmények védelme jogtárgyvédelem, közvetett módon pedig mindazon egyének védelme, akik ezeket az intézményeket igénybe veszik.²⁵⁸ Mindebből következik, ha a társadalmi folyamatok, tapasztalások „végterméke”, akkor ezek is – mint az individuális jogtárgyak – változhatnak idővel (erre példaként szolgálhat a kábítószerrel, adatvédelemmel, valamint a környezetvédelemmel kapcsolatos – univerzális jogtárgyú – bűncselekmények).²⁵⁹

c) az univerzális jogtárgyak érzékenyek az ideológiai befolyásra. Míg napjainkban az egészséges életmód vagy a kábítószerektől való félelem kiemelt társadalmi értékként jelenik meg, úgy néhány évtizeddel ezelőtt hasonló jelentőséget tulajdonítottak a szigorú nemi erkölcsnek.²⁶⁰ HASSEMER ennek alapján felhívja figyelmet, hogy innen

²⁵⁵ HASSEMER 1989a.

²⁵⁶ HASSEMER 1989a. 92. JANSSEN erre a környezetvédelmi, valamint a gazdasági büntetőjog területét hozza példaként. JANSSEN 2019. 2.

²⁵⁷ HASSEMER 1989a. 92.

²⁵⁸ HASSEMER-NEUMANN 2017. 139. (Rn. 138).

²⁵⁹ HASSEMER 1989a. 92. KRÜGER kritikus álláspontot képvisel ennél a felfogásánál. A problémát abban látta, hogy ennek értelmében a javak jogtárggyá válásának érdemlősége előítélettől válna függővé nem pedig attól, hogy megfelel-e a büntetőjog által felállított tartalmi követelményeknek. KRÜGER 2000. 75.

²⁶⁰ Uo. 93.

pedig csak egy lépésre van a többségi véleménytől eltérő személyek büntetőjogi szankcionálásának (társadalmi) igénye.²⁶¹

HEFENDEHL a témában írt monográfiájában²⁶² kiemeli, hogy a kollektív javak természetének leírására három fogalmi körülírás használatos: a használatból való kizárhatatlanság (*der Nicht-Ausschließbarkeit von der Nutzung*); a fogyasztás nem versengő jellege (*Nicht-Rivalität des Konsums*), valamint a feloszthatatlanság (*Nicht-Distributivität*).²⁶³ A szerző az első két definíciós elemre a külső biztonságot hozza példaként, hiszen annak „használatából” senkit sem lehet kizárni (mindenkit megillet), másrészt, amikor egy személy ilyen kollektív jogtárgyat „használ”, akkor nem akadályoz mást abban, hogy ő is részesüljön a használatból, tehát az egyén általi használat nem csökkenti annak elérhetőségét mások számára.²⁶⁴ HEFENDEHL szerint a feloszthatatlanság a kollektív/individuális jogi tárgy elhatárolásánál játszik szerepet. Ennek alapján jogi tárgy akkor minősülhet univerzálisnak, ha sem fogalmilag, sem ténylegesen, sem jogilag nem lehetséges azt részekre osztani és azokat az egyénhez hozzárendelni. GRECO főleg az utolsó elemet, a feloszthatatlanságot tartja megfelelőnek, mert amíg a „nem versengő fogyasztás” elmélete nem alkalmazható olyan javaknál, amelyeket nem lehet fogyasztani (pl. köznyugalom), addig a használatból való kizárhatatlanság a feloszthatatlanság következménye, annak újra fogalmazása.²⁶⁵

Mindezeket felhasználva kísérletet tett a kollektív jogtárgyak rendszerezésére.²⁶⁶ Abból indult ki, hogy a rendszerezés az állam és a társadalom közötti különbségtételre épül, ami alapján megkülönböztetjük azokat a kollektív javakat, amelyek az egyének szabadságtereit teremtik meg, valamint azokat, amelyek az állami keretek védelmét szolgálják.

Az első csoportba azok tartoznak, amelyek az individuális jogtárgyakhoz hasonlóan folyamatosan jelen vannak a társadalom tagjainak életében. Az állami keretfeltételek védelmét szolgáló javak körében megkülönbözteti az állam saját fennállását és működését védő; az alkotmányos szervek működési feltételeinek biztosítását szolgáló,

²⁶¹ Uo. 93.

²⁶² A kollektív jogtárgyak további monografikus feldolgozásához lásd ANASTASOPOULOU 2005.

²⁶³ HEFENDEHL 2002. 111-113.

²⁶⁴ HEFENDEHL 2003. 126-127.

²⁶⁵ GRECO 2011. 203. GRECO szerint például az igazságszolgáltatás kollektív jogtárgyként jelenik meg, ugyanis az mindenkit egyenlő mértékben illet meg (hasonlóan a környezethez). Ezzel szemben a hagyaték, az örökölt vagyoni individuális értéknek jelenik meg, hiszen az részekre bontható, az az örökösök között felosztható. GRECO 2011. 203.

²⁶⁶ HEFENDEHL 2002. 237-377

valamint az állami intézmények és a polgárok közötti közvetlen kapcsolat védelmét szolgáló jogtárgyakat.²⁶⁷

Az értekezés tárgya szempontjából az első csoport bír nagyobb jelentőséggel. HEFENDEHL a csoport jellegadó tulajdonságának tekinti, hogy ezen kollektív jogtárgyak folyamatos és közvetlen jelenléttel bírnak a társadalom tagjai számára.²⁶⁸ Ide sorolja azokat a bűncselekményeket, amelyeknek a jogi tárgya a köznyugalom (*Friedenschutzdelikte*). A köznyugalom fogalmának vizsgálatára külön fejezetben kerül sor. Itt arra szükséges utalni, hogy a szerző a fő kategóriára tekintettel felteszi a kérdést, hogy az ebbe a csoportba sorolt javaknál hol húzható meg az individuális, illetve kollektív jogtárgyak közötti határvonal. Az elhatárolás azért is nehéz, mert ennél a kategóriánál az egyének érdekei önmagukban hozzájárulnak a kollektív jogtárgyként nevesített köznyugalom biztosításához. Ennek következtében nincs szükség a köznyugalom önálló univerzális jogi jogtárgyként történő absztrahálására, mert valójában az individuális jogi érdekek védelmének előre hozásáról van szó.²⁶⁹

HEFENDEHL elméleténél tehát az első csoportnál kimutatható kapcsolat van az individuális, illetve univerzális jogtárgyak között, még a többinél – HASSEMERTŐL eltérően – nem tartja szükségesnek az univerzális jogtárgyak individuális értékekre történő visszavezetését, így elismeri pusztán a kollektív érdekek egyéntől független védelmét.

ROXIN az univerzális jogi érdekek természeténél a problémát abban látja, hogy sok esetben a kollektív jogtárgyakat úgy próbálják magyarázni, legitimálni, hogy az adott univerzális jogtárgyhoz közvetlenül kapcsolódó egyéni érdekek összeadódnak (kumulálódnak). Erre a pénzhamisítás körében azt a példát hozza, hogy önmagában egy hamis bankjegy a valutarendszert nem veszélyezteti, de ha sokan ilyen fizetőeszközzel fizetnek, akkor a gazdaságra (a valutarendszerre) már káros következményekkel jár. Ugyanígy a biztosítási csalás esetében valójában az ilyen típusú visszaélések tömeges megjelenése okoz komoly sérelmeket a gazdaságnak.²⁷⁰

Álláspontja szerint mindez téves következtetés, ezért a büntetést érdemlőség indokaként nem fogadható el. Egyrészt egy ilyen felfogás alapján az egyént nem saját maga által okozott jogsérelem miatt büntetik, hanem mások magatartása miatt (*ex*

²⁶⁷ Uo. 382.

²⁶⁸ Uo. 117.

²⁶⁹ HEFENDEHL 2002. 338-339.

²⁷⁰ ROXIN 2006. 38-39.

iniuria tertii elv). Másrészt nem lehet kellő pontossággal meghatározni azt, hogy az egyéni jogsértések összesítése (kumulálása) mikor ér el egy olyan szintet, amely ténylegesen súlyos jogsértéshez vezet. Mindezek alapján pedig fennáll annak a veszélye, hogy ezen felfogás következtében olyan kollektív jogtárgyak nyernének legitimitást, amelyek – a funkciójuk és az alkotmánnyal történő összevetés alapján – egyébként nem méltók a (büntetőjogi) védelemre.²⁷¹

2.3. A jogi tárgy funkcióiról

Az előzőekben bemutatott felfogások igen eltérő véleményekről tanúskodnak. SCHULTHEISZ is feltette a kérdést: „a számottevő jogtárgy-elméletek megismerése után szinte önként merül fel a kérdés, hogy vajjon azalatt a több mint száz esztendő alatt, amely a jogtárgy természetének vizsgálatában eltelt, miben is látták a büntetőjogászok a szóbenlévő fogalom funkcióját, illetőleg mily jelentőséget tulajdonítottak annak a büntetőjogtudomány és a jogalkalmazás szempontjából.”²⁷² Kritizálta, hogy az akkori felfogások alapján kizárólag jogalkotói oldalról közelítették meg a jogtárgy jelentőségét, mert funkciója kimerült abban, hogy a jogi tárgy alapján határozható meg a bűncselekmény egymást követő sorrendje (így a tényállás konkrét rendszerbeli helye), valamint döntő szerepet tölt be a büntetési nem és mérték megállapításánál. Azonban a jogtárgy jogalkotáson kívül, a jogalkalmazásban is fontos szerepet játszik.²⁷³ Tömören fogalmazva a jogalkotó számára egy kritikai mérce, a jogalkalmazásban pedig az értelmezés vezérfonala.²⁷⁴ A német irodalomban ennek alapján rendszerimmanens,²⁷⁵ valamint rendszerkritikus²⁷⁶ funkciót különböztetnek meg, amely HASSEMERTŐL eredeztethető.²⁷⁷

2.3.1. A rendszerimmanens funkció

A rendszerimmanens felfogásnak egyedül a pozitív joggal van kapcsolata, ugyanis kizárólag a hatályos büntetőjogi rendelkezésekből vezethetők le, így azok határozzák

²⁷¹ Uo. 39.

²⁷² SCHULTHEISZ 1938. 11.

²⁷³ SCHULTHEISZ 1938. 12.

²⁷⁴ STRATENWERTH 1998. 378.

²⁷⁵ Másképp használva: teleologikus, a módszertani, hermeneutikus. STUCKENBERG 2017. 350.

²⁷⁶ A rendszerkritikus helyett pedig gyakran használják a rendszertranszcendens, liberális, szubsztanciális vagy materiális jelzőket. PFAFFINGER 2015. 86.

²⁷⁷ HASSEMER 1973. 19.

meg a jogtárgyakat.²⁷⁸ E nézet képviselői a HONIG által kimunkált jogtárgyfogalomból indulnak ki (a jogalkotó által elismert cél, *ratio legis*). Ebből következik, hogy a jogi tárgyak önmagukban nem léteznek, csupán akkor „kelnek életre”, ha jogalkotó kriminalizál egy magatartást. Így a jogtárgyakat csak a törvényhozó és az általa megalkotott büntetőjogi rendelkezések határozzák meg, ezért minden tényállás jogi tárgyat generál.²⁷⁹ Fordítva pedig: jogi tárgy nélkül nincs büntetőjogi tényállás. Tehát a jogalkotási akaratot kell feltárni, aminek a pontosabb meghatározása csak a jogalkotó által védett cél érdekében megengedett.²⁸⁰

DEWITZ hangsúlyozta, hogy AMELUNG érdeme, hogy a jogtárgy (rendszerimmanens) funkcióját nem csupán arra korlátozta, hogy értelmezési segédeszközként szolgáljon egy adott büntetőjogi normánál, mivel elméletének végső célja a normák legitimációjának vizsgálata.²⁸¹ AMELUNG elmélete alapján egy (büntetőjogi) szabályozás végső soron akkor tekinthető legitimnek ha hozzájárul az adott ország társadalmi rendszerének fenntartásához, másrészt, hogy ennek a társadalmi rendszernek a struktúrája alkotmányjogilag legitim legyen.²⁸² Szerinte épp ennek a funkciónak köszönhetően lesz a jogtárgy-koncepció „rugalmas” és nyitott, ennek révén pedig a jogalkotó szabadon határozhatja meg, hogy mi számít védelemre méltó jogtárgynak.²⁸³ DEWITZ szerint így a korlátozó szerep abban áll, hogy egy tényállás csak olyan értéket védhet, amely túlmutat a saját faktikus érvényesülésének fenntartásán, így elkerülhető, hogy a büntetőjog ne váljon pusztán kodifikált morállá. Mindezeket pedig az alkotmány keretein belül a jogalkotó értékítélete határozza meg.²⁸⁴

A rendszerimmanens nézet skeptikusai abban látják a problémát, hogy amennyiben kizárólag a hatályos jogon alapul a rendszerimmanens felfogás (hiszen a törvényhozó alakítja), úgy kritikai funkciót nem képes betölteni, ezért csak az értelmezés, valamint a különös rész felépítésének, rendszerezésének eszköze lehet, kriminálpolitikai jelentőség nélkül.²⁸⁵

²⁷⁸ DEWITZ 2006. 121-122.

²⁷⁹ PFAFFINGER 2015. 85.

²⁸⁰ VOGEL 2016. 150.

²⁸¹ DEWITZ 2006. 128.

²⁸² AMELUNG 1972. 363.

²⁸³ AMELUNG 2003. 158.

²⁸⁴ DEWITZ 2006. 129.

²⁸⁵ ROXIN 2006. 15. Hasonlóan HÖRNLE 2005. 11-12. Ebben az értelemben a jogi tárgy nem más, mint az értelmezés produktuma.

SALIGER azonban hangsúlyozza, hogy a rendszerimmanens funkciónak három lényeges szerepe van. Egyrészt rendszeralkotó funkciót tölt be, amely funkció nemzetközi viszonylatban is elismert, másrészt a jogtárgy – teleologikus – értelmezési funkciója kihat a bűncselekmény jellegének meghatározására is, befolyásolva például annak befejezettségét/bevégzettségét, az elévülést vagy a beleegyezés kérdését.²⁸⁶ Erre példaként a vízszennyezés tényállását²⁸⁷ hozza: ha a bűncselekmény jogtárgyát a vizek relatív tisztaságában azonosítjuk (*ökocentrikus megközelítés*), akkor a deliktum eredménybűncselekmény (sértő), ha azonban a deliktum védendő értékeként végső soron az emberi élet és testi épség védelmét határozzuk meg (*antropocentrikus megközelítés*), akkor a tényállás szükségszerűen absztrakt veszélyeztetési bűncselekménnyé válik.²⁸⁸ SALIGER utolsó szempontként – amiről álláspontja szerint kevesebb szó esik a tudományos diskurzusban – az immanens kritikai funkciót emeli ki. Ez alatt azt érti, hogy már önmagában a büntetőjogi normák jogtárgyak szerinti rendszerezése és igazítása lehetőséget ad annak vizsgálatára, hogy a tényállások valóban azt a jogi tárgyat védik-e, amit a jogalkotó – pl. a törvényjavaslat indokolása alapján - kifejezetten védeni akart, valamint, hogy a bűncselekmények megfelelően besorolhatók-e a kívánt deliktumtípusok közé (van-e dogmatikai ellentmondás).²⁸⁹ Ennek gyakorlati jelentőségére és megvalósulására egy szemléletes magyar példa is hozható.²⁹⁰ SZOMORA Zsolt a jogtárgyvédelem abszurditását, illetve megcsúfolását a becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítése és nyilvánosságra hozatala tényállásával [Btk. 226/A-B §§] (is) szemlélteti.²⁹¹ Összefoglalva a megállapítását, az abszurditás abból eredet, hogy a jogalkotó a törvényi tényállás módosításával azt a (jogtárgyvédelmi) célt kívánta követni és

²⁸⁶ SALIGER 2022. 278. HASSEMER itt még kiemeli a jogos védelem határainak kijelölésében játszott szerepét. HASSEMER-NEUMANN 2017. 132. (Rn. 113.)

²⁸⁷ StGB § 324 Gewässerverunreinigung

(1) Wer unbefugt ein Gewässer verunreinigt oder sonst dessen Eigenschaften nachteilig verändert, wird mit Freiheitsstrafe bis zu fünf Jahren oder mit Geldstrafe bestraft.

²⁸⁸ SALIGER 2022. 278. A jogtárgyharmonikus értelmezés magyar példáihoz lásd SZOMORA 2015. 31-34.

²⁸⁹ SALIGER 2022. 278.

²⁹⁰ SALIGER példaként az StGB 265d. §-ban pönalizált „hivatásos sportversenyek befolyásolása” (*Manipulation von berufssportlichen Wettbewerben*) elnevezésű tényállást hozza, amelyet a jogalkotó az StGB 22. fejezetében helyezett el, amely a „csalás és hűtlen kezelés” címet viseli. SALIGER szerint a tényállásnak e fejezetben történő elhelyezése rendszeridegen, ugyanis a deliktum központi eleme a jogtalan ellenszolgáltatás, így valójában a bűncselekmény korrupciós bűncselekménynek minősül, nem pedig a hivatásos sportversenyekkel összefüggő vagyoni érdekek védelmét szolgálja. SALIGER 2022. 278.

²⁹¹ A másik szintén abszurd jogtárgyvédelmi konstrukcióval rendelkező tényállás az egyesülési és a gyülekezési szabadság megsértése [Btk. 217; 217A-C §§.] SZOMORA 2020. 507-514.

érvényesíteni, hogy a bűncselekmény védje a választások tisztaságát (kollektív jogtárgy).²⁹² Ez olvasható ki a módosító törvény indokolásából.²⁹³ Ehhez képest a tényállás jogi tárgya megegyezik a rágalmazás tényállásának védendő értékével, amelynek jogi tárgya a büntetőjogi becsület. A tényállás megszövegezéséből pedig a kollektív jogtárgy nem következik, abból nem vezethető le.²⁹⁴

SZOMORA a rendszerimmanens funkció jelentőségét hangoztatja, amikor kimondja, hogy a teleologikus értelmezés szempontjából a rendszerimmanens funkciónak van jelentősége.²⁹⁵ A teleologikus értelmezést – különös részi törvényi tényállások vonatkozásában – pedig jogtárgyharmonikus értelmezésnek nevezzük. Így végső soron a jogtárgy rendszerimmanens funkcióját felhasználva jut arra a következtetésre, hogy a teleologikus (jogtárgyharmonikus) értelmezés a büntetőjogban négy féle következménnyel járhat, ami végső soron – és SALIGERHEZ hasonlóan – szintén immanens kritikai szemléletet tükröz:

- a) nem indokolt változtatást eszközölni, amennyiben a törvénytövege és annak elfogadott értelmezése megfelel a kívánt célnak;
- b) a védeni kívánt célnak megfelelő értelmezést kell megadni a jogtárgyharmonikus értelmezés és az uralkodó értelmezés különbözősége esetén;
- c) törvénymódosítás szükséges, amennyiben a jogtárgy és a tényállás között nincs összhang, tehát ha a tényállás ténylegesen nem azt védi, mint amire hivatott;
- d) szintén módosítás szükségessége áll fenn (a tiltott analógia miatt), ha az adott tényállás alá nem szubsumálható olyan jelenség, aminek büntetendőségét a jogtárgy megkívánna.²⁹⁶

2.3.2. A rendszertranszcendes funkció

A rendszertranszcendes funkció alapján a jogi tárgy nemcsak az értelmezés segédeszköze, hanem a büntetést érdemlőség kritériuma, így a törvényhozói hatalom

²⁹² SZOMORA 2020. 512.

²⁹³ 2013. évi CLXXVIII. törvény indokolása szerint „Október 21-én robbant ki a bizonyítékhamisítási botrány. Bizonyíték hamisítása alkalmas a választások tisztaságának megkérdőjelezésére. A demokratikus intézmények védelme azt indokolja, hogy a Büntető Törvénykönyvben külön tényállás és szigorúbb büntetési tételek szankcionálják a bizonyítékhamisítás esetét.”

²⁹⁴ SZOMORA 2022. 544.

²⁹⁵ SZOMORA 2015. 29.

²⁹⁶ SZOMORA minden lehetséges variációra példát is hoz SZOMORA 2015. 35.

korlátja is egyben.²⁹⁷ Ebből következik, hogy a rendszerimmanens funkcióval szemben szoros kapcsolata van a kriminálpolitikával.²⁹⁸ ROXIN ezt felhasználva vezette le azokat a jelenségeket, amelyek nem lehetnek jogtárgyak. HASSEMER a rendszerkritikus funkció preferálva alkotta meg a személyi jogtárgyfogalmi-konceptióját, aminél a funkció hatása abban manifesztálódik, hogy az univerzális jogtárgyakat is vissza kell vezetni egyéni érdekekre, alátámasztva ezzel a kollektív jogtárgyat védő tényállások legitimitását (ezekhez lásd: 2.1.2. pont). HASSEMERNÉL a kritikus szemlélet előnybe részesítésében szerepet játszott, hogy az elmúlt időszakban a jogtárgyfogalom dematerializálása figyelhető meg. Ez abban nyilvánul meg, hogy olyan (főképp kollektív) jogtárgyak kerülnek bele a büntető törvényekbe, amelyeknek a védelemre érdemlősége erősen megkérdőjelezhető.²⁹⁹ BARATTA itt a kettős legitimáció megkövetelését hangsúlyozza, ugyanis vizsgálni kell kritikai értelemben egyrészt az egyéni érdek védelemre érdemlőségét, ezt követően (és ebből következően) a kollektív jogtárgyat kell a rendszerkritikus funkcióval elemzés alá vonni.³⁰⁰

A rendszerkritikus funkció független a pozitív jogtól, mert amennyiben a funkció a jogalkotó iránymutatásául szolgál, annak tartalmát szükségszerűen más forrásból kell megkapnia, meghatározva ezzel a jogalkotás kritériumait.³⁰¹ Ebből következik, hogy a jogi tárgyat nem a törvényhozó hatalom teremti meg jogszabály útján, hanem az az alkalmazandó jogtól függetlenül létező, meghatározott, védelemre érdemes és figyelembe vett javakon alapul, segítségül hívva a társadalomtudomány (vagy természettudomány) más területeit is.³⁰² Így korlátozza a jogalkotó cselekvési körét a büntetőjogi jogszabályalkotás hatáskörének gyakorlásában, ezáltal központi szerepet tölt be a büntetőjogi szabályozás legitimálásában.

A rendszertranszcendens funkció bár igen elterjedt német büntetőjog-tudományban, azonban jelentőségének és hatásosságának vitatása újból felbukkan, főként ideológiai okokból.³⁰³ A kritika abban áll, hogy valójában mennyiben képes korlátozni a törvényhozói hatalmat. Egyrészt a funkció konkretizálását szorgalmazzák, mert

²⁹⁷ HASSEMER-NEUMANN 2017. 132. (Rn. 113.); ROXIN 2006. 18. ROXIN épp emiatt hangsúlyozza, hogy a rendszertranszcendens helyett a törvényhozó-kritikus kifejezés használatosabb. Uo.

²⁹⁸ BARATTA 1993. 393.

²⁹⁹ KRÜGER 2000. 66. A tendencia részletesebb vizsgálatához lásd *A szimbolikus (büntető) jogalkotás* című fejezet (3. pont).

³⁰⁰ Vö. BARATTA 1993. 396-397.

³⁰¹ STUCKENBERG 2017. 350.

³⁰² PFAFFINGER 2015. 86.

³⁰³ SZOMORA 2015. 29; SALIGER 2022. 279.

álláspontjuk szerint pontosan meghatározhatónak kell lenni azoknak a büntetőjogon kívüli ismérveknek, amelyek a jogtárgyból következően korlátként szolgálnak a jogalkotói hatalomnak. SALIGER szerint ezek a kifogások nem túl meggyőzőek, mert a rendszertranszcendens elmélet nem egy előre rögzített alapelvekből álló rendszer, amelyből matematikai pontossággal lehet levezetni a büntetőjogi normák legitimitását, hanem sokkal inkább egy érvelési keretrendszer, „amelyben további kriminalizációs elvek, mint például a kockázatteremtés, paternalizmus vagy a tabuk és az érzelmek védelme, valamint a dekriminalizációs elvek, úgy mint a szubszidiaritás, az egyéni felelősség és az arányosság diszkurzívan egyensúlyba hozhatók.”³⁰⁴ Mint tudományos érvelési struktúra megköveteli, hogy az egyéni vagy kollektív jogtárgyak empirikusan ténylegesen létezzenek és normatív szempontból védelemre méltónak minősüljenek. Így a rendszerkritikus elmélet (is) kizárja azokat a jogtárgyakat, amelyek összeegyeztethetetlenek a társadalom alapvető értékeivel, különösen az emberi méltósággal.³⁰⁵ Mindezekből következik, hogy a rendszerkritikus szemlélet alapján a védelemre szoruló és valódi értékalappal rendelkező jogtárgyak kerülhetnek büntetőjogi védelemre, így a pusztán erkölcsi értékkel bíró érdekek büntetőjogi norma általi oltalmazása ezzel a szemléletmóddal nem fér össze. Az empirikus vizsgálat alapján pedig megkövetelhető, hogy az adott jogtárgy védelmére fokozott társadalmi igény legyen, a pönalizálni kívánt (sértő vagy veszélyeztető) magatartás bizonyos rendszerességgel előforduljon, aminek következtében a társadalomban fenyegetettségérzetet keletkezhet.³⁰⁶

A tudományos érvelés strukturális jellegből következik, hogy a jogalkalmazó nem teheti a rendszerkritikus funkcióval kérdésessé a jogalkalmazói döntést, ezen funkció az alkotmánybíráskodás, a tudomány és a kriminálpolitika területén játszhat döntő szerepet.³⁰⁷ A rendszertranszcendens funkció a legitimitációban kiemelt szerepet játszik, így igen szoros kapcsolatban áll az alkotmányjoggal. HEFENDEHL is hangsúlyozza, hogy a rendszerimmanens fogalomból következik, hogy a rendszer alatt a büntetőjogot, nem pedig az egész jogrendszert kell érteni. A rendszerimmanens elmélet alapján a jogtárgyakat pedig a jogalkotó határozza meg, így ez egyben a

³⁰⁴ SALIGER 2022. 279.

³⁰⁵ SALIGER 2022. 279.

³⁰⁶ Uo.

³⁰⁷ SZOMORA 2015. 29.

rendszer meghatározását is jelenti. Ezért egy bűncselekmény alkotmányosságának kérdése rendszeren túlmutató kérdés, tehát rendszertranszcendens.³⁰⁸

2.4. Konklúzió a jogi tárgyra vonatkozóan

BIRNBAUMNAK a mai napig kiható munkája egy olyan büntetőjogi diskurzust indított el, ami (valószínűleg) sosem lesz lezárva. A jogi tárgy tudományos vitáját elindító tanulmánya közel 200 éve jelent meg és számos neves szerző kapcsolódott be a diszkusszióba, hozzátoldva értékes adalékokat a jogi tárgy jelenségéhez. Azonban a közel 200 év alatt nemhogy közelítették volna egymáshoz a különféle szerzők definíciós kísérletei, hanem még távolodtak is, bevonva ezzel a fogalommeghatározási-kísérletekbe büntetőjogon kívüli elemeket is.

Álláspontom szerint mindezekből is következik, hogy a fogalmat definiálni nem lehet.³⁰⁹ Mindeddig nem sikerült olyan egységes meghatározást alkotni, ami egyszerre biztosítja a büntetőjogi tényállások egységes, racionális magyarázatát, valamint lehetőséget biztosít egy magatartás kriminalizálásának jogosságát elemző kritikai megközelítéshez.³¹⁰ Bár a büntetőjog dogmatikus jellegéből következik, hogy ezen a jogterületen a fogalomalkotási kényszer erőteljes, azonban a jogtárgy fogalmának meg nem határozásából súlyos dogmatikai anomália nem következik. Bár eddig sem sikerült konszenzust kialakítani a definíció illetően, ennek ellenére a bűncselekmény tudományos fogalma, annak egyes dogmatikai részelemeiben egyetértés mutatkozik. Ez abból ered, hogy a jogi tárgy nem tényállási elem,³¹¹ így egzakt definíció hiányából komoly bizonytalanság nem származik.

A jogirodalom egységes abban, hogy léteznek individuális (egyénnel köthető), valamint kollektív, másnéven univerzális (általánosságban meghatározott) jogtárgyak. A kollektív jogi érdekekhez kapcsolódó tudományos vizsgálódások fő irányvonalként szintén nem a definíciós kísérleteket lehet kiemelni, hanem sokkal inkább a jogtárgyak természetének elemzését. Itt a fő kérdés, hogy vissza kell-e vezetni egyéni érdekekre az univerzális javakat, vagy ezek büntetőjogi legitimitása individuális kapcsolat nélkül is fennáll. A német individuális elmélet fundamentuma

³⁰⁸ HEFENDEHL 2002. 19.

³⁰⁹ Vö. SZOMORA 2015. 28.

³¹⁰ Vö. SWOBODA 2010.

³¹¹ NAGY 2020. 161; BELOVICS 2023a. 177-178.

az emberi méltóság érinthetlensége,³¹² sérthetlensége,³¹³ amiből az egyén állammal szembeni elsőbbsége következik.³¹⁴ Azonban ez nem jelent mást mint az adott (kollektív) jogtárgy azonosítását, legitimációjának vizsgálatát, ami a jogi tárgy funkciójához kapcsolódik. Így a mai büntetőjogban sokkal inkább a jogtárgy funkcióját kell vizsgálni, mivel a Btk.-ban szabályozott bűncselekmények jogi tárgyai heterogén jellegűek, ezért a definíció absztrahálása helyett a funkció körülírására és következményeinek feltárására kell törekedni.³¹⁵

A funkciót vizsgáló szakirodalmi álláspontokból az rajzolódik ki, hogy egy tényállás legitimálásánál főképp a rendszerkritikus funkciónak van jelentősége, ami az alkotmánybírósági gyakorlatban sok esetben a szükségességi-arányossági tesztben jelenik meg.³¹⁶ A teszt, amelyet az Alaptörvény I. cikke is kifejezetten tartalmaz,³¹⁷ annak értékelését jelenti, hogy a jogkorlátozás eszköze megfelelő-e a kitűzött cél eléréséhez (alkalmassági elem); a választott jogkorlátozási eszköznél nem áll rendelkezésre enyhébb, ami azonos eredményhez vezet (szükségességi elem), valamint a jogalkotói célkitűzés jelentőségének és a jogkorlátozás mértékének összehasonlítása (arányossági elem).³¹⁸ Tehát a korlátozandó jogot (kriminalizálandó magatartást) vetjük össze a védeni kívánt értékkel, jogtárggyal.

Hangsúlyozandó, hogy ennek konkrét mércéje – az alapjogi hierarchiából következően – eltérő, az értekezés tárgyához kapcsolódóan a véleménysszabadságnál a már említett szempontrendszer érvényesül:

„A vélemény szabadságával szemben mérlegelendő korlátozó törvénynek nagyobb a súlya, ha közvetlenül másik alanyi jog érvényesítésére szolgál, kisebb,

³¹² GG. Art. 1. (1) Die Würde des Menschen ist unantastbar. Sie zu achten und zu schützen ist Verpflichtung aller staatlichen Gewalt.

³¹³ Alaptörvény II. cikk Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.

³¹⁴ Magyar szerzők közül FİLÓ foglal állást a jogtárgy perszonális elmélete mellett. A 11/1992. (III. 5.) AB határozatra hivatkozva hangsúlyozza, hogy az egyéni jogok elsőbbséget élveznek, így az univerzális jogtárgyak is annyiban legitimek, amennyiben egyéni érdekvédelmet szolgálnak. FİLÓ 2009. 137. [„Alkotmányos jogállamban a büntetőjog nem pusztán eszköz, hanem értéket véd és maga is értéket hordoz: az alkotmányos büntetőjogi elveket és garanciákat. A büntetőjog a büntetőhatalom törvényes gyakorlásának alapja és egyúttal az egyéni jogok védelmének szabadságlevele is.” 11/1992. (III. 5.) AB határozat, ABH 1992, 77, 86.].

³¹⁵ SZOMORA 2015. 28.

³¹⁶ STOLLE 2006. 36; ROXIN 2006. 40; STERNBERG-LIEBEN 2003. 65-66; SZOMORA 2015. 29.

³¹⁷ Alaptörvény I. cikk (3) Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.

³¹⁸ POZSÁR-SZENTMIKLÓSY 2016. 97. Az alapjogi tesztek kialakulásához lásd: BALOGH 2000.

ha ilyen jogokat csakis mögöttesen, valamely intézmény közvetítésével véd, s legkisebb, ha csupán valamely elvont érték önmagában a tárgya (pl. a köznyugalom).”³¹⁹

Ebből következően álláspontom szerint *in concreto* foglalható állás a legitimitás kérdésében, így egy kollektív jogtárgy védelemre érdemlőségében (az adott korlátozandó joggal, értékkel összefüggésben) is, *in abstracto* nem. Az idézett szövegrészből is kitűnik, hogy az AB felfogásában jogtárgy lehet bármely alanyi jog, de lehet elvont érték is (köznyugalom). De az is levezethető, hogy a legerősebb legitimációval (jogtárgyként) az egyén jog (érdek) rendelkezik, mert az szükségképpen egyénhez kapcsolódik.³²⁰ Ez az érvelés pedig perszonális személetet tükröz, amelynél a rendszerkritikus funkció megköveteli, hogy a vizsgált univerzális értéknél (annak fogalmi meghatározásánál) végső soron az egyéni jogok is megjelenjenek. Ebből következik, hogy például amennyiben a kollektív jogtárgynál az individuális kapcsolódás kizárólag az egyén érzésében, érzelmi viszonyulásában manifesztálódik, úgy – ROXIN rendszerkritikus vizsgálatából következően – annak jogtárgyi jellege megkérdőjelezhető. Nézetem szerint ebben rejlik a rendszertranszcendens funkció jelentősége.

Hangsúlyozandó azonban, hogy a legitimitás (alkotmányosság) kérdését kizárólag a rendszerkritikus funkcióra hagyni téves következtetés. A jogalkotó szabadon dönthet, hogy mely magatartást kriminalizálja vagy dekriminalizálja, mely értéket, állapotot, érdeket ismer el jogtárgyként, ebben kizárólag az Alaptörvény követelményei, valamint büntetőjog alapelvei korlátozzák.³²¹ Az pedig, hogy mi legyen jogtárgy, függhet a mindenkori társadalomtól, annak struktúrájától, valamint az alkotmányos berendezkedéstől.³²² Ez olvasható ki a magyar alkotmánybírósági gyakorlatból is:

„A védendő jogi tárgyak kiválasztásánál minden esetben hangsúlyos szerepe van a társadalom értékrendjének, a nemzetközi jog szabályainak, az állam mindenkori büntetőpolitikájának. A törvényhozót azonban – azon túl, hogy a nemzetközi szerződések által előírt kötelezettségeket: jelen esetben az általuk védendő értéknek nyilvánított, az emberi életet, méltóságot, egészséget, és a kiskorúak

³¹⁹ 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 178.

³²⁰ Alaptörvény I. cikk (1) 1) AZ EMBER sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége.

³²¹ STUCKENBERG 2017. 362.

³²² HEFENDEHL 2002. 20-21.

jogainak és érdekeinek oltalmazását, valamint a jogi dokumentumokban foglalt iránymutatásokat az Alkotmány 7. § (1) bekezdésére tekintettel nem hagyhatja figyelmen kívül – e tekintetben is széles mérlegelési jog illeti meg.”³²³

A rendszerimmanens funkció az értelmezés segédeszközeként a büntetőjog-tudományban, valamint a jogalkalmazásban a teleologikus (jogtárgyharmonikus) értelmezésben jelenik meg. Ennek konkrét - a törvényhozásra is kiható - megjelenése szintén az AB által alkalmazott szükségességi-arányossági tesztben manifesztálódik, amelynek keretében a jogi tárgyat vetjük össze az érintett alapjoggal. Az adott különös részi rendelkezést pedig jogtárgyharmonikus interpretációval kell értelmezni, amelynél a rendszerimmanens funkciónak van jelentősége.³²⁴ Így a rendszerimmanens funkció is vezethet oda, hogy a jogalkalmazó végső soron megkérdőjelezze a rendelkezés alkotmányosságát, például bírói kezdeményezés folytán.³²⁵

Mind a rendszerimmanens, mind a rendszerkritikus funkciónak helye van a jogalkalmazásban és a jogtudományban, és álláspontom szerint mindkét funkcióval kritikai értelemben vizsgálható az adott büntetőjogi norma. Ideális esetben a két funkció alkalmazása egyazon eredményre vezet. A teleologikus értelmezést kötelezővé tevő alaptörvényi rendelkezés alapján azonban az rendszerimmanens funkció elsőbbséget élvez a rendszerkritikushoz képest, mert a jogtárgyharmonikus értelmezés szempontjából előbbinek van jelentősége. Ezért a rendszerimmanens funkciót érvényre kell juttatni. Azonban a rendszerkritikus funkciónak is kiemelt érdeme van, főként a legitimáció kérdésében. Az alkotmánybírászkodási tevékenységben szerepe elvitathatatlan, azonban érdemes lenne a funkció szerepét a kriminálpolitikában is erősíteni, ugyanis a rendszertranszcendens elméletből az az igény vezethető le, hogy a tudomány és a dogmatika szerepet kapjon a kriminálpolitikai diskurzusban.

3. Szimbolikus (büntető) jogalkotás

A szimbolikus büntetőjogi szabályok már a jogtárgyfogalmi-koncepcióknál említésre kerültek, így a jelenség szorosan kapcsolódik a jogtárgyfogalom bizonytalansághoz. ROXIN elutasítja a túlnyomórészt szimbolikus büntetőjogi szabályokat, az általuk

³²³ 54/2004. (XIII. 13.) AB határozat, ABH 2004, 690, 735.

³²⁴ SZOMORA 2015. 29.

³²⁵ Abtv. 25. § (1) bek.

védett jogi érdeket nem tartja védelemre méltónak, mert ezek a büntetőjogi normák nem elsősorban fejtenek ki konkrét védelmi hatásokat.³²⁶ Erre utal maga a „szimbolikus” jelző is, amely alapján a jogalkotó jelképesen közvetíteni akar „valamit” a társadalom tagjai számára, mert a szimbólumok a kommunikáció egy magasabb fokát testesítik meg, jelentéstartamuk – asszociáció útján – önmagukon túlmutat.³²⁷ GÖNCZÖL a jelenséget akként vizsgálta, hogy a jogalkotó – pl. a közvélemény nyomására – rögtön a büntetőjog eszközéhez nyúl és az új, különféle társadalmi jelenségekre leegyszerűsített, „gyors sikereket ígérő módon” alkot szabályokat (ún. büntető populizmus).³²⁸

A jogirodalomban megkülönböztetjük egymástól a negatív és pozitív értelemben vett szimbolikus jogalkotást.

3.1. A „pozitív” értelemben vett szimbolikus büntető jogalkotás

Elsőként szükséges megemlíteni, hogy a szimbolikus (büntető) jogalkotás magában foglalja az alaki jogforrást, vagyis a szimbolikus törvényt, valamint ennél tágabban mindazon jogalkotói, illetve ehhez kapcsolódóan a „negatív jogalkotó” szerepét betöltő alkotmánybírói aktusokat, amelyeknek szimbolikus jelentésük van. Előbbinél a szimbolikus tartalom magában az előírásban rejlik, utóbbinál pedig egy szimbolikus cselekvés történik egy jogszabály hatályon kívül helyezése, illetve az AB általi megsemmisítése vagy meg nem semmisítése folytán.³²⁹ A szimbolikus aktusra példaként említhető a magyar jogrendszerből a halálbüntetést eltörlő alkotmánybírói határozat.³³⁰

Azonban nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a büntetőjognak van általános szimbolikus szerepe is.³³¹ A német szövetségi alkotmánybíróság is megállapította, hogy

„minden büntetőjogi norma az általa büntetendő magatartásról egy állami tekintéllyel felruházott, társadalmi-etikai értékítéletet tartalmaz, amit a

³²⁶ ROXIN 2006. 25.

³²⁷ KARSAI 2007. 189; SKODA 2018. 174.

³²⁸ GÖNCZÖL 2014. 542.

³²⁹ DEWITZ 2006. 267. SCHMEHL kiemeli, hogy általánosságban a szimbolikus jogalkotás a politikai vita kontextusában értelmezhető, így ennyiben politikai fogalomként érvényesül. SCHMEHL 1991. 251-252.

³³⁰ 23/1990. (X. 31.) AB határozat.

³³¹ PETERS 2020. 414-415. A jog egészének szimbolikus hatását emeli ki BÓDIG 1998. 116-117.

büntetőjogi tényállás és a büntetéssel való fenyegetés határoz meg. Ez az értékítélet egyes esetekben büntetőbíróági ítélet révén konkretizálódik [...]. Különösen ez a társadalmi-etikai elmarasztaló értékítélet érinti az elítélt emberi méltóságában gyökerező érték- és megbecsülési igényét.”³³²

A német jogirodalomban található egy széles körben elfogadott általános klasszifikáció a szimbolikus büntetőjog-alkotásra. Ide tartoznak:

- a) a jogalkotási értéknnyilatkozatok (terhességmegszakítás és a magzatelhajtás közti határvonal);
- b) a morális-felhívó jellegű törvények (környezetvédelmi büntetőjog, amelynek célja, hogy a tilalmak révén az embereket ökológiai érzékenységre „nevelje”);
- c) a jogalkotó pótlólagos reakciói mint „alibi-” és válságtörvények (a terrorizmus elleni küzdelemre vonatkozó törvények, amelyek célja, hogy csökkentsék a közvélemény félelmét és felháborodását);
- d) kompromisszumtörvények (büntetőjogi generálklauzulák, amelyeknek nem feltétlen van döntő súlya, azonban „bizonyítják” a jogalkotó erőfeszítését a cselekvési igények kielégítéséért).³³³

E körbe sorolhatók azok a bűncselekmények, amelyeknél maga a szimbólum a törvényi tényállásban tényállási elemként jelenik meg. Így tartalmi szempontból a szimbolikus büntető jogalkotás „termékeihez” sorolható a nemzeti jelkép megsértése, valamint az önkényuralmi jelkép megsértése tényállása is, amelyeknél elkövetési tárgyként jelenik meg a szimbólum, előbbinél mint védendő, utóbbinál mint tilalmazott tárgy.³³⁴

FILÓ a szimbolikus büntetőjog pozitív oldalát hangsúlyozza, amely a kommunikatív büntetőjog megfogalmazásából ölt testet: „a pluralista demokráciában a büntetőjog feladata nem pusztán az egyes jogi tárgyak védelme, hanem a norma címzettjének alapvető orientálása is. A büntetőjog ugyanis nemcsak értékeket véd, hanem egyúttal értékeket közvetít.”³³⁵ HASSEMER is a kommunikatív jellemzőt emeli ki, főként azoknál deliktumoknál, amelyek nem áldozat nélküli bűncselekmények. Ennek értelmében a büntetés a bűncselekmény áldozata számára azt „kommunikálja”,

³³² BVerfGE 96, 245 (249).

³³³ HASSEMER 1989b. 554.

³³⁴ MEZŐLAKI 2022. 793-795.

³³⁵ FILÓ 2016. 334.

közvetíti, hogy igazságtalanság érte, és sérelmét nem saját hibája vagy balszerencse idézte elő.³³⁶

Mindez azonban a szimbolikus büntetőjognak egy kiragadott, kis része, amelynek árnyoldala is van. A jelenséget a szakirodalom sokkal inkább kritikus szemmel vizsgálja, így a szimbolikus büntetőjognak negatív értelemben tulajdonítanak jelentőséget.

3.2. A kritikai értelemben vett szimbolikus büntetőjog jellemzői

A kritikai értelemben vett szimbolikus tényállások térhódítása a modern büntetőjog velejárója.³³⁷ Ennek jellemzője, hogy „egyrésről a büntetőjog hatókörének kiterjesztése valósul meg, másrészt a büntetőjog által elérhető magatartás-irányító hatás és eredmény túlértékelése következik be”.³³⁸ Meghatározható úgy, hogy a büntetőjog által hozott preventív haszon nem a jogtárgyvédelem érdekében keletkezik, hanem sokkal inkább a jogalkotó imázsát szolgálja.³³⁹ NAGY szerint a

„szimbolikus büntetőjog esetén a törvényhozó (csak) azt a célkitűzést követi, hogy felhívja a figyelmet a közvéleményben a gondos és dönteni képes jogalkotásra. [...] A különleges bűncselekmény mellett, a más, a különleges tettetípusra hívják fel a figyelmet, eszkalálódó punitivitás, szigor kíséretében. De a valódi problémát meg sem próbálja orvosolni, a problémakezelés kimerül a szimbolikus jellegű büntetőjogi szankciók előírásában.”³⁴⁰ „A törvényhozó ezáltal demonstrálja és kommunikálja a döntési és cselekvési képességét a tényleges jogtárgyvédelem tulajdonképpeni feladatának elmulasztása ellenére.”³⁴¹

HASSEMER egyenesen a jogállami-liberális tradíciók elárulásának tekinti a jelenséget, amely nem veszi figyelembe a büntetőjog speciális feladatát, a jogtárgyvédelmet, valamint aláássa az állampolgároknak a büntető igazságszolgáltatásba vetett

³³⁶ HASSEMER-NEUMANN 2017. 128. (Rn. 103a).

³³⁷ HASSEMER 1992. 382.

³³⁸ NAGY 2018. 233.

³³⁹ HASSEMER 1989b. 558.

³⁴⁰ NAGY 2013. 128.

³⁴¹ NAGY 2019. 303.

bizalmát.³⁴² Ennek következtében háttérbe kerülhet a legalitás elve és normatív diszharmonia keletkezik.³⁴³

Mindezekből következik, hogy a szimbolikus büntetőjog jelenségének nem is a fogalma jelentős, hanem maga mint összetett problémakomplexum.³⁴⁴ Egy norma szimbolikusnak történő minősítésénél a nyilvánvaló és látens funkció vizsgálatának van döntő szerepe: a nyilvánvaló funkció a norma objektív megvalósulását jelenti, amely az instrumentális jogtárgyvédelemben ölt testet, ezzel szemben a látens funkció a norma tényleges hatását.³⁴⁵ A nyilvánvaló funkciók azok a közvetlen célok, amelyeket a norma megfogalmazása kifejezetten szolgálni hivatott, ezzel szemben a látens funkciók sokrétűek: például a politikai cselekvési kényszer kielégítése, a társadalom megnyugtatása vagy az állam hatalmának demonstrálása.³⁴⁶ Ha a látens funkció van túlsúlyban, akkor a norma kritikai értelemben vett szimbolikus jellege megállapítható. Mint problémakomplexum a látens funkciónál az alábbi jellemzőket szükséges kiemelni, vizsgálni:

a) kollektív jogtárgyak térnyerése: a szimbolikus tényállásoknál újból és újból felmerül, hogy a jogalkotó a kriminalizálni kívánt magatartást kollektív jogtárgyvédelemmel próbálja indokolni. Mint láttuk, a probléma az, hogy az ilyen típusú jogtárgyaknál az individuum háttérbe szorul. Ezzel szemben a törvényhozó az elvárt cselekvési követelményt úgy kívánja teljesíteni, hogy sokszor valódi – individuális – jogtárgy hiányában egy homályos fogalmú, kollektív jogtárgy mögé bújtatja a kriminalizációs szándékot. Objektíve úgy tesz, mintha egy elismert jogtárgyat védene, de valójában képtelen erre, vagy egyáltalán nem azt a védi, amit kellene. Így – a jogtárgy rendszerimmanens funkciója alapján – a szimbolikus tényállás sokszor már a tényállási elemeit tekintve is értelmezési kérdéseket vet fel: olyan jogtárgyat véd, amelynél kérdéses, hogy egyáltalán védelemre szorul.³⁴⁷

b) „*Vorverlagerung*”, avagy a büntetendőség kiterjesztése: a kifejezés azt a jelenséget jelöli, amikor a jogalkotó egy új büntetőjogi szabály létrehozásával előrébb hozza vagy kiterjeszti a büntethetőséget a (klasszikus) bűncselekmények elkövetésének képzeletbeli idővonalán, ezzel egyidejűleg pedig távolabb helyezi azt a tényleges

³⁴² HASSEMER 1989b. 558.

³⁴³ Ennek illusztrálására a magyar büntetőjogból konkrét példákat mutat ki BARTKÓ-SZOMORA 2023. 10.

³⁴⁴ HEFENDEHL 2002. 179.

³⁴⁵ SALIGER 2022. 287.

³⁴⁶ HASSEMER 1989b. 556.

³⁴⁷ Vö. SALIGER 2022. 287-288.

eredmény bekövetkezésétől.³⁴⁸ Legtipikusabb esete az előkészületi cselekmények kriminalizációja, ami büntetőjogi felelősség időbeli síkon történő előre hozása.³⁴⁹ SEELMANN a jelenség megjelenéséhez sorolja az univerzális jogtárgyakat, mivel az individuális konkrét veszély/sérelem a kollektív jogtárgy védelmével megelőzhető, valamint az ezzel összefüggő deliktumtípusokat, az absztrakt veszélyeztető bűncselekményeket.³⁵⁰

c) absztrakt veszélyeztető jelleg: az absztrakt veszélyeztető bűncselekmények tényerésre – mint a kritikai értelemben vett szimbolikus büntetőjog jellemzőjére – hívja fel a figyelmet HASSEMER.³⁵¹ E körbe azok a bűncselekményeket soroljuk, amelyeknél a törvényi tényállás – tényállási elemként – nem tartalmaz eredményt, a büntetést érdemlőség a jogtárgy általános veszélyeztetésén alapul.³⁵² Így a jogalkotó a törvényi tényállásban egy „tipikusan veszélyes” magatartást rendel büntetni anélkül, hogy a magatartás kifejtése esetén tényleges, a külvilágba észlelhető következmény (konkrét veszély/sérelem) bekövetkezne. A büntetőjogi fenyegetettség előre hozásával így nem szükséges „megvárni” a konkrét érdekséreelmet, de a magatartás kifejtésével potenciálisan fennáll annak veszélye, hogy akár konkrét veszély/sérelem is bekövetkezhet.³⁵³

d) sértett nélküli bűncselekmények: szintén a kollektív jogi érdekekkel, valamint az absztrakt veszélyeztető jelleggel összefüggő jellemző, hogy a kritikai értelemben vett szimbolikus tényállások sértett nélküli bűncselekmények. Az univerzális jogtárgyvédlemnél az egyén közvetetten kapcsolódik a védendő értékhez, így a tényállás jogtárgya „olyan érték, amelyek konkrét személyekhez nem, vagy csak nagyon erőltetett módon köthető.”³⁵⁴ A sértetti minőség hiányának büntetőjogi konzekvenciája pedig a pótmagánvádlóként való fellépés lehetőségének a kizárása, hiszen a vádkorrekciós intézmény legitimációja elválaszthatatlan a sértetti minőségtől.³⁵⁵ Az intézmény kollektív jogtárggyal, valamint az absztrakt

³⁴⁸ NAGY 2013. 126. SINN szűkebb/tágabb értelemben vett kiterjesztést különböztet meg és jelentősége főképp a szűkebb értelemben vett felfogásnak van, amikor a kiterjesztés kizárólag vertikális vagy horizontális irányban történik meg. Szoros értelemben tehát a jelenséget úgy lehet meghatározni mint „időbeli eltolódást az előkészület irányába.” SINN 2011. 17-18.

³⁴⁹ A „Vorverlagerung” előkészületi cselekmények számának növekedésével összefüggő hazai erősödését hangsúlyozza GÁL 2020. 20.

³⁵⁰ SEELMANN 1992. 453-455.

³⁵¹ HASSEMER 1989a. 89.

³⁵² NAGY 2020. 172.

³⁵³ ZIESCHANG 1998. 15-16.

³⁵⁴ KORINEK 2010. 349.

³⁵⁵ Vö. Be. 54. § (1) bek; SZOMORA 2023. 626.

veszélyeztető jelleggel való szoros kapcsolatát alátámasztja, hogy a gyakorlat sok esetben a védendő értékből vezeti le a sértettet, valamint megalapozhatja a pótmagánvádlói minőséget, amennyiben a bűncselekmény eredménybűncselekmény.³⁵⁶

e) alkalmazási nehézségek – gyakorlati alkalmazhatatlanság: végezetül pedig az előbb említett jellemzők fennállása esetén a jogalkalmazásban is megjelenő hatások is tetten érthetők. Ennek kiindulópontja, hogy a (kritikai értelemben vett) szimbolikus minőséget megalapozó ismérvek értelmezési, szubszumálási, valamint elhatárolási nehézségeket vetnek fel.³⁵⁷ Mindezek ahhoz vezethetnek, hogy a bűncselekmény nagyrészt gyakorlati alkalmazás nélkül marad.³⁵⁸ A gyakorlati hatás megnyilvánulhat abban, hogy egyáltalán nem indul büntetőeljárás, vagy indul, azonban még a bírósági szakasz előtt megszűnik az eljárás, így a jogalkotó által várt hatás ténylegesen elmarad.³⁵⁹

A szimbolikus büntetőjog tehát kifejezés túlnyomórésztben negatív, kritikus értelemben használatos. Amennyiben az előbb bemutatott ismérvekkel rendelkezik egy büntetőjogi norma, úgy a bűncselekmény kritikai értelemben vett szimbolikus jellege megállapítható. Ennek következtében pedig fennáll annak a veszélye, hogy a gyakorlatban értelmezési/alkalmazási anomália keletkezik, így nem tudja beváltani a norma eredeti rendeltetését, hanem csupán állami pótcselekvés marad, vagyis „annak bizonyítási szándéka, hogy a maga részéről mindent megtesz polgárai védelmére.”³⁶⁰ Az itt bemutatott jellemzők vizsgálандók az értekezés tárgyául szolgáló egyes bűncselekményeknél. Ehelyütt az ismérvek utolsó pontjára, mint a kritikai értelemben vett szimbolikus tényállás jól látható következményére szeretnék utalni: a *Határozatelemzés (aktakutatás)* című pontban az elemzett bűncselekményekkel kapcsolatos összefoglaló táblázat előre vetítheti a joggyakorlatban fennálló

³⁵⁶ BÉKÉS 2011. 65-71, valamint KISS 2018. 111. Vö. 90/2011. BK vélemény. A részletesebb kitekintéshez lásd „A pótmagánvádlói minőség kérdésköre” című pontot.

³⁵⁷ BARTKÓ-SZOMORA 2023. 11-12.

³⁵⁸ PETERS 2020. 417.

³⁵⁹ A BARTKÓ-SZOMORA szerzőpáros mindkét gyakorlati hatás alátámasztására a határárral kapcsolatos tényállásokat [határárral tiltott átlépése (Btk. 352/A. §), a határárral megrongálása (Btk. 352/B. §), valamint a határárral kapcsolatos építési munka akadályozása (Btk. 352/C. §)] említi, ugyanis a statisztikai adatok igen kevés büntetőeljárást mutatnak, mert a jogalkalmazók az ilyen típusú cselekményekkel szemben inkább rendészeti eszközöket vesznek igénybe. A tényállási elemeknél pedig az értelmezési nehézség szemléltetésére a „tömegzavargás” kifejezést hozzák. BARTKÓ-SZOMORA 2023. 11-12. Hasonlóan kritikai értelemben vett szimbolikus tényállásnak tekinti a bűncselekményeket MOLNÁR Erzsébet is. Lásd MOLNÁR 2019. 64-68.

³⁶⁰ IRK 1995. 131.

bizonytalanságot, annak tarthatatlanságát: ez alapján kevesebb mint 10 esetben került sor büntetőjogi felelősség megállapítására.

4. A köznyugalom mint jogi tárgy

Az értekezésben vizsgált bűncselekményeket a Btk. XXXII. Fejezetében helyezte el a jogalkotó, így rendszertartani értelmezés alapján e bűncselekmények védendő értéke a köznyugalom. Azonban a büntetőjog-tudomány érdeklődése a fogalom-meghatározás tekintetében nem számottevő, a tankönyvek, kommentárok – mint látni fogjuk – érintőlegesen foglalkoznak a védendő érték definíciójával.

Kiindulópontként az 1978. évi Btk. konstrukciója vehető alapul, amelyben a jogalkotó közös fejezetben mint „gyűjtőkategóriaként” szabályozta a közrend elleni bűncselekményeket (XVI. Fejezet), amelynél külön nevesített kategória volt a köznyugalom elleni bűncselekmények (II. cím).³⁶¹ Azért ez szolgálhat kiindulópontként, ugyanis a jelenleg hatályos Btk. diffúz képet mutat, a közös gyűjtőkategória elhagyásra került és az eltérésre a törvényhozó az indokolásban nem adott magyarázatot, valamint semmilyen jogalkotói lépés, indokolás nem utal arra, hogy a jogtárgyfelfogás változott volna a Btk. szerkezetével. Az 1978. évi Btk. szabályozásából kiindulva azonban előfeltevésként fogalmazható meg, hogy a köznyugalom a közrend, illetve közbiztonság részelemének tekinthető. A közrend, közbiztonság fogalompáros vizsgálatával főként a rendészettudomány foglalkozik, így elsőként érdemes – vázlatos formában – áttekinteni a főbb megközelítéseket.³⁶²

4.1. Rendészettudományi nézőpont

A rendészet (egyik) *genus proximuma* a közrend,³⁶³ azonban „az önmagukat rendészetinek nevező diszciplínák mindmáig küszködnek az öndefiníálással, nevezetesen a köz »rendjének«, »biztonságának«, »nyugalmának«, tehát a rendészeti tevékenység tárgyának definiálási nehézségeivel.”³⁶⁴

³⁶¹ A köznyugalmon kívül önálló cím alatt kerültek elhelyezésre a közbiztonság, a közbizalom és a közegészség elleni deliktumok.

³⁶² A közrend magánjogi, illetve nemzetközi magánjogi vonatkozásaival nem kívánok foglalkozni. Ezekhez lásd pl. NAGY A. 2011; CSÁSZÁR 2012; SZALMA 2011.

³⁶³ BLASKÓ-FANTOLY 2015. 32.

³⁶⁴ KÁNTÁS 2006. 90.

A rendészeti megközelítéseknel nem hagyható figyelmen kívül SZAMEL munkássága. Kiindulási pont, hogy a közrend nem azonos a jogrenddel, ugyanis nem minden jogrend elleni cselekmény jelenti egyben a közrend megsértését, azonban minden közrendet sértő magatartás sérti az egész jogrendet.³⁶⁵ Álláspontja szerint „a közrend fogalma a jog számára csak akkor megfogható, ha azt jogi rendként kezeljük, tehát számúzzuk belőle a jogilag megfoghatatlan kategóriákat, mint különösen a [köz]nyugalom.”³⁶⁶ A közrendbe azonban beletartozik a közbiztonság, amely lényegében az élet- és vagyonbiztonság együttese.³⁶⁷ Közbiztonságon pedig „az emberek életének, egészségének, becsületének, szabadságának és vagyonának, valamint az állam és intézményei működésének sértetlenségét, illetve akadályozatlanságát értik, s ezen belül különösen e jogtárgyak megóvását a bűncselekményektől és a rendsértésektől (szabálysértésektől).”³⁶⁸ A közrend egzakt fogalom-meghatározását azonban nem végezte el, csupán annyi állapítható meg, hogy tágabb jelenség, mint a közbiztonság.³⁶⁹

NYÍRI szintén nem vállalkozott a közrend pontos meghatározására, azt a jogrenddel azonosította (az anarchia ellentétéleként).³⁷⁰ A közbiztonság felfogása szerint egy állapot, amelyben „a társadalom tagjai [...] ismerik, tudják jogaikat, kötelezettségeiket, azokat követik, betartják, és bízhatnak abban, hogy az állam a jogok gyakorlását, érvényesülését akadályozó, gátló tevékenységgel szemben közvetlenül állami kényszerrel is fellép.”³⁷¹ Álláspontja alapján a közbiztonság objektív és szubjektív elemek egysége, amelynek objektív oldala egy zavartalan állapot, ami mentes a veszélyektől és a bántódásoktól, szubjektív szempontból pedig azt az érzést foglalja magában, hogy testi épségünket, vagyonunkat és szabadságunkat mások tiszteletben tartják, nem sértik meg, nem fenyegetik és nem károsítják.³⁷²

KÁNTÁS szerint a közrend a társadalom által elfogadott viselkedési szabályok összessége, amelyek betartása biztosítja a közösségi együttélés zavartalanosságát. Megsértése – a közbiztonsággal ellentétben – ugyan nem veszélyezteteti közvetlenül az

³⁶⁵ SZAMEL 1985. 962.

³⁶⁶ SZAMEL 1990. 30.

³⁶⁷ SZAMEL 1992. 11; SZAMEL 1990. 30.

³⁶⁸ SZAMEL 1990. 20. Az álláspontot Szikinger vitatja, ugyanis szerinte ezzel a közrend és közbiztonság azonos fogalmak. SZIKINGER 1994. 46.

³⁶⁹ TAUBER 2002. 134.

³⁷⁰ NYÍRI 1994. 9.

³⁷¹ Uo.

³⁷² Uo. TAUBER kritikus álláspontja szerint NYÍRI felfogásával épp az volt a legnagyobb a probléma, hogy a jogrend és a közrend azonos fogalmat képeznek, valamint nem egzakt a közbiztonság meghatározása. TAUBER 2002.135.

emberek életét vagy vagyonát, azonban olyan mértékű – észlelhető – zavaró hatást kelthet, amely már jogon kívüli eszközökkel nem kezelhető.³⁷³ Későbbi munkájában a köznyugalmat mint a közbiztonság alanyi oldalát,³⁷⁴ doktori értekezésében mint a közrendsértés közvetett és közvetlen tárgyát vizsgálja.³⁷⁵ Megállapításai a következőképp foglalhatók össze:

- a) a köznyugalom definíciós, tartalmi vizsgálata mára már „kikopott” a tudományos munkák érdeklődésének homlokteréből.
- b) a köznyugalom pozitív oldala annak visszatükröződése, hogy az állam veszélyelhárító tevékenysége működik, negatív oldala, hogy a mindenkor hatalom tartózkodik egy közösség önkifejeződési, érdekérvényesítési törekvéseinek akadályozásától.
- c) a köznyugalom a biztonság különböző formáinak a társadalmi tudatban való megjelenése, amely túlmutat a tág értelemben vett büntetőjogon, hiszen nemcsak a bűnügyi értelemben vett biztonságot foglalja magában, hanem a szociális és védelmi biztonság érzetét is, amely hozzájárul az emberek általános biztonságérzetéhez és mindennapi nyugalomához.
- d) a köznyugalom közvetlen tárgyként főként a büntetőjogban jelenik meg, erre a szerző a közösség elleni uszítást hozza példaként, aminél a közösségek méltóságának kiemelt szerepe van. A köznyugalom, ami garanciát nyújt az esélyegyenlőség elveinek érvényesülésére is, tartalmának alapja a közösségi együttélés, így a kollektív méltóság kérdésköre, annak esetleges megsértése elválaszthatatlan attól.
- e) mindezekből következik, hogy a köznyugalmat sértő magatartásnak nyilvánosnak kell lenni, hogy fennálljon annak lehetősége, hogy a közösség észlelje. Ez a büntető anyagi jogban a nagy nyilvánosság előtti elkövetést jelenti.

Látható, hogy a rendészeti megközelítések a köznyugalmat önálló fogalomként nem elemzik, az csupán a közrenddel, közbiztonsággal összefüggésben kerül említésre. Ez abból is következik, hogy a rendésztudomány a közrendre sem adott mai napig egységesen, általánosan elfogadott definíciót. Az ezzel kapcsolatos munkák többségéből azonban kirajzolódik, hogy a köznyugalom kapcsolatban áll a közrenddel, annak közvetlen, közvetett tárgya (részeleme), valamint szintén szoros kapcsolat

³⁷³ KÁNTÁS 2000. 9.

³⁷⁴ KÁNTÁS 2006. 98-99.

³⁷⁵ KÁNTÁS 2007. 110-126.

mutatható ki a közbiztonsággal, aminek tartalmi – rendészeti – meghatározása ugyancsak diffúz képet mutat.³⁷⁶

4.2. Büntetőjogi meghatározások

A büntetőjogi szakirodalomban a köznyugalom fogalmának részletesebb elemzését a BODGÁL-PINTÉR szerzőpáros, valamint HORNYÁK végezte el, egyebekben a kommentárirodalom, valamint a tankönyvek csupán röviden, a fogalommeghatározás szintjén említik a köznyugalmat.

A BODGÁL-PINTÉR szerzőpáros elsőként szintén a közrendet, valamint a közbiztonságot elemzi. Előbbit mint az állam törvényes rendjét, utóbbit – a körendhez tartozó szűkebb fogalom lévén – mint egy adott állam belső mechanizmusának rendjét definiálja, ami egyben a személy- és vagyonbiztonságot jelenti.³⁷⁷ Álláspontjuk szerint minden bűncselekmény felfogható úgy, hogy sérti a közrendet és a közbiztonságot, valamint a köznyugalmat.³⁷⁸ A köznyugalom generális sérelmét azzal támasztják alá, hogy szoros kapcsolatban van a közrenddel, valamint a közbiztonsággal. A köznyugalom elleni bűncselekmények fejezetében elhelyezett deliktumok így közvetve a közbiztonságot is sértik/veszélyeztetik. A köznyugalom tartalma pedig az állam törvényes rendjébe (közrend) és a közbiztonság garantálásába vetett bizalom. Extenzív értelemben ide tartozik még az állami mechanizmusba, valamint az alkotmányos alapjogok, garanciák érvényesítésének garantálásába vetett bizalom is. A jogtárgy sérelme pedig már akkor fennáll, amennyiben ennek a nyugalmi állapot megbomlásának lehetősége fennáll, azonban – igazodva a köznyugalom elleni bűncselekmények absztrakt veszélyeztető jellegéhez – ennek bekövetkezése nem feltétel.³⁷⁹

HORNYÁK a közrendet egy objektív helyzetként határozza meg, amelyben az egyének, a közösségek és az állami szervek zavartalan gyakorolhatják a jogaikat és teljesíthetik a kötelezettségeiket. A közbiztonság elleni cselekmények pedig azokat a magatartásokat fogják át, amelyek természetüknél fogva egy nagyobb csoport vagy

³⁷⁶ Lásd ehhez pl. FINSZTER 2018. 55-76.

³⁷⁷ BODGÁL-PINTÉR 1971. 10-14.

³⁷⁸ Uo. 14.

³⁷⁹ Uo. 15-16.

közösség érdekeivel (személyi és vagyoni érdek) ellentétes irányba hatnak.³⁸⁰ A köznyugalom e kettő elemhez fűződő szubjektív kapcsolataként definiálja:

„a közösség tagjainak a közrendhez és a köznyugalomhoz fűződő kollektív pozitív érzelmi kapcsolata, egy olyan közösségi hangulat, amely abban jelenik meg, hogy a közösség tagjai saját maguk, illetve egymás személyét és javaikat biztonságban tudják, és meg vannak győződve arról, hogy jogaik gyakorlása és kötelezettségeik teljesítése nem ütközik külső akadályba.”³⁸¹

A köznyugalom kollektív érzésként történő meghatározásra tekintettel a szerző annak jogtárgyként való elfogadását elveti.

A tankönyvi, kommentári meghatározások az előbb bemutatott felfogásokkal mutatnak hasonlóságot, a HORNYÁK által használt definíciót két tankönyv használja.³⁸² Mind a mai napig az 1978-as Btk. indokolásában megjelenő körülírások köszönnek vissza, ugyanis a jelenleg hatályos Btk. részletes indokolása a köznyugalom mint rendszerező kollektív jogi tárgy általános tartalmi meghatározására nem vállalkozik, valamint elhagyja a közrendet mint gyűjtőkategóriát. A gyűjtőkategória kifejezett elhagyása következtében a közrend tartalmi meghatározása a közbiztonság körülírásánál jelenik meg. Az 1978-as Btk. a közrendet az Alkotmányban meghatározott törvényes rendként határozta meg, így a recens irodalomban a közrend és a közbiztonság az Alaptörvény által biztosított állami, társadalmi viszonyok rendjét jelenti, ahol az állami szervek háboríthatatlanul végezhetik tevékenységüket és ahol az állampolgárok jogai és kötelezettségei akadálytalanul érvényesülhetnek és személyük és javaik biztonságban vannak.³⁸³

A köznyugalom körülírásánál is lényegében az 1978. évi Btk. indokolásban foglaltak az irányadók, amely szerint a köznyugalom

„nyugodt társadalmi légkör, amelyben a törvényes rend iránti tisztelet, a kölcsönös megbecsülés, egymás személyiségének és jogos érdekeinek tiszteletben tartása uralkodik, fontos feltétele a társadalom kiegyensúlyozott fejlődésének. Nemzetiségi és vallási előítéletből, önzésből vagy erkölcsi

³⁸⁰ HORNYÁK 2010. 81.

³⁸¹ HORNYÁK 2010. 81.

³⁸² HORNYÁK 2014. 370; SÁNTHA 2020. 578.

³⁸³ BELOVICS 2023b. 562; GÁL I 2023. 310. GÁL 2024. 301. BLASKÓ 2021. 13.

szabadosságból fakadó antiszociális viselkedésformák, ellenséges eredetű rémhírek terjesztése gyakran alkalmasak a köznyugalom veszélyes mérvű megzavarására anélkül, hogy az állam, az emberiség, a vagyon stb. elleni bűncselekmények valamelyikének a tényállását betöltenék. A köznyugalom elleni bűncselekmények hatása elsődlegesen a közvéleményben észlelhető nyugtalanság, zavar.”³⁸⁴

A német jogirodalom alapvetően két irányból vizsgálódik, amelynek keretében hol a fogalom szubjektív, hol az objektív oldalát vonják vizsgálat alá. Mielőtt erre rátérnénk, szükséges megjegyezni, hogy a német szabályozás is hasonló konstrukciót követ, mint az 1978. évi Btk., ugyanis a vonatkozó bűncselekményeket az StGB 7. fejezete tartalmazza „Közrend elleni bűncselekmények” néven. A közrend a német szakirodalom szerint egy olyan állapot, helyzet, amely az emberi békés együttélés alapfeltétele.³⁸⁵ Az itt elhelyezett deliktumok, amelyeknek közös nevezője a közrend, diffúz képet mutatnak, mert a különböző védendő értékek egy része a társadalom egészét, másik része kifejezetten az államot hivatott védeni, miközben gyakran egymástól jelentősen eltérő társadalmi funkciót látnak el.³⁸⁶ A jogalkotó itt helyezte a köznyugalmat védő tényállásokat is, de a kollektív jogtárgyon kívül található még individuális, valamint komplex jogtárgyat védő bűncselekmény is.³⁸⁷

4.3. A köznyugalom objektív értelemben

Kiindulási pontként szükséges rögzíteni, hogy a német joggyakorlatban kezdetben még a Német Birodalom Legfelsőbb Bírósága (*Reichsgericht*) által tisztán szubjektív fogalomként megfogalmazott definíció volt használatos, mert a köznyugalom fogalma alatt kezdetben „az állampolgárok azon megnyugtató tudatállapotát értette, hogy jogaik – melyeket a jogrend szavatol – védelmet élveznek, és ez a védelem fenn is marad”, majd pedig kiegészült egy objektív elemmel is, mert a fogalom a közösség tagjainak jog által védett állami rendben való zavartalan együttélését is jelenti.³⁸⁸ Ezek alapján az uralkodó joggyakorlat egyrészt a jogbiztonság és a társadalmi béke objektív

³⁸⁴ 1978. évi Btk. II. címhez (A köznyugalom elleni bűncselekmények) fűzött részletes indokolás. Lásd továbbá PALLAGI 2021. 73; NAGY M. 2023. 342; BELOVICS 2023c. 609. SZOMORA 2024. 327.

³⁸⁵ OSTENDORF 2017. 708.

³⁸⁶ STERNBERG-LIEBEN 2014. 1464.

³⁸⁷ OSTENDORF 2017. 708.

³⁸⁸ WALTKE 2021. 147-148.

állapotaként, másrészt pedig a lakosság e biztonságba és e helyzet fennmaradásába vetett szubjektív tudataként, bizalmaként határozza meg a fogalmat.³⁸⁹

A köznyugalom – főként a véleménynyilvánítás szabadságával összefüggő – meghatározásában fontos változást hozott a BVerfG ikonikussá vált Wunsiedel-döntése.³⁹⁰ Kimondta, hogy nem tekinthető a véleményszabadság korlátozását igazoló legitim indoknak az a köznyugalom-felfogás, amely az állampolgárokat a szubjektív, nyugtalanság érzéstől kívánja megóvni, főként provokatív nézetekkel, vagy más ideológiákkal történő szembesülés esetén. Továbbá az „általános békeérzet” megsértésétől vagy a „szellemi légkör mérgezésétől” való védelem sem elegendő beavatkozási indok. A köznyugalmat a „békesség biztosításaként” (*Gewährleistung von Friedlichkeit*) szükséges értelmezni. E körben a szabályozás célja azokkal a megnyilvánulásokkal szembeni védelem biztosítása, amelyek tartalmuk alapján nyilvánvalóan jogellenes cselekményekre irányulnak, tehát az erőszakos fellépés vagy jogsértés irányába történő elmozdulás lehetőségét hordozzák. A köznyugalom védelme ebben az összefüggésben a véleménynyilvánítások külső, társadalmi hatásaira koncentrál, különös tekintettel az olyan felhívásokra vagy érzelmileg túlfűtött megnyilvánulásokra, amelyek alkalmasak arra, hogy a címzettekben cselekvési késztetést váltsanak ki vagy gátlásaikat csökkentsék, továbbá közvetlen megfélemlítsenek másokat.³⁹¹

Mindezekből következik, hogy a BVerfG szakított a szubjektív-objektív megközelítéssel és a köznyugalom fogalmának objektivizált dimenzióját ismerte el.³⁹² FISCHER kritizálja a fogalom kizárólag objektív értelemben történő meghatározását, mert álláspontja szerint az így felfogott köznyugalom a rendészeti jogban használt közbiztonság fogalmával azonos jelentéssel bír, csupán a büntetőjogra van konkretizálva. Az objektív köznyugalom-meghatározás így nem különálló jogi tárgy, mert ez az egyénhez és az államhoz konkrétan kapcsolódó jogtárgyak összességének védelmét jelenti, amely más büntetőjogi rendelkezések által biztosítva van.³⁹³

³⁸⁹ Uo. 148.

³⁹⁰ BVerfGE 124, 300. A Wunsiedel-döntés a BVerfG alaphatározata, amelyben a gyülekezési és a véleménynyilvánítási szabadság, valamint a közösség elleni uszítás kollíziós kapcsolatát vizsgálta és alkotmányosnak minősítette az ún. holokauszt-tagadást büntetendő tényállást (ún. *Auschwitz-Lüge*). Ehhez lásd: VOLKMANN 2010.

³⁹¹ WALTKE 2021. 151.

³⁹² Uo. 151.

³⁹³ FISCHER 1988. 163.

JACOBI is azt hangsúlyozza, hogy a köznyugalom objektív értelemben kizárólag akkor sérthető meg, amennyiben egy másik, büntetőjog által védett jogi tárgy sérelme bekövetkezik, így ez nem jelent mást, mint más – főleg individuális – jogtárgyak esetén a büntetőjogi felelősség előre hozását (*Vorverlagerung*).³⁹⁴

4.4. A szubjektivista megközelítés elutasítása

Bár a német jogirodalomban a Wunsiedel-döntés hatására az objektív fogalmi meghatározás terjedt el, azonban a döntés előtti időszakban a szubjektív komponens bírálata már előteljes volt. A szubjektív megközelítés központi eleme a bizalom: bizakodás abban, hogy az állampolgárok zavartalan, nyugodt társadalmi együttélése biztosítva van. A bizalom pedig egy tisztán szubjektív érzés, annak pedig – mint ROXINNÁL is láttuk – önálló jogtárgyi jellege megkérdőjelezhető.³⁹⁵

A kritikusok ezen kívül a problémát abban látják, hogy az állampolgárok szubjektív viszonyulását a jogbiztonság aktuális állapotához még empirikus eszközökkel sem lehet egzaktan megállapítani. A jogalkalmazóknak pedig szinte lehetetlen lenne eldönteni, hogy a köznyugalom szubjektív értelemben való sérelme fennáll-e, például a lakosság bizalma ténylegesen csorbult-e.³⁹⁶ Ez pedig oda vezetne, hogy a bíróságoknak a saját feltételezéseivel kéne megtölteniük a fogalmat, ami önkényes jogalkalmazáshoz vezetne. Ezen kívül abszurditást is jelentene, hiszen a jogalkalmazó foglalna állást abban, hogy a lakosságnak mit kellene „éreznie.”³⁹⁷

HÖRNLE hangsúlyozza, hogy a köznyugalom szubjektív dimenziójánál valójában egyéni érdekekről van szó, mert a lakosság zavartalan egymás mellett élésének biztosításába vetett hite nem jelent mást, mint a közösséget alkotó személyek bizalmának kumulálását. Tekintettel arra, hogy az érzések, érzelmek az uralkodó álláspont szerint nem képezhetnek jogtárgyat, a szerző a köznyugalom szubjektív meghatározását elveti.³⁹⁸

JACOBI a fentiekén túl kiemeli, hogy a kollektív jogtárgy ilyen módon történő meghatározása túl tág, ugyanis – a közösség elleni uszítás tényállását vizsgálva – hangsúlyozza, hogy előfordulhat, hogy bizonyos kijelentések – például amelyek

³⁹⁴ JACOBI 2010. 219-221.

³⁹⁵ WALTKE 2021. 152; ROXIN 2006. 22-23; HÖRNLE 2003.

³⁹⁶ WALTKE 2021. 153.

³⁹⁷ Uo.

³⁹⁸ HÖRNLE 2005. 105.

gyűlöletre vagy erőszakra uszítanak – a társadalom tagjainak általános biztonságérzetét is megingathatják. Azonban ilyen hatást alapvetően bármely más bűncselekmény is kiválthat, anélkül, hogy az ilyen hatások elleni védelem az adott büntetőjogi rendelkezés primer célját képezné.³⁹⁹

4.5. Konklúzió a köznyugalomra mint jogtárgyra vonatkozóan

A fent bemutatott álláspontok alapján a köznyugalom tekintetében a következőket tartom szükségesnek megjegyezni.

A rendészeti meghatározások sem mutatnak egységes képet, de kiindulási pontot jelenthetnek a büntetőjog számára is. A rendészeti megközelítésekből az a kép rajzolódik ki, hogy a köznyugalomnak a körendhez és a közbiztonsághoz fűződő szoros kapcsolata abból fakad, hogy a közrend fogalmi hatókörébe illeszkedik mind a köznyugalom, mind a közbiztonság, mint annak közvetlen vagy közvetett tárgyai. A közbiztonsággal túlnyomórészt szubjektív a kapcsolata, hiszen azt a bizalmat, tudatállapotot fejezi ki, hogy személyünket és javainkat biztonságban tudhassuk.

A büntetőjog-tudományt kevésbé foglalkoztatta a fogalmi meghatározások vizsgálata. Bár a jelenleg hatályos Btk. elhagyja a gyűjtőkategória alá rendszerezés koncepcióját, azonban álláspontom szerint a védendő érték tartalmi meghatározásához mai napig kiindulási pontként szolgál az 1978-as Btk. szerkezeti megoldása és az ahhoz fűzött jogalkotói indokolás. Ennek alapján a büntetőjogi értelemben a köznyugalom ugyanúgy a közrend része, mint a közbiztonság, azonban a büntetőjogban két tartalmilag eltérő jogtárgyat alkotnak.

Az indokolás alapvetésként rögzítette, hogy bár minden bűncselekmény sérti a közrendet, azonban a büntető törvénykönyv többi fejezetében szereplő deliktumok elsősorban egy-egy jellegzetes jogi tárgyat – például a személyt vagy a vagyont – sértenek, és ez határozza meg, hogy a Különös Rész melyik részébe kerülnek besorolásra. A közrend elleni bűncselekmények fejezetében a jogalkotó – korábban – azonban azokat a deliktumokat helyezte el,

„amelyek általában nem meghatározott személy jogait vagy érdekeit sértik vagy veszélyeztetik, hanem káros hatásuk ennél szélesebb kört érint, az állampolgárok nagyobb vagy szűkebb csoportját. E káros hatás iránya határozza meg a fejezet

³⁹⁹ JACOBI 2010. 223.

belső tagolódását. Ennek eredményeként alakult ki a négy cím: a közbiztonság, a köznyugalom, a közbizalom és a közegészség elleni bűncselekmények tényállásaival.”⁴⁰⁰

A maradék-elv alkalmazásából következik, hogy a köznyugalom elleni bűncselekmények olyan cselekményeket jelentenek, amelyek „alkalmasak a köznyugalom veszélyes mérvű megzavarására anélkül, hogy az állam, az emberiség, a vagyon stb. elleni bűncselekmények valamelyikének a tényállását betöltenék.” Ez a megközelítés pedig nem hagy kétséget a felől, hogy a köznyugalmat sértő tényállások mögött azonosítható egy közvetett (szekunder) – általában individuális – védendő érték. Ez a felfogás pedig a jelenleg hatályos környezetben továbbra is alkalmazható. Mindezek alapján a köznyugalom büntetőjogi tartalmára az alábbiak rögzítendők:

a) kiindulási pontot jelent, hogy a magyar alkotmánybírósági gyakorlat a köznyugalmat alapvető alkotmányos értéknek nevesíti: „a vélemény szabadságával szemben mérlegelendő korlátozó törvénynek nagyobb a súlya, ha közvetlenül másik alanyi jog érvényesítésére szolgál, kisebb, ha ilyen jogokat csakis mögöttesen, valamely intézmény közvetítésével véd, s legkisebb, ha csupán valamely elvont érték önmagában a tárgya (pl. a köznyugalom).”⁴⁰¹ Az alkotmányos érték minőségéből nemcsak az következik, hogy a kommunikációs alapjog korlátja lehet, hanem az is, hogy büntetőjogi védelme alkotmányosan legitim.

b) mint láttuk, a szakirodalomban található olyan álláspontok, amelyek a köznyugalom – kizárólagos – jogtárgyi jellegét elutasítják. A jogi tárgyra vonatkozó vizsgálat alapján azonban álláspontom szerint a köznyugalom jogtárgyi jellege alátámasztható. Ahogy fentebb említettem, az alkotmányos értéknek való azonosításából következik, hogy a köznyugalom védelemre méltó érdek. Továbbá a jogalkotó szabadon dönthet, hogy mit minősít jogtárgynak, ebben kizárólag az alkotmányos elvek, rendelkezések, valamint a büntetőjog alapelvei korlátozzák.⁴⁰²

c) a köznyugalom szubjektív fogalma elvetendő, annak objektív tartalma mint generálklauzula határozandó meg. A köznyugalom objektív tartalma nyugodt, békés egymás melletti együttélést jelenthet, amely nem elsősorban mások személyi és vagyoni biztonságának garantálásába vetett bizalomként (mert az a közbiztonság

⁴⁰⁰ 1978. évi Btk. II. címhez (A köznyugalom elleni bűncselekmények) fűzött részletes indokolás.

⁴⁰¹ 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 178.

⁴⁰² STUCKENBERG 2017. 362.

lényegi tartalma), hanem általánosságban mások személyének, annak jogainak tiszteletben tartásához fűződő társadalmi érdekként ragadható meg. Ebből következik, hogy az általános generálklauzula tartalma önmagában nem, hanem csak a mögöttes, közvetett módon jelentkező további értékek védelmével együtt határozható meg, ami a köznyugalom lényegi magját jelenti. Fontos hangsúlyozni, hogy a jogtárgy sérelme nem feltétlen egyéni érdekek, beazonosítható személyek konkrét megsértését jelenti, mert arra a Btk. más fejezetében elhelyezett bűncselekmények nyújtanak védelmet, az itt szereplő tényállások az állampolgárok szélesebb körét érintik.⁴⁰³

Ez megnyilvánul abban is, hogy a köznyugalmat védő tényállások absztrakt veszélyeztető bűncselekmények, amelynél az alkalmassági fordulat mint objektivizált mérce a köznyugalom megzavarására való alkalmasságban ölt testet. Az objektíve a köznyugalom megzavarására alkalmasságot pedig álláspontom szerint az adott bűncselekmény közvetett védelemben részesített értéke adja. Ebből következik, hogy szükséges annak vizsgálata, hogy az adott tényállásnak mi a közvetett védendő értéke, mert anélkül a köznyugalom mint jogi tárgy nem értelmezhető. Amennyiben ilyen mögöttes érték azonosítására nem kerül sor, úgy a tényállás legitimitása – a szólásszabadság aránytalan korlátozása miatt – megkérdőjelezhető. Álláspontom szerint megkérdőjelezhető akkor is, amennyiben olyan közvetett érdek kerül megállapításra, ami az uralkodó álláspont alapján nem méltó büntetőjogi védelemre. E körbe a szubjektíve meghatározható érzelem és érzés kategóriája tartozhat. Ha a bűncselekménynél kizárólag e közvetett értékek azonosíthatók, akkor a tényállás legitimitása kérdéses.

5. A közösségek méltósága⁴⁰⁴

Az értekezés tárgyaként vizsgált bűncselekményeknél gyakran felmerült, hogy a köznyugalom mellett a közösségek méltóságát mint mögöttes védendő értéket is védik. Az alapvető változást az Alaptörvény negyedik módosítása jelentette, azonban mielőtt erre rátérnénk, érdemes megvizsgálni, hogy az Alaptörvény hatálybalépése előtti időszakban az alkotmánybírói gyakorlat, valamint ez alapján a jogirodalom miként

⁴⁰³ A köznyugalom elleni fejezet bűncselekményei közül azonban előfordulhat egyéni érdeksérelme, főleg a garázdaságnál, ahol akár testi, vagyoni érdeksérelme is bekövetkezhet. Ezt fejezi ki a tényállásnál a szubszidiaritási klauzula.

⁴⁰⁴ A fejezet a korábban megjelent írásom hosszabb terjedelmű, aktualizált átvételén alapul. BOTOS 2022.

tekintett a kollektív méltóság jelenségére. Az itt taglalt AB határozatok behatóbb vizsgálatára a későbbiekben, az egyes bűncselekmények alkotmányos büntetőjogi elemzésénél kerül sor, e helyütt csupán a közösségek méltóságát taglaló részek kerülnek bemutatásra.

Az, hogy mit jelent a közösség, arra vonatkozóan a jogirodalomban sem találunk egységes definíciót. BÁRÁNDY szerint az „olyan személyösszesség, amelynek tagjai egymással összetartozónak, kívülállóktól különbözőnek érzik magukat. A közösség tagjait az azonosulás és az elkülönülés tudata, valamint az tartja össze, hogy olyan saját belső normákkal, értékrendekkel rendelkeznek, amelyek kikényszerítésére, érvényre juttatásuk előmozdítására is képes.”⁴⁰⁵ Ebben a fogalomban főképp a szubjektív elem a domináns, tehát a közösség fogalmának lényegi alkotóeleme a szubjektív összetartozás és különbözőnek érzés tudata. BÁRÁNDY hangsúlyozza, hogy egy adott közösséghez tartozás nem minden esetben egyéni döntés kérdése (nemzet, etnikai hovatartozás), szemben pl. a vallási közösséghez tartozással.⁴⁰⁶ Azonban az már individuális elhatározás, hogy az egyén szabadon kiléphet az adott csoportból, nemi identitását megváltoztathatja. KOLTAY András fogalom-meghatározás helyett általános ismérveket állított fel csoportalkotó tényezőknek. Ezek: összetartozás érzés; más csoportoktól való észrevehető elkülönülés; belső, csak tagjaikra vonatkozó szabályokkal való rendelkezés és a csoportalkotó tényezők a külvilág számára legyenek jól felismerhetők.⁴⁰⁷

Az egységes definíció szükségessége nem áll fenn, mert mindezek mérlegelési szempontként érvényesülhetnek egy közösségi jelleg megállapításánál, azonban nem minden egyes elemnek kell ténylegesen fennállnia (értelemszerűen egy nemi identitás alapon létrejövő közösségnek nincs belső, csak a tagjaira vonatkozó szabályzata). Amennyiben megnézzük a jogszabályi környezetet, akkor megállapítható, hogy a jogalkotó adott esetben példálózó felsorolással nevesít tipikusan előforduló közösségeket, úgy, mint a magyar nemzetet, nemzeti, etnikai, faji, vallási, valamint fogyatékoságra, nemi identitásra, szexuális irányultságra tekintettel nevesített csoportokat.⁴⁰⁸ Így a legfontosabb annak a vizsgálata, hogy egy adott közösségnek mi a jellegadó attribútuma, amelyre tekintettel a kollektíva létrejött/létrehozták.

⁴⁰⁵ BÁRÁNDY 2009. 28.

⁴⁰⁶ Uo.

⁴⁰⁷ KOLTAY 2005. 162.

⁴⁰⁸ Vö. Btk. 332. §; Alaptörvény IX. cikk (5) bek.

5.1. Kollektív méltóság az Alaptörvény negyedik módosítása előtt

A probléma az Alaptörvény negyedik módosítása előtt abban állt, hogy a kollektív méltóságra vonatkozóan a magyar jogrendszer nem tartalmazott előírást, azonban az alkotmánybíróági határozatokban újra és újra felbukkant a közösségek méltóságának kérdésköre. Fontos rögzíteni: önmagában az emberi méltóságot szintén nem lehet definiálni. Az alapjogi hierarchiában az egyik legmagasabb szinten elhelyezkedő alapjog.⁴⁰⁹ Az emberi méltóság a személyiségi jogok (szubszidiárius) anyajoga, az ebből származó jogok azonban már korlátozhatók. A méltóság annak jogi meghatározását és lényegét jelenti, hogy az embert emberként kezeljük, ne tárgyként, állatként, eszközként.⁴¹⁰

Az első alkotmánybíróági döntés, amely elindította a kollektív méltóság koncepciójával kapcsolatos diskurzust a közösség elleni izgatást vizsgáló 1992-es AB határozat volt. A határozat végén található utalás a kollektív méltóságvédelemre, amikor is a testület kimondja, hogy

„a közösségek méltósága a véleménynyilvánítási szabadság alkotmányos korlátja lehet. Nem zárja ki tehát a határozat azt, hogy erről a törvényhozó akár a gyűlöltre uszítás tényállásán túlmenő büntetőjogi védelemmel is gondoskodik. A közösségek méltóságának hatékony védelmére azonban más jogi eszköz, például a nem vagyoni kártérítés alkalmazási lehetőségeinek bővítése is alkalmas.”⁴¹¹

Hangsúlyozandó, hogy az AB nem erre alapozva hozta döntését, csupán általánosan deklarálja, hogy a kollektív méltóság elvi szinten a szólásszabadság legitim korlátja lehet, azonban az ebből következő alkotmányos dogmatikai kérdéseket nem rendezte.⁴¹² Ugyanezen okfejtés olvasható, a következő – szintén a közösség elleni

⁴⁰⁹ Alaptörvény II. cikk Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg. Az Alaptörvény előtt pedig 23/1990. (X. 31.) AB határozat az élethez való joggal összefüggésben is korlátozhatatlannak nyilvánította. 23/1990. (X. 31.) AB határozat, ABH 1990, 88. 92.

⁴¹⁰ DELI-KUKORELLI 2015. 341; 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, ABH 1991, 297, 308.

⁴¹¹ 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 181.

⁴¹² GÁRDOS-OROSZ 2021. 214.

izgatással kapcsolatos – 1999-es,⁴¹³ valamint a nemzeti jelkép megsértését vizsgáló 13/2000. (V. 12.) AB határozatban is.⁴¹⁴

Az önkényuralmi jelkép használata tényállásának alkotmányos legitimitását vizsgáló 14/2000. (V. 12.) AB határozat azonban változást jelentett, ugyanis a korlátozás elfogadhatóságát a köznyugalom mellett a közösségek méltóságával támasztotta alá, összekapcsolva egymással a két (védendő) értéket:

„az Alkotmánybíróság minderre figyelemmel megállapítja, hogy a demokrácia értékei mellett elkötelezett közösségek méltóságát a Btk. 269/B. §-ában meghatározottak szerinti védő szabály tehát a véleménynyilvánítás szabadságának alkotmányos korlátja lehet.

Jóllehet, hogy a törvény által védett értékek – mint a köznyugalom és a demokrácia értékei mellett elkötelezett közösségek méltósága – megsértésének büntetőjogi szankcionálása külön-külön esetleg más alkotmányossági elbírálás, illetve értékelés alá eshetne; mivel azonban az önkényuralmi jelképek használata e két értéket együttesen, egyszerre sérti, egymást felerősítő, kumulatív hatásuk jelentkezik, és ehhez kapcsolódik a közvetlen történelmi előzményeknek még ma is érvényesülő hatása.”⁴¹⁵

Az AB mindezt a diszkrimináció tilalmából, valamint az emberi méltósághoz való jogból vezette le, és bár az Alkotmány az utóbbit az ember jogaként határozza meg, a kollektív méltóságot már korábbi határozataiban is legitim korlátozási indoknak tekintette.⁴¹⁶

KUKORELLI István a határozathoz csatolt különvéleményében tagadta a közösségek méltóságának önálló létét, mert álláspontja szerint „nem magának a közösségnek, mint meghatározatlan személyek összességének vagy a tagoktól elváló szervezetnek van tehát méltósága (ez ugyanis fogalmilag kizárt), hanem a közösséget alkotó egyének emberi méltósághoz való alanyi joga érdemes a védelemre.”⁴¹⁷

⁴¹³ 12/1999. (V. 21.) AB határozat, ABH 1999, 106, 109.

⁴¹⁴ 13/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 61.

⁴¹⁵ 14/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 83, 99.

⁴¹⁶ 14/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 83, 98.

⁴¹⁷ 14/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 83, 107.

Egy 2008-as határozatban pedig kimondta az AB, hogy a kollektív méltóság „önálló alapjogként nem értelmezhető. [...] Egy közösséghez tartozás az ember személyiségének meghatározó jelentőségű eleme lehet.”⁴¹⁸

A szakirodalomban is ez a felfogás terjedt el, mert az egyén emberi méltóságának létezik egy olyan dimenziója, amely kizárólag egy közösséghez való tartozás révén nyer értelmet. Ebből következően a közösségek méltósága nem más, mint az egyéni méltóság olyan sajátos megjelenési formája, amely a közösségi identitásból fakad. Ez a közösségi alapon értelmezett méltóság ugyanolyan mértékben érdemel jogvédelmet, mint az egyén közösségtől független méltósága.⁴¹⁹

Megjegyzendő, hogy a kollektív méltósággal összefüggésben ismert a német jogból származó ún. „átsugárzási” teória, ami a közösséget érintő szólások alkotmányos korlátozásának elfogadhatóságát hivatott altámasztani. A BVerfG a „*Soldaten sind Mörder*” elhíresült döntésében úgy fogalmaz, hogy a teória különösen akkor lép előtérbe, ha a kijelentések etnikai, faji, testi vagy szellemi tulajdonságokhoz kapcsolódnak, aminek következtében egy egész csoport, valamint ezzel együtt a csoport minden egyes tagja alacsonyabb rendűként jelenik meg.⁴²⁰ Hangsúlyozandó, hogy az átsugárzási elmélet a magánjog térréjében érvényesülhet. Ennek lényege, hogy az alanyi jogsérelem áll fenn akkor, ha az egyén közösséghez való tartozása olyan mértékben összefonódik önazonosságával és személyes integritásával, hogy a közösséget ért sérelem közvetetten az egyénre is kihat. Ennek megállapításához elengedhetetlen, hogy a kifogásolt magatartás a személyiség lényegi vonásait érintse, továbbá az érintett közösség egzaktan körülhatárolható csoportot alkosson.⁴²¹

5.2. Az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésével összefüggő alkotmánybíróági határozatok

Látható, hogy az Alaptörvény hatálybalépése előtt se a jogtudományban, se az alkotmánybíróági gyakorlatban nem volt egyértelmű a kollektív méltóság kérdésköre. A bizonytalanság abból adódott, hogy bár számos határozat érintette a jelenséget, az ebből következő alkotmányos dogmatikai kérdések megválaszolatlanok maradtak,

⁴¹⁸ 96/2008. (VII. 3.) AB határozat, ABH 2008, 816, 824.

⁴¹⁹ BÁRÁNDY 2009. 29.

⁴²⁰ BVerfGE 93, 266. (Rn. 142.).

⁴²¹ MÓRÉ 2021. 522-523.

hiszen a tételes jog nem tartalmazott erre vonatkozó rendelkezést. Érdemi változást az Alaptörvény negyedik módosítása jelentett.

„A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére. Az ilyen közösséghez tartozó személyek – törvényben meghatározottak szerint – jogosultak a közösséget sértő véleménynyilvánítás ellen, emberi méltóságuk megsértése miatt igényeiket bíróság előtt érvényesíteni.”⁴²²

A módosítással a jogalkotó alapvetően a gyűlöletbeszéd polgári jogi szabályozásának alkotmányos alapját kívánta rögzíteni:

„a Javaslat alaptörvényi szintjen kívánja rögzíteni, hogy a véleménynyilvánítási szabadság külső korlátja lehet az emberi méltóság, másrészt meg kívánja teremteni az alkotmányos alapjait annak, hogy a közösségek méltóságának megsértése esetén polgári jogi eszközökkel lehessen szankcionálni a gyűlölködő megnyilvánulások bizonyos eseteit.”⁴²³

A nevesített korlát kodifikálása után az AB a nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása tényállását vizsgáló alkotmánybíróági határozatban a szólásszabadság korlátozásának indokai között hivatkozott az Alaptörvény (4) és (5) bekezdésére.⁴²⁴ Mindez pedig azért figyelemre méltó, ugyanis az explicit korlátokra történő hivatkozás nem hagy kétséget a felől, hogy a kodifikált korlátozási okok a büntetőjogi szankcionálás alkotmányos legitimációjának alapjául is szolgálhatnak.⁴²⁵

Kiemelendő, hogy található egy a közösség elleni uszítással összefüggő pótmagánvádló kérdéskörével foglalkozó AB határozat, amely bár nem hivatkozik

⁴²² Alaptörvény IX. cikk (5) bek.

⁴²³ Magyarország Alaptörvényének negyedik módosításáról szóló T/9929 számú törvényjavaslat 5. cikkéhez fűzött részletes indokolás.

⁴²⁴ 16/2013. (VI. 20.) AB határozat, ABH 2013, 544, 560. „Az Alkotmánybíróság megállapította azt is, hogy a vizsgált büntető norma összhangban van az Alaptörvény IX. cikk (4) és (5) bekezdéseivel is, hiszen a törvényi tényállás a véleménynyilvánítás szabadságának visszaélészerű gyakorlásában megnyilvánuló magatartást szankcionál.”

⁴²⁵ SZOMORA 2015. 41.

kollektív méltóságot kodifikáló alaptörvényi részre, mégis a közösségek méltóságát a tényállás védendő értékének ismeri el:

„a jelen alkotmányossági vizsgálat kontextusában az Alkotmánybíróság megjegyzi, hogy azok a gyűlöletkeltő magatartások, amelyek szankcionálására a közösség elleni izgatás büntetőjogi tényállása alkalmazható, a köznyugalom megzavarásán túl – adott esetben – a közösségek méltóságának a megsértésére is alkalmasak. A tényállás ilyen módon a köznyugalom védelmével együttesen a közösségek méltóságának a védelmét is szolgálja.”⁴²⁶

Az Alaptörvény negyedik módosítását követően igen sokat kellett várni arra, hogy az Alkotmánybíróság az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdését érdemben értelmezze. 2021-ben rögtön két határozat is foglalkozott a kollektív méltóságot deklaráló alaptörvényi rendelkezéssel, ezt követte egy 2022-es döntés. Bár a határozatok alapja polgári ügyben (gyűlöletbeszéd) született döntés volt,⁴²⁷ azonban a véleményszabadságot explicit módon korlátozó rendelkezések alkotmányos összefüggései túlmutatnak a szakjogi területeken, így kiindulópontot jelentenek a büntetőjog számára is.

5.2.1. Dogmatikai tisztázatlanság

Mind a 2021-es, mind a 2022-es döntésekben vallási közösségekkel összefüggésben merült fel a kollektív méltóság kérdésköre. A határozatok magánjogi dogmatikai értékelésével nem kívánok foglalkozni, csupán a közösségek méltóságát érintő érvelési pontokat elemzem.

⁴²⁶ 3146/2018. (V. 7.) AB határozat, ABH 2018, 762, 768.

⁴²⁷ Ptk. 2:54. § [A személyiségi jogok érvényesítése] (5) bek. szerint: A közösség bármely tagja jogosult a személyisége lényeges vonásának minősülő, a magyar nemzethez, illetve valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösséghez tartozásával összefüggésben a közösséget nagy nyilvánosság előtt súlyosan sértő vagy kifejezőmódjában indokolatlanul bántó jogsérelem esetén a jogsértés megtörténtétől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül személyiségi jogát érvényesíteni. A közösség bármely tagja a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésének kivételével a személyiségi jogok megsértésének valamennyi szankcióját érvényesítheti.

A 6/2021. (II. 19.) AB határozat alapja a lengyel katolikus egyházi állásfoglalás elleni tiltakozás volt, amelynek keretében a tüntetésen egy performansz keretében az egyik előadó „abortusztabletta” feliratú zacskóból fehér tablettával imitált áldoztatást.⁴²⁸

Az AB az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdésével (egyéni méltóság) összefüggésben kialakult gyakorlatát vette alapul, ugyanis mindkét explicit korlátot az Alaptörvény negyedik módosítása vezette be, valamint mindkét bekezdés közvetlenül vagy közvetve végső soron az emberi méltóságot védi. Továbbá nem hagyható figyelmen kívül a rendelkezések hasonló megszövegezése („véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat [mások/közösségek] méltóságának a megsértésére”), amely a két alaptörvényi rendelkezés szoros (tartalmi) kapcsolatára utal.⁴²⁹ Alapvetésként rögzítette, hogy a nevesített korlát a közügyet érintő szólás alkotmányosan igazolható korlátja, amely a magyar nemzetet, a nemzeti, etnikai, faji és vallási közösségek méltóságát védi.

Az AB szerint:

„[a] véleményynyilvánítás szabadságának határa ugyanakkor nem valamely közösségnek (illetve a hozzá tartozó egyes személyeknek) a megsértése, hanem a közösség méltóságának megsértése. A közösség méltóságának megsértése nem azonos a közösség megsértésével, s még kevésbé a közösség egyes tagjai érzéseinek megsértésével. A közösséghez tartozó egyén emberi méltóságának a közösséghez való tartozásával összefüggő megsértése természetesen az egyén szubjektív érzéseinek a megsértését is eredményezi. Visszafelé ez azonban nem törvényszerű: a közösség valamely tagja szubjektív értékítéletének, érzelmi beállítottságának vagy esetleges érzékenységének a megsértése nem feltétlenül jelenti az illető emberi méltóságának, illetve a közösség méltóságának a megsértését. Az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésében nevesített közösségekhez tartozó egyes személyeket szubjektíve esetlegesen sértő, de emberi méltóságuk sérelmét el nem érő kifejezéseket az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdése védi. [...] A kifejtettek tekintettel feltétlenül súlyosan sértőnek, illetve

⁴²⁸ Az elsőfokon eljáró Fővárosi Törvényszék elutasította a keresetet, azonban a Fővárosi Ítéltábla másodfokon megváltoztatta az ítéletet, és megállapította, hogy az alperesek megsértették a felperesek emberi méltóságát és vallásszabadságát. A Kúria felülvizsgálati eljárásban hatályon kívül helyezte a táblabírók döntését, és helybenhagyta az elsőfokú ítéletet. Indoklása szerint a társadalmi vitákban aktívan megszólaló egyházak és híveik a közszereplőkhöz hasonlóan kötelesek túrni a kritikát. Végül az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a Kúria, valamint a törvényszék ítélete alaptörvény-ellenes, ezért megsemmisítette őket. 6/2021. (II. 19.) AB határozat, ABH 2021, 476.

⁴²⁹ 6/2021. (II. 19.) AB határozat, ABH 2021, 476, 479.

kifejezőmódjában indokolatlanul bántónak minősíthető a közlés, ha a közösség tagjai emberi méltóságának korlátozhatatlan magját sérti, illetve ha egyébként öncélúan a közösség, illetve tagjai méltóságának a megsértésére irányul.”⁴³⁰

A védendő közösségek között – az egyenlő bánásmódból következően – nincs különbség, a védelem minden közösséget (mérettől függetlenül) megillet, de hangsúlyozandó, hogy a szólás kontextusától és az adott közösségtől függően a jogalkalmazóknak körültekintően kell eljárniuk, mivel „ha egy közösséget hazánkban történetileg súlyos sérelmek értek, illetve ha a jelenkorban ismétlődő támadásoknak van kitéve, akkor az adott közösségnek a társadalmon belüli méltósága sérülékenyebbnek tekinthető.”⁴³¹

A probléma, hogy a testület nem bontotta ki az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésének alkotmányos tartalmát. Az, hogy az egyéni méltóságot korlátként felállító rendelkezéssel összefüggő gyakorlatát tekintette kiindulópontnak, nem kifogásolható, azonban ebből számos kérdés következik, ami megválaszolatlan maradt. Legfontosabb kérdés, hogy alkalmazhatók-e (ha igen mennyiben) IX. cikk (4) bekezdés értelmezéséből származó alkotmányos követelmények?⁴³² A közéleti vitában kifejtett álláspont fokozott értékelése elvárható a jogalkalmazóktól, hiszen az adott közösségeket érintő szólás (pl. vallási, nemzetiségi) közügyi jellege nagy eséllyel – épp a kollektív kapcsolódás révén – fennáll. Végül az egyéni méltósággal összefüggésben az AB annak vizsgálatát követeli meg, hogy a szólás az érintett személy emberi méltóságának korlátozhatatlan aspektusát sérti-e. Kérdés, hogy a teszt ezen pontja mit jelenthet a kollektív méltóságnál? Sajnálatos módon a határozat erre vonatkozóan semmilyen elemzést nem végzett. KOVÁCS hívta fel a figyelmet, hogy az AB negatív meghatározással élt akkor, amikor arról írt, hogy mi nem azonos a közösségek méltóságának megsértésével („a közösség méltóságának megsértése nem azonos a közösség megsértésével, s még kevésbé a közösség egyes tagjai érzéseinek megsértésével.”). A szerző felrótta az AB-nak, hogy a negatív definíciós meghatározáshoz képest továbbra sem világos, hogy mit is jelent konkrétan a közösségek méltóságának megsértése.⁴³³

⁴³⁰ 6/2021. (II. 19.) AB határozat, ABH 2021, 476, 480.

⁴³¹ 6/2021. (II. 19.) AB határozat, ABH 2021, 476, 481.

⁴³² Ehhez lásd a *Fejezet 1.4. pontját*.

⁴³³ KOVÁCS 2021. 343.

Mindez álláspontom abból eredeztethető, hogy a testület összemosta az Alaptörvény (4) és (5) bekezdését. Az Alkotmánybíróság először a közösség tagjai emberi méltóságának korlátozhatatlan magját, majd pedig a közösség méltóságát érintő szólásról értekezik. Amennyiben a jogalkotó azt a koncepciót fogadta volna el, amely alapján a kollektív méltóságvédelmet az egyéni méltóság hatálya alá vonja, nem alkotta volna meg az (5) bekezdést. Ebből következően, ha a közösség tagjai emberi méltóságának korlátozhatatlan magját sértő szólás hangzik el, úgy az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdés, azonban, ha a közösség méltóságát sértő a kifejezés, úgy már az (5) bekezdés hatálya alá tartozik. A testület így elmulasztotta a (4) és (5) bekezdés egymáshoz való dogmatikai viszonyának a feltárását.

Ugyanezen érvelési mátrix figyelhető meg a 7/2021. (II. 19.) AB,⁴³⁴ valamint a 3488/2022. (XII. 20.) AB határozatban is,⁴³⁵ amelyben az AB az egyéni és kollektív méltóság kapcsolatához nem ad érdemi adalékot, csupán megismétli az előbbi határozatban foglaltakat. A 7/2021. (II. 19.) AB határozathoz csatolt párhuzamos indokolásban JUHÁSZ Miklós szintén hangsúlyozza, hogy a IX. cikk (5) bekezdésének alkotmányos dogmatikai vizsgálatával a testület adós maradt.⁴³⁶ Egyetértve az általa képviselt állásponttal, megállapítható, hogy a közösségi méltóság Alaptörvénybe emelésével a korábbi alkotmánybírói gyakorlat azon elemei, amelyek a közösségi méltóság létét megkérdőjelezték, már nem irányadóak. JUHÁSZ végül arra a következtetésre jut, hogy a kollektív méltóság a közösség tagjainak az adott közösséghez tartozásából fakadó „különleges” méltósága. Ez az értelmezés elfogadhatónak tűnik, mivel egyrészt formálisan elismerési a közösségek méltóságát, másrészt világosan elkülöníti azt az Alaptörvény (4) bekezdésében rögzített egyéni méltóságtól, miközben megőrzi a méltóság emberhez köthető jellegét.

⁴³⁴ Az alapügy lényege, hogy a HVG „Nagy Harácsny” címmel közölt egy olyan módosított képet, amely Gerard van Honthorst „A pásztorok imádása” (1622) című festményének átdolgozása volt. Az ábrázoláson az eredeti bibliai szereplők arcát ismert közszereplők portréi váltották fel, míg a gyermek Jézus helyén egy halom arany pénz jelent meg. Az ügyet tárgyaló első- és másodfokú bíróság, valamint a felülvizsgálati eljárásban a Kúria is a véleménynyilvánítás szabadság körébe sorolta az inkriminált megnyilvánulást, ezért a keresetet elutasították. Az indítványozó alkotmányjogi panaszát az AB elutasította.

⁴³⁵ Ez az ún. „Napihaj-ügy”, amelynél az inkriminált megnyilvánulás a keresztény vallási közösséghez kapcsolódó karikatúra volt. A határozat bemutatásához lásd: CSINK-CSINK 2024. 12-21.

⁴³⁶ 7/2021. (II. 19.) AB határozat, ABH 2021, 487, 498.

5.2.2. Az AB legújabb kollektív méltóságot érintő döntése

Látható, hogy a közösségek méltóságát érintő három alkotmánybíróági határozat valójában nem rendezte azokat a kérdéseket, amelyek már az Alaptörvény negyedik módosítása előtti időszakban is felvetődtek. A kollektív méltóságvédelemmel foglalkozó legfrissebb AB határozat 2024-ben született.⁴³⁷ Újdonság, hogy az inkriminált megnyilvánulás nem vallási közösséget, hanem a magyar nemzetet érintette.⁴³⁸

A határozatból kitűnik, hogy a testület is felismerte azokat a hiányosságokat, amelyek a korábbi döntéseket jellemezték, ugyanis először tekintette alkotmányos jelentőségű kérdésnek az Alaptörvény IX. cikk (4) és (5) bekezdés egymáshoz való viszonyának feltárását.⁴³⁹ Áttekintette a kollektív méltóság jelenségét érintő alkotmánybíróági határozatokat és kimondta, hogy az eddigi gyakorlat a közösségek méltóságának létét bár elismerte, azonban nem definiálta és utalt arra is, hogy önálló alapjogként nem értelmezhető.⁴⁴⁰

A határozat legfontosabb megállapításai a következőképp foglalhatók össze:⁴⁴¹

- a) az AB elsőnek mondta ki, hogy az új kollektív méltóságot explicit korlátként felállító alaptörvényi rendelkezéssel a korábbi gyakorlat, amely tagadta a közösségek méltóságának létezését, a továbbiakban nem tekinthetők irányadónak.
- b) a kollektív méltóság sajátos méltóság, amely a tagoknak az adott közösséghez tartozásából eredeztethető. Az AB processzuális oldalról ragadja meg a IX. cikk (5) bekezdésének jelentőségét, mert az alaptörvényi rendelkezést eljárásjogi hídként definiálja, amely eljárásjogi kapcsolatot teremt a közösség tagjaként elszenvedett sérelem, valamint a IX. cikk (4) bekezdése szerinti, az emberi méltóságon alapuló egyéni jogvédelem között.

⁴³⁷ 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, ABH 2024, 2422.

⁴³⁸ Az alapügy lényege szerint egy internetes cikk 2018-ban élesen bírálta a rendőrség eljárását egy uniós támogatásokkal kapcsolatos, nagy összegű (13 milliárd forint) hiány ügyében. A cikk szerint a hatalom közeli személyek büntetlenül maradhatnak, ami sérti a jogállamiságot. A szerző történelmi példával élve „bűdös magyar migránsoknak” és „magyar banditáknak” nevezte a kalandozó magyarokat. Két magánszemély pert indított a cikk szerzője ellen, arra hivatkozva, hogy ezek a kifejezések sértették a magyar nemzet közösségéhez fűződő személyiségi jogukat. Az elsőfokú bíróság megállapította a személyiségi jogsértést, azonban a másodfokon eljáró Fővárosi Ítéltábla a keresetet elutasította. Végül a felülvizsgálati eljárásban a Kúria a táblabíróság jogerős döntését hatályon kívül helyezte és az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta.

⁴³⁹ 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, ABH 2024, 2422, 2425.

⁴⁴⁰ Uo.

⁴⁴¹ 3418/2024. (XI. 28.) AB határozat, ABH 2024, 2422, 2426-2429.

- c) az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdése alapján indított eljárásokban a kifogásolt közlés alkotmányosságát az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdése szerint kell megítélni, amely a véleménynyilvánítás szabadsága és az emberi méltóság kollíziós kapcsolatát rendez, elsőbbséget biztosítva az utóbbinak. A véleménynyilvánítás szabadságának tehát objektív korlátja az emberi méltóság.
- d) a kollektív méltóság és a véleményszabadság kollíziós kapcsolatának vizsgálatakor elsőként abban kell állást foglalni, hogy a szólással érintett közösség védett-e. Az AB itt hangsúlyozza, hogy az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésében kifejezetten nevesített közösségek védett jellegének megállapítása automatikus.
- e) elsősorban azt kell megítélni, hogy a kifogásolt közlés sérelme olyan súlyos-e, hogy eléri az emberi méltóság megsértésének szintjét. Ha a közlés dehumanizáló tartalmú, akkor az emberi méltóság sérthetetlen magjának támadása áll fenn. Az ilyen közlés kívül esik az Alaptörvény védelmi hatálya alól.
- f) végül pedig a jogalkalmazóknak kifejezetten vizsgálniuk kell a szólás közéleti vitához kapcsolódó jellegét, amely az adott médiumon belüli szűkebb, valamint a társadalmi, jogi, politikai kontextus (tágabb) értékelését jelenti. Az explicit korlát kifejezett célzat hiányában is alkalmazható, tehát ha a közlés nem kifejezetten sértő szándékkal született, mert a közügyek megvitatása során is sérülhet egy közösség méltósága, ha a véleménynyilvánítás a közösség, illetve annak tagjai indokolatlan és önkényes sértegetésére irányul, anélkül, hogy az szervesen illeszkedne a vitához.

5.3 Konklúzió a közösségek méltóságra vonatkozóan

Az AB felismerte, hogy a kollektív méltóság kérdését érintő korábbi döntésekben megfelelő útmutatót a jogalkalmazók számára nem adott. Azonban a legfrissebb döntésében csak látszólag fejlesztette tovább korábbi gyakorlatát, tartalmilag valójában érdemi előrelépés nem történt. Az mindenképp üdvözlendő, hogy kimondásra került, hogy azon korábbi AB határozatok, amelyek kétségbe vonták a közösségek méltóságát létezését a továbbiakban nem irányadók. Azonban amennyiben áttekintjük a határozatok érdemi részét, a kollektív méltóság igen absztrakt definíciós meghatározásán kívül (sajátos méltóság, amely a tagok adott közösséghez tartozásából eredeztethető) a testület tartalmi elemzést nem végzett, kizárólag processzuális oldalról közelíti meg a kérdéskört és valójában az emberi méltósággal [Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdés] összefüggésben tartalmaz érdemi fejtegetést. Ez különösen

annál a pontnál látszódik, amelynél az AB azt a követelményt támasztja a jogalkalmazók számára, hogy elsősorban azt kell vizsgálniuk, hogy a kifogásolt közlés eléri-e az emberi méltóság megsértésének szintjét. Azonban az egyéni méltóságsérelem közösségi szinten történő értelmezésére a határozat nem ad választ. Végül problematikus, hogy az AB a kollektív méltóság alkotmányos helyzetéről a véleményszabadsággal összefüggésben nem foglal állást. A szólásszabadság alaphatározata szerint a véleménynyilvánítást korlátozó törvény legnagyobb súllyal akkor rendelkezik, ha közvetlenül másik alanyi jog védelmére szolgál (pl. emberi méltóság) és a legkisebbel akkor, amennyiben elvont alkotmányos érték önmagában a tárgya. A kettő között pedig az alanyi jog védelmét közvetetten, intézmények útján védő korlátozó törvény helyezkedik el.⁴⁴² A határozatból azonban nem derül ki, hogy az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdése az osztályozás mely szintjébe tartozhat. Az AB továbbra is tartja magát ahhoz, hogy a kollektív méltóság önmagában alapjogként nem értelmezhető, azonban a határozatban tulajdonképpen összekapcsolja az egyéni méltóságvédelemmel, összekeverve a szólásszabadságot korlátozó rendelkezések alkotmányos súlyát, ami feloldhatatlannak látszó ellentmondáshoz vezethet.

Továbbra is hangsúlyozandó, hogy az egyéni méltóságot deklaráló alaptörvényi rendelkezés analógia útján való felhasználása megoldást jelenthet. Azonban kizárólag eljárásjogi szempontból közelíteni az új kodifikált korlátra nem biztos, hogy célravezető. A jogalkotó az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésében elsőként deklarálja, hogy a véleményszabadság gyakorlása nem irányulhat a közösségek méltóságának megsértésre. Hangsúlyozandó, hogy amennyiben az alkotmányozó is az egyéni méltóságvédelemmel azonosnak tekintette volna a kollektív méltóság jelenségét, úgy nem alkotta meg volna az (5) bekezdést.

Elfogadható álláspontnak tűnik, hogy a kollektív méltóság a közösség tagjainak az adott közösséghez tartozásából fakadó „különleges” méltósága. Azonban mint különleges méltóság nem azonos az egyéni méltósággal. Emberi méltósága – az Alaptörvényből is kitűnően – kizárólag természetes személynek lehet, azonban a méltóságnak vannak további jogi dimenziói, úgy mint például a tárgyalás méltósága, amelyet az eljárásjogi törvények rendelkezései biztosítanak.⁴⁴³ Így hasonlóan ezekhez a közösségek méltósága mint alkotmányos érték önálló értelmet nyerhet, amely ugyanúgy (önálló) érdemi korlátja lehet a véleményszabadságnak, mint az egyéni

⁴⁴² 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 178.

⁴⁴³ Vö. Be. 439. §; Pp. 235-236. §.

méltóság.⁴⁴⁴ Mint alkotmányos érték igen magas helyen helyezkedik el a szólásszabadságot korlátozó törvények tekintetében, hiszen maga az Alaptörvény mint objektív korlátot deklarálja – az egyéni méltósághoz hasonlóan –, ami alapján a kommunikációs alapjog gyakorlása nem irányulhat a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére.

Megjegyzem, ahogy alkotmányos értéként, úgy büntetőjogi jogtárgyként való elfogadása sem kérdőjelezhető meg, de a témánk szempontjából sokkal inkább annak van jelentősége, hogy büntetőjogi korlátként fogjuk fel úgy, mint az rágalmazás/becsületsértés tényállásánál az emberi méltóságot.⁴⁴⁵ Önálló alkotmányos tartalmát analógia útján úgy határozhatjuk meg, hogy minden olyan szólas a kollektív méltóság objektív korlátjába ütközhet, amely az adott közösség lényegi meghatározására, jellemzőjére vonatkozik. Az egyéni méltóságnál ez azt jelenti, hogy az embert emberként kezeljük, ne tárgyiasítsuk vagy ne állatként állítsuk be. A közösségek méltóságánál pedig magának a kollektíva méltóságának objektív megsértése állhat fent, ha a szólas az adott közösség jogfosztására, eltüntetésére, kiutasítására stb. vonatkozik. Ez jelentheti a kiinduló pontot. Természetesen a mérce szakjogonként, illetve a büntetőjogban bűncselekményenként – a tényállási elemeket bevonva az alaptörvényi korlát értelemezésébe – eltérő lehet.

A pótmagánvádlói minőség kérdésköre

Pótmagánvádló az a sértett, aki (vagy amely) a közvádra üldözendő bűncselekmény miatt a vádat képviseli.⁴⁴⁶ E minőségben történő fellépésre csak a büntetőeljárás kódexben meghatározott esetekben kerülhet sor.⁴⁴⁷ Az új Be. kodifikációs időszakában világos volt, hogy a bírói gyakorlat – tekintettel a 90. Bkv.-ra – a sértett eljárásjogi fogalmát szűken értelmezi.⁴⁴⁸ Ezt a problémát akarta kiküszöbölni a jogalkotó új

⁴⁴⁴ Vö. GÁRDOS-OROSZ 2013. 26.

⁴⁴⁵ Ennek alkotmányos alapját az Alkotmánybíróság – mint láttuk – már megalapozta a nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadását vizsgáló alkotmánybírósági határozatban. 16/2013. (VI. 20.) AB határozat, ABH 2013, 544, 560.

⁴⁴⁶ Be. 54. §.

⁴⁴⁷ Vö. Be. 787. §.

⁴⁴⁸ KISS 2017. 13.

sértetti fogalom kodifikálásával.⁴⁴⁹ Bár törvényi szöveg módosult,⁴⁵⁰ azonban nagy változást nem hozott a sértetti fogalom újragondolása.⁴⁵¹

A szűken értelmezett sértetti fogalom alapján a joggyakorlat sértetti minőséget az adott bűncselekmény passzív alanyához vagy a tényállás eredményéhez kötötte és kizártnak tekintette a sértetti minőséget olyan deliktumok esetén, amelyek állami, társadalmi vagy gazdasági rendet sértenek vagy veszélyeztetnek, mert ilyenkor a sérelem csak áttételesen következik be. Erre tekintettel a gyakorlatban hivatkozási alappá vált a pótmagánvádlói fellépés lehetőségének kizárása.⁴⁵²

Mindezekből következik, hogy a köznyugalom elleni bűncselekmények fejezetében elhelyezett deliktumok esetében – sértett nélküli, absztrakt veszélyeztető tényállások – a sértetti, ebből következően a pótmagánvádlói minőség megállapítása – a gyakorlat alapján – nem lehetséges. A 3146/2018. (V. 7.) AB határozat alapügyében is hasonló kérdés merült fel. Az elsőfokú bíróság elutasította a pótmagánvádló vádindítványát, mivel a közösség elleni uszítás tényállásának nincs sértettje.⁴⁵³ A Fővárosi Törvényszék az elsőfokú bíróság végzését helybenhagyta, ezt követően fordult a pótmagánvádló az Alkotmánybírósághoz.

Az AB elutasította az indítványozó alkotmányjogi panaszát, mert az indítványozó jogorvoslathoz joga nem sérült, hiszen az elsőfokú bíróság végzésével szemben biztosított volt számára a fellebbezés és ezt a másodfokú bíróság – a pótmagánvádlói minőséggel összefüggésben kialakult joggyakorlatra tekintettel – érdemben vizsgálta.⁴⁵⁴ A testület azonban utalt arra, hogy az új sértetti fogalom értelemszerűen kihat a pótmagánvád intézményére, mindezen „jogszabályi módosítások pedig alapot teremtenek arra, hogy a jogalkalmazó az adott Btk.-tényállás vonatkozásában a sértetti minőség megítélését és az ahhoz kapcsolódó joggyakorlatot felülvizsgálja.”⁴⁵⁵

A témánk szempontjából jelentős változást jelenthet két 2023-ból származó AB döntés, a 13/2023. (VII. 13.), valamint a 15/2023. (VII. 24.) AB határozat. Előbbi határozatnak hamis tanúzás, utóbbinak pedig a csődbűncselekmény miatt indult büntetőeljárás volt az alapja. Mindkét bűncselekmény elsődlegesen kollektív

⁴⁴⁹ Vö. BÉKÉS 2018a. 168-169.

⁴⁵⁰ Be. 50. § A sértett az a természetes vagy nem természetes személy, akinek vagy amelynek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette.

⁴⁵¹ KISS 2017. 17; BÉKÉS 2018b. 118.

⁴⁵² BÉKÉS 2018c. 1576.

⁴⁵³ A nyomozóhatóság bűncselekmény hiányában megszüntette a nyomozást, az elsőfokú bíróság kizárólag a pótmagánvádlói minőséget vizsgálta.

⁴⁵⁴ 3146/2018. (V. 7.) AB határozat, ABH 2018, 762.

⁴⁵⁵ 3146/2018. (V. 7.) AB határozat, ABH 2018, 762, 768.

jogtárgyat véd, így a határozatokból kibontott, pótmagánvád kérdéskörével összefüggő alkotmányos elvek alkalmazandók a köznyugalom elleni bűncselekmények tekintetében is.

Az alkotmánybíróági határozatok legfontosabb megállapításait SZOMORA a következőképp foglalta össze:⁴⁵⁶

- a) az Alaptörvény nem írja elő, hogy a jogalkotónak – különösen az ügyészség kizárólagos vádemelési jogkörére tekintettel – biztosítania kellene ezt a lehetőséget. Önmagában az, hogy valakit kizárnak a pótmagánvádlói fellépésből, még nem jelent alapjogsérelmet, így nem képezheti önállóan alkotmányjogi panasz alapját.
- b) pótmagánvád szabályozása és alkalmazása során az Alaptörvényben rögzített alapjogok – különösen a tisztességes eljáráshoz és a jogorvoslathoz való jogot – alkotmányos tartalmát érvényre kell juttatni.
- c) az olyan bűncselekmények esetén, amelyek univerzális jogtárgyakat sértenek nem lehet általános érvénnyel kizárni a sértetti minőséget. Az ilyen, kategorikus kizárást követő bírói gyakorlat ellentétes a bírósághoz fordulás jogával.
- d) ehelyett minden esetben egyedileg kell a pótmagánvádlói fellépés lehetőségét elbírálni. A bíróság döntésének tükröznie kell ezt a mérlegelést, mivel csak így dönthető el, hogy van-e tényleges sértett, és jogosult-e az érintett pótmagánvádlóként eljárni.

Mindezek következtében az értekezés tárgyául szolgáló bűncselekmények tekintetében is elvárt a jogalkalmazó szervektől, hogy adott esetben – feljelentés elutasítása esetén – a pótmagánvádlói minőséget vizsgálat alá vonják. Annyi bizonyosan rögzíthető, hogy a továbbiakban az a gyakorlat, amely a korábbi bírói döntésekre hivatkozva automatikusan zárja ki a vádkorrekciós intézmény igénybevételének lehetőségét, nem tartható fenn. Ennek következtében a továbbiakban vizsgálandó, hogy az elemzett bűncselekménynek van-e olyan esete, amikor fennáll a pótmagánvádlóként történő fellépés lehetősége, mivel az alkotmánybíróági határozatok fényében elképzelhető olyan helyzet, amikor is a pótmagánvádlói minőség fenn áll. A köznyugalom esetében arra a megállapításra jutottunk, hogy vizsgálandó, hogy a tényállás közvetett értékként mit véd. Amennyiben például a jogalkalmazási gyakorlat egyéni jogsérelem lehetőségét követeli meg a bűncselekmény megállapításának feltételül – mint látni fogjuk a közösség elleni uszítás esetében –

⁴⁵⁶ SZOMORA 2023. 628.

úgy az új AB gyakorlatból kirajzolódó alkotmányos szempontok alapján a vádkorrekción intézmény alkalmazhatónak válik.

Harmadik fejezet

Az egyes bűncselekmények alkotmányos büntetőjogi elemzése

I. A közösség elleni uszítás⁴⁵⁷

A közösség elleni uszítás első helyen való elemzése azért indokolt, mert az AB az uszítással összefüggésben kibontott alkotmányos elveket tekintette kiindulópontnak a fejezetben található további tényállások vonatkozásában is. Az 1978. évi Btk. időszakában a törvényhozó a közösség elleni uszításra vonatkozó, számos módosítási javaslatot fogadott el, amelyek azonban – az AB általi megsemmisítések következtében – sosem léptek hatályba. A jogalkotói kísérletekkel nem kívánok foglalkozni, csupán a hozzájuk kapcsolódó AB határozatok kerülnek feldolgozásra.⁴⁵⁸

1. Az EJEB „gyűlöletbeszédet” érintő gyakorlata

Bár a gyűlöletbeszéd – mint láttuk – nem büntetőjogi fogalom, azonban az strasbourgi bíróság gyakorlatában a tagállamok eltérő szabályozási módszerei miatt a gyűlöletbeszéd kifejezés jelenik meg. Ez azonban az esetjogból kitűnően több tényállást – pl. holokauszttagadást – is felölel. A közösség elleni uszítással hasonlatos tényállások tekintetében EJEB döntések relevánsak, amelyekben a szólas „erőszakra felhívásnak”, „gyűlöletkeltésnek”, valamint „gyűlöletre, intoleranciára biztatásnak” minősül.⁴⁵⁹

Az EJEB vélemény szabadsággal összefüggő gyakorlatának bemutatásánál utaltam már az EJEE 17. cikkének (joggal való visszaélés) jelentőségére, hiszen az emberi jogi szerv sok esetben a panaszt a joggal való visszaélés tilalmára hivatkozva, érdemi vizsgálat nélkül visszautasítja, mert a szólas – tartalma alapján – eleve nem méltó a védelemre.

A Sürek-ügyben a strasbourgi bíróság nem találta egyezmény sértőnek annak a panaszosnak az elítélését, aki egy cikkben a PKK (Kurdisztáni Munkáspárt) kurdok

⁴⁵⁷ A fejezet a korábban megjelent írásaim hosszabb terjedelmű, aktualizált átvételén alapul. BOTOS 2025a.; BOTOS 2022.

⁴⁵⁸ A tényállás történeti bemutatásához, valamint a módosítási kísérletekhez lásd BÁRÁNDY 2009. 47-119., valamint HORNYÁK 2010a. 6-45.

⁴⁵⁹ Vö. UITZ 2021. 250.

nemzeti felszabadító harcával kapcsolatos nézetét terjesztette. A cikk tartalma szerint „ma a mi harcunk egy külső háború, amely a Török Köztársaság erői ellen irányul. Totális szabadságharcot akarunk folytatni.”⁴⁶⁰ A strasbourgi bíróság szerint a cikk ezen részét önmagában még nem, de a kontextust figyelembe véve erőszakra buzdításként, fegyveres erő alkalmazására irányuló felhívásként lehet értékelni, mivel az inkriminált írás a délkelet-törökországi biztonsági helyzet kontextusában született, ahol 1985-től kezdődően jelentős emberáldozatokkal járó harcok bontakoztak ki a biztonsági erők és a PKK tagjai között. Ekként a cikk úgy értelmezhető, hogy az alkalmas lehet a térségben további erőszak szítására. Az üzenet, amely az olvasóhoz eljut, lényegében azt sugallja, hogy az erőszak alkalmazása az agresszorral szembeni indokolt és jogszerű önvédelemként jelenik meg.⁴⁶¹

Egy másik ügyben az EJEB hangsúlyozta, hogy az EJEE 10. cikkéből következően a szólásszabadság kiterjed a betiltott szervezetek nézeteinek kifejtésére is, amennyiben ezek nem buzdítanak nyíltan terrorcselekményekre, és nem igazolják az erőszak alkalmazását. Ha az ilyen vélemények nem buzdítanak erőszakos cselekményekre, nem dicsőítik a terrorizmust, nem keltenek irracionális gyűlöletet másokkal szemben, az államoknak nem áll jogukban ezek terjesztését korlátozni, még a közrend, a nemzetbiztonság vagy a területi egység védelmére hivatkozva sem.⁴⁶²

A Budinova and Chaprazov-ügyben a cigányság elleni fellépésére biztatott egy ismert politikus. A párt saját televíziós csatornáján többször olyan műsor került sugárzásra, amelyben a „cigányterror” megfékezését propagálták.⁴⁶³ Az EJEB szerint a tagállami bíróságok kizárólag a közéleti vita természetéből következő szempontokat értékelték, azonban nem vették figyelembe azt a körülményt, hogy egy nyilvánosan kifejtett vélemény bár kapcsolódhat közérdeklődésre számot tartó témákhoz – például az etnikai csoportok közötti kapcsolatokhoz –, ugyanakkor gyűlöletet és intoleranciát is terjeszthet. Ilyen esetekben pedig az Egyezmény 10. cikke alapján a szólás nem méltó a védelemre, mert a panaszos szóhasználata és mondanivalójának iránya túllépett a legitim közéleti vita keretein; nyilatkozatai olyan szélsőségesen negatív sztereotípiákat

⁴⁶⁰ Sürek v. Turkey (No. 3), no. 24735/94, 1999. július. 8.

⁴⁶¹ Uo.

⁴⁶² Sabuncu and others v. Turkey, no.23199/17. 2020. november 10.

⁴⁶³ Budinova and Chaprazov v. Bulgari, no. 12567/13. 2021. február 16.

hordoztak, amelyek a romák megbélyegzését, valamint velük szembeni előítéletek és gyűlölet szítását célozták.⁴⁶⁴

A Norwood-ügyben pedig az EJEB a joggal való visszaélést deklaráló 17. cikkre hivatkozva nem fogadta be a kérelmező panaszát, akit egy, a lakás ablakán kihelyezett plakát miatt ítétek el, amelyen egy lángoló ikertornyokat ábrázoló kép szerepelt a következő felirattal: „Ki az iszlámot Nagy-Britaniából – Védjük meg a brit népet!”⁴⁶⁵

A strasbourgi bíróság indokolása szerint

„a plakáton szereplő szavak és képek nyilvános támadást jelentettek az Egyesült Királyságban élő összes muszlim ellen. Egy vallási közösség ilyen általános, indulatos megtámadása, amely a csoportot összeköti egy súlyos terrorcselekménnyel, ellentétes az Egyezmény által védett alapértékekkel, különösen a toleranciával, társadalmi békével és megkülönböztetésmentességgel. A plakát kihelyezése az Egyezmény 17. cikke értelmében vett cselekménynek minősül, amely így nem élvezheti a 10. cikk védelmét.”⁴⁶⁶

Található olyan döntés is (Beizaras and Levickas-ügy), amelyben a strasbourgi bíróság az EJE 8. (a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog), a 14. (megkülönböztetés tilalma), valamint a 13. cikk (hatékony jogorvoslathoz való jog) sérelmét állapította meg, mert a (litván) hatóságok nem jártak el nemzeti, faji, etnikai, vallási vagy más társadalmi csoport elleni uszítás miatt.⁴⁶⁷ Az eljárás alapját egy közösségi portálra felöltött fénykép adta, amelyen egy azonos nemű pár csókolózott. A fénykép alá több, a homoszexuálisokat érintő gyűlöletkeltő hozzászólás érkezett („kibaszott buzik – égjetelek el a pokolban, szemetek”; „szemétládák!!!!!! Gázkamrába mindkettőt!”; „a máglyára azokkal a ribancokkal!”; „nemcsak a zsidókat kellett volna elégetni Hitlernek”; „szét kellene verni a fejüket”; „kasztrálni kellene őket”; „le kellene lőni őket”). Egy civil szervezet segítségével a panaszosok az ügyészséghez fordultak, mert álláspontjuk szerint a hozzászólások bűncselekményt valósítottak meg. Az ügyészség nem indított nyomozást azzal az indokolással, hogy hozzászólások elszigeteltek voltak, mert azokat több személy írta.

⁴⁶⁴ Uo. Hasonló megállapításra jutott a strasbourgi bíróság homoszexuálisokat érintő szólás esetén is. Lásd: *Vejdeland and others v. Sweden*, no. 1813/07. 2012. február 9.

⁴⁶⁵ *Norwood v. The United Kingdom*, no. 23131/03. 2004. november 16.

⁴⁶⁶ Uo.

⁴⁶⁷ *Beizaras and Levickas v. Lithuania*, no. 41288/15. 2020. január 14.

Ebből kifolyólag a fényképhez hozzászóló személyek – bár etikátlan kifejezéseket használtak – csupán véleményt nyilvánítottak, ami nem valósított meg bűncselekményt. Végül a tagállami bíróságok is arra a megállapításra jutottak, hogy a büntetőeljárás lefolytatásának mellőzése indokolt volt, mivel az ilyen excentrikus viselkedés nem segíti elő a különböző nézeteket képviselő személyek közötti megértést. Az, hogy a fénykép hozzáférhetősége nem volt korlátozva, szándékos, negatív kommentek kiprovokálásaként volt értelmezhető. A tagállami jogorvoslati lehetőségek kimerítése után fordultak a panaszosok a strasbourgi bírósághoz, amely megállapította az Egyezmény megsértését. Az emberi jogi szerv szerint – szem előtt tartva, hogy nem feladata a hazai jogértelmezési viták eldöntése – a litván kormány nem tudott azzal kapcsolatos érveket felhozni, hogy amennyiben az eljárás alapjául szolgáló hozzászólások nem gyűlöletbeszéd, akkor miként minősülnek. Az EJEB

„miközben óvatos abban, hogy ne állítsa: minden gyűlöletbeszéd automatikusan büntetőjogi felelősséget von maga után [...], nem tud egyetérteni a litván hatóságok következtetéseivel. A Bíróság emlékeztet arra, hogy a gyűlöletre és erőszakra uszítást megvalósító kijelentések – amelyek önmagukban is nyilvánvalóan jogellenesek – elvben pozitív intézkedéseket tehetnek szükségessé az állam részéről [...]. Megállapította továbbá, hogy a gyűlöletkeltés nem szükségszerűen jár együtt erőszakra vagy más bűncselekményre való felhívással. A csoportok elleni támadás, amely sértő, gúnyos vagy rágalmazó módon történik, elégséges lehet ahhoz, hogy az állam a felelőtlen véleménynyilvánítás helyett a rasszista beszéd elleni küzdelem mellett döntsön. Így a Bíróság megállapítja, hogy az ügyben hozott nemzeti hatósági döntések nem feleltek meg a jogállamiságon alapuló demokratikus állam alapelveinek.”⁴⁶⁸

Az emberi jogi szerv gyakorlatából konkrét mérce – a közösség elleni uszítást illetően – nem olvasható ki, mivel az EJEB következetesen hangsúlyozza, hogy a gyűlöletkeltő kifejezésekkel szemben a tagállamok széles körű mérlegelési jogkörrel rendelkeznek. Az mindenképp rögzíthető, hogy a konkrét, erőszakra felszólító megnyilvánulások ellentétesek az EJEE 10. cikkével.⁴⁶⁹ KOLTAY megjegyzi, hogy az EJEB ítélezési gyakorlata nem egyértelmű abban a tekintetben, hogy tesz-e különbséget az erőszakra és a gyűlöletre uszítás között, illetve hogy az előbbit szigorúbban ítéli-e meg, mint az

⁴⁶⁸ Beizaras and Levickas v. Lithuania, no. 41288/15. 2020. január 14.

⁴⁶⁹ KOLTAY 2013a. 152.

utóbbi. Noha egyes esetekben a bíróság e két megjelenési formát külön-külön, máskor párhuzamosan vizsgálja, általánosságban elmondható, hogy mindkét esetben elfogadhatónak tartja a véleménynyilvánítás korlátozását. Ennek következtében a két forma közötti elvi különbségtétel a gyakorlatban nem jár érdemi jogkövetkezménnyel.⁴⁷⁰ Bár az EJEB döntésekből – az eljárás sajátosságaira tekintettel – nehéz általános érvényű konzekvenciákat levonni,⁴⁷¹ azonban figyelemre méltó a bíróságnak a fent említett 2020-as *Beizaras and Levickas*-ügyben megfogalmazott az a megállapítása, amely szerint a gyűlöletkeltés nem szükségszerűen jár együtt erőszakra vagy más bűncselekményre való felhívással. E megállapításból arra lehet következtetni, hogy az erőszakra és a gyűlöletre uszítás a gyűlöletbeszéd nem azonos jelentéstartalommal bíró megjelenési formái. Ehhez kapcsolódik, hogy ahogyan azt a hazai szakirodalomban KOLTAY András kimutatta, hogy a strasbourgi bíróság gyakorlata alapján a szóláskorlátozásnak nem feltétele, hogy az inkriminált megnyilvánulás következtében tényleges, valós, közvetlen veszély alakuljon ki, azonban adott esetben a közétett szólas hatása jelentőséggel bírhat.⁴⁷² Jól látható, hogy az EJEB-nek – a közösség elleni uszítást tekintve – nincs általános mércéje, de az egyedi, leginkább szélsőséges ügyekben az egyezményesértést megállapítja.

2. A „*clear and present danger*” mérce jelentéstartalma

A közösség elleni uszítást elemző tanulmányok⁴⁷³ központi vizsgálati tárgya az igen vitatott *clear and present danger* (nyilvánvaló és közvetlen veszély) mérceje, amelyre való utalás már a véleménynyilvánítási szabadsággal és uszítással foglalkozó alaphatározatban [30/1992. (V. 26.) AB határozat] is megjelenik (lásd 3. pont).⁴⁷⁴ Ebből kifolyólag szükséges a mérce jelentéstartamát feltárni és vizsgálni, hogy az valóban alkalmazásra kerül-e a hazai joggyakorlatban.

A *clear and present danger* elvnek amerikai megjelenése majd általános elfogadása sem volt zökkenőmentes, hiszen az elv kezdetben az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága bíráinak egyedi ügyekben hozott határozatokhoz csatolt különvéleményekben

⁴⁷⁰ KOLTAY 2013a. 152.

⁴⁷¹ Vö. KOLTAY 2010. 79.

⁴⁷² Koltay 2013a. 156-157.

⁴⁷³ A teljesség igénye nélkül: HALMAI 1997; KOLTAY 2009b; SAJÓ 2004.; VASKUTI 2005; KILÉNYI 2009; ZENTAI 2010.

⁴⁷⁴ 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167. 179.

jelentkezett.⁴⁷⁵ Az első megfogalmazása a *Schenk v. United States* ügyben történt, amelyben Holmes bíró a kérdést abban látta, hogy „a használt szavak vajon olyan körülmények közepette kerültek-e nyilvánosságra, és olyan jellegűek-e, hogy jelentős károk [...] nyilvánvaló és közvetlen veszélyét idézik elő.”⁴⁷⁶ A *Whitney*-ügyben – szintén különvéleményben – megerősítésre került ez az álláspont, ugyanis tovább pontosították a mércét, amely alapján a „véleménynyilvánítás által előidézett veszély okozta kárnak komolynak kell lennie, a veszélynek pedig azonnalinak és egyértelműnek.”⁴⁷⁷

Ahogy MOLNÁR Péter is bemutatja, az amerikai jogalkalmazási gyakorlatban ezt követően sem került alkalmazásra a teszt. A *Dennis*-ügyben az Amerikai Kommunista Párt vezetőit ítélték el a kormány erőszakos megdöntését támogató konspiráció vádjával, amelyben egyáltalán nem vizsgálták a következményeket, hogy a vád tárgyává tett megnyilvánulás előidézte-e az erőszak azonnali veszélyét.⁴⁷⁸ Azonban Hand bíró – aki azt a marasztaló ítéletet hozta, amely ellen benyújtott fellebbezés miatt került az ügy a Legfelsőbb Bíróság elé – az alapügyben arra az álláspontra helyezkedett, hogy hasonló cselekménynél a jogalkalmazónak két szempontot kell mérlegelni, nevezetesen a kár mértékét, valamint a kár bekövetkezésének valószínűségét. Ez pedig a *clear and present danger* mércéjéhez való közeledést jelentette.⁴⁷⁹

Már a *Yates v. United States* ügyben is található, a *clear and present danger* elvét átalakító megfogalmazás: „a korlátozáshoz eszerint az kell, hogy a közlő kifejezetten felhívjon valamely jogsértő cselekmény végrehajtására, függetlenül az ezáltal keletkező veszély mértékétől.”⁴⁸⁰ Látható, hogy itt a veszély nyilvánvaló és közvetlen volta nem része a tesztnek („független a keletkező veszély mértéktől”).

KOLTAY András az elv tényleges megszilárdulását és a mai napig érvényben lévő megfogalmazását a *Brandenburg*-ügyhöz köti.⁴⁸¹ A *Brandenburg*-ügyben *criminal syndicalism* miatt (erőszakos célú szervezkedés, illetve annak támogatása) ítélték el a Ku-Klux-Klan egyik vezetőjét, mivel egy felvételen keresztégetés közben a zsidóságra és feketékre is sértő megjegyzéseket tett. A teszt alapján „azok a közlések, amelyek

⁴⁷⁵ KOLTAY 2013a. 138.

⁴⁷⁶ KOLTAY 2009b. 415.

⁴⁷⁷ MOLNÁR 2001. 119.

⁴⁷⁸ MOLNÁR 2001. 120.

⁴⁷⁹ KOLTAY 2013a. 142.

⁴⁸⁰ KOLTAY 2009b. 417.

⁴⁸¹ Uo.

erőszakra vagy más jogsértésekre hívnak fel, csak akkor korlátozhatóak, ha kifejezetten az azonnali erőszakra vagy jogsértésre való rábírásra irányulnak, arra kifejezetten felhívnak, és annak bekövetkezte valószínűsíthető.”⁴⁸²

Az eredeti megfogalmazásában a *clear and present danger* elve a Brandenburg-ügy alapján teljesen átalakult. Egyetértve MOLNÁR álláspontjával új mérce került megfogalmazásra a nyilvánvaló és közvetlen veszélyt előíró teszt helyett.⁴⁸³ Az új zsinórmérték már nemcsak egy valószínűsítő veszélyes cselekedetet követel meg, hanem erre közvetlenül vonatkozó kifejezett felhívást (rábírást). Ebből következik, hogy a felhívás típusú nyilatkozat közvetlen oka az ez alapján bekövetkező veszélynek. Ilyen követelmény az eredeti tesztből nem volt kiolvasható.

Megjegyzést érdemel, hogy az amerikai jogalkalmazási gyakorlat a közlések bizonyos fajtáját automatikusan kirekeszti a szólásszabadság védelmi hatóköréből. Ilyen például a „valós fenyegetés”, amely akkor áll fenn, ha a közlés erőszakra vonatkozik.⁴⁸⁴ További feltétel az inkriminált megnyilvánulás iránya, mert meghatározott személy vagy személyek csoportja ellen kell irányulnia.⁴⁸⁵

Az amerikai jogfejlődésben a mérce 1969-re jelentősen átalakult, leszűkült, azonban hatóköre a mai napig bizonytalan, ugyanis a Legfelsőbb Bíróság igen változatos ügyekben alkalmazta.⁴⁸⁶

3. Az alkotmánybírósági és rendes bírósági gyakorlat az Alaptörvény negyedik módosítása előtt

Az Alkotmánybíróság a közösség elleni uszítás tényállásának alkotmányos megítélésével érdemben négy alkalommal foglalkozott.⁴⁸⁷ A 30/1992. (V. 26.) AB határozatban testület nemcsak a véleménysszabadság mint kommunikációs alapjog lényegi tartalmát foglalta össze (lásd: *Második fejezet, 1.2. pont*), hanem a nemzetközi kötelezettségek áttekintése után az uszítás elkövetési magatartását is – történeti kontextusban – elemezte.

⁴⁸² A bíróság egyébként megváltoztatta a döntést és megsemmisítette a döntés alapjául szolgáló normát is. KOLTAY 2009b. 417.

⁴⁸³ MOLNÁR 2001. 121.

⁴⁸⁴ SAJÓ 2004. 496.

⁴⁸⁵ Uo.

⁴⁸⁶ KOLTAY 2009b. 417-418.

⁴⁸⁷ 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992. 167.; 12/1999. (V. 21.) AB határozat, ABH 1999. 106.; 18/2004. (V. 25.) AB határozat, ABH 2004. 303.; 95/2008. (VII. 3.) AB határozat, ABK 2008. 782.

Az 1978. évi Btk. 269. § (1) bekezdést⁴⁸⁸ alkotmányosnak tekintette, a gyalázkodási fordulatot⁴⁸⁹ alkotmányellenesnek.

Az Alkotmánybíróság a tényállás elkövetési magatartásának értelmezésénél a nyelvtani értelemezésből indult ki, segítségül hívva a Magyar Nyelv Értelmező Szótárát: „[a]ki uszít, az valamely személy, csoport, szervezet, intézkedés ellen ellenséges magatartásra, ellenséges, kárt okozó tevékenységre biztat, ingerel, lázít.”⁴⁹⁰

Az AB szerint mivel már a Csemegi Kódex is az izgatást határozta meg büntetendő magatartásként, így a jogalkalmazók a normaszöveg értelmezésénél több mint egy évszázados értelmezési hagyományra támaszkodhatnak: a „kifejezés alatt [...] nem valamely kedvezőtlen és sértő véleménynek nyilvánítása, hanem olyan lázongó kifakadások értendők, amelyek alkalmasak arra, hogy az emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket oly magas fokra lobbantsák, amelyből gyűlölet keletkezvén, a társadalmi rend és béke megzavarására vezethet.”⁴⁹¹ Fontos, hogy az uszítás megítélésében nem bír jelentőséggel az, hogy a hivatkozott állítások igazak-e vagy sem. A döntő szempont, hogy a közlés – akár valós, akár hamis állításokra épül – alkalmas-e gyűlöletkeltésre.⁴⁹²

A határozat legtöbbet hivatkozott és elemzett része a következő:

„A társadalmi rend és béke – a Btk. szóhasználatával élve a köznyugalom – ilyen megzavarása mögött ott van nagyszámú egyéni jog megsértésének a veszélye is: a csoport ellen felszított indulat fenyegeti a csoporthoz tartozók becsületét, méltóságát (szélsőséges esetben életét is), megfélemlítéssel korlátozza őket más jogaik gyakorlásában is [...]. Az (1) bekezdésben szankcionált magatartás olyan veszélyt hordoz egyéni jogokra is, amelyek a közvetlen tárgyként szereplő köznyugalomnak olyan súlyt adnak, hogy [...] a véleményszabadság korlátozása szükségesnek és arányosnak tekinthető. Noha a mérlegelés gyakorlati eredménye hasonló, ebben a gondolatmenetben nem csupán a köznyugalom megzavarásának intenzitásáról van szó, amely egy bizonyos mérték fölött (*»clear and present danger«*) igazolja a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozását. Itt az

⁴⁸⁸ „(1) Aki a nagy nyilvánosság előtt

a) a magyar nemzet vagy valamely nemzetiség,

b) valamely nép, felekezet vagy faj, továbbá a lakosság egyes csoportjai ellen gyűlöletre uszít [...].”

⁴⁸⁹ „(2) Aki nagy nyilvánosság előtt a magyar nemzetet, valamely nemzetiséget, népet, felekezet vagy fajt sértő vagy lealacsonyító kifejezést használ, vagy más ilyen cselekményt követ el [...].”

⁴⁹⁰ 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992. 167, 177.

⁴⁹¹ Uo.

⁴⁹² Uo.

a döntő, hogy mi került veszélybe: az uszítás az alkotmányos értékrendben szintén igen magasan álló alanyi jogokat veszélyeztet.”⁴⁹³

Az indokolásának ezen része az, amelyet a gyakorlat – és a jogtudomány – nem tudott (tud) értelmezni.⁴⁹⁴ A *clear and present danger* mércéjére utaló indokolása mind a későbbi alkotmánybíróági határozatokban, mind a közzétett eseti döntésekben visszaköszön.

A következő, 12/1999. (V. 21.) AB határozat alkotmányellenesnek találta a tényállás „gyűlölet keltésére alkalmas egyéb cselekményt követ el” fordulatot, mivel a testület szerint a jogalkotó túl tágan határozta a büntetendő cselekményének körét, hiszen az AB a gyűlöltre uszításban, nem pedig általánosságban a gyűlölet keltésben határozta meg a büntethetőség alsó határát. A határozottság alkotmányos büntetőjogi követelményének ebből kifolyólag a fordulat nem felelt meg.⁴⁹⁵

A határozat indokolásának egyetlen része utal valamilyen veszély kialakulására:

„a már száz éve követett bírói gyakorlat szerint is csakis az uszítás foglalja magában azt a »bizonyos mérték« fölötti veszélyt, amely a véleménynyilvánításhoz való jog korlátozását megengedhetővé teszi.”⁴⁹⁶

KOLTAY – szemben MOLNÁRRAL⁴⁹⁷ – azt hangsúlyozta, hogy a döntés „hallgat” a *clear and present danger* elvéről, mivel csak „bizonyos mérték” feletti veszélyről szól, valamint megjegyzi, hogy a testület különbséget tett a gyűlöltre uszítás, valamint a gyűlöletkeltés között, holott az 1992-es határozatában szinonimaként használta.⁴⁹⁸

Ami a bírói gyakorlatot illeti, az első két alkotmánybíróági határozatot követő időszak úgy jellemezhető, hogy a jogalkalmazási gyakorlat egyre feljebb tolta az uszítás büntetendőségének alsó határát. Ennek indokát SZOMORA Zsolt abban látta, hogy a bíróságok észlelték a megváltozott jogszabályi környezetet: az izgatás uszításra változott, azonban az Alkotmánybíróság e két fogalmat azonosnak tekintette.⁴⁹⁹

⁴⁹³ 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992. 167, 178-179.

⁴⁹⁴ Lásd 5.2.1. pontot.

⁴⁹⁵ 12/1999. (V. 21.) AB határozat, ABH 1999, 106, 112-113.

⁴⁹⁶ 12/1999. (V. 21.) AB határozat, ABH 1999, 106, 110.

⁴⁹⁷ Vö. MOLNÁR 2004. 141.

⁴⁹⁸ KOLTAY 2013a. 51.

⁴⁹⁹ SZOMORA 2015. 40.

Ezt jól szemléleti a BH1997. 165. számon közzétett eseti döntés: „az uszítás nem egyszerűen gyűlölet, hanem olyan gyűlölet felkeltésére irányul, amely aktív tevékenységbe megy át. Aki »gyűlöltre uszít«, az másokat aktív, tevékeny gyűlöletre ingerel.” Azonban érdemes a határozat ezen indokolást megelőző szövegrészére utalni, amelyben a Legfelsőbb Bíróság kifejtette, hogy

„[e] bűncselekmény tehát veszélyeztető cselekmény. Ez azt jelenti, hogy valamilyen valóságos sérelem mint eredmény már nem tartozik a törvényi tényálláshoz. Nincs jelentősége annak sem, hogy az uszításra a jelenlévők hogyan reagálnak. A lényeg az, hogy az elkövető gyűlöletre uszított vagy sem.”

A BH1998. 521. *ratio decidendi*je kizárólag az elkövető tudattartalmára vonatkozó megállapítást tartalmaz, hiszen „a cselekmény megvalósulásához elegendő, hogy az elkövető tudatában legyen annak: a nagyobb nyilvánosság előtt tett kijelentései a gyűlölet keltésére objektíve alkalmasak.” A *ratio decidendi* értelmezése alapján a Legfelsőbb Bíróság a tényállást (még) absztrakt veszélyeztető tényállásként kezelte. Az EBH1999. 5. számon közzétett eseti döntésből azonban kitűnik, hogy a gyakorlat magasabbra kívánta volna helyezni az eredeti – alkalmassági fordulathoz igazodó – mércét:

„[a] közösség elleni izgatás veszélyeztető – a köznyugalmat, a társadalmi békét veszélyeztető – bűncselekmény, melynek törvényi tényállása célzatot (tehát egyenes szándékot) nem követel meg. A bűncselekmény megvalósulásához elegendő, ha az elkövető tudatában van annak, hogy sokak előtt tett megnyilvánulása gyűlölet szítására alkalmas. Ez azonban – még ha eshetőleges szándékról van is szó – feltétlenül magában foglalja annak felismerését is, hogy a felhevített gyűlölet szélsőséges aktivitásba (intoleráns, kirekesztő, jogfosztó magatartásba, végső esetben – erőszakos jellegű – cselekvésbe) csaphat át.”

A hivatkozott *ratio decidendi* első mondata a tényállás esetleg félreértelmezésére adhat okot (veszélyeztető tényállás), azonban a Legfelsőbb Bíróság az elkövető szubjektív oldalát vizsgáló indokolása ellentmond ennek („gyűlölet szítására alkalmas”).

Végül a Fővárosi Ítélőtáblának a Hegedűs-ügyben hozott döntése volt az, amely a tényállásból eredménybűncselekményt kreált, alkalmazhatatlanná téve ezáltal, ugyanis a büntetendőséghez hármas követelményt támasztott:

„[a] közösség elleni izgatás törvényi tényállásában gyűlöletre uszít, aki másokat aktív, tevékeny gyűlöletre ingerel. A bűncselekmény (immateriális) veszélyeztető jellegéből következik, hogy a megvalósuláshoz nem elegendő csupán a veszély feltételezett volta (absztrakt veszély). A veszély, a sérelem bekövetkezésének reális lehetőségét jelenti, vagyis olyan helyzet fennállását, amikor a folyamatnak a sérelem bekövetkezése irányába ható továbbfejlődése lehetőségével számolni kell. Nem elegendő az elkövető részéről annak előrelátása, hogy a felkeltett gyűlölet akár kiléphet az érzelmek zárt világából és mások számára is érzékelhetővé válik. Nem a vélemény-nyilvánítás szabadságával él, hanem gyűlöltre uszít az, aki erőszakos cselekedetre, ilyen magatartás vagy tevékenység kifejtésére hív fel akkor, ha a veszély nem csupán feltételezett, hanem a veszélyeztetett jogok konkrétak, és az erőszakos cselekedet közvetlenül fenyeget. A bűncselekmény megvalósulásához a fenti hármas követelmény megvalósulása elengedhetetlen”⁵⁰⁰

Tehát a gyakorlat az erőszakra és a gyűlöletre uszítást egy fogalomként kezelte, holott az akkori tényállás kizárólag a gyűlöletre uszítást tartalmazta, továbbá az elkövetési magatartásból felhívás lett.

A probléma, hogy a 18/2004. (V. 25.) AB határozat a táblabíróság téves értelmezését fogadta el „élő jogként”, amelynek következménye az lett, hogy a jogalkalmazási gyakorlat végérvényesen eredmény-bűncselekményt kreált egy absztrakt veszélyeztető tényállásból.⁵⁰¹ A határozat ezen kívül a *clear and present danger* mércéjére is utal:

„[a] szabad véleménynyilvánítás jogának korlátozására a »gyűlöletre uszítás« esetében az egyéni alapjoggyakorlás sérelme, illetve annak közvetlen veszélye miatt kerül sor. Végül fontos, hogy a köznyugalomban okozott veszély ne csupán feltételezés legyen, és a legalább hipotetikus visszacsatolás [...] elengedhetetlen. A köznyugalom megzavarásának intenzitása ugyanis »egy bizonyos mérték fölött (*clear and present danger*) igazolja a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozását.«”⁵⁰²

⁵⁰⁰ Az ítélet megjelent BH2005. 46. szám alatt.

⁵⁰¹ SZOMORA 2015 40.

⁵⁰² 18/2004. (V. 25.) AB határozat, ABH 2004, 303, 309.

A közösség elleni uszítás alkotmányos megítélésével foglalkozó utolsó, 2008-as alkotmánybírósági határozat, bár *explicit* módon nem említi meg a *clear and present danger* mércéjét, mégis olyan indokolást használ, amely nem hagy kétséget afelől, hogy a gyakorlat a bűncselekmény dogmatikai karakterét megváltoztatta:

„[a]bban az esetben pedig, ha a rasszista beszéd az elhangzás körülményei folytán erőszakcselekmény veszélyével, egyéni jogok sérelmével fenyeget, és a jogsérelem a személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érinti, az elkövető [...] közösség elleni izgatás miatt felelősségre vonható.”⁵⁰³

Az alkotmánybírósági és rendes bírósági határozatok indokolását a jogirodalom eltérő módon értelmezte. Mondhatni ahány indokolás, annyi fajta eltérő értelmezés olvasható ki a *clear and present danger* mércéjére vonatkozóan. Az egymással szemben álló álláspontokat KOLTAY három csoportra osztotta.⁵⁰⁴

Az első csoportba azokat a szerzőket sorolta, akik nyilvánvaló és közvetlen veszélyt, tehát a *clear and present danger* elvét támasztották a büntethetőséghez. MOLNÁR szerint „valójában a köznyugalom megzavarásának részeként fenyegetett alanyi jogoknak kell nyilvánvaló és közvetlen veszélybe kerülniük ahhoz, hogy az uszítás alkotmányosan tiltható tényállása megvalósuljon.”⁵⁰⁵ A második csoportba azoknak a szerzőknek az álláspontjait sorolta, akik elutasították az amerikai mérce alkalmazását, azonban a bűncselekmény megállapításához valamilyen (reális, valós, tényleges) veszélyhelyzetet követeltek meg. TÖRÖK Bernát álláspontja, hogy „a konkrét jogokat érintő veszélyhelyzetnek "valósnak", illetve "reálisnak és ténylegesnek" kell lennie. E jelzők mellé jól illeszkedik még, ha az egyéni jogok "belátható veszélyéről" beszélünk.”⁵⁰⁶ Ezen értelmezések következtében a bűncselekmény absztrakt veszélyeztető deliktumból konkrét veszélyeztető bűncselekménnyé válna, sőt az első értelmezést elfogadva olyan eredményt kapnánk, amelyet a Btk. a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés vagy a közúti veszélyeztetés tényállásánál tartalmaz, ami nem fogadható el, figyelembe véve a magyar büntetőjognak az eredmény mint tényállási elem megszövegezésével kapcsolatos tradícióit.⁵⁰⁷ Végül a harmadik

⁵⁰³ 95/2008. (VII. 3.) AB határozat, ABK 2008, 782, 792.

⁵⁰⁴ KOLTAY 2020b. 326-327; KOLTAY 2013a.32-39.

⁵⁰⁵ MOLNÁR 2001. 114.

⁵⁰⁶ TÖRÖK 2013. 67.

⁵⁰⁷ SZOMORA 2015. 40.

csoportba azok a tradicionális büntetőjogi szemléletet képviselő szerzőket sorolja, akik elutasítanak mindenféle veszélyt a bűncselekmény megállapításához. Ennek alapján

„a közösség elleni izgatás absztrakt veszélyeztető büntett, tehát sértő eredmény vagy közvetlen veszélyhelyzet nem tartozik a törvényi tényálláshoz; nincs tehát jelentősége annak, hogy az uszításra a jelenlévők hogyan reagálnak. Az Alkotmánybíróság azt is kiemelte, hogy a tényállás nem célzatos, azaz a bűnösség megállapításához nem szükséges a gyűlöletkeltés kifejezett, egyenes szándéka, elegendő csupán az, hogy az elkövető tudatában legyen: magatartása a gyűlölet kiváltására alkalmas.”⁵⁰⁸

4. Az Alaptörvény előtti jogalkalmazási gyakorlat értékelése

Magam részéről messzemenőig egyetértek Zentai Ágnes megállapításával, hogy az 1992-es, valamint a későbbi határozatokban a *clear and present danger* mércéje – a teljes értelmezési mátrixot figyelembe véve – értelmezhetetlen, az arra történő utalás a koherenciát megbontja.⁵⁰⁹ Ehhez az alábbiakat szükséges rögzíteni:

a) A teszt (*clear and present danger; Brandenburg*) eltérő jogrendszerben, eltérő történelmi és kulturális kontextusban fogalmazódott meg az Amerikai Egyesült Államokban. Alapvető különbség, hogy az Alkotmánybíróság elvi élel mondta ki, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága minden közlésre kiterjed, a tartalom szerinti korlátozás alkotmányosan nem megengedett.⁵¹⁰ Ezzel szemben az amerikai jogrendszer a közlések egy bizonyos csoportját eleve kizárja a szólásszabadság védelmi hatóköréből.⁵¹¹ Ezt a distinkciót azért szükséges kiemelni, ugyanis, ha az Alkotmánybíróság ténylegesen a *clear and present danger* mérce magyar jogrendszerbe történő beemelése mellett döntött volna, akkor azon véleménysszabadságot korlátozó tényállásoknál is alkalmazandó lett volna, amelyek a köznyugalmat védik (pl. önkényuralmi jelkép használata, nemzeti jelkép megsértése,

⁵⁰⁸ SZEDER 2002. 7.

⁵⁰⁹ ZENTAI 2010. 48.

⁵¹⁰ Megjegyzem, létezik az alkotmánybíróági gyakorlatban tartalomorientált korlátozás is (jelképhatározatok): 13/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 61.; 14/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 83.

⁵¹¹ Ilyen pl. a megfélemlítő közlés. SAJÓ 2004. 495. Erre. hívja fel a figyelmet Lévay Miklós is a 2008-as határozathoz fűzött párhuzamos indokolásában is. 95/2008. (VII. 3.) AB határozat, ABK 2008, 782, 804.

holokausztagadás). Azonban – mint látni fogjuk – a taláros testület ilyen mércét ezekben határozatokban nem alkalmazott.

b) Az előző ponttal összefügg, hogy nem hagyható figyelmen kívül, hogy a bevezetett mércék eltérő dogmatikai karakterű és védelmi célú bűncselekményekhez kerültek felállításra. A Brandenburg-ügyben a vád tárgya ún. *criminal syndicalism* (erőszakos célú szervezkedés, illetve annak támogatása) volt, amely bűncselekmény az adott történelmi kontextusban volt értelmezhető, ugyanis ez egy olyan jogi fogalom, amelynek lényege az erőszakot a társadalmi változás eszközeként alkalmazó tanok és tevékenységek tiltása, és amely a szindikalista és más forradalmi munkásmozgalmak növekedésének köszönhetően eredetét az Egyesült Államokban a 20. század első két évtizedében.⁵¹²

c) Szintén a dogmatikai karakterrel függ össze, hogy a mérce, sőt bármilyen nem absztrakt veszély megkövetelése a törvényi tényállásból nem olvasható ki. A tényállásban az eredmény (annak sértő vagy veszélyeztető változata) egyértelműen körülírt, objektív tényállási elem. Amennyiben ilyen fordulatot nem tartalmaz a tényállás, a bűncselekmény immateriális. Egyetértve ZENTAI álláspontjával, amennyiben a testület 30/1992. (V. 26.) AB határozatban tényleg a nyilvánvaló és közvetlen veszély tesztjét alkalmazta volna és állította volna fel irányadó mércének, akkor az (1) bekezdést is megsemmisítette volna.⁵¹³ Hangsúlyozandó, hogy a bírói gyakorlatban – és később a 2004-es AB döntésben – a „hagyományos” *clear and present danger* elvétől eltérő mérce került alkalmazásra. A hármas követelmény felállításával a jogalkalmazás valójában a Brandenburg-teszthez közelítő megoldást fogadott el.

Brandenburg-teszt	Hármas követelmény-teszt
„azok a közlések, amelyek erőszakra vagy más jogsértésekre hívnak fel, csak akkor korlátozhatóak, ha kifejezetten az azonnali erőszakra vagy jogsértésre való rábírásra irányulnak, arra kifejezetten felhívnak, és annak bekövetkezése valószínűsíthető” ⁵¹⁴	„gyűlöletre uszít az, aki erőszakos cselekedetre, ilyen magatartás vagy tevékenység kifejtésére hív fel akkor, ha a veszély nem csupán feltételezett, hanem a veszélyeztetett jogok konkrétak, és az

⁵¹² WHITTEN 1969. 3.

⁵¹³ ZENTAI 2010. 47.

⁵¹⁴ KOLTAY 2009b. 417-418.

	erőszakos fenyeget” ⁵¹⁵	cselekedet	közvetlenül
--	---------------------------------------	------------	-------------

II. táblázat. Saját szerkesztés.

Látható, hogy az Alaptörvény negyedik módosítása előtt a tényállás dogmatikai karakterének értelmezése jelentősen átalakult, amely nemcsak az AB által adott értelmezésnek, (az adott szöveggörnyezetben értelmezhetetlen utalás a *clear and present danger* mércéjére), hanem a jogirodalmi álláspontokra is visszavezethető. Innentől már csak „egy lépés” volt, hogy a bírói jogalkalmazás eredmény-bűncselekményt kreáljon az absztrakt veszélyeztető tényállásból, amelyet az Alkotmánybíróság 2004-ben élő jogként „szentesített”. A kifogásolható gyakorlat oda vezetett, hogy 2005-2008 után gyakorlatilag nem történt felelősségre vonás, a közösség elleni uszítás miatt indult eljárások megszüntetésre kerültek, még extrém gyűlöletbeszéd esetén is. Erre ZENTAI azt az ügyet hozta példaként, amelyben a nyomozóhatóságok még azt az eljárást is megszüntették, amikor az inkriminált megnyilvánulás a következő volt:

„[a]z SZDSZ és a zsidópárt holdudvarának minden tagjának felajánlunk egy-egy bőröndöt a meneküléshez. Cserébe elfogadunk aranyat (nem baj, ha fog formájú) ezüstöt (a tőlünk ellopott családi érdekelne a leginkább) valamint emberi bőrt lámpaernyő készítéséhez. Hitelre nem adunk semmit, mert tudjuk, hogy nem kapnánk vissza. Amennyiben két bőröndöt vásárol, úgy ajándékba egy Zyklon B-t tartalmazó gázpalackot adunk. Jó utat Izraelbe, soha ne halljunk egymásról!”⁵¹⁶

5. Joggyakorlat-analízis az Alaptörvény negyedik módosítását követő időszakban

Vizsgálandó kérdésnek tekintem, hogy az Alaptörvény negyedik módosítása után mennyiben veszi figyelembe a jogalkalmazói gyakorlat a régi, módosítási előtti alkotmánybírósági határozatokat. SZOMORA Zsolt már 2013-ban hangsúlyozta, hogy a tarthatatlan gyakorlat megváltoztatása első lépésként az ügyészség feladatköre: vádat kell emelni minden olyan gyűlöletkeltő megnyilvánulás miatt, amit korábban nem

⁵¹⁵ BH2005. 46.

⁵¹⁶ ZENTAI 2010. 62.

tekintettek bűncselekménynek.⁵¹⁷ A vádemelési hajlandósághoz szükségesnek tartom előrevetíteni, hogy az általam végzett joggyakorlat-elemzésből az 50 ügyből 2 esetben került sor vádemelésre. Ezek közül egy esetben került sor a büntetőjogi felelősség megállapítására.

2016-ban a jogalkotó – nemzetközi kötelezettségeknek eleget téve – a tényállást kiegészítette az erőszakra uszítás fordulatóval. Ennek következtében pedig egyértelművé vált, hogy a gyűlöletre és erőszakra uszítás nem azonos fogalmak. Így vizsgálандó kérdés, hogy módosítást követő jogalkalmazási gyakorlat tekintettel van-e a megváltozott jogszabályi környezetre, valamint miként értelmezi az erőszakra uszítás fordulatót, a gyűlöletre uszításhoz képest.

2025. március 1-jén hatályba lépett a Btk. módosítása, aminek következtében a közösség elleni uszítás tényállása kiegészült egy új bekezdéssel.⁵¹⁸ Ennek elemzésére a nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadását vizsgáló fejezetben kerül sor, tekintettel arra, hogy az újonnan kodifikált fordulat elhatárolási problémát a holokauszttagadással összefüggésben okoz.

5.1. A jogalkalmazásban megjelenő védett csoportok köre

A Btk. 332. §-a által felsorolt védett közösségek nem képeznek zárt listát, a jogalkotó *exemplifikatív* felsorolást alkalmaz. Ide tartozik a magyar nemzet, valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport, illetve annak tagja vagy a lakosság egyes csoportjai, illetve azok tagjai. A védett csoportok nem elkövetési tárgyként szerepelnek a tényállásban, a jogalkotó által megjelölt csoportok „absztrakt tárgyak.”⁵¹⁹

A közösségek fogalmi ismérveinél arra a megállapításra jutottunk (lásd: *Második fejezet. 5 pont.*), hogy az olyan általános ismérvek, mint pl. más csoportoktól való észrevehető elkülönülés, összetartozás érzés, tagjaira vonatkozó szabályok, mérlegelési szempontként érvényesülhetnek egy csoport közösségi jellegének

⁵¹⁷ SZOMORA 2013b. 49-50.

⁵¹⁸ Btk. 332. § (2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az is, aki a nagy nyilvánosság előtt valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport, illetve annak tagja elleni erőszakra vagy gyűlöletre uszít úgy, hogy az adott nemzeti vagy etnikai, faji, vallási csoport sérelmére elkövetett, a XIII. Fejezet vagy a XIV. Fejezet szerint büntetendő

a) cselekmény megtörténtét tagadja vagy vonja kétségbe,

b) cselekményt jelentéktelen színben tüntet fel vagy igazolni törekszik.

⁵¹⁹ MEZÖLAKI 2022a. 789.

megállapításánál, mivel általános definíciót nem lehet és nem is szükséges megadni. Ez a közösség elleni uszításnál is azt jelenti, hogy minden esetben a jogalkalmazó egyedi mérlegelésén múlik az, hogy egy szerveződést, közösséget a bűncselekmény védendő csoportjának tekint-e.

Fontos szempont azonban az, hogy az adott csoport, szerveződés céljait és tevékenységét tekintve alkotmányos keretek között jött-e létre, illetve működik, ugyanis jogtárgyharmonikus értelmezéssel arra a megállapításra kell jutnunk, hogy az e követelménybe ütköző csoportok eleve kívül esnek a bűncselekmény védelmi hatókörén.⁵²⁰

Kérdésként merült fel, hogy ezek a szempontok a jelenlegi gyakorlatban visszatükröződnek-e, valamint, hogy melyek az adott a védett csoportok, amelyeknek a gyakorlatban relevanciájuk van. Az mindenképp rögzíthető, hogy a nyomozóhatóságok sok esetben a védett csoportok vizsgálatát (a közösségi jelleg mérlegelését) mellőzik. Az általam vizsgált ügyekben egy esetben sem mondták ki, hogy nem volt védett csoportos minőség, még akkor sem, ha a feljelentésekben foglalt megnyilvánulások konkrétan beazonosítható (egy) személyre vonatkoztak. Ezt az alábbi ügyekkel szemléltetem.

A feljelentő szerint az elkövető nyíltan kívánta a miniszterelnök halálát, ugyanis egy közösségi portálon az alábbi bejegyzést írta:

„A körútról sziréna zaja töri meg a néma csendet. 10 perce itt áll előttünk a mentő, autók állnak mögötte, senki sem dudál. Valakit elvisznek a házunkból. Ha a kormány hetekkel ezelőtt meghozza a döntést, ami ma, a mentő valszeg nem állna itt. Ha az Operatív Törzsben a Cili mama nem hitvány propagandista lenne, a mentő valszeg nem állna itt. És most bőgők bazmeg. A szomszédomat viszik. Többet nem látom élve. Pedig nem arra az oldalra szavazott szerintem, amire én. A poloskát is wc-papírba csomagolva dobtam ki nyáron az ablakon, de ahogy az Ozban a gonosz boszorkány halálát várták, úgy várom [a miniszterelnökét] is, és pezsgőt fogok bontani, ha megdöglük. Mert emberek élete szárad a lelkén. Az olaszok már régen [a miniszterelnökre] gyújtották volna a karmelita menzát...”⁵²¹

⁵²⁰ Uo.; JOVÁNOVICS 2013. 73-74.; BÁRD 2015. 119-120.

⁵²¹ Ku.12

A nyomozóhatóság nem a hiányzó védett csoport minőségre, hanem az elkövetési magatartás megvalósulásának hiánya miatt utasította el a feljelentést.

Ehhez hasonló eset volt, amikor a cikk írója azt sérelmezte, hogy Magyarország miniszterelnöke – amennyiben megkapja a Kormány a koronavírus-veszélyhelyzetére tekintettel a felhatalmazást – korlátlan hatalmat kapna a veszélyhelyzet idejére. Szerinte

„A helyzetet súlyosbítja, hogy a vészhelyzet végének elrendeléséről is egyszemélyben [a miniszterelnök] döntene. Ezzel olyan helyzet állna elő, mint a harmincas évek náci Németországában, amikor is totális diktátorra választották Adolf Hitlert.”

Felsorolta a törvénytervezet nyugtalanságra okot adó részeit, így azt, hogy a miniszterelnöknek hatalmában állna betiltani az időközi választásokat és az országos népszavazásokat. Ez alapján aggasztónak nevezte, hogy az ellenzéknek nincs lehetősége tiltakozásra, így egyetlen esélyként azt látja, ha mindenkinek eljuttatják a hírt, hogy „milyen veszélyeket rejt magában az, amire [a miniszterelnök] készül.”⁵²² A feljelentést elutasító határozatban a nyomozóhatóság „belemagyarázta” a védett csoport minőséget, ugyanis utalt arra, hogy a cikk írója a célzott társadalmi csoport tagjai részére sértő megnyilvánulást nem tett, holott pedig a közlés kizárólag egy személyre vonatkozott, nem pedig a kormánypártra.

Ugyancsak kizárólag a közösség elleni uszítás elkövetési magatartását vizsgálta és elemezte a nyomozóhatóság abban az ügyben, amikor ismeretlen tettes olyan képet készített, melyen egy magyarországi parlamenti ülésen a miniszterelnök látható egy halántékon történt lövéssel, melynek következtében a vére is folyik. Az így elkészített fényképhez azt a megjegyzést írták, hogy „Lát valaki ezzel valami problémát, én nem.”⁵²³ Itt sem található a feljelentett megnyilvánulásban olyan utalás, amely valamely védett csoportra vonatkozott volna.

Azt, hogy a nyomozóhatóságok sok esetben mennyire figyelmen kívül hagyják a védett csoport minőséget jól példázza az alábbi (extrém) eset.

A feljelentő egy interneten megjelenő cikket sérelmezett, amelyben a [a párt neve] elnöke szó szerint hazaárulónak nevezte a 48-as forradalmárokat, mert szembe mertek

⁵²² Ku.35.

⁵²³ Ku.21. Hasonló eset volt egy kizárólag közismert személyre vonatkozó közlés esetén is. Ku.7.

fordulni a Habsburgokkal. Sételmezte továbbá, hogy „még koccintást is rendeznek minden évben október 6-án, a nemzeti gyásznapon az aradi tizenhármak kivégzésének évfordulóján! Az aradi vértanúk felségáruló, esküszegő, lázadó és fegyveres, az uralkodójuk ellen felkelt tisztek” voltak, akik csak azt a büntetést kapták, amelyet egyértelműen megérdemeltek.”⁵²⁴

Ebben az ügyben is kizárólag a tényállás elkövetési magatartását vizsgálta a nyomozóhatóság. Az kérdéses, hogy mit tekinthetett itt védendő csoportnak. A politikai párt elnöke mondta a sételmezett megnyilvánulásokat, az aradi vértanúk értelemszerűen nem tartoznak a védendő csoport kategóriájába, így kizárólag a magyar nemzet (?) fordulátát lehet(ne) felhozni.

Három esetben találtam indokolást, mérlegelést, utalást a védett csoport minőség megállapítására.

Az első esetben a nyomozóhatóság igen érdekes védett személyösszességet állapított meg. A feljelentést egy közösségi portálon megjelent bejegyzés miatt tették. A bejegyzés tartalma az alábbi volt:

„[m]a lesz másodfokú ítélet a roma népünk rasszista gyilkosainak az ügyében. Az unortodox keleti barbár horda a halálbüntetést kezdje ezekkel a kopasz, bőrféjű aljas tetvekkel. Majd folytathatjuk a pedofil papokkal, a hazaáruló idegen országnak kémkedő Jobbikospárt neve politikusokkal ezek utána a több milliárdot sikkasztó brókerekkel és akkor máris rájönnek, hogy mennyi Koppány keleti hordabélit kellene kardélre hányni, mit ahogyan azt István királyunk tette.”⁵²⁵

A feljelentést elutasító nyomozóhatóság védett csoportra történő utalást tett:

„A szövegből kiderül, hogy nem a nemzet tagjainak kivégzését sürgetik és nem akarják a lakosság csoportjainak – papok, brókerek, politikusok – ok nélküli kardélre hányását, hanem megnevezett hír kapcsán felmerült halálbüntetés-téma allegóriájaként az író mintegy tovább fűzi gondolatát, miszerint az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt elkövetők esetén túlmenően bűnösként megjelölt pedofil papok, sikkasztó brókere és hazaáruló politikusok esetében is ezt látja megoldásnak. Tehát a szövegben nem a papok, brókerek és politikusok

⁵²⁴ Ku.38.

⁵²⁵ Ku.25.

csoportjainak megöléséről, kiirtásáról van szó, hanem a csoport – közvélemény szerint súlyosnak ítélt bűncselekmények elkövetésével – bűnösnek ítélt tagjainak – általuk jogállami keretek között visszaállítani kívánt büntetésnimmel történő – megbüntetéséről.”

A nyomozóhatóság az okfejtés után az elkövetési magatartást vizsgálta és arra történő hivatkozással utasította el feljelentést. Ebből következik, hogy implicit elfogadta védett csoportnak a sérelmezett megnyilvánulásból kivehető csoportokat, pontosabban a megjelölt csoportok (papok, brókerek, politikusok) bűnösnek elítélt tagjaiból képződő személyösszességet.

A következő ügyben a feljelentő szerint a cikk szerzője azzal, hogy az ellenzéket „ellenségnek” és nem ellenzéknek nevezi, illetve azzal a kifejezéssel, hogy „bármilyen eszköz megengedett a védekezéshez” a gyűlöletre uszítás elkövetési magatartását valósítja meg.⁵²⁶ A feljelentés elutasító határozatban a nyomozóhatóság elsőként a védett csoport minőségét vizsgálta:

„a »magyar ellenzék« és a nevesített pártok is valamilyen ismérv szerint elkülönülő személyösszesség, így ezen fogalmak beleesnek a lakosság egyes csoportjai kategóriába.”

A harmadik eset azért is kiemelkedő, mert eljutott vádemelésig, azonban a bíróság bűncselekmény hiányában megszüntette az eljárást, amit a másodfokú bíróság helybenhagyott. A vád tárgyává tett megnyilvánulásból („*Sóherhimnusz*” című dal, elemzéshez lásd: 5.2.4. pont), csak a védett csoportra történő utalást emelem ki:

„parlamentben persze mulatnak a népek, nagy verda, nagy ház, millás fizetések! Ébredj, magyar, rázd le a láncot, tolvaj kutyák lopják országod! Elég volt ebből, lángoljon minden, bibliai pusztulás lesz, kegyelem nincsen! Mit kezdjek én, mikor sóher az ország, az emberek itt kurva rabszolgák. Minden nap meló, a fizetés meg apró, szopjon le [...] meg minden tapló! Bársonykézből etetik a népet, közben milliókat keres mindegyik féreg.”⁵²⁷

Az első fokon eljáró bíróság indokolásában előadta, hogy

⁵²⁶ Ku.39.

⁵²⁷ Ku.45B.

„a cselekménynek eszerint a lakosság egyes csoportjai ellen kell irányulnia, amelyek közül a Btk. nevesíti a nemi identitást, a szexuális irányultságot és a fogyatékossgot. Ezen ismérvek azonban nem jelentenek kizárólagosságot, a lakosság egyes csoportjainak körébe a rögzült jogalkalmazói gyakorlat szerint gyakorlatilag bármilyen ismérv szerint elkülönülő személyösszesség tartozhat, és a fenti szöveggel érintett csoport – a bársonyszékben és a parlamentben ülő politikusok csoportja megfelel ennek a követelménynek.”

A másodfokú bíróság hozzátette, hogy álláspontja szerint „az érintett csoport nem csupán a bársonyszékkel jelzett kormányzó politikusok, hanem a parlamentben ülőként megjelölt képviselők összessége is.”⁵²⁸

A bármilyen ismérv szerint elkülönülő személyösszesség kategóriájába a nevesített védett csoportokon felül gyakorlatilag mindenféle közösség beletartozhat. E tág meghatározást szemlélteti, hogy a gyakorlat még egy megemlékezésen részt vevő személyösszességet is védett csoportnak tekintett.⁵²⁹ Itt a védett csoport jellegadó körülménye, hogy a személyek (megemlékezés céljából) térben is időben egy helyen vannak, bárki, aki odamegy és részt vesz a megemlékezésen védelem alá kerül.

Álláspontom szerint annak van döntő jelentősége, hogy az elhangzott szöveg közvetlen utalást tartalmazzon egyértelműen beazonosítható személyösszességre. A közvetett utalást tartalmazó, valamint kizárólag egyetlen egy beazonosítható személyre tett megnyilvánulás nem elegendő.

Az általam elemzett ügyekben a következő védett csoportok kerültek megállapításra: politikai párt, beleértve a teljes ellenzéket (5 ügyben);⁵³⁰ képviselők (1 ügyben);⁵³¹ homoszexuálisok (4 ügyben);⁵³² ukrán nemzetiség (1 ügyben);⁵³³ zsidó vallásúak (6 ügyben);⁵³⁴ autisták (1 ügyben);⁵³⁵ gyűlésen részt vevő személyek (1 ügyben);⁵³⁶ megemlékezésen részt vevő személyek (2 ügyben);⁵³⁷ szurkolók (1 ügyben);⁵³⁸ tüntető

⁵²⁸ Ku.45C.

⁵²⁹ Ku.47.

⁵³⁰ Ku.42.; Ku.35.; Ku.33.; Ku.39.; Ku.32.

⁵³¹ Ku.45.

⁵³² Ku.43.; Ku.1; Ku.37; Ku.15.

⁵³³ Ku.6.

⁵³⁴ Ku.41.; Ku.8; Ku.9.; Ku.28; Ku.19; Ku.31.

⁵³⁵ Ku.46.

⁵³⁶ Ku.13.

⁵³⁷ Ku.47.; Ku.18.

⁵³⁸ Ku.5.

civil aktivisták, demonstrálók (2 ügyben);⁵³⁹ férfi nem (1 ügyben);⁵⁴⁰ magyar nemzet (1 ügyben);⁵⁴¹ határon túli magyarok (2 ügyben)⁵⁴² fekete bőrűek (3 ügyben);⁵⁴³ keresztények (2 ügyben);⁵⁴⁴ muszlim vallásúak (2 ügyben);⁵⁴⁵ az iszlám valláson kívüli vallási közösségek (1 ügyben);⁵⁴⁶ roma származásúak (1 ügyben);⁵⁴⁷ bevándorlók (3 ügyben);⁵⁴⁸ menekültek (2 ügyben).⁵⁴⁹

5.2. Az elkövetési magatartás és az ezzel összefüggő (absztrakt?) veszély

Az elemzett határozatokat négy csoportba osztottam. Közös ezen ügyekben, hogy az eljáró hatóságok a bűncselekményt nem absztrakt veszélyeztető, hanem konkrét veszélyeztető tényállásként kezelik.

5.2.1. A nyilvánvaló és közvetlen veszélyből levezetett felhívás mint elkövetési magatartás

Az első csoportba azokat a blanketta (feljelentést elutasító) határozatokat soroltam, amelyek a 30/1992. (V. 21.) AB határozat *ratio decidendi*-jét a nyilvánvaló és közvetlen veszélyben határozták meg és ebből vezették le a joggyakorlat által kimunkált eltérő tesztet:

„Az alkotmánybíróság a közösség elleni uszítás tekintetében megállapította, hogy figyelemmel kell lenni a nyilvánvaló és közvetlen veszély követelményére és csak e mérték fölött igazolható alkotmányosan a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozása.”⁵⁵⁰

Ezt követően, a nyilvánvaló és közvetlen veszélyre hivatkozással taglalják, hogy a joggyakorlat ennek megfelelően dolgozta ki az elkövetési magatartásra vonatkozó,

⁵³⁹ Ku.4.; Ku.23.

⁵⁴⁰ Ku.3.

⁵⁴¹ Ku.22.

⁵⁴² Ku.29.; Ku.30.

⁵⁴³ Ku.36.; Ku.44.; Ku.17.

⁵⁴⁴ Ku.2.; Ku.16.

⁵⁴⁵ Ku.40; Ku.26.

⁵⁴⁶ Ku.14.

⁵⁴⁷ Ku.34.

⁵⁴⁸ Ku.10.; Ku.27.; Ku.11.

⁵⁴⁹ Ku.24.; Ku.20.

⁵⁵⁰ Ku.4.

hármaskövetelményt felállító mércét: erőszakos cselekedetre felhívás, veszélyeztetett jogok konkrétsága és az erőszakos cselekedet közvetlenül fenyeget.⁵⁵¹ Az 30/1992. (V. 21.) AB határozat itt álcázóhálóként került hivatkozásra, vagyis a nyomozóhatóság úgy tett, mintha e határozatból vezette volna le a döntését, de érvelése tartalmilag ellentmond annak.⁵⁵² Ezekben az ügyekben a feljelentésekben tartalmazott megnyilvánulásokat egy esetben sem minősítették felhívásként.

Ide tartozik az előző pontban bemutatott, kizárólag a miniszterelnökre vonatkozó közlés, amiben azt sérelmezték, hogy veszélyhelyzet idejére korlátlan hatalmat kapna. Nem valósított meg felhívást az a személy sem, hanem csak a véleményét közölte, aki a közösségi portálon egy erdélyi magyarok választójogáról szóló bejegyzéshez az alábbi kommentet fűzte: „ezeket az undorító férgeket tudnám géppityuval szaporítani.”⁵⁵³

Ugyancsak a felhívást vizsgálta a nyomozóhatóság abban az ügyben, amelyben az elkövető egy internetes portálon a „Flashmobot szerveznének a deviánsok [...] háza elé” című cikk alá egy homoszexuálisokra vonatkozó hozzászólást fűzött: „Mocskos buzi köcsögöket le kell vadászni a gecibe! Kiirtani mindet!”⁵⁵⁴ A feljelentés elutasításának az indoka,

„hogy a felhasználó személyes véleménye és annak megfogalmazása nem alkalmas a különböző társadalmi csoportok közötti békés egymás mellett élésének megzavarására. Továbbá a nevezett által írtak nem értelmezhetők felhívásként. Felhív, aki mást bűncselekmény elkövetésére rábírní törekszik. A felhasználó csak véleményét közölte és a puszta véleménynyilvánítás nem azonosítható a bűncselekmény elkövetésére való rábírní törekvés.”

Szintén nem felhívás, hogy „ki kell mondanunk, hogy fehér, keresztény gyermekeket akarunk országainkba, és nem afrikaiakat, muszlimokat vagy cigányokat;”⁵⁵⁵ a Mein Kampf kiadása és terjesztése;⁵⁵⁶ „az összes rohadt muszlimot bebaszni a

⁵⁵¹ Ku.23.

⁵⁵² SZOMORA 2015. 70.

⁵⁵³ Ku.30.

⁵⁵⁴ Ku.37.

⁵⁵⁵ Ku.26.

⁵⁵⁶ Ku.28. A nyomozóhatóság vizsgálta a holokauszttagadás tényállását is (Btk. 333. §), amit azért nem valósult meg, mivel Adolf Hitler művének kiadása, terjesztése a 333. §-ban foglalt magatartások körét nem fedik le, a mű kiadása és terjesztése nem jelenti a holokauszt tagadását, kétségbe vonását, illetve

szemétégetőbe!!!;”⁵⁵⁷ valamint egy publicistának az Országgyűlés Igazságügyi Bizottságának nyilvános ülésén megjelenő, transzparenszekkel békésen tüntető civil aktivistákkal kapcsolatos közlése:

„ha még egyszer ezek vagy ilyenek megjelennek a parlament épületében, és ott megzavarják a munkát, akkor úgy kell őket kivágni, mint a macskát szarni. Ha a taknyukon és a vérükön kell őket kirángatni, akkor a taknyukon és a vérükön. Ha kell, akkor szanaszét kell verni a pofájukat. Ez ugyanis Magyarország parlamentje, nem pedig a nyilvános vécé, ahova ezek valók.”⁵⁵⁸

Végezetül ide soroltam azt az egészen extrém esetet, amelyben a zsidó vallású szurkolók ellen az alábbi bejegyzést tették:

„Na lassan indulhat a vonat..., Felszállás a megszokott józsefvárosi pályaudvaron..., A végállomás pedig megint Auschwitz.... Indiánszökdelésben menjete és közben dúdolgassátok halkan..., Miénk az a f.... A dal szerzőjét és megrendelőjét a vagon aljára tegyéték!SSSS”⁵⁵⁹

A nyomozóhatóság a feljelentés elutasításának indokát abban látta, hogy az az uszítás szintjét el nem érő megvetés-kinyilvánítás, gyalázkodó közlés, amely nem jár az erőszakcselekmény nyilvánvaló és közvetlen veszélyével, ezért az nem büntethető. Álláspontja szerint a bejegyzésben foglalt közlés elfogadhatatlan, mélyen elítélendő, gyalázkodó jellegű, amelyből azonban nem vonható olyan következtetés, hogy a zsidó vallási csoporttal szemben tevékenységre, erőszakra történő konkrét felhívásra, gyűlölet keltésére lenne alkalmas, várhatóan ahhoz vezetne.

5.2.2. A hármas követelmény vizsgálata

Ebbe a csoportba azokat határozatokat soroltam, amelyek sok esetben utaltak az 30/1992. (V. 21.) AB határozatra (szintén álcázóhálóként), azonban nem a határozat

jelentéktelen színben való feltüntetését, vagy igazolni törekvését. Ezen magatartások megállapításához közvetlen és ráutalóbb, konkrét magatartása kifejtése szükséges, mint a hivatkozott mű kiadása vagy terjesztése.

⁵⁵⁷ Ku.40.

⁵⁵⁸ Ku.4.

⁵⁵⁹ Ku.5.

clear and present danger mércét taglaló indokolására, hanem az elkövetési magatartást elemző részére.⁵⁶⁰ Azért is tekintem álcázóhálónak e döntések indokolását, ugyanis aa 30/1992. (V. 21.) AB határozat indokolása ezen részének helyes értelmezéséből kitűnik, hogy a testület a tényállást (még) absztrakt veszélyeztetőként kezelte. A nyomozóhatóságok pedig erre való hivatkozással indokolták, hogy e döntés nyomán a jogalkalmazói gyakorlatot a hármas követelmény alkalmazását tartja szükségesnek. Nem teljesült a konjunktív követelményrendszer abban az ügyben, amelyben egy újságíró egy spanyol személy zsidó származásúakkal kapcsolatos álláspontját mutatta be az alábbi módon:

„a zsidók hivatásszerűen tetszelegnek üldözötként történelmük kezdete óta, holott valójában vérszomjas üldözők, amikor csak tehetik.; ez a spanyol leányzó égő szavakkal üzent hadat a szervezett zsidóságnak, napjaink egyetlen tényleges világhatalmának, hogy méltó legyen a zsidók kiűldözésével elévülhetetlen történelmi érdemeket szerző legendás névrokona, Kasztíliai Izabella emlékéhez.”⁵⁶¹

Szintén erre való hivatkozással utasították el a feljelentést abban az ügyben, amelyben a feljelentő a „Felvonulás a cigánybűnözés ellen a Deák téren” című hírlevél tartalmát sérelmezte:

„Kedves Bajtársunk! Téged is hívunk [...] órára az Országos Roma Önkormányzat székháza elé, ahonnan együtt vonulunk a Deák térre, ahol megemlékezünk pénteki lincselés áldozatairól. Rendszerszintű változásra van szükség, hogy ne fordulhassanak elő ilyen szörnyű tragédiák. Várunk téged is, mondjuk együtt nemet a cigánybűnözésre! Szibériába a gyilkosokkal!”⁵⁶²

Ugyancsak a Fővárosi Ítéltáblának hármas követelményrendszerét vizsgálták akkor, amikor a „Mi tetszik a migráns?” című, közösségi portálon közzétett bejegyzéshez

⁵⁶⁰ „A törvény eme kifejezés alatt „izgat” nem valamely kedvezőtlen és sértő véleménynek nyilvánítása, hanem olyan lázongó kifakadások értendők, amelyek alkalmasak arra, hogy az emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket oly magas fokra lobbantsák, amelyből gyűlölet keletkezvén, a társadalmi rend és béke megzavarására vezethet.” 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 177.

⁵⁶¹ Ku.8.

⁵⁶² Ku.34.

a következő hozzászólás érkezett: „SCANIA féknyom; én még hátramenetet is kapcsolnék! Biztos, ami biztos!”⁵⁶³ A nyomozóhatóság álláspontja szerint

„csak olyan feszültséget gerjesztő magatartás tekinthető tényállásszerűnek, amely aktív, erőszakos cselekedetre, illetve ilyen magatartás vagy tevékenység kifejtésére hív fel, továbbá, ha a veszély nem csupán feltételezett, hanem a cselekedet magában hordozza az erőszakos sérelem konkrét és reális lehetőségét.”

A konjunktív feltételeket jól szemléletes a következő, bevándorlók ellen elhangzott gyűlöletbeszéd: „a sok papírok nélküli ingyenélőt kivinni a Duna partra sortűz és a többi a folyam megoldja!”⁵⁶⁴ A nyomozóhatóság hosszas indoklásba nem bocsátkozott és implicit az inkriminált megnyilvánulást felhívásként értékelte, ugyanis arra hivatkozva utasította el a feljelentést, hogy „fent nevezett hozzászólás esetén azonban a veszély csupán feltételezett, a veszélyeztetett jogok nem konkrétak, és az erőszakos cselekedet közvetlenül nem fenyeget, így nem meríti ki a tényállást.” Tehát a felhívást követő feltételrendszer nem teljesült.

Szintén nem felhívás egy videómegosztón közzétett videón elhangzott, magyarellenes beszéd, amelyben olyan, a magyar nemzetet szidalmazó, becsmérő kifejezések hangoztak el, mint például: „én kívánom az összes magyarnak, hogy nektek is lőjék le a családokat”, „A ti családokat kéne lelőni tetves geci magyarok! Titeket kéne lelőni...”⁵⁶⁵

Az elemzett határozatokból kitűnik, hogy a jogalkalmazási gyakorlat a közösség elleni uszítás tényállását dogmatikailag nem tudja értelmezni és a határozatok indoklásában egymásnak ellentmondó érvelések figyelhetők meg. Erre jó példa az a határozat, amelyben a feljelentő azt sérelmezte, hogy egy párt által szervezett rendezvényen egy „Az igazság szabaddá tesz” feliratú molinót látott, amely véleménye szerint a Holokauszt emlékét sérti és alkalmas a közösség elleni uszításra. A nyomozóhatóság a feljelentést – helyesen – elutasította, azonban az indoklásban megjelent érvek között diszkrepancia figyelhető meg:

⁵⁶³ Ku.27.

⁵⁶⁴ Ku.10.

⁵⁶⁵ Ku.22.

„a bűncselekmény megállapíthatósága szempontjából mind a gyűlölet kialakulása, mind a gerjesztett gyűlölet aktivizálódása irreleváns, megvalósulásához sem feltételezett, sem közvetlen veszély bekövetkezésére nincs szükség. Büntetőjogi eszközökkel kizárólag a védett csoport iránt érzett gyűlöletből fakadó kijelentés szankcionálható, amely az elhangzás, közzététel körülményei folytán az erőszak közvetlen jelen lévő, világos veszélyével és egyéni jogok sérelmével fenyeget. A rendezvényen használt »Az igazság szabaddá tesz« feliratú molinó nem minősül a gyűlölet kialakítására alkalmas olyan kijelentésnek vagy konkrét tevékenységre felhívásnak, amely erőszak érzelmi előkészítésére alkalmas lenne”⁵⁶⁶

Az indokolás nem hagy kétséget afelől, hogy a gyakorlat nemcsak konkrét veszélyeztető tényállásként kezeli az egyébként absztrakt veszélyeztető tényállást, hanem a hármas konjunktív követelményrendszernek köszönhetően *sui generis* előkészületi bűncselekményt kreált a közösség elleni uszításból („a védett csoport iránt érzett gyűlöletből fakadó kijelentés szankcionálható, amely az elhangzás, közzététel körülményei folytán az erőszak közvetlen jelen lévő, világos veszélyével és egyéni jogok sérelmével fenyeget”).⁵⁶⁷ Ugyanezen indokolással utasították el azt a feljelentést, amelyben egy interneten megjelenő cikkben egy publicista a bevándorlókra olyan kijelentéseket tett, mint „a pusztta létezesetek egyre is egyre elviselhetetlenebb és irritálóbb;” „Itt elég volt belőletek. Kiteit becsülete, rohadékók! Ne várjátok meg, hogy ezt másképpen is elmagyarázza nektek valaki;”⁵⁶⁸ valamint azt, amelyben a kormány által kihelyezett plakátok tartalmát sérelmezték: „Ha Magyarországra jössz, nem veheted el a magyarok munkáját!” és „Ha Magyarországra jössz, tiszteletben kell tartanod a magyarok kultúráját!”⁵⁶⁹ E határozat indokolásában hatásvizsgálat is megjelenik, ugyanis a nyomozóhatóság álláspontja szerint a plakátkampány hatására nem alakult ki olyan veszélyhelyzet, amely a sérelem bekövetkezésének reális veszélyét jelentené. Az absztrakt veszélyeztető bűncselekményekre jellemző objektíve alkalmasságot *in concreto*, a külvilágban megjelenő hatások alapján vizsgálták: „semmilyen adat nem merült fel arra

⁵⁶⁶ Ku.19.

⁵⁶⁷ Ez értelemszerűen elhatárolási problémákat okoz a közösség tagja elleni erőszak – egyébként generálisan büntetendő – előkészületétől. Ehhez lásd: SZOMORA 2013b. 42.

⁵⁶⁸ Ku.24.

⁵⁶⁹ Ku.20.

vonatkozóan, hogy a kihelyezett plakátok, illetve kiküldött kérdőív bármiféle indulatot szított volna a bevándorlók ellen azok körében, akik tartalmát megismerték.”

5.2.3. Konkrét, reális veszélyhelyzet, de a felhívás mint elkövetési magatartás megkövetelése nélkül

A harmadik csoportba azokat a határozatokat soroltam, amelyek indokolásában valamilyen (konkrét, reális) veszélyre utalás jelenik meg (sokszor a veszélyeztetett jogok konkrétságával együtt), azonban a nyomozóhatóság a felhívás követelményére nem hivatkozik, azt nem vizsgálja. Ide soroltam két, eltérő védett csoport ellen irányuló hasonló közlés miatt érkezett feljelentést. Az egyik ügyben a „MEGÖLNI AZ ÖSSZES BUZIT?”⁵⁷⁰, a másikban pedig „KIFELÉ AZ UKRÁN SZEMÉTTTEL”⁵⁷¹ volt az inkriminált megnyilvánulás, amelyeket nyilvános területeken, jól látható helyeken helyeztek el. A nyomozóhatóságok elutasították a feljelentéseket, azonban mindkét határozatban közös, hogy felhívás nélküli veszélyhelyzetet követeltek meg. A homoszexuálisok ellen irányuló megnyilvánulást azért nem tekintették bűncselekménynek, mivel „a cselekmény tényállásszerűségéhez nem elegendő az absztrakt veszély kialakulása, kell, hogy a veszélyeztetett jogok konkrétak legyenek, és az erőszakos cselekedet közvetlenül fenyegetsen.” Ez pedig – a nyomozóhatóság álláspontja szerint – eleve kizárt, tekintettel arra, hogy a közlés végén kérdőjel van, amelyből az következik, hogy konkrét veszélyhelyzet – e szólas hatására – nem alakulhat ki. Érdekes lett volna abban az esetben, ha a mondat végi kérdőjel nem lett volna ott, ugyanis a Pesti Központi Kerületi Bíróság egy „HALÁL A ROMÁKRA” hasonló feliratot közösség elleni uszításnak értékelte.⁵⁷²

Az ukrán nemzetiségekre tett megnyilvánulás tényállásszerűségét azért nem látták megállapíthatónak, mivel tekintettel kell lenni arra, hogy

„a kialakult veszélyhelyzet konkrétsága a sérelem bekövetkeztének reális lehetőségét jelenti, így olyan helyzet fennállását, amikor a folyamat a sérelem bekövetkezése irányába ható továbbfejlődésének lehetőségével számolni kell. A

⁵⁷⁰ Ku.1.

⁵⁷¹ Ku.6.

⁵⁷² Pesti Központi Kerületi Bíróság Fk.10.202/2015. számú ítélete. Kúria joggyakorlat-elemző csoportjának 2014/El.II.JGY.1/2. véleménye az egyes alapjogokat sértő bűncselekmény ítélkezési gyakorlatának elemzéséről. (Alapjogi példatár, 22. eset).

trolimegállóban elhelyezett felirat nem alkalmas arra, hogy az emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket olyan mértékben feltűzelje, hogy a keletkező gyűlölet a társadalmi rend és béke megzavarását eredményezné vagy a támadott társadalmi csoport elleni erőszakos jellegű tevékenységben manifesztálódjon.”

Ugyanezen indokolás található két, fekete bőrűekre tett megnyilvánulás miatt érkezett feljelentést elutasító határozatokban. Az egyik feljelentés szerint egy internetes oldalon megjelent „ÉLŐ-ben nézhető Philadelphia nálunk: N*****k fosztogatnak, törnek zúznak az antifák” bejegyzés a következőket tartalmazza:

„Az [internetes portál] szerkesztősége talált egy ÉLŐ videót, ezen lehet követni Philadelphia utcáit. Mi is élőben közvetítjük, harc, lángoló autók, a mocskos n*****r banánszabáló f*****e s*****k fosztogatásait és a terrorista antifák harcait. Az ÉLŐ közvetítés tehát valós, idejű, és addig közvetítjük mi is, ha kell egész nap, ameddig a tudósító az utcán tartózkodik.”⁵⁷³

A másik feljelentés szintén egy internetes portálon megjelent bejegyzést sérelmezett:

„Ez lenne a jövő? Ki...tt n...k mocskos bakancsát kell csókolgatni és önfeledten mosolyogni hozz? Örülni? Mert másképp kinyírnak vagy összevernek? Akkor inkább irány Szibéria! Istenem... hát mivé lett ez a világ...”⁵⁷⁴

A nyomozóhatóság mindkét esetben utalt a konkrét sérelem reális lehetőségére, majd a cikkben és a bejegyzésben foglaltakat értékítéletnek (véleménynek) minősítette, amelyeknek álláspontja szerint nincsenek a szenvedélyeket akár erőszakos formában felkeltő elemei.⁵⁷⁵

A veszélyhelyzet konkrétságára, az elkövetési magatartás hatására utalt a nyomozóhatóság abban a védendő csoportok vizsgálatánál említett ügyben (5.1. pont), amelyben az elkövető az aradi vértanúkra tett kijelentéseket („az aradi vértanúk felségáruló, esküszegő, lázadó és fegyveres, az uralkodójuk ellen felkelt tiszték” voltak, akik csak azt a büntetést kapták, amelyet egyértelműen megérdemelték”).⁵⁷⁶

⁵⁷³ Ku.36.

⁵⁷⁴ Ku.44.

⁵⁷⁵ Ugyanezzel az indokolással utasították el azt a feljelentést, amely „a fehér keresztények rémisztő képződmények” közlést sérelmezte. Ku.2.

⁵⁷⁶ Ku.38.

Egészen érthetetlen az elutasítás indokolása, tekintettel a feljelentésben foglalt megnyilvánulásra:

„A gyűlöletre uszítás fogalmának kiterjesztése az erőszak érzelmi előkészítését még nem jelentő magatartásokra az alkotmányos értelmezés sérelmével járna. A feljelentett cselekmény önmagában nem volt alkalmas arra, hogy az előbbieken írt hatást kiváltsa, ezért nem jelentette a közösség elleni uszítás elkövetési magatartásának kifejtését.”⁵⁷⁷

Az, hogy milyen hatás kiváltásáról beszélt a nyomozóhatóság, értelmezhetetlen. A következő ügyben arra hivatkozással utasította el a nyomozóhatóság a feljelentést, hogy „a bejegyzés szövege alapján a lakosság egyes csoportjainak konkrét jogai nem kerültek veszélybe, és nem fenyegetett erőszakos cselekedettel. A szöveg nem gerjeszt ellenséges indulatokat, és ilyen célzat nem is olvasható ki belőle.”⁵⁷⁸ A feljelentő szerint az autistákkal szemben hangzott el egy internetes fórumon gyűlöletbeszéd:

„nem értem a problémádat, ha problémás és kényelmetlen, netán beteg a kedves rokon, rangon aluli kapcsolatot akar kiépíteni, akkor csak ki kell lövetni és kész. Ment ez a harmadik birodalomban is. Gond letudva. Mégis mit gondoltál, milyen megoldást tud ajánlani a csoport tagsága? Az autizmussal lehet élni. Lehet önálló életvitelt folytatni. A vagyonelemeket be lehet úgy biztosítani, hogy ne tudják tőle elcsalni és így tovább. Ha nagyon instabillá válik, akkor vannak nagyon jó terápiák, gyakorlatok, amivel a mentális és egyéb képességei szintén tarthatók és fejleszthetők. Attól, hogy ő másképp működik, mint elvárnád, még vannak jogai.”

A szöveg teljes kontextusát vizsgálva egyet lehet érteni a feljelentés elutasításával, ugyanis a közlés összességében a védett csoport alapvető jogait hangsúlyozza. Az indokolásban a konkrét jogok veszélybe kerülése és erőszakos cselekedet közvetlenül fenyegetése mellett a célzat is megjelenik, ami azért problémás, mert a bűncselekmény nem célzatos (ebben a gyakorlat egységesnek mondható).

⁵⁷⁷ Uo.

⁵⁷⁸ Ku.46.

5.2.4. A bírósági szakig eljutott ügyek

Külön csoportba soroltam azokat az ügyeket, amelyekben vádemelés történt. Az aktakutatás során két ügyet találtam, amelyben az ügy eljutott bírósági szakig, kettőt pedig a BHGY-ból gyűjtöttem.

Az első – aktakutatás során azonosított – esetben büntetőjogi felelősség megállapításra is sor került.⁵⁷⁹ A vádirati tényállás szerint [a párt neve] és egyéb társadalmi szervezetek „Rendet Borsod Megyében” címmel, az illetékes hatóságnál bejelentett gyűlést kívántak tartani 2020 februárjában [a település neve]-n a megyei kormányhivatal előtt, majd azt követően [a település neve]-n a polgármesteri hivatalnál. Az esemény kapcsán, nagy nyilvánosság előtt egy közösségi oldalon [a vádlott neve] tettek közzé videó felvételt. A felvételen szereplő személy a közleményben a többek között kijelenti, hogy a felvonulás „el lesz marasztalva”, „meg fog dőlni”, amit azzal indokol, hogy annak ellenzői összefogtak ezért a gyűlés szervezői megijedtek. A gyűlés megakadályozására vonatkozó üzenetét azzal a fenyegetéssel nyomatékosította, hogy „ha mégis odamennek, onnan ki nem jönnek,” majd hozzátette, „a cigányok harcban akarnak meghalni, nem elnyomottként.” Egyben hadba hívta „az összes borsodit, hogy haljanak meg a gyerekeikért a mocskos senkiházi undorító rossz eszmével gondolkodó emberek ellen”, továbbá fenyegetőzött, hogy „ha baj van, ki kell szagatni a szívüket a kutyaéknak”, és olyan felszólítást tesz közzé, miszerint „tiporjuk el őket, álljunk fel ellenük kőkeményen és harcoljunk.” (a továbbiakban: 1. tényállási pont)

A [párt neve] elnökének, egyben a rendezvény vezérszónokának azt üzenté, hogy „egy az egyben felállok veled, és az agyadat be fogom ütni, a koponyádat. Addig fogom beütni, míg a másik oldalon ki nem folyik a füleden – baszd meg – az agyad.” (a továbbiakban: 2. tényállási pont)

Mindezek alapján az ügyészség közösség elleni uszítás (1. tényállási pont), valamint zaklatás [Btk. 222. §. (2) bekezdés a) pont] (2. tényállási pont) miatt emelt vádat. A bíróság a vádlott büntetőjogi felelősség mindkét bűncselekményben megállapította és 10 hónap szabadságvesztést szabott ki, amelyet 2 évre próbaidőre felfüggesztett. Tekintettel arra, hogy büntetővégzés meghozatalával zárult az ügy, részletes indokolás

⁵⁷⁹ Ku.13.

nem található, kizárólag a vádirati tényállásból lehet következtetni arra, hogy miért emeltek vádat e cselekményt illetően.

Az ügyészség az 1. tényállási pontban megfogalmazott közlést erőszakra, gyűlöletre felhívásként (mindkét fordulatot tartalmazta a vádirat) értékelte. Ehhez szükséges megjegyezni, hogy amennyiben „ha baj van, ki kell szaggatni a szívüket a kutyáknak”, valamint a „tiporjuk el őket, álljunk fel ellenük kőkeményen és harcoljunk” megnyilvánulást az ügyészség felhívásnak tekintette, akkor a korábban bemutatott pl. „az összes rohadt muszlimot bebaszni a szemétegetőbe!!!”; „Ha kell, akkor szanaszét kell verni a pofájukat.” „A dal szerzőjét és megrendelőjét a vagon aljára tegyék!” közléseket is felhívásként kellett volna minősíteni.

A gyakorlat további feltétként tűzi a veszélyeztetett jogok konkrétságát és azt, hogy az erőszakos cselekedet közvetlenül fenyegetsen. E követelmények teljesülésére abból tudok következtetni, hogy az 1. tényállási pontban foglalt közlésben a vádlott térben és időben konkrétan behatárolható helyszínt jelölt meg, amellyel beazonosíthatóvá vált az ezen részt vevő személyek köre (ezzel összefüggésben a veszélyeztetett jogok), ami a védett csoport minőségét is megalapozta. Valamint nem hagyható figyelmen kívül a 2. tényállási pontban feltüntetett, kétségkívül zaklatásnak minősülő közlés, amely szintén egyértelműen beazonosítható, a rendezvény fő szervezőjére vonatkozó fenyegetést tartalmazott. Álláspontom szerint ez alapozta meg, hogy a jogalkalmazók a másik két feltételt is megvalósultnak látták. Megjegyzem, végül a gyűlés atrocitásmentesen zajlott le.

A második aktakutatás során gyűjtött ügyben a videómegosztó portálra feltöltött „Sóherhimnusz” című szerzemény miatt emelt vádat az ügyészség. A vádiratban a dal teljes szövege feltüntetésre került, azonban a vádhatóság kiemelte azokat a részeket, amelyek álláspontja szerint kimerítette a közösség elleni uszítás tényállását:

„Ébredj, magyar, rázd le a láncot, tolvaj kutyák lopják országod! Elég volt ebből, lángoljon minden, bibliai pusztulás lesz, kegyelem nincsen! (refrén)

Egyre több indokkal szolgáltak ahhoz, hogy sortűz elé basszunk a falhoz! Azt a sok szarházi, aki ezt tette, egységben az erő, öcsém, minden rendben! Ez az ország a miénk, a magyaroké baszdki, minden bűdös köcsögöt haza fogunk baszni!”

A bíróság bűncselekmény hiánya miatt megszüntette az eljárást.⁵⁸⁰ Az elsőfokú bíróság elsőként a védett csoportti minőséget vizsgálta (lásd 5.1. pont), majd a nagy nyilvánosság előtti elkövetést, amely tekintettel arra, hogy a szerzeményt egy videómegosztón osztották meg, megvalósult. Ezt követően az alkotmánybírósági, majd a rendes bírói gyakorlatot tekintette át. Az alkotmánybírósági gyakorlat bemutatásánál kizárólag az 30/1992. (V. 21.) AB határozatban foglalt megállapításokra hivatkozott. Itt utalt arra, hogy

„a hivatkozott tényállást egyrészt a nyilvánvaló és közvetlen veszély – *clear and present danger* – formulájának, illetve a támadott értékek egyediségének követelményének szempontjából vizsgálta, amely szerint csak bizonyos mérték fölött, tehát a nyilvánvaló és közvetlen veszély esetén igazolható alkotmányosan a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozása, másrészt pedig a véleménynyilvánítás szabadsága egyebekben is csak nagyon szűk körben szorítható korlátok közé.”

Ezt követően a 3. pontban bemutatott közzétett eseti döntésekre hivatkozott. A gyakorlat áttekintését követően megállapította, hogy

„[m]indezek alapján a gyűlöletre uszítás akként értelmezhető, mint az erőszak érzelmi előkészítése, gyakorlatilag olyan gyűlölet felkeltésére irányul, ami aktív tevékenységbe megy át, és magában hordozza az erőszakos jellegű konkrét sérelem bekövetkezésének reális lehetőségét.”

A vád tárgyává tett megnyilvánulás vizsgálatánál utalt a bíróság arra, hogy kizárólag a vádiratban kiemelt szövegrészeket vizsgálja, ugyanis a szerzemény többi része még áttételesen sem tartalmaz aktív cselekvésre buzdító mondatot, azok csak vélemény formájában közzétett ténymegállapítások. Utalt arra is, hogy nem lehet figyelmen kívül hagyni a szerzemény műfaji (rap) sajátosságait, ugyanis a szöveget azzal összhangban kell értelmezni:

„az mindenképpen figyelembe veendő, hogy egyes általánosan elfogadott, sőt magasan jegyzett költők versai is tartalmaznak ehhez hasonló metaforikus sorokat,

⁵⁸⁰ Ku.45B.

elegendő hivatkozni e helyütt Ady Endre Nekünk Mohács kell vagy József Attila Favágó című műveire, amelyek nyilvánvalóan nem vonnának maguk után ma sem büntetőeljárást, holott szövegszerű értelmezésük folytán akár ki is meríthetnék több Büntető Törvénykönyvbe ütköző tényállást.”

Erre való tekintettel vizsgálta elsőként a refrént, amely álláspontja szerint felszólítást nem tartalmaz, az csupán metaforikus jelentésű. A refrénen kívüli kiemelt szövegrésznél a bíróság a hármas követelményi rendszerre utalt, azonban a döntés *ratio decidendi*e – álláspontom szerint – ettől eltérő:

„nyilvánvalóan különbséget kell ugyanis tenni aközött, hogy egy bizonyos tartalom a világhálón elérhető és szabadon meghallgatható bárki számára úgy, hogy a tartalomfogyasztás saját döntés kérdése, illetőleg aközött, hogy a dal nagyobb nyilvánosság előtt, inkább egyfajta szónoki beszéd, vagy felhívás hangzik el akként, hogy az általa felszított gyűlölet nyilvánvalóan szélsőséges aktivitásba fordulhat. A bíróság megítélése szerint jelenet esetben ilyenről szó sem lehet. A vádlott, vagyis a szerző és megosztó gondolatai ugyan értékelhetőek sértőnek, azok meghökkentőek és alkalmasak aggodalom keltésére, de figyelemmel a szerzemény műfajára és megjelenési formájára is semmi esetre sem alkalmasak arra, hogy magában hordozza erőszakos jellegű konkrét sérelem bekövetkezésének reális lehetőségét. Nyilvánvaló és közvetlen veszélyt nem jelent a szerzemény tehát, így a véleménynyilvánításhoz való jog büntetőjogi eszközökkel történő korlátozása semmiképpen nem igazolható.”

A bíróság tehát a nyilvánvaló és közvetlen veszély tesztjét alkalmazta és konkrét veszélyeztető tényállásként kezelte a közösség elleni uszítást, holott még az indokolásában is megjelenik, hogy a vádlott gondolatai alkalmasak aggodalom keltésére. Amennyiben a bíróság az absztrakt veszélyeztető jelleget elfogadta volna, amely a bűncselekmény dogmatikai karakteréből következik, úgy lehet, hogy eltérő döntés született volna.

A *ratio decidendi*ből az is következhet, hogy egy videómegosztóra feltöltött szerzemény vagy egy internetes fórumon közzétett bejegyzés, amely egy védett csoport ellen irányuló „gyűlöletbeszédet” tartalmaz, sosem lenne büntethető, mivel az interneten bárki számára hozzáférhető megnyilvánulások fogyasztása saját döntés

kérdése, amely eleve kizárja a nyilvánvaló és közvetlen vagy bármilyen reális, konkrét veszély megállapíthatóságát.

Az ügyészség a hármas követelményrendszerre tekintettel fellebbezést nyújtott be, azonban a másodfokon eljáró bíróság az elsőfokú végzést helybenhagyta.⁵⁸¹ Másodfokú határozat is ugyanarra az álláspontra helyezkedett, mint az elsőfokú bíróság. Egyrészt a műfaj sajátosságaira hivatkozva állapította meg, hogy

„a műfaj híveiben [...] a dalban használt, a műfajhoz képest nem kirívó kifejezések nem gerjesztenek olyan indulatokat, melyek okán erőszakos jellegű konkrét sérelem bekövetkezésének reális lehetőségével számolni kellene, míg az ilyen művészethez nem vonzódó személyre nyilván semmilyen hatással nem lehet.”

Végül a másodfokú bírósági döntés is az elsőfokú döntés – vitatható – *ratio decidendi*jét erősíti meg:

„A videómegosztón közzétett, konkrét személyt, csoportot meg nem szólító, a műfajba illő kifejezéseket használó dal esetében a közlétevőnek nem kell azzal számolnia, hogy az ellenséges indulatok kitörhetnek.”

A harmadik ügyben a járásbíróság elsőfokon felmentette a vádlottat folytatólagosan elkövetett közösség elleni uszítás vádjáról [Btk. 332. § b) és c) pont].⁵⁸² A vádlott, aki a település polgármestere volt, 2014. augusztusában a polgármesteri hivatal előtt két rendezvényt tartott, amelyen beszédet mondott az Izrael állam által palesztinok irányába kifejtett tevékenységéről. A rendezvényen elhangzott beszéde mellett az Iszlám Állam zászlaját imitáló jelképet taposott meg, valamint az izraeli kormányt és korábbi államfőjét megjelenítő bábukat akasztott fel, a bábuk nyakába pedig „háborús bűnös vagyok, aljhas népirtó, ezért megkaptam méltó büntetésemet a kötél általi halált.” A vádiratban kifogásolt beszédeiben a zsidó népet (Izrael államát) és a nép liberális nézeteiket valló tagjait ellenségként tüntette fel, ellenük olyan kifejezéseket használt, mint például: „ránk támadnak, elpusztítanak, megszállnak, leigáznak,

⁵⁸¹ Ku.45C.

⁵⁸² Gyöngyösi Járásbíróság 9.B.170/2018/11.

veszélyt jelentenek, bennünket gyilkolnak”. Emellett olyan szavakat használt mint a „harc”, „csapat”, „sereg”, „küzdeni fogunk a végsőig”, illetve a „takarodjanak.” Az elsőfokú bíróság a joggyakorlat áttekintését követően hivatkozott a hármas követelményrendszerre és álláspontja szerint a beszédnek kétségtelenül vannak antiszemita részei, azonban a bűncselekmény tényállási elemeit a vádlott nem valósította meg. Indokolása alapján

„a közösség elleni izgatás elkövetési magatartása, a gyűlöletre uszítás, tárgyi értelemben a szenvedélyeknek olyan mértékű felszítását feltételezi, amely magában hordja az erőszakos jellegű konkrét sérelem lehetőségét, plusz az elkövetőnek is fel kell ismernie, hogy ez a szenvedély bármikor erőszakos cselekvésbe csaphat át.”⁵⁸³

A beszéd melletti szimbolikus tevékenységről (akasztás) a járásbíróság előadta, hogy ez a cselekmény csupán a vádlott véleményének szimbolikus formában való kifejezése volt, az csak általános tiltakozást és nem erőszakos magatartásra történő buzdítást jelentett. Így a vádlott szándéka nem arra irányult, hogy a helyszínen erőszakos cselekmény valósuljon meg, ezért „a beszédnek nem voltak olyan konkrét elemei, amelyek alkalmasak lettek volna arra, hogy konkrét, tehát nemcsak absztrakt, hanem konkrét veszélyhelyzet közvetlenül kialakuljon a beszédek hallgatóságában.”

A másodfokon eljáró Egri Törvényszék az elsőfokú bíróság döntését megváltoztatta és a vádlottat bűnösnek mondta ki folytatólagosan elkövetett közösség elleni uszítás büntetében, ezért őt egy év szabadságvesztésre ítélte. A büntetés végrehajtását két év próbaidőre felfüggesztette.⁵⁸⁴

A törvényszék az elkövetéskor hatályos Btk.-t alkalmazta, de megjegyezte, hogy a tényállás 2016-ban módosításra került:

„[m]egjegyzzi a másodfokú bíróság, hogy a jelenleg hatályos törvényi rendelkezés 2016. október 28. napjától beiktatott módosító rendelkezése a gyűlöletre uszít elkövetési magatartás mellett az erőszakra uszít elkövetési magatartást is beiktatta a rasszizmus és idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről szóló 2008/913/IB. Európai Tanács

⁵⁸³ Uo.

⁵⁸⁴ Egri Törvényszék 4.Bf.149/2019/33/I.

kerethatározatában írtakban való meg megfelelés érdekében, amelynek alapja az a kialakult joggyakorlat volt, mely a gyűlöletre uszítást valójában az erőszakra utasítással szinonimizálta.”⁵⁸⁵

Kifejtette, hogy bár konkrét erőszakos cselekedetre vonatkozó felszólító módú felhívás a beszédben nem hangzott el, azonban ebből nem következik az, hogy a vádlott inkriminált megnyilvánulása gyűlölet kiváltására nem alkalmas. Így

„uszításnak nemcsak valamely csoport, illetőleg tagja elleni erőszak alkalmazására irányuló felhívás tekinthető, hanem az is, amikor az elkövető heves, ellenséges, józan gondolkodást nélkülöző érzelem kialakulását célozza, amely az erőszak érzelmi előkészítése.”

Ezt követően pedig indokolásában kifejtette, hogy a bűncselekmény nem eredménybűncselekmény, ezért az ügyben egyáltalán nincs annak relevanciája, hogy a beszéd a hallgatóságra milyen hatást gyakorolt. A vádlottnak a beszéd mellett előadott szimbolikus tevékenysége pedig az elhangzottnak olyan súlyt adott, aminek következtében ez a beszéd még inkább alkalmas volt a gyűlöletre uszításra.

A harmadfokon eljáró Debreceni Ítéltábla a másodfokú bíróság bűnösséget megállapító ítéletét helybenhagyta.⁵⁸⁶ A táblabíróság minden tekintetben osztotta a törvényszék jogi indokolását. Megjegyzendő még, hogy a harmadfokú döntés hivatkozik az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésre mint a korlátozás alkotmányos alapjára.

A BHGY-ban fellelhető másik ügyben a Székesfehérvári Járásbíróság a vádlottat bűnösnek mondta ki a Btk. 332. § c) pontjába ütköző közösség elleni uszítás büntetében, ezért őt 1 évre próbára bocsátotta.⁵⁸⁷ Az ítéleti tényállás szerint a vádlott 2019-ben október 23-i nemzeti ünnepel kapcsolatos megemlékezést szervezett. A megemlékezést a vádlott két honlapon hirdette „56 lángja tovább ég” megjelöléssel. A honlapon programként a következőket hirdette: „rendhagyó, interaktív megemlékezésen kommunisták műveinek elégetésére, Molotov koktéllal célbadobásra, kommunistákra célba lövésre, valamint vörös, uniós, illetve LMBTQP

⁵⁸⁵ Uo.

⁵⁸⁶ Debreceni Ítéltábla Bhar.I.625/2020/32.

⁵⁸⁷ Székesfehérvári Járásbíróság 6.B.310/2022/19/II.

zászlók égetésére fog sor kerülni.”⁵⁸⁸ Az LMBTQP mozaik szóban a P betű a pedofiliára utalt.

Az ügyészség a vádiratban a vádlottat a Btk. 216. § (1) bekezdésébe ütköző és aszerint minősülő közösség tagja elleni erőszakkal vádolta.⁵⁸⁹ A járásbíróság álláspontja szerint azonban a vádlott cselekménye – kihívó közösségellenesség hiányában – a közösség tagja elleni erőszak büntetettét nem valósította meg. E körben a bíróság rámutatott arra, hogy a vádlott felhívása két olyan internetes oldalon jelent meg, amelyeket elsősorban hasonló nézeteket valló személyek látogattak, így a közzététel egy viszonylag zárt közegben történt. A felhívás tartalma szerint a rendezvényen való részvétel előzetes regisztrációhoz volt kötve, és a pontos helyszínt sem tüntették fel.

Elsőkörben vizsgálendő kérdésnek tekintette a bíróság, hogy a pedofiliára való utalás következtében a védett csoport minősége megállapítható-e. Indokolása szerint a vádlott a mozaikszót hol „P” betűvel, hol enélkül használta, valamint többször utalt arra, hogy az LMBTQ közösségre vonatkozik az inkriminált megnyilvánulás. Ebből következik, hogy a nemi identitás alapján szerveződő védett társadalmi csoport egyértelműen megállapítható.

A közösség elleni uszításnál a Székesfehérvári Járásbíróság utalt az erőszakra és gyűlöletre uszítás különbözőségére:

„[a] gyűlöletre uszítás és az erőszakra uszítás nem azonos fogalmak. A gyűlölet kettős természetű, egyrészt fellobbanó heves indulati állapotot, másrészt tartós érzelmi beidegződést is jelenthet; mindkét esetben határozott és tudatos érzelemről van szó. A törvény szerinti gyűlöletre uszítás nem jelenti egyértelműen az erőszak közvetlen veszélyét, illetve az erőszakos jellegű konkrét sérelem reális lehetőségét, ez utóbbit a törvény az „erőszakra uszít” fordulattal fedi le. Az uszítást nagy nyilvánosság előtt kell elkövetni.”⁵⁹⁰

Az elsőfokú bíróság az alkotmánybírósági gyakorlat áttekintését követően – hivatkozva az Alaptörvény kollektív méltóságot explicit korlátként felállító

⁵⁸⁸ Uo.

⁵⁸⁹ Btk. 216. § (1) bek.: Aki más valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása, így különösen fogyatékosága, nemi identitása, szexuális irányultsága miatt olyan, kihívóan közösségellenes magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy az adott csoport tagjában riadalmat keltsen, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁵⁹⁰ Székesfehérvári Járásbíróság 6.B.310/2022/19/II.

rendelkezésére – arra az álláspontra helyezkedett, hogy a vádlott cselekménye alkalmas volt arra, hogy gyűlöletet szítson, valamint érzelmileg előkészítse az erőszakos cselekményeket. A vádlott által készített és közzétett plakátok tartalmának összefüggésében és teljes kontextusában történő értékelése alapján a vádlott magatartása túlterjeszkedett a véleménynyilvánítás Alaptörvény által védett keretein, és az érintett nemi identitást vállaló személyek ellen irányuló gyűlöletre uszított, miközben a véleménynyilvánítás szabadságának védelme mögé rejtőzött. Kiemelte, hogy a közösség elleni uszítás nem minősül eredménybűncselekménynek, tehát nem szükséges, hogy a vádlott uszító magatartása ténylegesen gyűlöletet váltson ki másokban. Elegendő, ha az ilyen hatás kiváltására alkalmas.

A Székesfehérvári Törvényszék az elsőfokú ítéletet megváltoztatva a vádlottat felmentette az ellene közösség elleni uszítás miatt emelt vád alól.⁵⁹¹ A törvényszék – azonos indokolással – osztotta az elsőfokú bíróság álláspontját, mely szerint a vádlott cselekménye a közösség tagja elleni erőszak tényállást nem meríti ki.

A közösség elleni uszítás körében azonban a törvényszék arra az álláspontra helyezkedett, hogy vizsgált terhelti magatartás nem bűncselekmény, mert „a clear&present danger elvre figyelemmel kijelenthető, hogy a közrend elvont veszélyeztetése továbbra sem alapozhat meg büntetőjogi felelősségre vonást.”

A Győri Ítéltábla mint harmadfokú bíróság a másodfokú döntést megváltoztatta és a vádlottat bűnösnek mondta ki közösség elleni uszítás büntetében. A táblabíróság osztotta az elsőfokú bíróságnak a bűnösség megállapítása körében kifejtett jogi indokait. Szintén utalt az erőszakra és gyűlöletre uszítás elkövetési magatartások differenciálásának szükségességére és egyedül álló módon elemezte a két fordulatot:

„[a] vádlott önmagában azzal, hogy egyenlőség jelet tett az LGBTQ közösség és a pedofilok közé, őket egy csoportba sorolva, már negatív véleményt fogalmazott meg és gyűlölet kiváltására alkalmas kifejezést használt, hiszen a kiskorúak sérelmére szexuális bűncselekmények elkövetőit nem csak a büntető anyagi jogszabályok rendelik szigorúan büntetni, de társadalmi megítélésük is nagyon negatív, tekintettel arra is, hogy bűncselekményeket követnek el.

⁵⁹¹ A BHGY-ban a Székesfehérvári Törvényszék határozata nem található meg, kizárólag az elsőfokú és a harmadfokú ügydöntő határozat érhető el. Győri Ítéltábla III/S.Bhar.69/2024/9/II.

Ezen túlmenően a Molotov-koktél célbadobással kontextusba helyezve a szöveg kifejezetten fenyegető; a zászlóégetés nem csak a gyűlöletre, de az erőszakra uszítás megállapítására is alkalmas!”⁵⁹²

A BHGY-ből kigyűjtött két ügy mindenképp előre mutató abban a tekintetben, hogy a vizsgált tényállást az eljáró bíróságok nem tekintették konkrét veszélyeztető jellegűnek. Nem alkalmazták sem a „clear and present danger”, sem a hármas követelményrendszert felállító mércét. Üdvözlendő, hogy a bíróságok tekintettel voltak a Btk. módosítás alapján differenciált elkövetési magatartásokra, különbséget téve az erőszakra és gyűlöletre uszítás között.

Az utolsóként bemutatott ügy azért is figyelemre méltó, ugyanis a döntésekkel szemben alkotmányjogi panasszal fordultak az Alkotmánybírósághoz. Ennek jelentősége abban áll, hogy az Alaptörvény hatálybalépését követő időszakban – jogerős döntések hiányában – az AB előtt közösség elleni uszítás miatt még nem indult eljárás.

Az indítványozó álláspontja szerint – szemben a bírósági döntésekkel – a védett csoport minőség nem volt megállapítható, mivel a többször használt LMBTQP kifejezés a pedofil bűnözőkre utal, akik nem állhatnak alkotmányos védelem alatt. Ezért a bírói döntések már e körben is alaptörvény-ellenesek. Másrészt utalt az uralkodó jogalkalmazási gyakorlatra. Az indítványozó a *clear and present danger* mérce alkalmazásának elmulasztását sérelmezi, amelyet szerinte az AB a tényállás alkotmányos legitimálása érdekében alkalmazott:

„jelen eseten egyáltalán nincs szó egy olyan magatartásról, amely esetében közvetlen és nyilvánvaló veszélye fennállt annak, hogy a köznyugalom, a társadalmi béke felborul, gyűlölet szítása nyomán ellenséges és erőszakos, illetve érzelmek támadnak az LMBTQP csoport vonatkozásában.”⁵⁹³

Az AB a panaszt befogadta, mert a bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenesség kételyét vette fel az, hogy a Győri Ítéltábla eleget tett-e az Alaptörvény 28. cikkéből fakadó kötelezettségének akkor, amikor arra a következtetésre jutott,

⁵⁹² Győri Ítéltábla III/S.Bhar.69/2024/9/II.

⁵⁹³

[https://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/edafa47f76e9235dc1258c1c00618baf/\\$FILE/IV_4_0_2025_inditvany_anonim.pdf](https://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/edafa47f76e9235dc1258c1c00618baf/$FILE/IV_4_0_2025_inditvany_anonim.pdf) (letöltve: 2025. 05. 19.).

hogy az indítványozó terhelt magatartása nem tekinthető az Alaptörvény által védett véleménynyilvánításnak.

A testület elsőként utalt a közösség elleni uszítás 2016-os módosítására, mely alapján egyértelművé vált, hogy a gyűlöletre és erőszakra uszítás nem azonos fogalmak. Ezt követően rögzítette, hogy az AB-nak nem feladata a bíróságok dogmatikai elemzésének a vizsgálata,

„[u]gyanakkor az Alkotmánybíróság az alapügyben eljáró bíróságok jogi álláspontjai, illetve a jogerős döntésben foglaltak kapcsán indokoltnak tartja rögzíteni a felrótt bűncselekmény vonatkozásában a büntetőjogdogmatikai és az alkotmányos értelmezés összhangjával kapcsolatos álláspontját. Ami valójában – kezdettől fogva – változatlan. S ennek nyomán elkerülhető és elkerülendő olyan büntetőjog-dogmatikai félreérthetőség, amely alkotmányjogi terminológiában visszaköszön, jelentkezik.”⁵⁹⁴

Ezt követően rögzíti, hogy

„[a] hatályos törvényi tényállásban két elkövetési magatartás van, s két tényállási elemnek van jelentősége. Önálló és különálló elkövetési magatartás az erőszakra uszít és a gyűlöletre uszít. Korábban sem volt olyan értelmezésnek jogi alapja, ami a gyűlöletre uszít elkövetési magatartás esetében az erőszakra utalással segítette ki a tényállásszerűség megállapítását, a hatályos jog alapján pedig az ilyen értelmezés eleve jogi alap nélküli. Ehhez képest egyaránt önálló értelmezést igényel az erőszak (aminek perbírói, ítélkezési gyakorlata – értelemszerűen – nem vet fel kétségeket), és a gyűlölet, mely értelmezésének viszont »erőszakmentesnek« kell lennie.”⁵⁹⁵

Az AB a tényállás jogi tárgyát vizsgálva arra a megállapításra jutott, hogy a közösség elleni uszítás védendő értéke az emberi méltóság, azon belül is a törvényben meghatározott közösséghez tartozó személyek emberi méltósága. A bűncselekmény karakterisztikájából adódóan többes egyéni jog megsértésének veszélye áll fent, de ez a veszély elvont veszélyeztetés (immateriális jelleg). A tényállás megvalósulásához nincs szükség arra, hogy a közrend vagy a köznyugalom megzavarásának konkrét,

⁵⁹⁴ Az AB határozat hivatalosan még nem elérhető, a nem hivatalos szöveghez lásd: IV/4/2025. https://media.alkotmanybirosag.hu/2025/11/sz_iv_4_2025.pdf (utolsó megnyitás: 2025. 11. 22.).

⁵⁹⁵ Uo.

nyilvánvaló és azonnali veszélyeztetése fennálljon, mert a magyar büntetőjogi rendszerben „az azonnali és nyilvánvaló, felismerhető veszély fogalma [...] semmivel sem mond többet, mint a [...] büntetőjogi dogmatika konkrét veszélye.”

Ezt követően az AB az uszításnak az erőszakos cselekedetre történő felhívással összekapcsolt értelmezésével összefüggésben megállapítja, hogy

A gyűlölet alapvetően érzés, ellenérzés, mással szembeni ellenérzés, a gyűlöletérzés éplélektani alapon fennálló indulati-érzelmi állapot, ami viszont nem méltányolható. [...] Közömbös az előadásmód higgadt vagy hevült mibenléte, intenzitása. Az uszítás nem szinonimája a büntetőjogi fogalmiságban használatos felhívásnak (akár annak előkészületi, akár a részesítő fajtájának). Az uszítás a meglévő beállítódás, avagy viselkedést befolyásoló indulati-érzelmi állapot szabadon engedése, tovább adása. Az elkövető a gyűlöletérzését nem tartja féken. Valójában ez lesz felróhatóságának alapja.⁵⁹⁶

A testület ezt követően megvizsgálta, hogy az eljáró bíróságok felismerték-e az ügy alapjogi relevanciáit és hogy a bírói döntésnek tartalmaznak-e alapjogi mérlegelést. E körben megállapította, hogy az alsóbb fokú bíróságok kifejezetten hivatkoztak az Alaptörvény releváns rendelkezéseire, valamint az ennek alapján kialakított alkotmánybírói gyakorlatra. Az Alkotmánybíróság rámutatott, hogy a harmadfokon eljáró Győri Ítéltábla nem az Alaptörvényre, hanem az Alkotmányra hivatkozott az emberi méltóság védelmével kapcsolatban, holott az Alaptörvény 28. cikke kifejezetten előírja a bíróságok számára, hogy a jogszabályokat azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban kell értelmezni és alkalmazni. Ugyanakkor az is megállapítható, hogy az ítéltábla ítélete tartalmilag figyelembe vette az emberi méltóság megsértésének – az Alaptörvény hatálybalépését követően kialakított – szempontjait, hiszen a bíróság az indítványozó vádbeli cselekményét éppen az emberi méltóság sérelmére tekintettel zárta ki a szólásszabadság védelmi hatóköréből. Mindezekre tekintettel az Alkotmánybíróság az indítványozó alkotmányjogi panaszát elutasította.

Álláspontom szerint az eljáró bíróságok helyesen alkalmazták a szólásszabadságból eredő alkotmányos elveket, és a tényállás dogmatikai karakterére is tekintettel voltak.

⁵⁹⁶ IV/4/2025. https://media.alkotmanybirosag.hu/2025/11/sz_iv_4_2025.pdf (utolsó megnyitás: 2025. 11. 22.).

Az alkotmánybíróági határozat jelentősége abban áll, hogy az Alaptörvény, valamint annak negyedik módosításának hatálybalépését követően a testületnek nem volt alkalma alkotmányos revízió alá vonni a közösség elleni uszítás tényállását.

Az mindenképpen üdvözlendő, hogy az AB a legfrissebb döntésében tekintettel volt a bűncselekmény dogmatikai karakterére és a határozatból most már egyértelmű vált, hogy a gyűlöletre és erőszakra uszítás nem azonos fogalmak, valamint a konkrét, reális veszély fennállását követő jogalkalmazói értelmezés alaptörvény-ellenességet eredményezhet.

A testület azon érvelése, mely szerint „korábban sem volt olyan értelmezésnek jogi alapja, ami a gyűlöletre uszít elkövetési magatartás esetében az erőszakra utalással segítette ki a tényállásszerűség megállapítását, a hatályos jog alapján pedig az ilyen értelmezés eleve jogi alap nélküli”, végső soron – büntetőjog-dogmatikailag – helyes, azonban éppen az AB „szentesítette” élő jogként a 2004-es határozatában a Fővárosi Ítéltábla Hegedűs-ügyben adott, felhívást megkövetelő téves jogértelmezést, amelynek következtében a gyakorlat végérvényesen eredménybűncselekményt kreált egy absztrakt veszélyeztető bűncselekményből.⁵⁹⁷

Álláspontom szerint az AB elmulasztotta ebben a határozatában is érdemben kibontani az Alaptörvény IX. cikk (4), valamint (5) bekezdésének egymáshoz való viszonyát, valamint a kollektív méltóságot explicit korlátként felállító rendelkezésből fakadó alkotmányos büntetőjogi elveket, konzekvenciákat. Kizárólag azt vizsgálta, hogy a támadott bírói döntések tartalmazznak-e – valamiféle – alapjogi mérlegelést. Ebből következik, hogy a testület visszafogott, tartózkodó magatartást tanúsított, holott olyan alapvető alkotmányos jelentőségű kérdésekre nem adott választ – melyre az indítványozó is hivatkozott az alkotmányjogi panaszában -, mint hogy az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdése szerinti védett közösség fogalmába beletartozik-e az indítványozó által LMBTQP-nek nevezett közösséghez tartozó pedofilok köre. Ez pedig alapvető, a szólásszabadsághoz tartozó alkotmányos kérdés, aminek eldöntésére a testületnek hatásköre van. A jogalkalmazói gyakorlatnak a legnagyobb segítség az lett volna, ha az AB szakított volna a tartózkodó magatartásával, amire mint láttuk – a rágalmozás/becsületsértéssel összefüggésben – volt már példa, és ténylegesen maga végezte el volna az alapjogi mérlegelést. Ebbe a körbe az elkövetési magatartások – uszítás/erőszak – konkrét ügyben történő értelmezése is beletartozik, hiszen a

⁵⁹⁷ SZOMORA 2015 40.

közösség elleni uszítás minden esetben a véleménynyilvánítási szabadsággal lép kollízióba, alapjogi mérlegelés nélkül e két elkövetési magatartást nem lehet értelmezni.

Az AB érvelési mátrixából végső soron az olvasható ki, mintha a testület nem vett volna tudomást az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdéséről, hiszen az egész határozatban szinte kivétel nélkül az egyéni méltóság – annak lényegi magjának – megsértése köszön vissza („a gyűlöletre uszítás jogi tárgya az emberi méltóság”), a kollektív méltóság büntetőjogi korlátként való értelmezésével az AB adós maradt. Szintén adós maradt azzal, hogy pontosan mit is jelent és mely esetben valósulhat meg a közösség elleni uszítással összefüggésben az emberi méltóság belső magjának a megsértése.

Egyet tudok érteni Czine Ágnes alkotmánybíró párhuzamos indokolásban írt megállapításával:

„Az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdése – különösen a bíróságoknak címzett és az Alaptörvény 28. cikkében foglalt jogértelmezési szabályára figyelemmel – ugyanakkor utat nyitott a tényállás olyan értelmezése előtt, amely szerint az másodlagos jelleggel a közösségek jogainak és érdekeinek a védelmét is szolgálja. Így a tényállás másodlagos, speciális védett jogi tárgya a magyar nemzet, továbbá valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási közösség vagy a lakosság egyéb csoportja is lehet. [...] A fentiek alapján úgy vélem, hogy az Alaptörvény IX. cikk (4) és (5) bekezdései nem csupán a polgári jog, hanem a büntetőjog területén is kibővítették a közösségek méltóságának a védelmére igénybe vehető jogi eszközök körét. A két jogterület így egymást kiegészítve valósíthatja meg azt a komplex védelmet, amely az Alaptörvényben deklarált jogok érvényesülését képes garantálni.”

Ezen okfejtés kiindulópontként megfelelő lett volna. Ezt követően pedig a testületnek érdemben el kell volna végezni a konkrét alapjogi mérlegelést. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a jövőben a jogalkalmazási gyakorlatnak tekintettel kell lenni a határozat azon részére, melyben az AB kimondja, hogy a közösség elleni uszításnál a közvetlen, reális veszély nem alkotmányos feltétele a büntethetőségnek. Amennyiben ezt az eljáró bíróságok nem veszik figyelembe, úgy a meghozott bírói döntés alaptörvény-ellenessé válik.

6. A jelenlegi gyakorlat értékelése – út egy lehetséges mérce felé

6.1. A védendő érték azonosítása

Az Alkotmánybíróság a közösség elleni uszításnál a köznyugalommal összefüggésben fogalmazta meg az igen vitatott mércéjét. Az elkövetési magatartás védendő értékkel összefüggő értelmezése oda vezetett, hogy a tényállás gyakorlatilag alkalmazhatatlanná vált.

A köznyugalom jogtárgyi jellegét vizsgálva arra a megállapításra jutottunk, hogy vizsgálendő, hogy a tényállás a köznyugalmon túl közvetett értéként mit véd.⁵⁹⁸ Ennek jelentőségét abban látom, hogy a köznyugalom megzavarására való alkalmasság objektív mércéje ezzel határozható meg pontosan (az elkövetési magatartással együtt). Amennyiben az uralkodó joggyakorlat által felállított hármas követelményrendszert vesszük alapul, amelynek első szempontja, hogy a szólás erőszakos cselekedetre való felhívásnak minősüljön, akkor az elemzett határozatokból az a kép rajzolódik ki, hogy ennél feltételként kell érvényesülnie, hogy pontosan körülhatárolt helyet és időt jelöljön meg az elkövető. Ennek azonban az lesz a következménye, hogy egzaktan behatárolható személyekre fog vonatkozni a szólás, aminek következtében fennáll annak a lehetősége, hogy az érintettek sértetté válhatnak. A tényállás megszövegezésből és dogmatikai karakteréből azonban az következik, hogy az emberi méltóságot nem tekinthetjük a bűncselekmény jogtárgyának, mivel akkor a Btk. más fejezetében elhelyezett bűncselekmények jöhetnek szóba (pl. rágalmazás, közösség tagja elleni erőszak). Megjegyzendő, hogy a magyar jogalkotónak mintaként szolgálható német jogban található eltérő megoldás. Az StGB 130. § komplex tényállásban szabályozza az uszításnak megfelelő deliktumot (*Volksverhetzung*). Komplexitását az is mutatja, hogy a (3) és (4) bekezdés a holokauszttagadást rendeli büntetni. Az StGB a hazai szabályozásnak megfelelő uszítást az (1)⁵⁹⁹ és (2)⁶⁰⁰ bekezdésében szabályozza. Az (1) bekezdés jogi tárgya

⁵⁹⁸ Lásd II. Fejezet 4.5. pont Konklúzió a köznyugalomra mint jogtárgyra vonatkozóan.

⁵⁹⁹ Az (1) bekezdés alapján büntetendő, aki a köznyugalom megzavarására alkalmas módon, nemzeti, faji, vallási vagy etnikai csoport ellen vagy a lakosság valamely csoportja ellen vagy egy egyén ellen azért, mert az előbb említett csoporthoz vagy a lakosság egy részéhez tartozik, gyűlöletre uszít, erőszakos vagy önkényes intézkedésre hív fel, vagy az előbb említett csoport vagy egyén gyalázásával, becsmérlésével vagy rágalmazásával az emberi méltóságát sérti.

⁶⁰⁰ A (2) bekezdés pedig tiltja az olyan tartalom terjesztését, nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételét vagy 18. életévét be nem töltött személynek történő kínálását, átadását vagy hozzáférhető tételét,

elsődlegesen a „belső” köznyugalom.⁶⁰¹ Ez mind az általános jogbiztonság állapotát, mind pedig a lakosság azon érzését magában foglalja, amely alapján a jogrend által biztosított védelemben élnek.⁶⁰² A tényállás azonban a köznyugalmon túl védi az érintettek emberi méltóságát is.⁶⁰³ Hasonló a helyzet a (2) bekezdésnél is, amelyet általános antidiszkriminációs tényállásnak lehet tekinteni,⁶⁰⁴ ami alapján nehezen azonosítható a védelmi tárgy. Végző soron nem marad más, mint a tolerancia és az emberség általános elve, amit nem lehet jogi tárgyként elfogadni. Ha figyelembe vesszük, hogy a szabályozás célja az idegengyűlölet visszaszorítása és az érintett csoportokra vonatkozó „veszélyes légkör” ellensúlyozása, akkor a (2) bekezdés jogi tárgya is a köznyugalom, valamint az egyes csoporttagok méltósága.⁶⁰⁵ Egyet lehet érteni FROMMEL kijelentésével, hogy hiányozna a *ratio legis*, amennyiben a tényállást kizárólag köznyugalom elleni bűncselekményként értelmeznénk.⁶⁰⁶

Eltérő nézetek találhatók arra vonatkozóan, hogy a 130. § védett jogi tárgyának tekinthető-e a kiskorúak védelme, ugyanis a tényállás többször utal a 18. életévét be nem töltött személyre. Így van olyan álláspont, amely védendő értéknek tekinti a kiskorúak személyiségfejlődését,⁶⁰⁷ azonban található olyan, amely elutasítja, tekintettel arra, hogy ez a védelmi törekvés csak a *primer* védendő érték megsértésének következménye.⁶⁰⁸

Ezzel szemben az uszításnál a magyar tényállás még csak említés szinten sem tartalmazza az emberi méltóságot, így nem tekinthető a deliktum védendő értékének. A közösségek méltóságát vizsgálva arra a következtetésre jutottunk, hogy mint alkotmányos érték, jogtárgyként történő elfogadása jelen jogszabályi környezetben nem kérdőjelezhető meg. A jogalkotó a 2016-os Btk. módosítás indoklásában utalt az Alaptörvény gyűlöletbeszédet érintő negyedik módosítására:

amely tartalmát tekintve az (1) bekezdés 1. pontjában meghatározott csoport, a lakosság egy része ellen vagy egy egyén ellen az (1) bekezdés 1. pontjában meghatározott csoporthoz vagy a lakosság egy részéhez való tartozása miatt gyűlöletre uszít, erőszakos vagy önkényes intézkedésre hív fel, illetve a lakosság valamely csoportjának gyalázásával, becsmérlésével vagy rágalmazásával mások emberi méltóságát sérti. Ezen túlmenően az StGB tiltja az előbb meghatározott tartalom [az StGB 130. § (2) bekezdés 1. pont szerinti felhasználása érdekében történő] előállítását, beszerzését, szállítását, raktáron tartását, felajánlását, hirdetését.

⁶⁰¹ LENCKNER–STERNBERG-LIEBEN 2006. Rn. 1a.

⁶⁰² SCHÄFER–ANSTÖTZ 2021. Rn. 2.

⁶⁰³ LENCKNER–STERNBERG-LIEBEN 2006. Rn. 1a.

⁶⁰⁴ SCHÄFER–ANSTÖTZ 2021. Rn. 62.

⁶⁰⁵ Uo. Rn. 4.

⁶⁰⁶ FROMMEL 1995. 407.

⁶⁰⁷ HEINRICH 2017. 626.

⁶⁰⁸ OSTENDORF 2017b. Rn. 5.

„[m]indezek mellett a módosítás azon korábbi jogalkotói szándék további erősítését is szolgálja, amelyet Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása a IX. cikk kiegészítése révén már megkezdett, biztosítva ezzel a gyűlöletbeszéddel szembeni hatékonyabb, komplexebb fellépést.”⁶⁰⁹

Fontos megemlíteni, hogy az Alkotmánybíróság is elfogadja a tényállás jogtárgyaként a közösségek méltóságát egy 2018-as határozatában:

„azok a gyűlöletkeltő magatartások, amelyek szankcionálására a közösség elleni izgatás büntetőjogi tényállása alkalmazható, a köznyugalom megzavarásán túl [...] a közösségek méltóságának a megsértésére is alkalmasak. A tényállás ilyen módon a köznyugalom védelmével együttesen a közösségek méltóságának a védelmét is szolgálja.”⁶¹⁰

Ezekén kívül magából a bűncselekmény elnevezéséből, valamint a megszövegezésből következik, hogy a közösség elleni uszítás valójában elsődlegesen a tényállásban absztrakt tárgyként megjelölt közösségek védelmét szolgálja. Ebből következik az a jogtárgyharmonikus értelmezés is, amely szerint az Alaptörvény szellemiségével szembe menő közösségek nem védendő csoportjai a tényállásnak.

A védett csoportok vizsgálata elengedhetetlen a bűncselekmény megállapításához. A jogalkalmazási gyakorlat azonban sok esetben eltekint a védett csoport minőség vizsgálatától még azokban az esetekben is, amelyekben a szólas kizárólag egy személyre vonatkozott. Az elemzésből az a kép rajzolódik ki, hogy a védett csoport alatt tulajdonképpen bármilyen ismerv alapján létrejövő személyösszesség érthető, amely akár spontán, egyszeri alkalmat is jelenthet, mint például egy megemlékezésen összegyűlt tömeg esetén. A hangsúly azon van, hogy legyen egy olyan alapvető jellemző (közös tulajdonság, nézet, értékrend vagy meggyőződés), ami a kívülállók számára is felismerhetővé és egyértelműen elkülöníthetővé teszi az adott csoportot.

⁶⁰⁹ 2016. évi CIII. törvény 55. §-hoz fűzött részletes indokolás.

⁶¹⁰ 3146/2018. (V. 7.) AB határozat, ABH 2018, 762, 768.

6.2. Az elkövetési magatartások értékelése

A joggyakorlat-analízisből belátható, hogy a jelenlegi gyakorlat tarthatatlan.

A jogalkalmazói gyakorlat sok esetben álcázóhálóként tekint a 30/1992. (V. 26.) AB határozatban foglaltakra, ugyanis vagy a *clear and present danger* mércéjét kiragadva próbálják igazolni a jelenlegi gyakorlat által felállított eltérő követelményrendszert, vagy pedig az alaphatározat elkövetési magatartást – történeti kontextusban – elemző részével. Ez azért vitatható, mert a 30/1992. (V. 26.) AB határozat helyes értelmezése alapján a bűncselekmény absztrakt veszélyeztető tényállás.

A gyakorlat továbbra is konkrét veszélyeztető tényállásként kezeli a bűncselekményt, amely dogmatikailag nem eflogadható. A hármas követelmény felállításával és érvényesítésével a bűncselekményt a gyakorlat tulajdonképpen *sui generis* előkészületi cselekményként értelmezi, amely lehetetlenné teszi a közösség tagja elleni erőszak előkészületétől történő elhatárolást. Továbbá a nyomozóhatóságok sok esetben értékítéletnek (véleménynek) minősítették a közlést, amely eleve kizárja a felhívás megvalósulását, mint például „Mocskos buzi köcsögöket le kell vadászni a gecibe! Kiirtani mindet!”. Holott álláspontom szerint értékítélet is lehet objektíve a köznyugalom megzavarására alkalmas, mint az előbb hivatkozott esetben.

A fentebb bemutatott ügyek majdnem mindegyikében a feljelentett közlés internetes fórumon vagy videómegosztón jelent meg. Az elemzésből az a kép rajzolódik ki, hogy egy ilyen megnyilvánulás eleve nem egyeztethető össze a gyakorlat által felállított konkrét, reális (nyilvánvaló és közvetlen) veszéllyel, ennek megállapíthatósága az esetek túlnyomó részében eleve kizárt. Ehhez az lenne szükséges, hogy a gyakorlat által megkövetelt felhívás konkrétan beazonosítható csoportot szólítson meg, egyértelműen megállapítható védett csoporttal szemben, továbbá az „elkövetés helyének” térben és időben lehatároltnak kellene lennie.

Bár a közösség elleni uszítás elkövetési magatartása az erőszakra uszítással bővült, a 2016-ot követő jogalkalmazási gyakorlat túlnyomórészt továbbra sem tesz különbséget e két alakzat között. Azzal, hogy a judikatúra a Btk. módosításról nem vesz tudomást, és már hatályon kívül helyezett Btk.-szöveg és az arra vonatkozó, szintén hatályon kívül helyezett alkotmánybírósági gyakorlat alapján indokol, egyértelmű törvénysértést valósít meg.

A követendő gyakorlat a BHGY-ből elérhető bűnösséget megállapító bírósági döntésekből olvasható ki. A Győri ítélőtábla teleologikus értelmezéssel tett

különbséget az erőszakra és gyűlöletre uszítás között. Ehhez figyelembe vette a módosító törvény indokolását:

„a törvény a jelenlegi elkövetési magatartást bővíti oly módon, hogy az erőszakra uszítást is megjeleníti, amellyel egyértelművé válik, hogy a gyűlöletre uszítás és az erőszakra uszítás nem azonos fogalmak. A gyűlölet kettős természetű, egyrészt fellobbanó heves indulati állapotot, másrészt tartós érzelmi beidegződést is jelenthet; mindkét esetben határozott és tudatos érzelemről van szó. A törvény szerinti gyűlöletre uszítás - amely a hatályos szabályozás alkotmánybírósági és jogalkalmazói értelmezéséhez képest előrehozott büntetőjogi védelemnek tekinthető - tehát nem jelenti egyértelműen az erőszak közvetlen veszélyét, illetve az erőszakos jellegű konkrét sérelem reális lehetőségét, ez utóbbit a törvény az „erőszakra uszít” fordulattal fedi le.”⁶¹¹

Az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdését az értelmezésbe bevonva megadhatjuk a gyűlöletre uszítás jelentéstartamát. Az Alkotmánybíróság a gyűlöletet az egyik legszélsőségesebb, negatív, nagyfokú ellenséges indulatként határozta meg, azonban a gyakorlat hozzátette, hogy az uszítás nem egyszerűen gyűlölet, hanem olyan gyűlölet felkeltésére irányul, amely aktív tevékenységbe megy át. Ennek helyes értelmezése az lenne, hogy a gyűlöletre uszítás olyan negatív, nagyfokú ellenséges indulat, amely objektíve alkalmas a köznyugalom megzavarására. Az objektíve alkalmassághoz az egyéni méltóságnál vizsgálendő korlátozhatatlan aspektus követelményét – analógia útján – felhasználva juthatunk. Az egyéni méltóságnál ez azt jelenti, hogy az embert emberként kezeljük (pl. ne állatként állítsuk be, vagy tárgyiasítsuk). A közösség elleni uszításnál az a döntő, hogy az adott védett csoport lényegi meghatározójára vonatkozik-e a gyűlölködő megnyilvánulás. Amennyiben a csoport létezésének megszűnésére, kiirtására, jogtól való megfosztására, vele szemben önkényes intézkedésre vagy a csoport alsóbbrendűségére vonatkozik a közlés, úgy mindenféle felhívás, és közvetlen vagy reális/konkrét veszély nélkül a gyűlöletre uszítást megállapíthatóvá teszi, hiszen az említett, a megnyilvánulással támadott értékek adják az adott csoport lényegi aspektusát.

Az uszítás magatartás – helyes – értelmezésére példaként említhető a német jog, ami szintén gyűlöletre uszításban határozza meg az elkövetési magatartást és a

⁶¹¹ 2016. évi CIII. törvény 55. §-hoz fűzött részletes indokolás.

bűncselekményt absztrakt veszélyeztető tényállásként szabályozza. A német szakirodalomban a gyűlöletre uszítás olyan magatartást jelent, amely mások érzéseit vagy gondolkodását befolyásolja, és alkalmas arra, hogy az érintett csoporttal szemben érzelmileg túlfűtött, a pusztta elutasítást vagy megvetést meghaladó ellenséges hozzáállást alakítson ki vagy erősítsen meg.⁶¹² Ezt az érintett csoport lényegi meghatározását adó „nélkülözhetetlen” magját érintő szólások fedik le, amelyeket szélsőséges rosszindulat, durvaság és gyűlölettel teli szóhasználat jellemez.⁶¹³ Mindezek alapján gyűlöletre uszításnak minősül a „Zsidó, pusztulj!” felirat, amelyet egy személygépkocsira festettek fel horogkereszttel együtt, valamint kimeríti a bűncselekmény tényállását a horogkeresztes emblémákkal és a „Ne vásároljatok zsidóknál” jelszóval ellátott matricák kiragasztása is.⁶¹⁴ De a német joggyakorlat szerint szintén kimeríti a tényállást a zsidó vallású emberek „alacsonyabb rendű embereknek, hiteltelen hamisítóknak és haszonleső élősködőknek” való nevezése; egy személy „szemtelen zsidó tisztségviselőként” való megjelölése; az a dalszöveg, amelyben a „néger, kifelé!” szerepel; a menedékkérőket „csaló élősködőkként” bemutató szöveg, akik „a keményen dolgozó német lakosság kárára élnek lusta életet, és még ki is nevetik a buta németeket.”⁶¹⁵ Ezeket figyelembe véve nem túlzó az a kijelentés, hogy a magyar jogalkalmazási gyakorlat nem vesz tudomást a hazánkban elterjedt gyűlöletbeszédéről.

Ami a tényállás másik fordulataát érinti, az erőszakos cselekedet konkrét veszélyére pedig az erőszakra uszítás fordulat továbbra is alkalmazható. Ez olyan kifejezett vagy ráutaló magatartást feltételez, amely arra irányul, hogy másokban bizonyos cselekmények elkövetésére irányuló elhatározást ébresszen, illetve másokat az érintett csoport elleni cselekedetek megtételére készítsen.

Meglátásom szerint a helyes az lenne, ha a jogalkalmazás bevonná az Alaptörvény IX. (5) bekezdést az értelmezésbe, ugyanis ez elindíthatna egy olyan folyamatot, amelynek végén az Alkotmánybíróság újra alkotmányos revízió alá vonhatná a közösség elleni uszítás tényállásának joggyakorlati értelmezését. A lehetőség fennáll, mivel az AB előtt folyamatban van egy közösség elleni uszítás miatt indult eljárás. Az AB a döntést

⁶¹² SCHÄFER-ANSTÖTZ 2021. Rn. 40.

⁶¹³ Uo.

⁶¹⁴ SCHÄFER-ANSTÖTZ 2021. Rn. 42.

⁶¹⁵ Uo. Rn. 42-44.

befogadta, így érdemi döntés várható. A korábban alkalmazott mérce a továbbiakban nem tartható fent, ezért az alkotmányos revízió nem kerülhető el.

II. Önkényuralmi jelkép használata⁶¹⁶

Az önkényuralmi jelképek tilalma a modern demokratikus államokban különös jelentőséggel bír, mivel ezek a szimbólumok gyakran a totalitárius rendszerekhez, az elnyomáshoz és tömeges emberi jogsértésekhez köthetők. A diktatórikus berendezkedések egyik alapvető jellemzője az ideológiai szimbólumok központi szerepű alkalmazása. Ezek a jelképek nemcsak a hatalom megszerzésében és fenntartásában játszanak kulcsszerepet, hanem a rendszerek bukása után is tovább élnek, és hatással vannak a társadalmi gondolkodásra.⁶¹⁷ Tekintettel arra, hogy a totalitárius ideológiák vizuális világa szoros kapcsolatban áll az ősi kultúrák szimbólumaival, így értelmezésük is ezen kulturális kontextusban válik teljessé.⁶¹⁸ Ebből következik, hogy számos szimbólumnak az adott totalitárius rendszer ideológiáján túlmenő jelentéstartalma van. Főképp a többjelentésű ismérvből következik, hogy a szimbólumok használata esetén fokozottan vizsgálni és érvényesíteni kell a szólásszabadság követelményrendszerét.

Az aktakutatást keretében öt, a Btk. 335. §-a miatt indult eljárást találtam. Ezen kívül egy-egy gyakorlati példa szemléleteséhez a BHGY-ben elérhető határozatok is felhasználására kerülnek.

Az alkotmánybíróági és EJEB döntések azonos pontban kerülnek feldolgozásra. Ennek indoka, hogy jelen tényállásnál a két szerv gyakorlatát nem lehet elválasztani, mivel a strasbourgi bíróság – magyar vonatkozású döntések révén – nagy hatással volt az alkotmánybíróági gyakorlatra.

A jogalkalmazási gyakorlat elemzésénél egy-egy probléma bemutatásához és értékelésénél a német gyakorlatból vett eseteket is feldolgozok annak érdekében, hogy a tényállás esetleges hiányosságai, alkalmazásából eredő bizonytalanságai kiküszöbölhetők legyenek. A behatóbb összehasonlítás további indoka, hogy az önkényuralmi jelkép használata tényállásnál a magyar és német szabályozás – szemben a közösség elleni uszítással – szembetűnőbb eltéréseket mutat.

⁶¹⁶ A fejezet a megjelenésre váró írásom hosszabb terjedelmű, aktualizált átvételén alapul. BOTOS 2025b.

⁶¹⁷ SMUK 2019. 232.

⁶¹⁸ Uo.

1. A jelképhatározatok és az EJEB gyakorlata

1.1. Az első jelképhatározat – az uszítástól eltérő mérce

Az alkotmánybíróági gyakorlatban három jelképhatározat született, amelyek közül kettő az önkényuralmi jelkép használatához, egy pedig a nemzeti jelkép megsértése tényálláshoz kapcsolódott.⁶¹⁹ Az önkényuralmi jelképekkel összefüggő első határozat az 1978. évi Btk. 269/B. §-át⁶²⁰ alkotmánykonformnak minősítette.⁶²¹

DELI Gergely szerint az Alkotmánybíróság a tényállás legitimitását öt érveléssel támasztotta alá: közösségek méltósága; történelmi előzmények; társadalmi szükségletek; büntetőjogi eszközrendszeren kívüli eszköz hiánya, valamint Magyarországgal összehasonlítható történelmű ország (Németország) hasonló szabályozási technikája. Ezek közül az első három a véleménynyilvánítási szabadság korlátozás szükségességéhez, az utolsó kettő pedig az arányossághoz kapcsolódott.⁶²² A testület elsőként a kommunikációs alapjog korlátozásának elfogadhatóságát a tényállás jogi tárgyával indokolta, ugyanis a köznyugalom mellett egy további védendő értéket is nevesített: a demokrácia értékei mellett elkötelezett közösségek méltósága.⁶²³

Az izgatás gyalázkodási fordulatanál a korlátozás azért nem volt elfogadható, mert a korlátozó törvény kizárólag elvont értéket (köznyugalmat) védett. A 2000-es határozat a kollektív méltóságot nem alanyi alapjogként, hanem alkotmányos értéknek kezelte: „a kifejtettek alapján tehát a jelen esetben a büntetőjog által megfogalmazott védett tárgy mellett a vizsgált jogszabály más alkotmányos értékek védelmét is szolgálja.”⁶²⁴

⁶¹⁹ 13/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 61.; 14/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 83.; 4/2013. (II. 21.) AB határozat, ABH 2013, 128.

⁶²⁰ 269/B. § (1) Aki horogkeresztet, SS-jelvényt, nyilaskeresztet, sarló-kalapácsot, ötágú vöröscsillagot, vagy ezeket ábrázoló jelképet

a) terjeszt;

b) nagy nyilvánosság előtt használ;

c) közszemlére tesz;

ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétséget követ el, és pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) Nem büntethető az (1) bekezdésben meghatározott cselekmény miatt, aki azt ismeretterjesztő, oktatási, tudományos, művészeti célból vagy a történelem, illetve a jelenkor eseményeiről szóló tájékoztatási célból követi el.

⁶²¹ 14/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 83-111. Az indítványok nemcsak a véleménynyilvánítási szabadságra, hanem a pártalapítás szabadságra, valamint a gondolat, lelkiismereti és vallásszabadságra megsértésére is. Jelen fejezetben kizárólag a véleményszabadsággal összefüggésben kerül bemutatásra a határozat.

⁶²² DELI 2021. 142.

⁶²³ 14/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 83, 99.

⁶²⁴ 14/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 83, 96.

Ebből viszont egy feloldhatatlannak látszó ellentmondás keletkezett az uszítást vizsgáló határozat és a jelképhatározatok között. A büntethetőség mércéje a közösség elleni uszításnál – teret adva a minél szélesebb véleménynyilvánításnak – az egyéni jogok nyilvánvaló és közvetlen veszélyeztetése lett, míg az önkényuralmi jelkép használatánál pusztán a jelképhasználat.

A történelmi előzményekhez és a társadalmi szükségességhez kapcsolódóan az AB az addig következetes tartalomsemlegesség elvét áttörte, ugyanis álláspontja szerint „az Alkotmány nem értéksemleges, az Alkotmánynak van értékrendje. Az alkotmányos értékekkel összeegyeztethetetlen véleménynyilvánítást a [véleményszabadság] nem védi” (tartalomorientált korlátozás).⁶²⁵ Ennek következtében a véleménykinyilvánításának önkényuralmi jelképpel történő formája *ab ovo* ki van zárva a kommunikációs alapjog védelmi hatálya alól, azonban a testület elmulasztotta a tartalomneutralitástól eltérés alkotmányos (és büntetőjogi) konzekvenciáinak vizsgálatát.⁶²⁶

Az AB már 2000-es határozatában – az elkövetési magatartások elemzésénél – több helyen utalt az elkövető szubjektív viszonyulására, az ún. propagandaszándékra:

„A Btk. 269/B. §-ában szereplő, tételesen meghatározott elkövetési magatartások a jelképek által képviselt [...] eszmékhez való sajátos viszonyt fejeznek ki; ennek lényeges tartalmát jelenti a náci és bolsevik népirtó, és erőszakkal kizárólagosságra törő ideológiákkal való azonosulás, és azok propagálásának szándéka.”⁶²⁷

HOLLÓ András a párhuzamos véleményében a korlátozást az alkotmányos értékekkel (és nem az alapvető jogokkal) összefüggésben látja elfogadhatónak, amelynél megszorító értelmezés alkalmazását látta indokoltnak. Felrótta a többségi döntésnek, hogy az AB elmulasztotta annak alkotmányos követelményként való kimondását, hogy

„a tiltott jelkép terjesztője, használója csak akkor büntethető, ha olyan magatartást tanúsít, ami a jelképek által szimbolizált diktatúrák melletti intézmények kiállításnak, propagálásnak minősül, illetve egyéb olyan magatartást

⁶²⁵ 14/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 83, 95.

⁶²⁶ SZOMORA 2011. 41.

⁶²⁷ 14/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 83, 97.

tanúsít, amely túlterjeszkedik a szorosan értelmezhető, pusztán személyes véleménykifejezésnek.”⁶²⁸

Látható, hogy az első jelképhatározat nem volt ellentmondásmentes. SZOMORA Zsolt azon az állásponton volt, hogy az AB akkor járt volna el helyesen, ha a büntetőjogi tényállást megsemmisítette volna és a jogalkotóra bízta volna az ellentmondások kiküszöbölését.⁶²⁹ Ez sajnálatos módon nem történt meg, azonban a strasbourgi bíróság döntése újra az érdeklődések homlokterébe helyezte az önkényuralmi jelkép használata bűncselekményét.

1.2. Propagálási szándék mint strasbourgi követelmény és a második jelképhatározat

A második jelképhatározat az EJEB Vajnai-ügyben hozott határozata nélkül nem született volna meg.

A Vajnai-ügyben az emberi jogi szerv megállapította az EJEE 10. cikkének sérelmét, amelynek tárgya egy bejegyzett, törvényesen működő párt tisztségviselője által egy választási gyűlésen történő öt centiméter átmérőjű ötágú vöröscsillag viselése volt.⁶³⁰

A bíróság a kérelmező jelképhasználatot magában foglaló cselekményét politikai véleménynyilvánításnak minősítette, ezáltal automatikusan a szólásszabadság magasabb oltalma érvényesült. A strasbourgi bíróság ítéletét könnyen félre lehet értelmezni. Az érvelését azzal kezdi, hogy nem került bizonyításra, hogy a kommunista diktatúra valamely politikai mozgalom vagy párt általi visszaállításának valós veszélye áll-e fenn. Sérelmezte továbbá azt, hogy nem került hivatkozásra egyetlen olyan eset sem, amelyben a vöröscsillag nyilvános viselése Magyarországon zavargás tényleges, vagy akárcsak távoli veszélyét idézte fel. Ezt követően pedig kijelenti, hogy a kommunista ideológia potenciális propagálása, bármilyen visszataszító is, önmagában nem indokolhatja büntetőjogi szankcióval való korlátozását, ezáltal a többjelentésű jelkép politikai célú használata nem azonosítható veszélyes propagandával. Bár az egyezmény sértés fő indoka kifejezetten a propagandaszándék vizsgálatát figyelmen kívül hagyó elítélés volt, a mindezt

⁶²⁸ 14/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 83, 103.

⁶²⁹ SZOMORA 2015. 43.

⁶³⁰ Vajnai v. Hungary, no. 33629/06. 2008. július 8. A kontextus vizsgálatához hozzátartozik, hogy ebben az időszakban épp demokratikus választásokra készültek.

körülvevő érvelési mátrixban foglaltak mégis félrevihetik a jogalkalmazást, ugyanis adható olyan jelentés is nekik, hogy a tiltás csak akkor fogadható el, ha az valamilyen konkrét jogsérelemmel, az EJEK érvelése alapján a diktatúra visszatértének (valós és jelen lévő) veszélyével vagy mások jogainak kifejezett sérelmével (testi épség) jár.⁶³¹ A strasbourgi bíróság a Vajnai-ügyben foglalt többjelentésű jelképekkel kapcsolatos, a propagandaszándékot megkívánó megállapításait a Fratanoló-,⁶³² és Fáber-ügyben⁶³³ is megerősítette. Az EJEK bár a speciális szándék vizsgálatát követeli meg, azonban azt elismeri, hogy a többjelentésű szimbólumokkal kapcsolatos kijelentések nem tekinthetők egyformán megengedettnek bármely térben és időben.⁶³⁴ A Fáber-ügyben az Árpád-sávós zászló mint kétértelmű jelkép (egyrészt történelmi szimbólum, másrészt nyilaskeresztes szimbólum) merült fel,⁶³⁵ amelyben azonban a bíróság az indokolásában előadta, hogy

„nem zárja ki, hogy egy kontextuálisan nem egyértelmű szimbólum közszemlére tétele tömeggyilkosságok színhelyén bizonyos körülmények között az e bűncselekmények elkövetőivel való azonosulást fejezhet ki; ezért még az egyébként védelemben részesített véleménynyilvánítás sem egyformán megengedett minden időben és minden helyen.”⁶³⁶

Az egyezményesértést megállapította, így az a kép (is) kirajzolódhat, hogy az emberi jogi szerv valamilyen veszély fennállta vagy konkrét jogsérelem kapcsán igazolja a vélemény szabadságba történő tagállami beavatkozást.⁶³⁷

⁶³¹ Vö. KOLTAY 2010. 79.

⁶³² Fratanoló v. Hungary, no. 29459/10. 2011. november 3.

⁶³³ Fáber v. Hungary, no. 40721/08. 2012. július 24.

⁶³⁴ DELI 2021 145.

⁶³⁵ Bár az alapügy tárgya nem önkényuralmi jelkép használata volt, hanem szabálysértés, a jelkép kétértelműsége miatt az ügyben foglalt megállapítások jelentőséggel bírnak.

⁶³⁶ Fáber v. Hungary, no. 40721/08, 2012. július 24. 58. bekezdés.

⁶³⁷ Az EJEK az önkényuralmi szimbólumoknál nyomatékosan figyelembe veszi az adott állam történelmi múltját. A Nix-ügyben, amelyben az EJEK elfogadhatatlannak tartotta a panaszt, a német bíróság a panaszos büntetőjogi felelősségét megállapította, mivel a blogján közzétett egy képet Heinrich Himmlerről, az SS vezetőjéről, SS-egyenruhában, horogkeresztes karszalaggal. A strasbourgi alapvetően egyetértett a hazai bíróságok eljárásával, valamint azzal a megállapításukkal, hogy a panaszos a Himmlert ábrázoló, horogkeresztes képet figyelemfelkeltés céljából használta. Az ilyen típusú képek tiltása ugyanakkor összhangban áll a nemzeti jogalkotás céljával, amely büntetni rendeli az alkotmányellenes szervezetek szimbólumainak használatát. A Bíróság úgy találta, hogy a hazai hatóságok kellően alapos és meggyőző indokokkal támasztották alá a véleménynyilvánítás szabadságába való beavatkozást, és nem lépték túl a számukra biztosított mérlegelési mozgásteret. Nix. v. Germany, no. 35285/16. 2018. március 13.

Mindezen döntések adtak alapot az Alkotmánybíróságnak, hogy az önkényuralmi jelkép használata tényállást újra alkotmányos revízió alá vonja, amelyet végül alaptörvény-ellenesnek nyilvánított és *pro futuro* megsemmisített.⁶³⁸

Az AB e döntését nem a véleménynyilvánítási szabadsággal összefüggésben hozta, a megsemmisítést a jogbiztonsággal és a tényállás határozatlanságával indokolta.

A testület megállapította, hogy a jogalkalmazási gyakorlat nem volt egységes, mert a bíróságok egy része a bűncselekmény megállapításához megkövetelte, hogy az elkövető a cselekményét az adott ideológiával azonosulva, annak terjesztésének szándékával kövesse el, még más bírói határozatok ezt nem követelték meg. Ez pedig határozatlansághoz, ami pedig a jogbiztonság sérelméhez vezet. Ennek alapján az AB megállapította, hogy

„a Btk. 269/B. § (1) bekezdése túl távan határozza meg a büntetendő magatartások körét, mert nem differenciál, hanem a jelképhasználatot általában rendeli büntetni, jóllehet a célzat, az elkövetési módozat vagy a kiváltott eredmény figyelembevétele az egyes szimbólumok esetében elengedhetetlen lehet.”⁶³⁹

Az AB itt sem emelte alkotmányos követelményi rangra a propaganda szándékot, helyette megsemmisítette a tényállást, amely már a 2000-es határozatban is kívánatos lett volna. Így a jogalkotóra hárult az a feladat, hogy új tényállást alkosson, amelyhez az AB – az esetleg szabályozandó tényállási elemekre - csak iránymutatást adott: célzat, elkövetési mód vagy a kiváltott eredmény. A törvényhozó az elkövetési módot választotta, hisz a korábbihoz képest kiegészítette a tényállást, így a tiltott jelképhasználat csak akkor büntetendő, ha az a „köznyugalom megzavarására alkalmas – különösen az önkényuralmi rendszerek áldozatainak emberi méltóságát vagy kegyeleti jogát sértő – módon” történik. SZOMORA Zsolt azon az állásponton volt, hogy az új tényállási elem nem ad támpontot a jogalkalmazók számára, hogy a tényállás alkalmazhatóságának körét miként szűkítsék, ehhez továbbra is restrikcio szükséges, amelyet – törekedve a nemzetközi jogi konformitásra – a propagandaszándék vizsgálatával lehet elérni.⁶⁴⁰

⁶³⁸ 4/2013. (II. 21.) AB határozat, ABH 2013, 128.

⁶³⁹ 4/2013. (II. 21.) AB határozat, ABH 2013, 128, 144.

⁶⁴⁰ SZOMORA 2015. 43-44.

2. A hazai jogalkalmazási gyakorlat, kitekintve a német szabályozási technikára

2.1. A szabályozás célja, jogi tárgy

A magyar és német szabályozás eltéréseinek vizsgálatánál elsődlegesen a rendszerbeli elhelyezést kell megemlíteni, ugyanis a német jogalkotó az alkotmányellenes vagy terrorista szervezetek jelképeinek használata⁶⁴¹ tényállását az StGB első fejezetében⁶⁴² a „demokratikus jogállam veszélyeztetése” cím alatt, míg a magyar törvényhozó az önkényuralmi jelkép használatát a köznyugalom elleni bűncselekmények fejezetében helyezte el.

A német korlátozás az alkotmányos rend védelmét szolgálja.⁶⁴³ Az alkotmányos rend védelme mellett a deliktum védi a politikai békét is.⁶⁴⁴ A politikai béke védelme érdekében azt kell elkerülni, hogy a hazai és külföldi szemlélők körében az a benyomás alakuljon ki, hogy Német Szövetségi Köztársaságban a jogállamisággal ellentétes fejlődés tapasztalható, amely a tiltott jelképek politikai életben történő használatában manifesztálódik.⁶⁴⁵ A német Alaptörvény 21. cikkének⁶⁴⁶ megfelelően, amely alkotmányellenesnek nyilvánítja azokat a pártokat, amelyek céljaikat tekintve a szabad demokratikus alaprend károsítására vagy megszüntetésére, illetve a Német Szövetségi Köztársaság létének veszélyeztetésére irányulnak, a rendelkezés azt a célt (is) szolgálja, hogy megakadályozza a betiltott politikai szervezetek és az általuk követett célok visszaállítását, így végső soron a védi demokratikus alaprendet, valamint a népek

⁶⁴¹ StGB 86 § (1) Mit Freiheitsstrafe bis zu drei Jahren oder mit Geldstrafe wird bestraft, wer
1. im Inland Kennzeichen einer der in § 86 Abs. 1 Nr. 1, 2 und 4 oder Absatz 2 bezeichneten Parteien oder Vereinigungen verbreitet oder öffentlich, in einer Versammlung oder in einem von ihm verbreiteten Inhalt [...] verwendet oder

2. einen Inhalt [...], der ein derartiges Kennzeichen darstellt oder enthält, zur Verbreitung oder Verwendung im Inland oder Ausland in der in Nummer 1 bezeichneten Art und Weise herstellt, vorrätig hält, einführt oder ausführt.

⁶⁴² A béke elárulása, hazaárulás, a demokratikus jogállam veszélyeztetése (Friedensverrat, Hochverrat und Gefährdung des demokratischen Rechtsstaates).

⁶⁴³ ANSTÖTZ 2021. Rn. 1.

⁶⁴⁴ STEINSIEK 2021a. Rn. 1.

⁶⁴⁵ HAMDAN 2008. 170.

⁶⁴⁶ Art. 21. Abs. 2. GG.: Parteien, die nach ihren Zielen oder nach dem Verhalten ihrer Anhänger darauf ausgehen, die freiheitliche demokratische Grundordnung zu beeinträchtigen oder zu beseitigen oder den Bestand der Bundesrepublik Deutschland zu gefährden, sind verfassungswidrig.

közötti (nemzetközi) kölcsönös megértés eszméjét.⁶⁴⁷ A tényállás alkotmányos legitimitásának alátámasztására a német Alaptörvény 26. cikkét is bevonják, amely kriminalizációs rendelkezésként alkotmányellenesnek nyilvánítja és büntetni rendeli azokat a cselekményeket, amelyek alkalmasak a népek békés együttélésének megzavarására.⁶⁴⁸ Az alkotmányos rend és ebből kifolyólag a politikai béke védelme a hierarchia legmagasabb szintjén elhelyezkedő alkotmányos értékek.⁶⁴⁹ Tekintettel a tényállás jogi tárgyának alkotmányos megítélésére, valamint a vonatkozó, legitimálást biztosító alaptörvényi rendelkezésekre, kirívó alkotmányos aggály a büntetőtényállással összefüggésben nem állapítható meg.⁶⁵⁰

A magyar büntetőjogi tényállásnak jogi tárgya a köznyugalom. Mint láttuk, az Alkotmánybíróság a köznyugalmat alkotmányos értéknek tekinti,⁶⁵¹ azonban a probléma ott lépett fel, amikor az AB az alkotmányos értékek súlyozását – figyelembe véve az uszítás alkotmányosságát vizsgáló határozatban foglaltakat – megfordította, hiszen a vélemény szabadságot korlátozó törvénynek a leggyengébb a súlya, ha csupán egy elvont értéket véd, mint a köznyugalom.⁶⁵² Mind a 2000-es, mind a 2013-as AB határozat a bűncselekmény további védendő értékének tekintette a demokrácia értékei mellett elkötelezett közösségek méltóságát. E felfogást az Alaptörvény negyedik módosítása utóbb legitimálta [lásd IX. cikk (5) bekezdés].

Amennyiben bevonjuk az Alaptörvény rendelkezéseit a tényállás értelmezésébe, úgy megállapítható, hogy a tényállás védheti az emberi méltóságot is: a méltóságnak azt a részét, amely azért létezik, mert egy személy az adott közösséghez tartozónak vallja magát, amely ugyanúgy méltó a védelemre. Ez szubjektív teleologikus értelmezéssel kiolvasható a Btk. 335. §-ának jogalkotói indokolásából:

„ezért ezen diktatúrák jelképei tiltásának feloldása mindaddig nem időszerű és az Alaptörvényben meghatározott emberi méltósággal szemben áll, amíg Magyarországon egy olyan ember is él, akit az ilyen diktatúrák jelképeit viselők kínoztak meg.”⁶⁵³

⁶⁴⁷ STEGBAUER 2002. 183.

⁶⁴⁸ Art. 26. Abs. 1. GG.: Handlungen, die geeignet sind und in der Absicht vorgenommen werden, das friedliche Zusammenleben der Völker zu stören, sind verfassungswidrig. Sie sind unter Strafe zu stellen.

⁶⁴⁹ HAMDAN 2008. 171. A német alkotmánybírósági gyakorlathoz lásd: BVerfGE 16, 1.

⁶⁵⁰ DEWITZ 2006. 264.

⁶⁵¹ 18/2000. (VI. 6.) AB határozat, ABH 2000, 117., 123.

⁶⁵² 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 178.

⁶⁵³ 2013. évi XLVIII. törvény indokolása, Általános indokolás, CompLex jogtár.

Továbbá következtetést lehet rá vonni magából a tényállásból is (objektív teleologikus értelmezés), hiszen a köznyugalom megzavarásának nevesített esete az emberi méltóság megsértésére alkalmasság. Mivel az emberi méltóság azon részének van jelentősége, amely a közösséghez tartozásból eredendően szorul védelemre, ezért valójában a szólásszabadság korlátozásának okát az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdése adja.

A jogi tárgy(ak) pontos azonosítása a véleménysszabadságot korlátozó deliktum esetében a konkrét mérce meghatározására, végső soron az alkotmányos legitimálásra szolgál. A német jogban az alkotmányos rend (ami magában foglalja a politikai békét) a jogtárgy, amely a legmagasabb ranggal rendelkező alkotmányos érték. Ebből kifolyólag a korlátozás a véleménysszabadságra nézve erősebb lehet. A magyar tényállásnak – az uralkodó felfogás szerint – ezzel szemben a primer jogi tárgya a köznyugalom, azonban a megváltozott jogi környezet alapján megfelelő legitimitás adható a tényállásnak. A kollektív méltóságot deklaráló rendelkezést büntetőjogi korlátként való felfogásából következik, hogy a köznyugalom megzavarására alkalmasságot a kollektív méltóság megsértésére való alkalmasság adja, ugyanis ezen érték megsértése hat ki a köznyugalomra. Ez alapján pedig restriktív értelmezés szükségessége áll fenn, amely a propagandaszándék megkövetelésével érhető el.

2.2. Önkényuralmi jelképek mint elkövetési tárgyak

A következő vizsgálati szempont a tényállásban tilalmazott önkényuralmi jelképek. A német szabályozást példaként az ötágú vöröscsillaggal kapcsolatban szokták említeni, amely Németországban nem tilalmazott, mert az törvényes szervezet jelképe.⁶⁵⁴ Ennek oka, hogy az StGB tényállása nem zárt taxációt tartalmaz, hanem az alkotmányellenesnek nyilvánított, valamint terrorista szervezetekhez kapcsolja a jelképhasználat tilalmát.⁶⁵⁵ Meghatározásra kerül, hogy mi minősül jelképnek: zászlók, jelvények, egyenruhák, üdvözlési formák, jelmondatok, valamint az ezekhez hasonló kifejezések. A gyakorlat szerint tilalmazott a horogkereszt;⁶⁵⁶ SA-lobogó;

⁶⁵⁴ 4/2013. (II. 21.) AB határozat, ABH 2013, 128, 135.;

⁶⁵⁵ Ilyen pl.: SA (Sturmabteilung, rohamosztag mint paramilitáris szervezet), FDJ-West (Freie Deutsche Jugend), NSDAP (Nemzetiszocialista Német Munkáspárt), valamint az SRP (Sozialistische Reichspartei). ANSTÖTZ 2021. Rn. 7.; a terrorista szervezetre példa az Iszlám Állam, amelynek a zászlója tilalmazott. STEINSIEK 2021a. Rn. 8.

⁶⁵⁶ A horogkereszt jellegzetességét nem szünteti meg az a tény, hogy rövidített kereszttekkel, lekerekített kampókkal vagy a Dávid-csillaggal összefüggésben jelenik meg. STEINSIEK 2021a. Rn. 6.

Hitler fejének képmása; Heinrich Himmler egyenruhás portréja; SS-jelképek; „Sieg Heil” üdvözlés; önmagában a náci karlendítés; az „Alles für Deutschland” jelmondat; a Horst-Wessel-dal, valamint a nemzetiszocialista levelezésben általánosan használt „Mit deutschem Gruß” (német üdvözléssel) zárszó is, ha a levél megjelenése és tartalma arra utal, hogy ez a nemzetiszocialista szóhasználatban értendő.⁶⁵⁷

Ezzel szemben a magyar szabályozás szűkebben, taxatív határozza meg az elkövetési tárgyakat: horogkereszt, SS-jelvénnyel, nyilaskereszt, sarló-kalapács, ötágú vöröscsillag vagy ezeket ábrázoló jelkép. A szakirodalmi vizsgálódás fő irányvonala a jelképek többértelműségéből eredő bizonytalanság, azon belül is az ötágú vöröscsillagnak adható többféle jelentéstartalom, amely főként a Vajnai-ügynek, valamint a vöröscsillag használatával kapcsolatos eseteknek köszönhetően került az érdeklődés homlokterébe.⁶⁵⁸ A többértelműség kérdése a tényállás szubjektív oldalával függ össze (3.3. pont). Az elkövetési tárgyak vizsgálatánál elsődlegesen az merülhet fel kérdésként, hogy adekvát-e taxatív rendszerben szabályozni a tényállást. A bírálók a problémát abban látták, hogy a véleménysszabadságot túlzottan korlátozhatja, ha a jelképek tág körét elkövetési tárgynak minősíti a tényállás. Azonban szükséges megjegyezni, hogy az elkövetési tárgyakat vizsgálva a magyar korlátozás szűkebb, mint a német. Ezt két joggyakorlati példával szemléltetem.

Németországban a török állampolgárságú elkövetőt alkotmányellenes szervezetek jelképeinek használata miatt pénzbüntetésre ítélték a következő történeti tényállás alapján. A rendőrök a város passzázsán észlelték az elkövetőt, akinek a kezében annak ellenére, hogy az önkormányzati rendeletek tiltják az ottani alkoholfogyasztást, egy nyitott dobozos sör volt. Amikor a török állampolgár nem tett eleget a rendőri felszólításnak, hogy hagyja el a folyosót, a rendőrök a nyilvánvalóan ittas állapotban lévő férfit a folyosó kijáratához vezették. Miután néhány méterre eltávolodtak, az elkövető álló testtartást vett fel, majd hangosan mondta: „jawohl, zu Befehl, Heil Hitler” és kinyújtott jobb karját Hitler-köszöntésre emelte.⁶⁵⁹

A magyar gyakorlatból példaként említhető a közösség elleni uszításnál már bemutatott eset, amikor az elkövető egy közösségi oldalon az alábbi bejegyzést tette közzé:

⁶⁵⁷ STEINSIEK 2021a. Rn. 6.

⁶⁵⁸ KOLTAY 2010.; BÁRÁNDY–BERTA 2010.; HORNYÁK 2010b., KÖRTVÉLYESI 2011.

⁶⁵⁹ HAMDAN 2008. 169. Az elkövető az elítélés ellen alkotmányjogi panasszal a Német Szövetségi Alkotmánybírósághoz fordult, azonban az AB álláspontja szerint a panaszos véleménysszabadsághoz fűződő joga nem sérült, így a panaszt elutasította. HAMDAN 2008. 172.

„Na lassan indulhat a vonat..., Felszállás a megszokott józsefvárosi pályaudvaron..., A végállomás pedig megint Auschwitz.... Indiánszökdelésben menjetek és közben dúdolgassátok halkan..., Miénk az a f....A dal szerzőjét és megrendelőjét a vagon aljára tegyéték!SSSS” P.S. névbejegyzés alatt a fenti bejegyzéshez az „Így legyen, HAJRÁ FRADI? SIEG HEIL”⁶⁶⁰

Az önkényuralmi jelképhasználattal összefüggésben a nyomozóhatóság megállapította, hogy az „SSSS” bejegyzés nem tekinthető SS-jelvénynek, ugyanígy a bűncselekmény megállapítására nem ad alapot a „Sieg Heil” bejegyzés sem.

Mindez felveti a kérdést, hogy nem lenne-e szükség további, az önkényuralmi rendszerekhez kapcsolódó jelképek tilalmazására. A német büntetőjog a nemzetiszocialista eszmékhez kapcsolódó szimbólumok széles körét büntetni rendeli, ezzel szemben a magyar szabályozás kizárólag a horogkeresztet és az SS-jelvényt (és a nyilaskeresztet), azonban a magyar tényállásban a kommunista diktatúrához kapcsolódó jelképek is megjelennek.

2.3. A szubjektív oldal vizsgálata

A szubjektív oldal vizsgálatánál mindenekelőtt szükséges rögzíteni, hogy sem a magyar, sem a német tényállás nem tartalmaz célzatot, valamint a törvény szövegéből bármilyen ideológiai azonosulásra, nézet propagálására irányuló szándék nem olvasható ki.⁶⁶¹ Ebből következik, hogy a magyar jogban az elkövető szándékának a jelkép önkényuralmi jelkép jellegét kell átfognia, és azt, hogy az elkövetési magatartás objektíve alkalmas a köznyugalom megzavarására,⁶⁶² míg az StGB alapján az elkövetőnek a szervezet tiltását kell valószínűsítene és nem kell kiterjednie a szándékának az alkotmány (konkrét) veszélyeztetésére, valamint nincs szükség a tiltott szervezet iránti elkötelezettségre, illetve a vele való azonosulásra.⁶⁶³

Ezzel szemben a magyar judikatúra tovább szűkítette a tényállást. Már a 2000-es AB határozatban is megjelent a propagandaszándék vizsgálata, valamint az EJEB épp e szándék hiánya miatt történő elítélést találta egyezményesértőnek. Figyelemreméltó,

⁶⁶⁰ Önk.1.

⁶⁶¹ STEINSIEK 2021a. Rn. 37.

⁶⁶² MEZÖLAKI 2022a. 795.

⁶⁶³ ANSTÖTZ 2021. Rn. 31., STEINSIEK 2021a. Rn. 37.

hogy a Btk. 335. §-ának indokolásában is megjelenik a propagálási szándék, amelyet az Alaptörvény 28. cikke alapján érvényesíteni kell a gyakorlatban:

„hangsúlyozandó ugyanakkor, hogy az Alkotmánybíróság a véleménynyilvánítás szabadsága korlátozásának a legitim céljaként ismerte el a diktatórikus rendszerekkel való azonosulást kifejező nézetek nyilvános megfogalmazását, terjesztését vagy hasonló célzatos magatartások büntetendővé nyilvánítását”⁶⁶⁴

A német joggyakorlatban – véleménynyilvánítási szabadsággal történő konformitásra törekedve – az az álláspont alakult ki, hogy amennyiben a cselekmény nyilvánvalóan ellentétes a norma védelmi céljával, a bűncselekmény megállapítása kizárt. Ez akkor áll fent, amennyiben az elkövető nyilvánvaló és egyértelmű ellenállását fejezi ki a szervezet és annak ideológiája ellen.⁶⁶⁵

Ebből következik, hogy a magyar jogalkalmazási gyakorlat egy felelősségalapító szándékot (propagandaszándék) követel meg, amely a büntetőjog alapelveit tekintve azért elfogadható, mert a felelősséget végső soron szűkíti, míg a német judikatúra egy felelősség-elimináló koncepciót dolgozott ki, amelynek gyakorlati következménye, hogy a büntethetőség határa – mint látni fogjuk – alacsonyabb.

2.3.1. A propagandaszándék és egyéb tényállási elemek hiánya

Kérdésként merülhet fel, hogy a propagandaszándék megkövetelésével mikor valósul meg a bűncselekmény, melyek azok az esetek, körülmények, amelyek a propagandaszándék fennálltát alátámasztják, ugyanis a korábbi gyakorlatból nem található olyan döntés, amelyben a propagálási szándék megállapításra került. Büntetőjogi felelősség kimondására akkor került sor, amikor – szembe menve az AB határozatokban foglaltakkal – kizárólag a törvényszöveg értelmezésével hoztak marasztaló határozatot, utalva arra, hogy a norma tartalmából ilyen fajta szándék megkövetelése nem következett.⁶⁶⁶

A szubjektív oldalt tekintve a legszembetűnőbb különbség a német és a magyar szabályozás között a haszonszerzésre irányuló szándék értékelésében figyelhető meg.

⁶⁶⁴ 2013. évi XLVIII. törvény indokolása, Általános indokolás, CompLex jogtár.

⁶⁶⁵ STEINSEIK 2022. Rn. 14.

⁶⁶⁶ Ehhez lásd: Pest Megyei Bíróság Bf.48/2007/15.

A hazai jogalkalmazásból példaként szolgálhat a „Führerwein-ügy,” amelynek tényállása alapján a vádlott egy aluljáróban – ismeretlen személytől – egy üveg szeszesített vásárolt, amelyen „Führerwein” címke volt. A címként ezen kívül egy Adolf Hitlerről készült kép volt látható, aki horogkeresztes karszalagot viselt. A vádlott az interneten értékesítésre kínálta a terméket, amelyet aukciós formában hirdetett meg, ahova több, a termékről készült képet is feltöltött. A Pesti Központi Kerületi Bíróság a vádlottat felmentette önkényuralmi jelkép használatának vétsége alól, ugyanis álláspontja szerint a vádlott által kínált termék kizárólag csak vásárlók részére történő eladást szolgált, a vádlott nem nemzetiszocialista ideológiát, illetve annak jelképét kívánta terjeszteni, szándéka kizárólag haszonszerzésre irányult.⁶⁶⁷

A másodfokon eljáró Fővárosi Törvényszék az ítéletet megváltoztatta és a vádlottat bűnösnek mondta ki önkényuralmi jelkép használatának vétségében, ezért őt pénzbüntetésre ítélte.⁶⁶⁸ A törvényszék álláspontja alapján a vádlott szándéka eshetőleges volt, azonban a büntetőjogi felelősség megállapításából nincs annak jelentősége, hogy az elkövető azonosul-e az általa használt jelképhez kapcsolódó ideológiával és annak sem, hogy a cselekményt haszonszerzési céllal követte-e el, ugyanis ezen jelképek továbbélése és felhasználása sérti a társadalom jelentős részét. Végezetül a harmadfokon eljáró Fővárosi Ítéltábla jogerősen felmentette a vádlottat, felmentő ítéletét – hosszasan idézve az alkotmánybírósági határozatokban, valamint a Vajnai-ügyben foglaltakat – kifejezetten a propagandaszándék hiányára hivatkozva hozta.⁶⁶⁹

Ehhez képest Németországban megállapították a bűncselekményt egy játékgyártó által, horogkereszttel ellátott háborús repülőgépek makettjei forgalomba hozása miatt, amelynek célja az eladással történő haszonszerzés volt, ugyanis egyrészt a tömeges forgalomba hozatal azt a veszélyt hordozza magában, hogy ezen emblémák visszanyerhetnék helyüket a mindennapi életben, így a politikában is, másrészt ifjúság védelmi szempontból is kifogásolható, hiszen ez azt is eredményezheti, hogy a gyermekek és fiatalok a játékból fakadó élvezetet ezen jelképpel azonosítja.⁶⁷⁰

⁶⁶⁷ Pesti Központi Kerületi Bíróság B.37.179/2012/6.

⁶⁶⁸ Fővárosi Törvényszék Bf.7063/2014/4.

⁶⁶⁹ Fővárosi Ítéltábla Bhar.51/2015/9.

⁶⁷⁰ BGHSt 28, 394.

Ebből látható, hogy a német jogban a kereskedelmi szándék önmagában nem mond ellent a tényállás védelmi céljának, az felelősség-elimináló szándékként nem értékelhető.

Az aktakutatás során gyűjtött határozatoknál egy esetben utasították el a feljelentést kifejezetten a propagandaszándék hiányára hivatkozva. A tényállás szerint ismeretlen tettes egy építkezési terület elkerített részének kerítésére egy papíralapú táblát helyezett el, melyen egy horogkereszt és egy nyilaskereszt volt látható, amelyek között egyenlőségjel volt „Ez Tény” felirattal.⁶⁷¹ A nyomozóhatóság – hivatkozva mindkét AB határozatra – a feljelentést elutasította mondván, hogy a cselekmény nem az adott diktatúrák melletti intézményes kiállítás, vagy azok propagálása, hanem azon vélemény kifejezése volt, hogy a németországi náci párt és a magyarországi nyilaskeresztes párt ugyanazon elvet vallották.

A következő esetben a nagy nyilvánosság előtt, valamint közszemlére tétellel való elkövetés nem valósult meg akkor, amikor két osztálytárs, akik listát készítettek a diákokról, melyben részletezték, hogy ki milyen szinten kapcsolódik a zsidósághoz, az osztályteremben a táblára, valamint az egyik osztálytársuk történelemkönyvébe két darab horogkeresztet rajzoltak.⁶⁷² Megjegyzendő, hogy ebben az esetben a szándék vizsgálatának is jelentősége lehetett, ugyanis jelen esetben a tinédzser „hecc” semmiképp sem azonosítható a propagálási szándékkal.

Végezetül szintén nem valósult meg bűncselekmény abban az ügyben, amelyben egy bejelentés érkezett a rendőrségre, amikor egy járókelő a kórház előtt – a bejáratától 6 méterre – egy motorkerékpárt észlelt, amelynek sárvédőjén, valamint a légszűrőjén vaskeresztet ábrázoló matrica, azon egy 2x2 cm-es horogkereszt volt látható. A motorkerékpáron a horogkeresztén kívül, több, a nemzetiszocialista rendszerre vonatkozó, de önkényuralmi jelképnek nem minősülő kép, embléma (Adolf Hitler portré, birodalmi sas, II. világháborús rendőrségi címer) volt látható.⁶⁷³ A nyomozóhatóság álláspontja szerint a jelképek méretéből adódóan a köznyugalom megzavarására alkalmasság nem valósult meg, ugyanis a motorkerékpáron elhelyezett szimbólumok távolról alig láthatók, nem feltűnők.

Álláspontom szerint ebben az ügyben eltérő megállapítás is születethetett volna. Az, hogy a szimbólumok nem voltak feltűnők, ellentmondanak annak, hogy egy járókelő

⁶⁷¹ Önk.1A.

⁶⁷² Önk.3A.

⁶⁷³ Önk.4A.

azt észlelte, aki bejelentést is tett. Az önkényuralmi jelkép mérete önmagában nem lehet döntő tényező, ugyanis a jelképhasználatnak objektíve alkalmasnak kell lennie a köznyugalom megzavarására, a tényleges észlelés a tényállás absztrakt veszélyeztető voltából következően nem feltétel. Ehhez megjegyzendő, hogy a Vajnai-ügyben az elkövetési tárgy egy öt centiméter átmérőjű kitűző volt. Végezetül álláspontom szerint az adott ideológiával történő azonosulás jelen ügyben kétségtelenül fennállt, ugyanis a horogkeresztten kívül, a fasiszta ideológiához kapcsolódó egyéb jelképek a speciális szándék fennálltára engednek következtetni, amelynek vizsgálata sajnálatos módon elmaradt.

Ebből adódhat a kérdés, hogy melyek azok az esetek, amelyeknél a büntetőjogi felelősség fennállhat, ugyanis a magyar jogalkalmazás a restriktív értelmezésből adódóan – és a némethez képest – szigorúbb követelményeket támaszt a bűncselekmény megállapítására.

2.3.2. A propagandaszándék fennállta

Az aktakutatás során gyűjtött öt esetből egyben – a propagálási szándékra hivatkozva – büntetőjogi felelősség megállapítására is sor került.

A történeti tényállás szerint 2013 szeptemberében a Puskás Ferenc stadionban megrendezett labdarugó mérkőzésen I. r. vádlott a ruhája alá rejtett zászlót vett elő, amelyen egy kb. 15 cm átmérőjű horogkereszt volt látható és azt két társának, II. r. és III. r. vádlottnak adta át, hogy „lengessétek meg, meglátjátok, jó poén lesz.” A II. és III. r. vádlott magasba emelve felmutatták és kb. 15 másodpercen keresztül lengették, miközben szabadon lévő kezükkel náci karlendítést végeztek.⁶⁷⁴

Az ügy eljárástörténetéhez hozzátartozik, hogy a nyomozóhatóság a nyomozást elsőre megszüntette arra hivatkozva, hogy a pár másodperces zászlólengetés, amelyen egy viszonylag kis méretű horogkereszt volt látható, csupán a közelben álló, kifejezetten erre figyelő személyek számára volt észlelhető, ezért a cselekmény nem volt alkalmas a köznyugalom megzavarására.⁶⁷⁵

Az ügyészség – helyt adva a panasznak – a nyomozóhatóság határozatát hatályon kívül helyezte és nyomozást rendelt el. Üdvözlendő, hogy az ügyészség teleologikus értelmezést végzett:

⁶⁷⁴ Önk.5B.

⁶⁷⁵ Önk.5A.

„A jogalkotó a törvényjavaslat indokolásában a köznyugalom megzavarására való absztrakt alkalmasságot mint elkövetési módot jelölte meg, az általános jellegű tiltás helyett, [...] a korábbi 1978. évi IV. törvény 2013. április 30 napját megelőző 269/B§-hoz képest szűkebb körben állapítja meg a büntetendő magatartások körét, a jelképek használata ennek alapján büntetendő, ha ideológiákkal való azonosulás azok propagálásának szándéka érdekében történik.”⁶⁷⁶

Ezután megállapítja, hogy jelen ügyben kizárható, hogy az önkényuralmi jelképet használó tettesek a tiltott jelképet elítélve kívántak fellépni, ezért cselekményük e tekintetben, különösen a jelképpel való azonosulás, a karlendítés miatt tényállásszerű. A vádemelést követően a Pesti Központi Kerületi Bíróság I. r. vádlottat mint felbujtót, II. és III. r. vádlottt mint társtetteset bűnösnek mondta ki önkényuralmi jelkép használata vétségében [Btk. 335. § b) pont] és 4 évre eltiltotta az MLSZ és tagszervezeti versenyszervezésben megrendezésre kerülő sportesemények látogatásától.⁶⁷⁷ A bíróság határozata érdemi indokolást nem ad, csupán a tényállás ismertetését követően kimondta, hogy a vádlottak cselekménye alkalmas volt a köznyugalom megzavarására.

Figyelemreméltó, hogy az ügyészség teleologikus értelmezéssel indokolta a propagálási szándékot. Az elkövetés módjának (köznyugalom megzavarására való alkalmasság) tényállásszerűsége épp e speciális szándék megkövetelésével teljesül. Az előző pontban, a tényállás elkövetési tárgyainál bemutatásra került, hogy önmagában a fasiszta ideológiához kapcsolódó üdvözlési forma – amely a német jogban büntetendő – bűncselekmény megállapításra nem ad alapot. Azonban a nem elkövetési tárgynak minősülő, de a fasiszta (vagy kommunista) ideológiához kapcsolódó egyéb jelképeknek a – büntetőjogi felelősségre kiható – jelentősége abban ragadható meg, hogy épp ezen egyéb szimbólumok használata lehet indícuma a büntethetőséghez szükséges propagálási, azonosulási szándék megállapításának.

⁶⁷⁶ Önk.5B.

⁶⁷⁷ Önk.5C.

3. Konklúzió

Bár a vizsgált tényállás a jogalkalmazási gyakorlatban számát tekintve nem gyakori bűncselekmény, jelentőségét nem lehet elvitatni. A mintaként szolgáló német szabályozás szigorúbb, mint a magyar tényállási konstrukció. Az elkövetési tárgyak, főként a nemzetiszocialista ideológiához kapcsolódó önkényuralmi jelképek tekintetében a német szabályozás tágabb. Megfontolandó lehet a magyar tényállásnál is a fasiszta ideológiához kapcsolódó további szimbólumok használatának pönalizálása. E jelképek jelenlegi gyakorlati hatása abban manifesztálódik, hogy a bűncselekmény megállapításához szükséges speciális szándék vizsgálata során képeznek indíciúmot.

Az StGB deliktumával összefüggésben a német judikátúra felelősség-elimináló szándékot követel meg, amely alapján a bűncselekmény akkor nem valósul meg, ha az elkövető nyilvánvalóan és egyértelműen ellenérzését, ellenállását fejezi ki az adott ideológiával szemben. Ez a felelősség-elimináló szándék, a magyar propagandaszándékhoz képest, szigorúbb elbírálást tesz lehetővé, hiszen ennek alapján pusztán haszonszerzési céllal a büntetőjogi felelősség alól nem lehet mentesülni. Ezzel szemben a magyar alkotmánybírósági és rendes bírósági gyakorlatban kifejlődött propagálási szándék felelősség-alapító jellegű, hiszen ezen „speciális” szándék megléte szükséges ahhoz, hogy a bűncselekmény megállapításra kerüljön. Továbbá e szubjektív tényállási elem megkövetelése az, amely a tényállás alkotmányos legitimitását alátámasztja.

Jelen tényállásnál az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdéséből következő megszorító értelmezés a propagandaszándék megkövetelésében jelentkezik, hiszen ez az a tényező, amely alkalmas lehet a (kollektív) méltóság megsértésére, amely kihatással van a primer jogi tárgyként nevesített köznyugalomra. Ezen megszorító értelmezés tekintettel van az anyagi jogi legalitás elvére is, hiszen az elkövetőre nézve a büntetőjogi felelősséget szűkíti, azonban a tényállás alkotmánykonformitását megtartja.

III. Nemzeti jelkép megsértése

A nemzeti szimbólumok büntető jogi védelmét nyújtó tényállás az önkényuralmi jelkép használata bűncselekményhez hasonlóan 1993-ban került be az 1978. évi Btk.-ba.⁶⁷⁸ A tényállással foglalkozó szakirodalmak száma igen csekély. Főképp alkotmányjogi nézőpontú tanulmányok születettek a témában, vizsgálva a különféle nemzeti szimbólumok alkotmányos helyzetét.⁶⁷⁹ A büntetőjog irodalom elvétve érintette a nemzeti jelkép megsértését és főképp a közösség elleni uszítást vizsgáló alkotmánybíróági határozattal összefüggésben került elemzésre.⁶⁸⁰ Ezek közül TÓTH Zoltán József foglalkozott kifejezetten a nemzeti szimbólumok büntetőjogi védelmével, azonban a szerző nem dogmatikai, illetve joggyakorlati elemzésre vállalkozott, csupán az európai uniós tagállamoknak, valamint az Egyesült Államok nemzeti szimbólumokkal kapcsolatos büntetőjogi szabályozási technikáit mutatta be.⁶⁸¹

A Btk. az 1978. évi Btk.-hoz hasonlóan szabályozza e tényállást azzal a különbséggel, hogy védendő szimbólumként bekerült a Szent Korona, valamint „a más ilyen cselekményt követ el” fordulatot a „más módon meggyalázza” szöveg váltotta fel.⁶⁸²

1. A nemzeti szimbólumokat érintő jelképhatározat

Az Alkotmánybíróság egy alkalommal vizsgálta a tényállás alkotmányos megítélését és határozatában a tényállást alkotmányosnak ítélte.⁶⁸³ Az AB elsőként az európai szabályozási mintákat tekintette át, majd utalt az EJEB gyakorlatára. A strasbourgi bíróság esetjogából arra a megállapításra jutott, hogy a bíróság szükségszerűnek tartotta azokat a vélemény szabadságot korlátozó tagállami rendelkezéseket, amelyek

⁶⁷⁸ 1978. évi Btk. 269/A. § Aki nagy nyilvánosság előtt a Magyar Köztársaság himnuszát, zászlaját vagy címerét sértő vagy lealacsonyító kifejezést használ, vagy más ilyen cselekményt követ el, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

⁶⁷⁹ HALÁSZ-SCHWEITZER 2008; TÓTH J. 2024.

⁶⁸⁰ KOLTAY 2013a. 130-132; HORNYÁK 2010a; HALMAI 2000. 74-78.

⁶⁸¹ TÓTH 2003.

⁶⁸² Btk. 334. § Aki nagy nyilvánosság előtt Magyarország himnuszát, zászlaját, címerét vagy a Szent Koronát sértő vagy lealacsonyító kifejezést használ, illetve azokat más módon meggyalázza, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁶⁸³ 13/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 61.

a vallási meggyőződést, vallási érzelmeket kívánják biztosítani. Az AB ebből azt a következtést vonta le, hogy

„a vallási meggyőződéshez, érzéshez hasonlóan védelmet érdemel azonban a valamely államhoz tartozással kapcsolatos meggyőződés, érzés is, a független állam jelképeit sértő vagy lealacsonyító kifejezések használata vagy más ilyen cselekmények elkövetése esetén.”⁶⁸⁴

Alapvetésként szögezte le, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága olyan, az Alkotmányból közvetlenül levezethető⁶⁸⁵ más normatív alkotmányos értékekkel kerül kollíziós kapcsolatba, amelyek eltérnek a korábbi alkotmánybírósági vizsgálatok tárgyát képező esetekben figyelembe vett szempontoktól, továbbá a vonatkozó büntetőjogi norma szerkezete – pl. az elkövetési tárgy tekintetében – is különbözik azoktól.⁶⁸⁶ A különféle nemzeti jelképeknél kiemelt jelentőséggel bír a történelmi kontextus, hiszen az állam fejlődésével egyidőben keletkeztek a hozzá kapcsolódó szimbólumok. Ebből kifolyólag többes jelentéstartalommal bíró jelképekről van szó, mivel egyrészt az állam szuverenitását megtestesítő külső megjelenési formáját, másrészt pedig az adott nemzethez való tartozás kinyilvánításának eszközét is jelentik.⁶⁸⁷ Az AB az érvelésébe a köztársasági elnök személyéhez kapcsolódó sérthetetlenségét is bevonta, amiből a nemzeti szimbólumok vonatkozásában azt vonta le, hogy a

„nemzeti jelképek [...] a ciklusidőhöz kötött államfőhöz képest még inkább az ország külső és belső integritásának alkotmányos szimbólumai, éppen ezért alkotmányos érvek szólnak büntetőjogi védelmük mellett. A nemzeti szuverenitást kifejező és megjelenítő intézmények fokozott közjogi és büntetőjogi védelme az európai jogi kultúrákban alkotmányosan elfogadott, s ez a véleménynyilvánítás szabadságának indokolt korlátja is egyben.”⁶⁸⁸

⁶⁸⁴ 13/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 61, 64-65.

⁶⁸⁵ Az 1989. évi Alkotmány 75. §-ra rendelkezett a Magyar Köztársaság nemzeti jelképeiről (zászló, himnusz, címer).

⁶⁸⁶ 13/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 61, 65.

⁶⁸⁷ 13/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 61, 67-68.

⁶⁸⁸ 13/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 61, 69.

A testület utalt a közösség elleni uszítást vizsgáló alkotmánybírósági határozatban foglaltakra. Az elkövetési magatartás hasonlít a korábban alkotmányellenesnek nyilvánított gyalázkodás tényállásához. A lényegi különbség az AB szerint azonban abban rejlik, hogy míg a megsemmisített szabály a közösség ellen uszítás bűncselekményében absztrakt tárgyként meghatározott közösségeket védte, addig a nemzeti jelkép megsértése tényállás kizárólag az Alkotmányban rögzített állami szimbólumokat. Ezért a véleménynyilvánítás korlátozása jelen deliktumnál más jogi tárgyat érint, ebből következően más alkotmányos megítélés alá esik.⁶⁸⁹

Az AB az indokolás utolsó pontjában hangsúlyozza – bár alkotmányos követelmény formájában nem emeli ki –, hogy

„a nemzeti jelképeket illető negatív tartalmú vélemények, a jelképek történetére, értékére, közjogi jelentőségére vonatkozó tudományos nézetek, művészi kifejezések, illetőleg kritikák hangoztatása, esetleg megváltoztatásukat vagy eltörlésüket célzó javaslatok kifejezésre juttatása, értelemszerűen nem eshet büntetőjogi szankcionálás alá, hanem része a véleménynyilvánítás alkotmányos szabadságának.”⁶⁹⁰

A határozathoz kizárólag párhuzamos véleményeket csatoltak. ERDEI Árpád és HARMATHY Attila arra hívták fel a figyelmet, hogy az AB-nak a korlátozás elfogadhatóságánál hangsúlyosabban kellett volna figyelembe vennie a közösségek méltóságát.⁶⁹¹ KUKORELLI István azt hangsúlyozta, hogy a testületnek alkotmányos követelményként kellett volna megfogalmazni a határozatnak tudományos nézetekre és művészi kifejezésekre, valamint kritikára vonatkozó részét.⁶⁹² Végezetül NÉMETH János azt emelte ki, hogy az AB nem adott magyarázatot az uszítást vizsgáló határozatban alkalmazott, az alkotmányos értékeket érintő eltérő mérce kifejtésére.⁶⁹³

2. A nemzeti jelkép megsértésével kapcsolatos határozatok

Mint említettem a (büntetőjogi) jogirodalom érdeklődésének homlokterét elkerülte a nemzeti szimbólumokat védő tényállás. Ez abból is következhet, hogy a tényállás a

⁶⁸⁹ 13/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 61, 70.

⁶⁹⁰ 13/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 61, 70-71.

⁶⁹¹ KOLTAY 2013a. 132.

⁶⁹² 13/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 61, 78.

⁶⁹³ 13/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 61, 80.

jogalkalmazásban igen ritkán fordul elő, mondhatni „gyakorlatról” nem is beszélhetünk. Az aktakutatás során négy nemzeti jelkép megsértése miatt indult eljárást találtam, amelyek – mint látni fogjuk – egyszerű megítélésű ügyek. A BHGY-ban pedig nem található a Btk. 334. §-ban pönalizált tényállással kapcsolatos határozat. Az első ügyben a feljelentés szerint – az ahhoz csatolt fotó alapján – ismeretlen tettes a Sándor-palota erkélyén kiemelte a magyar zászlót a helyéről és többször meglengette, majd később visszatette a helyére. A nyomozóhatóság szerint a döntő kérdés, hogy a magyar zászló kiemelése és lengetése „a más módon történő meggyalázás” fordulata alá szubszumálható-e, ugyanis nem volt arra vonatkozó adat, hogy verbális gyalázás történt-e. Kifejtette, hogy a bűncselekményt „más módon meggyalázva” az követi el, aki a jelkép tiszteletéhez fűződő közérdeket, társadalomban betöltött funkcióját figyelmen kívül hagyva tevőleges, a lobogó fizikai épségét és a nemzeti szuverenitást kifejező eszmei jelenétstartalmát sérti. Ilyen magatartás lehet például a nemzeti lobogó megtaposása, elégetése, szemétdombra tüzése. A nemzeti zászló szokásos helyéről történő kivétele és lengetése nem valósítja meg a bűncselekmény törvényi tényállásában írt elkövetési magatartást: a gyalázkodást. Mindezek alapján a feljelentés elutasításra került.⁶⁹⁴

A következő egyszerű megítélésű ügyben a feljelentő azt sérelmezte, hogy a Szent Koronát egy ismert lap címlapja akként ábrázolta, hogy azt hét személy tartja a levegőben. A nyomozóhatóság megállapította, hogy a Szent Korona magasba emelése, tartása nem minősül meggyalázásnak, a nemzeti jelképhez fűződő önérzetet nem sérti. A rajzot készítőnek nem az volt a szándéka, hogy meggyalázza a Szent Koronát, ezt támasztja alá az is, hogy a [lap neve] közzé tette a rajzot a lapban.⁶⁹⁵

A harmadik ügy tényállása szerint több budapesti kerületi polgármester, valamint a főpolgármester ellen érkezett feljelentés, amiért a kerületi önkormányzati épületekre, valamint a városházára az LMBTQ mozgalom szivárvány színű zászlaját tűzték ki a magyar zászló mellé. A feljelentő véleménye szerint a szivárvány zászló Magyarország zászlója mellé történő kihelyezése sértő és lealacsonyító módon gyalázza meg nemzeti jelképet. A nyomozóhatóság a feljelentést elutasította, mert az önkormányzati épületekre kihelyezett szivárvány színű zászlókkal egyidejűleg Magyarország zászlóján változtatás nem történt, illetve nem került olyan ábrázolásra, amely annak méltóságát sértené. Álláspontja szerint önmagában a tény, hogy a két

⁶⁹⁴ Njm.1.

⁶⁹⁵ Njm.2.

zászló egymás mellé történő elhelyezése sérti az LMBTQ közösséggel nem szimpatizáló személyek egyéni értékrendszerét, még nem ad alapot bűncselekmény gyanújának megállapítására.⁶⁹⁶

Végezetül az aktakutatás során gyűjtött utolsó ügy tényállása szerint 2013 novemberében egy osztrák csatorna stábja műsort forgatott az ausztriai magyar nagykövetségen, amiben a színészekon kívül magyar diplomaták is részt vettek. A műsorban interjút készítettek a magyar nagykövettel és azt a kérdéskört járták körül, hogy milyen okok vezettek oda, hogy indokolttá vált a Szent Korona büntetőjogi védelme, valamint, hogy a büntetőjogi tilalom sérti-e a művészeti szabadságot, kiemelve a kabaré műfaját. Az interjú során a nagykövetet arról kérdezték, hogy manapság megengedett-e tréfálkozni az István-koronával, illetve hogy egy nem túl jól sikerült utánzat használata már önmagában is a korona megsértésének számítana-e. A kérdező arra is rákérdezett, hogy korábban valóban komoly problémát jelentett-e a „koronagyalázás”, és hogy a kriminalizáció oka a szimbólumot érintő bűnözési hullám kialakulása volt-e. A nagykövet válaszát követően a műsor szereplője felhelyezett egy, a Szent Koronát utánzó jelmezes kelléket, grimaszokat vágott, majd megkérdezte: „ez már a korona meggyalázásának számítana?” Később azt is megkérdezte a nagykövettől, hogy ha itt Magyarországon azt mondanám, hogy „jéé, hülye István-korona, jejeje, akkor börtönbe kerülnék? Ön akkor felszólalna az érdekében, mondván, hogy engedjék el ezt a szerencsétlent, aki csak egy osztrák kabaréművész, kicsit bogaras?”⁶⁹⁷

A nyomozóhatóság a feljelentést elutasította. Álláspontja szerint a köznyugalom megzavarására a feljelentésben megjelölt – etikailag és esztétikailag vitatható – kabaréjelenet nem alkalmas. A jogirodalmi álláspont szerint a nemzeti szimbólumok jelentősége az ország közelmúltbeli történelmére – a totalitárius berendezkedésből a demokratikus társadalomba való átmenetre – tekintettel felértékelődött. A büntetőjogi szabály a függetlenséget csak rövid ideje megélő ország jelképeit védi. Hivatkozott az Alaptörvény preambulumára („tisztelőben tartjuk [...] a Szent Koronát, amely megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét.”), ezt követően arra az álláspontra helyezkedett, hogy az osztrák kabarészínészek jelenetükben eshetőleges szándékkal sem kívánták vitatni a Szent Korona szimbóluma által jelképezett értékeket. A nemzeti jelkép elleni támadásnak

⁶⁹⁶ Njm.3.

⁶⁹⁷ Njm.4.

szándékosan gyűlölködő, becsmérő magatartásban kell testet öltetni, a Szent Koronát illető negatív tartalmú vélemények, a jelkép értékére, közjogi jelentőségére vonatkozó művészi kifejezések, kritikák hangoztatása nem eshet büntetőjogi szankcionálás alá.⁶⁹⁸

3. Értékelés és konklúzió

Mindenekelőtt szükséges visszautalni az AB nemzeti jelkép megsértését érintő határozatában foglaltakra. Egyet lehet érteni HALMAI azon álláspontjával, hogy a határozat azon része, amely az EJEB gyakorlatára utal, félrevezető.⁶⁹⁹ A strasbourgi bíróság a hivatkozott döntésben a szólásszabadság korlátozását a vallási meggyőződés érvényesülése érdekében látta elfogadhatónak. Azonban a nemzeti jelképeket védő magyar szabályozásánál a véleménysszabadság és a vallási szabadság kollíziójáról nem beszélhetünk.⁷⁰⁰ Továbbá az EJEB-nek nincs nemzeti szimbólumokkal kapcsolatos kialakult gyakorlata.

Felróta a testületnek, hogy az uszítást vizsgáló határozatban alkalmazott mércétől való eltérésre nem adott konzekvens választ. Egyet lehet érteni azzal az álláspontjával, mely szerint az, hogy az AB szerint jelen tényállásnál a szólásszabadság eltérő alkotmányos értéket érint, ami az Alkotmány nemzeti jelképekre vonatkozó rendelkezéséből következik, nem elégséges indok, ugyanis a büntetőjogi védelem szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a szimbólumokról az alkotmány rendelkezik.⁷⁰¹ Ebből a szempontból is változást jelent az Alaptörvény kollektív méltóságot érintő rendelkezése, mivel az a jelenlegi joghelyzetben szintén szolgálhatja a korlátozás alkotmányos legitimitását. Azonban álláspontom szerint – bár az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdése mint alkotmányos alap védhető álláspontnak tűnik – sokkal inkább annak van jelentősége, hogy a nemzeti szimbólumok elleni elkövetett cselekmény nem elsősorban az adott nemzethez való tartozás kifejezését támadja, hanem a jelkép által megtestesített állami szuverenitást.⁷⁰² A tényállás önmagában az adott szimbólumok elkövetett lealacsonyító, becsmérő magatartásokat bünteti és összehasonlítva a közösség elleni uszítást vizsgáló alkotmánybíróági határozattal, valójában az eltérő mérce alkalmazása a szuverenitást megtestesítő érték büntetőjogi védelme indokolta.

⁶⁹⁸ Njm.4.

⁶⁹⁹ HALMAI 2000. 76.

⁷⁰⁰ Uo. 77.

⁷⁰¹ Uo. 78.

⁷⁰² Vö. HORNYÁK 2010a. 125.

Ez az álláspont kiolvasható a nemzeti szimbólumokkal kapcsolatos jelképhatározatból is, mivel az AB a jelképeknek egy magasabb jelentéstartamát ismerte el: az állami szuverenitás külső megjelenési formáját. Továbbá a testület szerint a „nemzeti jelképek [...] a ciklusidőhöz kötött államfőhöz képest még inkább az ország külső és belső integritásának alkotmányos szimbólumai, éppen ezért alkotmányos érvek szólnak büntetőjogi védelmük mellett.”⁷⁰³ Mindezekből következik, hogy a bűncselekmény valójában elsődlegesen a szuverenitás kifejező jelképi formákat mint állami érdeket védi, ezért inkább az állam elleni bűncselekmények fejezetében lenne indokolt a tényállást szabályozni.⁷⁰⁴ Erre külföldi példaként a német szabályozás (is) említhető.⁷⁰⁵

Az StGB tényállásának célja a Német Szövetségi Köztársaság, a tartományok és az alkotmányos rend védelme és fennmaradásának biztosítása. Mivel a védendő érték azáltal is veszélybe kerülhet, hogy a védett szimbólumok elleni becsmérlések büntetlenül maradnak, aminek következtében a társadalomban az állam iránti tisztelet általános csökkenése terjedhet el, indokoltnak tekinthető a tilalom absztrakt veszélyeztető bűncselekményként történő alkalmazása.⁷⁰⁶ Mindez abból is következik, hogy a német jogalkotó a tényállást nem a köznyugalom elleni, hanem az StGB első fejezetében, „a demokratikus jogállam veszélyeztetése” cím alatt szabályozza. Megjegyzendő, hogy az StGB 90a. § szakaszában szabályozott tényállás elkövetési magatartásai is tükrözik az eltérő fejezetben való elhelyezést, mivel a magyar joghoz képest a szimbólum megsemmisítése, valamint megrongálása mellett már önmagában annak eltávolítása is tényállásszerű magatartás.⁷⁰⁷ Ebből következően amennyiben a Btk. 334. § szerinti bűncselekményt az állami elleni bűncselekmények fejezetében helyeznénk el, úgy indokolt lenne a megsemmisítést, valamint a megrongálást elkövetési magatartásként szabályozni, ahhoz – a rongáláshoz képest – szigorúbb

⁷⁰³ 13/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 61, 69.

⁷⁰⁴ Vö. HORNYÁK 2010a. 126.

⁷⁰⁵ Az StGB 90a § Az állam és jelképeinek gyalázása

(1) Aki nyilvánosan, gyűlésen vagy tartalom terjesztésével

1. a Német Szövetségi Köztársaságot vagy annak valamely tartományát, illetve alkotmányos rendjét gyalázza vagy rosszindulatúan becsmérli,

2. vagy a Német Szövetségi Köztársaság vagy annak valamely tartománya zászlaját, címerét, himnuszát vagy nemzeti színeit gyalázza, három évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

⁷⁰⁶ STEINSIEK 2021b. Rn. 1.

⁷⁰⁷ (2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a Német Szövetségi Köztársaság vagy valamely tartománya nyilvánosan kifüggesztett zászlaját vagy hatóság által elhelyezett hivatalos jelvényét eltávolítja, megsemmisíti, megrongálja, használhatatlanná vagy felismerhetetlenné teszi [...].

büntetési tételt kapcsolni. Ennek oka, hogy a jelenleg hatályos tényállás szubszidiárius bűncselekmény, így a más módon meggyalázás fordulata, ami felöli például a zászló elégetését, rongálásnak minősülhet.⁷⁰⁸

Ami a tényállás hazai jogalkalmazási gyakorlatát illeti, bár igen ritka bűncselekményről beszélünk, anomália, értelmezési nehézség nem figyelhető meg. Ez következik az előbb említett szubszidiárius jellegből is, ami szűk körben teszi megállapíthatóvá tényállást, mert súlyosabb bűncselekménynek minősülhet a nemzeti jelkép megsértéséhez képest a közösség elleni uszítás, a rongálás, valamint a garázdaság is.⁷⁰⁹ Az aktakutatás során gyűjtött határozatokból kiemelhető, hogy az LMBTQ-s zászlós ügyben helyesen alkalmazta a nyomozóhatóság azt, hogy a „más módon történő meggyalázás” fordulat alá szubszumálható cselekménynek közvetlenül és tartalmában is a nemzeti jelképre kell vonatkoznia.⁷¹⁰

A kabaréjelenet miatt tett feljelentés alapjául szolgáló ügyből az a konklúzió vonható le, hogy a nyomozóhatóság megfelelően figyelembe vette a művészeti szabadságból következő alkotmányos elveket. Mint említettük a jelképhatározathoz csatolt párhuzamos indokolásban KUKORELLI azt hangoztatta, hogy az AB-nak alkotmányos követelményi rangra kellett volna emelni azt, hogy a művészi kifejezések, illetőleg kritikák hangoztatása nem eshet büntetőjogi tilalom alá. A nyomozóhatóság azonban helyesen érvényre juttatta a nemzeti jelkép megsértését vizsgáló alkotmánybíróági határozatban foglaltakat.

⁷⁰⁸ MEZŐLAKI 2022a. 794.

⁷⁰⁹ Uo.

⁷¹⁰ Vö. MEZŐLAKI 2022a. 794.

IV. A nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása⁷¹¹

A hazugságok univerzális értelemben nem tilthatók, ami nem azt jelenti, hogy a valótlan tényállítások ne lennének széles körben korlátozhatóak.⁷¹² A valótlan tényállítások büntetendőségének egyik eklatáns példája a holokausztagadás, amelyek a valótlan tényállítások büntetendőségének körét specifikusan kijelölik. Hosszú ideig kérdés volt, hogy szükség van-e egyáltalán ilyen büntető törvénykönyvi deliktumra, ugyanis e szabályozás is erőteljesen korlátozza a véleménysszabadságot.⁷¹³ A jogalkotást több sikertelen kísérlet, illetve heves parlamenti vita előzte meg, mire a tényállás 2010-ben része lett a magyar büntetőjognak.⁷¹⁴ Kezdetben kizárólag a holokausztagadó tényállításokat rendelte büntetni a jogalkotó („A holokausztagadás”),⁷¹⁵ azonban pár hónappal később módosításra került a tényállás. Ekkor terjesztették ki a büntetőjogi felelősséget – megfelelve a nemzetközi kötelezettségeknek⁷¹⁶ – a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszer bűneinek tagadására.⁷¹⁷

1. Az EJEB holokausztagadást és más népiirtást érintő gyakorlata

Az EJEB számos holokausztagadást érintő döntést hozott, amelyekből egyértelműen kiolvasható, hogy az ilyen tartalmú szólások az EJEE 10. cikkének védelmét nem élvezhetik. Hasonlóan a gyűlöletbeszéd más megjelenési formáihoz, az EJEB a holokausztagadó tényállítások vonatkozásában sem alakított olyan részletes vizsgálati

⁷¹¹ A fejezet a korábban megjelent írásom hosszabb terjedelmű, aktualizált átvételén alapul. BOTOS 2024.

⁷¹² KOLTAY 2020a 306.

⁷¹³ Ilyen elemzéshez lásd KOLTAY 2004; Külföldi példához lásd: ZABEL 2010.

⁷¹⁴ 2010 előtt az ilyen típusú szólások megmaradtak a véleménysszabadság keretein belül, ha nem párosult hozzá gyűlöletre uszítás. A kodifikációs kísérletekre vonatkozóan lásd: BÁRÁNDY 2010. 195-198.

⁷¹⁵ 1978. évi Btk. 269/C. § Aki nagy nyilvánosság előtt a holokausztagadót áldozatának méltóságát azáltal sérti, hogy a holokausztagadót tényként tagadja, kétségbe vonja vagy jelentéktelen színben tünteti fel, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2010. április 10-től július 23-ig hatályos szöveg).

⁷¹⁶ A Tanács 2008/913/IB kerethatározata (2008. november 28.) a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről. 1. cikk c) és d) pontja.

⁷¹⁷ Az 1978. évi Btk. 269/C. §-a szerint, „aki nagy nyilvánosság előtt a nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek által elkövetett népiirtás és más, emberiség elleni cselekmények tényét tagadja, kétségbe vonja vagy jelentéktelen színben tünteti fel, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.” (2010. július 23-től hatályos szöveg).

szempontrendszer, mint a becsület csorbítására alkalmas szólásokat érintően, valamint az ilyen típusú ügyekben szintén erőteljes hangsúlyt kap a joggal való visszaélés tilalmát deklaráló 17. cikk.⁷¹⁸

Az Ochensberger v. Austria ügyben a panaszos olyan tartalmú cikkeket tett közzé, amelyek fajgyűlöltre, antiszemitizmusra uszítottak, ugyanis azokban elfogult módon mutatta be Adolf Hitler tevékenységét és céljait, különösen azzal, hogy igazolni törekedett a koncentrációs táborok felállítását, valamint bagatellizálta a koncentrációs táborokban véghez vitt tömeges kivégzéseket.⁷¹⁹ Az EJEB megállapította, hogy a joggal való visszaélés rendeltetése a 10. cikkel összefüggésben olyan, a véleménynyilvánítási szabadságot felhasználni kívánó tevékenységek megakadályozása, amelyek ellentétesek az Egyezmény szövegével és szellemével, és hozzájárulnak az EJEE-ben meghatározott jogok és szabadságok megsemmisítéséhez. Ebből következik, hogy szólásszabadságra nem lehet a 17. cikkel ellentétes módon hivatkozni. Ezért a panaszos elítélése a demokratikus társadalom védelme érdekében szükséges volt.

A strasbourgi bíróság ugyancsak elfogadhatatlannak találta a panaszt és nem találta egyezményesértőnek annak a történésznek pénzbüntetésre történő ítéletét, aki egy rendezvény alkalmával tartott beszédében kijelentette, hogy Auschwitzban soha nem léteztek gázkamrák, ugyanis ezek a háború után felépített hamisítványok voltak, amelyekért a német adófizetők 16 milliárd német márkát fizettek. Az EJEB e szólást az EJEE eszmeiségével ellentétesnek minősítette és kimondta, hogy

„a közrend és köznyugalom, valamint a zsidók jó hírnevének és méltóságuknak védelméhez fűződő követelmények egy demokratikus társadalomban felülmúlják a panaszos azon szabadságát, hogy a náci rendszerben a zsidók elgázosításának létezését tagadó kiadványokat terjesszen.”⁷²⁰

⁷¹⁸ KOLTAY 2013a. 149.

⁷¹⁹ Ochensberger v. Austria, no. 21318/93, 1994. szeptember 2.

⁷²⁰ D. I. v. Germany, no. 26551/95, 1995. február 17. Hasonló megállapításra jutott az EJEB a Honsik-ügyben is. Honsik v. Austria, no. 25062/94, 1997. október 28. Ugyancsak joggal való visszaélésnek minősítette a strasbourgi bíróság azt az esetet, amiben egy szórakoztató műsor az EJEB álláspontja alapján politikai rendezvénybe csapott át, mivel a satirikusnak szánt műsor mögött a holokauszttagadás eszméje került népszerűsítésre azáltal, hogy Robert Faurissonra (aki Franciaországban negacionista és revizionista nézeteiről volt híres, mivel tagadta a gázkamrák létezését) kulcsszerepet osztottak és a holokauszt áldozatait karikírozva ábrázolták. M'Bala M'Bala v. France, no. 25239/13. 2015. október 20.

Szintén nem kapott védelmet a panaszos a PETA-ügyben,⁷²¹ amelyben egy egyesület reklámkampányt indított „Holokausz a tányérján” címmel, amelyet a berlini városi bíróság ideiglenes intézkedéssel meghiúsított. A plakátokon koncentrációs táborok foglyainak fényképe és a tömeges, nagyüzemi állattartás volt egymás mellett ábrázolva, rövid szöveggel kísérve. Az egyik plakáton „két lábon járó csontvázak” felirat alatt lefogyott, meztelen koncentrációs táborok rabjainak a fényképe volt látható éhező szarvasmarhákról készült fénykép mellett. A további plakátokon „végső megaláztatás” címszó alatt egy halom emberi holttestet ábrázoló fényképet mutattak több levágott sertés mellett. Egy másik plakát, amely egy éhező, meztelen férfi rabot ábrázolt egy szintén éhező szarvasmarha mellett, a „Holokausz a tányérján” címet és a következő szöveget viselte: „1938 és 1945 között 12 millió embert öltek meg a holokauszban. Európában óránként annyi állatot ölnek le emberi fogyasztás céljából, ahányat csak lehet.”

Az EJEB a korlátozás elfogadhatóságának vizsgálatánál utalt arra a körülményre, hogy nem hagyható figyelmen kívül az, hogy a plakátkampány kétségkívül közügyhöz kapcsolódott, így csak nyomós okok igazolhatják a panaszos véleménynyilvánítási szabadságába való beavatkozást. Ennek során megállapításra került, hogy a plakátkampánynak nem volt célja az ábrázolt koncentrációs táborok foglyainak lealacsonyítása, mivel a képek csupán azt sugallták, hogy az ábrázolt embereknek és állatoknak okozott szenvedés egyenlő volt, azonban a panaszos azáltal, hogy az állatvédelem érdekében szembesítette a holokausz túlélőit az üldöztetésük sorsával, instrumentalizálta a szenvedésüket, amely jogsértést eredményezett. A strasbourgi bíróság álláspontja alapján ezen szólás nem választható el attól a történelmi és társadalmi kontextustól, amelyben a véleménynyilvánítás történt és tiszteletben tartja, hogy Németországnak különleges kötelezettsége van a Németországban élő zsidókkal szemben. Ezen indokok alapján az EJEB döntésében arra az álláspontra helyezkedett, hogy a részes állam bíróságai elegendő és releváns indokot adtak a beavatkozás szükségességére.

Ugyanezen szempontokat vizsgálva az EJEB az Annen-ügyben⁷²² (hivatkozva a PETA-döntésre) azonban ellentétet döntést hozott és megállapította az EJEE 10. cikkének sérelmét, amelyben szórólappal tiltakoztak az abortusz ellen. A szórólap

⁷²¹ PETA Detuschland v. Germany, no. 4381/09, 2012. november 8. A Német Szövetségi Alkotmánybíróság döntés bemutatásához lásd: SALÁT 2009.

⁷²² Annen v. Germany, no. 3690/10, 2016. február 26.

hátdoldalán az a felirat volt látható, hogy „Auschwitzban az emberek gyilkolása jogellenes volt, de az erkölcsileg romlott náci állam nem büntette, hanem megengedte az ártatlan emberek meggyilkolását.” A szöveg alatt a „babycaust” című weblap volt feltüntetve, amely tartalmazta az „abortusz-orvosok” listáját. A strasbourgi bíróság ugyancsak megállapította – hasonlóan a PETA-döntéshez –, hogy a szórólapok tartalma közéleti vitához kapcsolódott, valamint, hogy holokausztra való hivatkozást a német történelem sajátos összefüggésében is vizsgálni kell. Az emberi jogi szerv nem értett egyet a tagállami bíróságokkal abban a kérdésben, hogy a panaszos az orvosokat és a szakmai tevékenységüket a náci rezsimhez hasonlította, hiszen a szórólap tartalmának helyes értelmezése annak az általánosabb ténynek a tudatosítása, hogy a jog eltérhet az erkölctől. Ebből következik, hogy a panaszos nem tette egyenlővé az abortuszt a holokauszttal. Az ilyen közéleti vitában elhangzott szólas különleges védelemben részesül, így a panaszos tevékenysége védett véleménynyilvánítás körébe tartozik. Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy az EJEB a döntés indokolásában felrótta a nemzeti bíróságoknak, hogy

„figyelembe vehették volna a panaszos nyilatkozatának harmadik személyekre gyakorolt hatását, valamint azt, hogy a kifejezés alkalmas volt-e az orvosok elleni agresszióra vagy erőszakra uszításra, mivel a panaszos honlapján szerepel a nevük és a címük.”

Ezzel az EJEB az ügy mérlegelési szempontrendszerébe bevonta a gyűlöletre/erőszakra uszításnál alkalmazott (kiforratlan) mércét, amely véleményem szerint tévútra viheti a holokauszttagadó tényállításokra vonatkozó vizsgálatot.

A fentiek alapján rögzíthető, hogy az EJEB a holokausztot tagadó, igazolni törekvő tényállításokat automatikusan kizárja az EJEE 10. cikk védelmi hatóköréből (tartalomkorlátozás elve).

Más az eset azonban azoknál a szólasoknál, amelyek más – a holokauszton kívüli – népirtásokra vonatkoznak. A Perinçek-ügyben⁷²³ az emberi jogi szerv megállapította az egyezményesértést olyan állítások vonatkozásában, amelyek az örmény népirtást tagadták. A kérelmező Svájcban egy nyilvános rendezvényen több, az örmény népirtás megtörténtét tagadó nyilatkozatot tett: „az »örmény népirtás« hazugságát először 1915-ben Anglia, Franciaország és a cári Oroszország imperialistái találták ki; ne

⁷²³ Perinçek v. Switzerland, no. 27510/08. 2015. október 15.

higgyenek az olyan Hitler-stílusú hazugságoknak, mint például az »örmény népirtás«. Keresd az igazságot, mint Galilei, és állj ki érte; [...] ez az igazság: 1915-ben nem volt népirtás az örmények ellen.”

Az EJEB álláspontja szerint a büntetőjogi beavatkozás szükségtelen volt és az örmény közösség identitásának védelme, akiknek a népükkel szemben elkövetett mészárlások népirtásként való minősítése jelentőséggel bír, az EJEE 8. cikke szerint (magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog) garantált.⁷²⁴ A strasbourgi bíróság az ügy eldöntéséhez számos mérlegelési szempontot vizsgált, úgy mint a közügyi kontextust, amely megvalósult azáltal, hogy a nyilatkozat kontextusa azt mutatta, hogy politikusként, nem pedig jogtudósként, történészként beszélt. Vizsgálta továbbá, hogy a nyilatkozat az örményekkel szemben gyűlöletre vagy intoleranciára uszított-e. Szintén a teljes szövegkörnyezetet vizsgálva arra a következtetésre jutott, hogy a feltétel nem valósult meg, ezen kontextus nem követeli meg ennek automatikus feltételezését. További szempont volt, hogy a szólás vezetett-e a feszültség növekedéséhez, amelyre a bíróság nemleges választ adott, valamint azt is kimondta, hogy az „örmény népirtás tagadása nem képes az antiszemitizmus veszélyéhez hasonló hatásokat kiváltani.”⁷²⁵ Vizsgálat alá vonta még az EJEB a következő szempontokat: az örmény kisebbség tagjainak méltóságának veszélyeztetését; Svájc nemzetközi jogi kötelezettségeit az ilyen megnyilvánulások üldözésére; a büntetőjogi beavatkozás indokoltságát.⁷²⁶

Látható, hogy a strasbourgi bíróság differenciál a holokauszttagadó és más egyéb népirtásra vonatkozó tényállítások között. KOLTAY azon korábbi álláspontja, amely szerint az EJEB nem alakított ki a rágalmazás-becsületsértés miatt indult ügyekhez hasonló, részletes vizsgálati szempontrendszert, csak a holokauszttagadással kapcsolatos eljárásokat érintően fogadható el, ugyanis más népirtásokat tagadó nyilatkozatok esetében számos mérlegelési szempont bekerült már ezt megelőzően a vizsgálatba. Egységes mérce ugyanakkor az ilyen megnyilvánulásoknál nem rajzolódott ki, ugyanis sok esetben az emberi jogi szerv a holokauszttagadó nyilatkozatnál a gyűlöletre, erőszakra uszításra vonatkozó hatásvizsgálatot is bevonta a mérlegelésbe. Az EJEB a holokauszttagadásoknál a gyűlöletre vagy az intoleranciára

⁷²⁴ BYCHAWSKA-SINIARSKA 2018. 31-32.

⁷²⁵ BELAVUSAU 2015. 261.

⁷²⁶ BYCHAWSKA-SINIARSKA 2018. 32.

uszítást történelmi és kontextuális okokból automatikusan feltételezte, ugyanez nem mondható el a holokausztot nem érintő népiirtások vonatkozásában.

2. Az Alkotmánybíróság határozata a nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása tárgyában

Az Alkotmánybíróság egy alkalommal vizsgálta a nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása bűncselekményi tényállás alkotmányosságát, és azt döntésében alaptörvény-konformnak minősítette (ezzel *de facto* a jelenleg hatályos tényállást is).⁷²⁷

Az értekezés tárgyához igazodóan a 16/2013. (VI. 20.) AB határozatnak⁷²⁸ kizárólag a véleménynyilvánítással összefüggésben kifejtett pontjaival foglalkozok.⁷²⁹ A testület a nemzetközi szabályozási trendek és az EJEB gyakorlatának áttekintését követően kimondta, hogy az ilyen megnyilvánulások ellentétben állnak „az európai közfelfogás által vitathatatlan tényként kezelt igazsággal (és ezért szükségszerűen hamisak).” Ebből következik, hogy az Alkotmánybíróság köztudomású ténynek minősíti a nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneit, amelyekre bizonyítást nem szükséges felvenni, továbbá határozatának érvelése szerint – az Alaptörvény Nemzeti Hitvallásával, valamint U) cikkével összhangban – nem differenciál az egyes diktatúrák között.

A tényállás vizsgálatánál a testület a jogalkalmazóknak adott iránymutatást:

„[a] jogalkalmazónak konkrét esetben azt kell tehát eldöntenie, hogy az adott esemény (amelyet az elkövető tagad stb.) a nemzeti szocializmus, avagy a kommunizmus ideológiájához és időszakához köthető-e, illetőleg azt, hogy – a civilizált világ felfogása szerint – a népiirtáshoz hasonló súlyú és ezért hasonló megítélés alá eső történelmi bűnről van-e szó.”⁷³⁰

⁷²⁷ Btk. 333. § Aki nagy nyilvánosság előtt a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek által elkövetett népiirtás vagy más, emberiesség elleni cselekmények tényét tagadja, kétségbe vonja, jelentéktelen színben tünteti fel, vagy azokat igazolni törekszik, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁷²⁸ 16/2013. (VI. 20.) AB határozat, ABH 2013, 688-706.

⁷²⁹ Az indítványozó hivatkozott még az önvádra kötelezés tilalmára, ami által sérül a jogbiztonság követelménye. A testület azért nem látott megvalósulni, ugyanis a jogszabály nem azt várja el a címtől, hogy az általa vagy más által elkövetett bűnt beismerje, hanem hogy annak megtörténtét tagadja, kétségbe vonja. 16/2013. (VI. 20.) AB határozat, ABH 2013, 688, 693.

⁷³⁰ 16/2013. (VI. 20.) AB határozat, ABH 2013, 688, 691.

Az Alkotmánybíróság nagyban támaszkodik az önkényuralmi jelképek használata tényállást vizsgáló első határozatában kifejtettekre, amiben tulajdonképpen jelen tényállás alkotmányos legitimálásának alapjait is lefektette, amikor kimondta, hogy „alkotmányos büntetőjogi korlátozás alá vonható a közösségek méltóságát sértő, köznyugalmat veszélyeztető magatartás is.”⁷³¹ Korábban említésre került, hogy a határozatban hivatkozik az Alaptörvény IX. cikk (4) és (5) bekezdésére mint a korlátozás elfogadhatóságának indokára, amely rendelkezések „nem hagy[nak] kétséget afelől, hogy a nevesített korlátozási okok a büntetőjogi szankcionálás alkotmányos alapját is jelenthetik.”⁷³² Ebből vezette le a testület, hogy

„a nemzetiszocializmus és a kommunizmus bűneinek tagadása a véleménynyilvánítás szabadságával való olyan visszaélésnek tekintendő, ami nem csupán az áldozatok közösségének, de a velük közösséget vállaló, demokratikus értékek mellett elkötelezett állampolgárok méltóságát is súlyosan sérti.”⁷³³

A határozathoz csatolt különvéleményekben (és párhuzamos indokolásokban) azt rótták fel a többségi döntésnek, hogy nem fogalmazott meg alkotmányos követelményt, ugyanis ki kellett volna mondani, hogy a bűncselekmény akkor valósul meg, ha a szólas az emberi méltóságot (egyedi, közösségi szintjén) sérti, valamint – az EJEB gyakorlatából kitűnően –, ha az elkövető az adott ideológiával azonosulva, végső soron annak rehabilitálását célozva fejt ki álláspontját.⁷³⁴ Ezt azért hangsúlyozták, ugyanis az önkényuralmi jelkép használata tényállását vizsgáló második alkotmánybírósági határozat arra a megállapításra jutott, hogy önmagában a vöröscsillag használata nem büntetendő, hanem csak akkor, ha az adott önkényuralmi rendszer nézeteivel azonosulva használják a jelképet.⁷³⁵ Továbbá kérdésesnek tekintették a tényállás megfogalmazását is, ugyanis nem egyértelmű, hogy milyen cselekmények köre az, amit az elkövető tagad.⁷³⁶

⁷³¹ 14/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 83, 92.

⁷³² SZOMORA 2015. 41.

⁷³³ 16/2013. (VI. 20.) AB határozat, ABH 2013, 688, 695.

⁷³⁴ Lásd ehhez Kovács Péter különvéleményét. 16/2013. (VI. 20.) AB határozat, ABH 2013, 688, 701-704. Erre hívja fel figyelmet BALOGH Elemér, valamint POKOL Béla is a párhuzamos indokolásában.

⁷³⁵ 4/2013. (II. 21.) AB határozat, ABH, 128, 143.

⁷³⁶ Ehhez lásd BRAGYÓVA Andrásnak a határozathoz csatolt különvéleményét. 16/2013. (VI. 20.) AB határozat, ABH 2013, 688, 698-700.

Látható, hogy az alkotmánybíróági határozathoz kapcsolódóan számos kérdés felmerült. Ezek elemzésére a hazai gyakorlat értékelésénél kerül sor (4. pont).

3. A hazai jogalkalmazási gyakorlat

Az aktakutatás során kijelölt vizsgált időszakból nyolc nemzetiszocialista és kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása miatt indult eljárást gyűjtöttem. A talált határozatok számára tekintettel az ügyeket külön, egy-egy pontban mutatom be. További indok, hogy az ügyekben felmerülő esetleges problémák diffúz képet mutatnak.

3.1. Első ügy

A tényállás szerint 2016-ban az elkövetővel készült riport alapján megjelent egy leirat orosz nyelven egy internetes portálon. A magyar nyelvű fordítás szerint a cikkben az elkövető az 1956-os forradalommal kapcsolatban olyan kijelentést tett, hogy „ezek a nácik fegyverrel járták a házakat, keresték a kommunistákat, zsidókat. Ezek nem radikálisok, hanem legvalódibb fasiszták.” Továbbá megjegyezte, hogy

„a felkelés nem nyugati támogatás nélkül történt. Ausztriából Magyarországra a háború után menekülő nácikból álló diverzáns osztagokat dobáltak át. Hiszen a titkosított CIA iratokban is szó volt az USA által a szocialista tábor országaiban előkészületben lévő RASZKOL műveletekről. – a színes forradalom technológiájáról.”

Továbbá az elkövető azt nyilatkozta, hogy „gőzerővel folyt a hidegháború, és az amerikaiak tulajdonképpen felfegyverezték ezeket a nácikat, akik aztán fegyverrel hazajöttek és új ellenforradalmat akartak.”

A nyomozóhatóság a feljelentést elutasította.⁷³⁷ Indokolásában az elkövetési magatartásokat elemezte: a tagadás a megtörtént való események meg nem történtként való feltüntetését jelenti; a kétségbe vonás minden olyan tevékenység, amely való történelmi esemény iránt kételyeket kíván ébreszteni; jelentéktelen színben való feltüntetésen olykor sok millió ember halálát eredményező cselekmények

⁷³⁷ Nkr.1/A.

bagatellizálását kell érteni; az igazolni törekvés pedig elkövetését igyekszik elfogadhatóvá tenni. Álláspontjuk szerint az elkövető a nyilatkozatában a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűnei nem kerülnek említésre. Kizárólag a forradalomhoz kapcsolódóan számol be olyan, szerinte bekövetkezett eseményekről, amelyeket saját meggyőződése, nézőpontja szerint igyekszik megítélni és láttatni. Mindezek alapján a cselekmény nem bűncselekmény.

Az ügyészség a határozatot hatályon kívül helyezte és nyomozást rendelt el,⁷³⁸ ugyanis álláspontja szerint fennállt a Btk. 333. §-ba ütköző bűncselekmény gyanúja, azonban később bűncselekmény hiányában megszüntette a nyomozást.⁷³⁹

A vádhatóság az indokolásában előadta, hogy a tényállás tartalma folytán és a sajátos bűnkapcsolati jellegre tekintettel szóba jöhetnek a Btk. XIII-XIV. fejezetek bűncselekményei is, azonban csak akkor tényállásszerű a cselekmény, ha az elkövetési magatartással érintett bűncselekményeket a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek által és azok fennállása alatt követték el. Ennek fényében az elkövető által kifejtett cselekmény nem tényállásszerű, ugyanis nem elegendő általánosságban a hatalom erőszakos úton történő megszerzésével kapcsolatos kommunista bűnök tagadni. Bűncselekménynek csak az olyan véleménynyilvánítás tekinthető, amely a diktatúrához kapcsolódó népirtásszerű, vagy súlyukban ehhez hasonló bűnök tényét tagadja, kétségbe vonja. Mivel a nyilatkozatban erre vonatkozó utalás nem hangzik el, a cselekmény nem bűncselekmény.⁷⁴⁰

3.2. Második ügy

A feljelentő feljelentést tett az elkövető ellen egy, az internetre feltöltött videó, valamint egy internetes portálon megjelent cikk miatt.

Az internetre feltöltött videó vonatkozásában a nyomozóhatóság megállapította, hogy a feltöltés időpontja 2008 júliusa, így tekintettel a Btk. 2. §-ra (hiszen a tényállás 2010 áprilisában lépett hatályba) a videóban elhangzottak nem róhatók az elkövető terhére. A feljelentő a feljelentésben azt állította, hogy a megjelölt cikkben az elkövető a „hazai zsidóságot” potenciális belső ellenségnek, kollaboránsnak, valamint hazaárulónak tekintette, akiknek a kivégzése jogszerű volt. A nyomozóhatóság utalt arra, hogy ez

⁷³⁸ Nkr.1/B.

⁷³⁹ Nkr.1/C.

⁷⁴⁰ Az ügyben panasz is érkezett, amely, mint nem jogosulttól származó elutasításra került. Nkr.1/D.

csak a cikknek egy kiragadott része volt, ugyanis a feljelentő elmulasztotta idézni a cikk következő részét:

„Természetesen nem állítja senki, hogy minden sajnálatos módon áldozatul esett zsidó szovjet kollaboráns lett volna, csupán annyi tény, hogy az abban az időben lebukott szovjettel rádiózók kivétel nélkül zsidók voltak. Ahogy persze azt sem állítja senki, hogy minden zsidó bolsevik lett volna, azt viszont nem lehet tagadni, hogy zsidók nélkül nem lett volna bolsevizmus”⁷⁴¹

A nyomozóhatóság álláspontja szerint pont a „sajnálatos módon” fordulat miatt nem értelmezhető másként az idézett szövegrész, mint úgy, hogy a szerző nem helyesli a zsidók Dunába lövésének gyakorlatát, hiszen azokat sajnálatosnak tekinti, valamint kifejezésre juttatja, hogy véleménye szerint válogatás nélkül lövöldözték a Dunába a zsidókat, ennek a tevékenységnek nem volt törvényes alapja, pusztán származás alapján történt. Ezzel nem menti a zsidók Dunába lövését, hanem pont annak indokolatlanságát hangsúlyozza. Ennek alapján a cikk a zsidók Dunába lövésének megtörténtét nem tagadja, nem vonja kétségbe, hiszen épp annak megtörténte áll egy részletének középpontjában, valamint nem is tünteti fel jelentéktelen színben. Továbbá nem olvasható olyan megfogalmazás sem, amely alapján a külső szemlélő számára a Dunába lövések elfogadhatóbb színben tűnnének fel, sőt épphogy sajnálatosnak nevezi a megtörtént eseményeket. Mindösszesen azt taglalja, hogy a zsidókat a Dunába lövő személyek milyen motiváció alapján cselekedhettek, nem pedig azt, hogy miért lehetne a tettük megbocsátható. Mindezek alapján a feljelentésben foglalt cselekmény nem bűncselekmény.

3.3. Harmadik ügy

A vádirati tényállás szerint a vádlott 2012 júniusában a „Horthy Miklós kormányzó becsületéért” címmel meghirdetett nyilvános demonstráción beszédet mondott a szervezők felkérésére. Beszéde során az összefüggő szövegkörnyezetből kiragadott idézeteket olvasott fel Kertész Imre Sorstalanság című művéből, amely idézeteken keresztül azt kívánta bizonyítani, illetve igazolni, hogy nem volt holokauszt. Ezt követően, az általa a műből kiragadott idézetek konklúziójaként, az 50-70 fős

⁷⁴¹ Nkr.2/A.

hallgatóság előtt, a vádlott emelt hangon többször is kijelentette, hogy „Idézem Kertész Imrét: Nem volt Holokauszt, ismétlem nem volt Holokauszt!” A vádlott beszámítási képessége a bűncselekmény elkövetésekor enyhe fokban korlátozott volt ideológiai fanatizmusa miatt. Mindezek alapján az ügyészség a vádlottat a Btk. 333. §-ba ütköző nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadásával vádolta.⁷⁴²

Az elsőfokon eljáró bíróság a vádlott bűnösségét – a vádirattal egyezően – megállapította és 3 évre próbára bocsátotta.⁷⁴³

A vádlott a tárgyalásról önhatalmúlag távozott és nem kívánt részt venni sem a bizonyítási eljáráson, sem az ítélet kihirdetésén és indokolásán. Ennek következtében az elsőfokú bíróság távollétben folytatta le az eljárást, mivel úgy ítélte meg, hogy a vádlott a tanúsított magatartásával kifejtette, hogy a tárgyaláson nem kíván részt venni, így vele szemben a döntés meghozható.

Az indokolásában kifejtette, hogy a Btk. 333. §-nál azt kellett vizsgálni, hogy az elkövető uszító magatartást tanúsított-e. Utalt a 16/2013. (VI. 20.) AB határozatban kifejtettekre, hogy a köznyugalom elleni bűncselekményeknél mindig nagy vitát vált ki az, hogy mi a sértő, lealacsonyító kifejezés, vagyis hol mutat túl a kifejezés a szólásszabadságon. Idézi az alkotmánybírósági határozatban foglaltakat, mely szerint azt kell vizsgálni, hogy a vádlott kijelentése a nemzetiszocialista ideológiához és időszakához köthető-e, illetőleg a civilizált világ felfogása szerint a népirtáshoz hasonló súlyú és ezért hasonló megítélés alá eső történelmi bűn-e.

A bíróság rámutatott arra, hogy nem kizárólag a holokauszt szó kimondása vezetett a bűnösség megállapításához, hanem az, hogy a Horthy Miklós megemlékezésen fel kívánta tüzelni a jelenlévőket, és ezzel uszító magatartást tanúsított akként, hogy felhasznált egy művet arra, hogy ezen témakörben eszméit hangoztassa, ugyanis a magatartást kell jelen esetben vizsgálni, nem pedig a tartalmat. Azzal, hogy a vádlott nem egy irodalmi esten, hanem egy Horthy Miklós megemlékezésen kívánta irodalmi vénáját meglebegtetni, egyértelműen arra utal, hogy saját véleményét kívánta megfogalmazni egy mű mögé rejtőzve.

A büntetés kiszabásánál a bíróság pedig arra a megállapításra jutott, hogy a jogalkotónak szándéka a megbékélés mellett, az uszítás megakadályozása volt, ebből kifolyólag a jogalkotónak sem lehet az a célja, hogy az elkövetőben még inkább a

⁷⁴² Nkr.3/A.

⁷⁴³ Nkr.3/B.

gyűlöletet, vagy akár a haragot mérgeztetése el. Az ideológiailag fanatikus személyt egy bírósági ítélet nem fog megváltoztatni, nem fogja értékrendszerébe beletáplálni a helyes és elfogadó utat. Kizárólag azt tudja elérni egy bírósági ítélet, hogy a büntetési nem megválasztásával vagy még mélyebb haragot táplál vagy lecsendíti a vádlottat, ezért alkalmazta a próbára bocsátást.

A másodfokon eljáró törvényszék az elsőfokú bírósági határozatot eljárási hiba miatt hatályon kívül helyezte és új eljárásra utasította, ugyanis a határozat érdemi felülbírálatra alkalmatlan volt.⁷⁴⁴

A megismételt eljárásban a bíróság szintén bűnösnek mondta ki a vádlottat a régi Btk. 269/C. §-ba ütköző nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása büntetében, amiért 300 óra közérdekű munkára ítélte.⁷⁴⁵ A bíróság a Btk. 2. § (1) bekezdése alapján a bűncselekményt az elkövetés idején hatályba lévő Btk. alapján bírálta el, mert az elbíráláskor hatályban lévő új büntető törvény alkalmazásának a feltételei – felmentés vagy alkalmazott joghátrány, a közérdekű munka tekintetében – nem álltak fent.

A nagy nyilvánosság fordulat vizsgálata után a bíróság az indokolásában előadta, hogy a holokausz a hitleri Németország nemzetiszocialista ideológiájában született, majd az általa és a vele szövetségre lépett államok által véghez vitt zsidó népirtás megnevezésére szolgáló, általánosan elismert történelmi szakkifejezés, aminek tagadása pedig bűncselekményt képez. A véleménynyilvánítási szabadsággal összefüggésben a bíróság a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatára támaszkodott és megállapította, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága nem korlátozhatatlan és a holokauszt tagadó kijelentések a szólásszabadság védelmét nem élvezhetik, azok joggal való visszaélésnek minősülnek. Indokolásában kifejtette, hogy a véleményszabadság és az emberi méltósághoz való jog és a közösség tagjainak méltósága védelme érdekében történő, tényállás általi korlátozást az Alkotmánybíróság szükségesnek és arányosnak minősítette – utalva a 16/2013. (VI. 20.) AB határozatra –, következésképp a vádlott a szólásszabadságra történő hivatkozása nem vezetett eredményre.

⁷⁴⁴ Nkr.3/C. A másodfokú bíróság álláspontja szerint az elsőfokú bíróság úgy hozott bűnösséget megállapító ügydöntő határozatot, hogy azon a vádlott annak ellenére nem volt jelen, hogy esetében a büntetőeljárás törvény szerinti kivételes feltétel nem állt fenn, amely lehetővé tette volna vele szemben a bizonyítási eljárás befejezését és az ügydöntő határozat meghozatalát távollétében. Vö. 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról 279. § (3) bekezdés.

⁷⁴⁵ Nkr.3/D.

A másodfokon eljáró törvényszék a közérdekű munka tartamát 180 órára mérsékelte, egyebekben helybenhagyta az ítéletet.⁷⁴⁶

3.4. Negyedik ügy

A feljelentő feljelentést tett egy közéleti szereplő ellen egy online műsorban elhangzott beszélgetés miatt. A beszélgetés témája a német közéletben egyébként heves felháborodást okozó, gyermekkórus által előadott „*Meine Oma fährt im Hühnerstall Motorrad*” című szatirikus dal kapcsán merült fel. Az elkövető az eredeti hírből azt a következtetést vonta le, hogy a németiség agressziójának új célpontja a saját nagyanyjuk, melynek kapcsán elhangzik, hogy „nem bízhatod jobb népre, hogy kiirtson egy népet, mint a németekre.” Ezzel összefüggésben nemzetiszocialista ideológiai vonatkozásban olyan kijelentés hangzik el, hogy „nem lesz égetés, komposztálás lesz.” Ezt követően a beszélgetésben részt vevő másik személy azt mondta, hogy „nagy lehetőséget szalasztott el Európa a békésebb jövő felé vezető úton a németiség teljes likvidálásának elmaradásával akkor, amikor a II. világháborúban Berija – Illja Ehrenburg uszító cikkeit nem követve – nem akart megöletni minden németet, amiért meg is érdemelte, hogy Zsukov később agyonlövötte.” Ezt követően a résztvevők kitérnek a magyarországi sváboknak a műsorban elhangzottakra való esetleges reakciójára, mely során azt hangoztatják, hogy „ne keverjük össze a németországi svábot a magyarországi némettel, mert a kettő külön világ.” Erre azt a példát hozták fel, hogy „az egyik fehérbőrű, a másik nem.”⁷⁴⁷

A nyomozóhatóság a feljelentést elutasító határozatában kifejtette, hogy a tényállás jogi tárgya a köznyugalom és nem az érintett társadalmi csoportok méltósága. A bűncselekmény csak akkor tényállásszerű, ha a tagadott bűncselekmények a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek által elkövetettek, azaz helyes értelmezéssel, ha az említett politikai rendszerek fennállása alatt, ideológiai alapjaikat alkotó eszmék, eszmények vagy azok eltorzulása folytán az államhatalmi és erőszakszerveinek vezetői és ilyen intézkedésre feljogosított tagjai által elkövetettek. Azonban nem sorolhatók e körbe a II. világháborús cselekmények során egymással szembenálló országok katonái által elkövetett bűncselekmények, ezek különféle

⁷⁴⁶ Nkr.3/E.

⁷⁴⁷ Nkr.4/A.

háborús bűncselekményeket valósíthatnak meg, amelyek tagadása azonban nem bűncselekmény.

A nyomozóhatóság álláspontja szerint a beszélgetés során elhangzottak a nemzetiszocialista ideológiáról általános értékítéletet nem tartalmaznak kizárólag Berija történelmi szerepéről alkotott vélemények tömör formában történő kinyilatkoztatásának tekinthető, ugyanis az egész beszélgetés szatirikus jellegű, a beszélgető felek nem érvelnek, nem fejtenek ki határozott álláspontot, véleményt közölnek.⁷⁴⁸

3.5. Ötödik ügy

A vádirati tényállás⁷⁴⁹ szerint a vádlott 2013 januárjában „Mi történhetett 1945. január 28-án Auschwitzban?” címmel publikált cikket egy internetes oldalon. A cikkben a vádlott a II. világháborúban elkövetett zsidó népirtás tényét vitatta, a népirtást „holosztoriként”, „holokauszt-mitológiaként” és „holokauszt-mítoszként” említette, ezzel meg nem történt legendaként igyekezett beállítani azt. A kivégzésekhez használt gázkamrák létezését vitatta, majd pedig azt írta, hogy

„[a] holokauszt alaptételeit még a legtajékozottabb, legkritikusabb elmék sem merik kritikával illetni. Két okból. Az egyik az egzisztenciális félelem, hiszen mindenki pontosan tudja, hogy a kételkedőkre elbocsátás, sőt esetleg bírósági meghurcoltatás vár. A másik ok az évtizedek óta tartó, döbbenetes hatású agymosás, melynek nyomán sikerült lelkünk legmélyére eltüntetni azt a tévképzetet, hogy súlyos kegyeletsértést, sőt halottgyalázást követünk el, ha kételkedni merészelünk a hivatalos holokauszt-történetben. Ha az igazságot akarjuk megismerni, akkor előbb saját szellemeinket béklyóba verő belső kötelékektől kell végre megszabadulnunk.”⁷⁵⁰

A vádlott továbbá 2014 februárjában „Távol az igazságtól avagy miért nem lehetséges a múlt őszinte feltárása?” címmel ismét cikket publikált. A cikkben a vádlott szerint

⁷⁴⁸ A nyomozóhatóság vizsgálta még a Btk. 332. §-ba ütköző közösség elleni uszítás megvalósulását is, amelyet szintén nem látott megvalósulni. A feljelentést e körben elutasító határozat illeszkedik az uszítás kialakult gyakorlatához, amely eredménybűncselekményként kezeli a tényállást, ugyanis tényleges hatásvizsgálatot folytatott, amikor a műsorral összefüggésben kialakult nyugtalanságot vizsgálta. Vö. SZOMORA 2015. 40.

⁷⁴⁹ Nkr.5/A.

⁷⁵⁰ Uo.

„a zsidók deportálása, a német megszállás, a magyarság állítólagos bűnösségének kérdése körüli álvitáknak a történelmi valósághoz a legcsekélyebb köze nincsen. Az egész cirkusz a világhódító cionisták hatalmi céljait szolgálja. Sem a zsidók deportálása, illetve állítólagos iparszerű tömeges megsemmisítése miatt a felelősséget a németekre hárító, sem pedig a magyarság bűnösségét hangoztató álláspont nem felel meg a történelmi tényeknek.”⁷⁵¹

Részletesen tárgyalta „a magyarság felett uralmi helyzetbe jutott zsidóság” miképpen volt érdekelt „az ellenség győzelmében” a II. világháborúban. Ezt követően az álláspontját fejtette ki a következők szerint:

„a kínos igazság, melynek kimondását mindenki úgy kerülgeti, mint a forró kását, a következő: a magyarság jelentős része kifejezetten felszabadulásként élte meg, hogy a német megszállást követően megszabadulhatott a hazánkat fojtogató zsidó befolyás alól. Erkölcsi szempontból ugyanis semmiféle különbség nincsen például aközött, hogy egy szövetséges pilóta – hazájának győzelme érdekében – polgári személyeket bombáz, illetve, hogy egy magyar katona vagy köztisztviselő – ugyancsak hazájának győzelme érdekében – részt vesz az ellenségesse nyilvánított népcsoport tagjainak deportálásában.”⁷⁵²

A vádlottat ez alapján az ügyészség 2 rb., a Btk. 333. §-ba ütköző nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása büntetével vádolta és indítványozta az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételét, továbbá pártfogó felügyeletet és azt, hogy magatartási szabályként kötelezze a vádlottat a Saul fia című film megtekintésére, valamint arra, hogy legalább egy alkalommal látogasson el a Holokauszt Emlékközpontba és a látottakról írjon beszámolót.

Az elsőfokon eljáró bíróság a vádlottat bűnösnek mondta ki a vádirati minősítéssel egyezően, amiért 10 hónap szabadságvesztést szabott ki, amelynek végrehajtását két év próbaidőre felfüggesztette és a vádlott pártfogó felügyeletét rendelte el.⁷⁵³

A bíróság az indokolásában az első cikkel összefüggésben előadta, hogy a „holokauszt-mitológia”, „holosztori” és „holokauszt-mitológia” jelzőkkel a szerző

⁷⁵¹ Uo.

⁷⁵² Uo.

⁷⁵³ Nkr.5/B.

arra utalt, hogy a népirtás nem történt meg, továbbá tagadta a gázkamrák létezését. A másik vonatkozásában a bíróság arra az álláspontra jutott, hogy a szerző igazolni törekedett a második világháborúban elkövetett zsidó népirtás jogosságát, ugyanis a cikk szerint a magyarság jelentős része kifejezetten felszabadulásként élte meg, hogy a német megszállást követően megszabadulhatott a hazánkat fojtogató zsidó befolyástól, valamint párhuzamot vont a szövetségesek által elkövetett bombázások és a magyar katonák által az ellenséges népcsoport deportálásához adott segítségnyújtás között, hiszen szerinte mindkettő az elkövetők hazájának védelmét szolgálta. Mindezek alapján kétséget kizáróan megállapítható volt, hogy a cikkek tartalma a nemzetiszocialista rendszer bűneit tagadta, kétségbe vonta, de legalábbis jelentéktelen színben tűntette fel, illetve igazolni törekedett.

Az ügyészség a külön magatartási szabályok megállapítása céljából fellebbezett. A másodfokon eljáró törvényszék a vádlott halmazati büntetését 280 óra szellemi munkakörben végzendő közérdekű munkára enyhítette, továbbá a mellőzte a pártfogó felügyelet elrendelésére vonatkozó rendelkezést.⁷⁵⁴

3.6. Hatodik ügy

Az ügyészség vádat emelt az elkövetővel szemben a Btk. 333. §-ba ütköző nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása büntette miatt és indítványozta, hogy a bíróság tárgyalás mellőzésével szabjon ki pénzbüntetést vele szemben, tekintettel arra, hogy a vádlott a bűncselekmény elkövetését beismerte. A tényállás szerint a vádlott önálló képviselőre jogosult vezető tisztségviselője volt egy könyvkiadó vállalatnak. Üzletvezetőként előzetes elolvasást követően a vádlott döntött arról, hogy a társaság mely könyvet adja ki és forgalmazza. A könyvkiadó 2012-ben kiadta egy svéd író „Egy üres zsák nem áll meg magában – Az auschwitzi gázkamrákban történt megsemmisítés mítosza” című könyvét. A könyvben az író azt állítja, hogy a gázkamrákban történt tömeggyilkosságokról szóló mítosz hazugság, mert bár a zsidóságot, akárcsak más nemzet fiait, súlyos megaláztatások, gyötrelmek érték, de a Hitler vezette Németországnak nem volt célja az európai zsidók likvidálása. Továbbá megkérdőjelezte – az erre utaló bizonyítékok hiányában – az emberölésre

⁷⁵⁴ Nkr.5/C.

alkalmazott gázkamrák létezését, valamint az áldozatok számát is. A szerző a könyv hátoldalára írt ismertetője szerint

„a megsemmisítésről szóló mítosz egy [...] üres zsák. Csak akiből hiányzik a belátás annak tűnhet úgy, mintha lenne valami tartalma. De mindenkinek, aki a valóságos viszonyokról, más szóval a gázkamrákra vonatkozó tárgyi és dokumentáris bizonyítékokról, valamint a tanúbizonyságokról ismereteket szerez, elkerülhetetlenül arra a következtetésre kell jutnia, hogy az ezekkel a rémítő gyilkos gépezetekkel kapcsolatos elképzelés minden valóságtartalmat nélkülöz.”⁷⁵⁵

A könyv elérhető volt a kiadó webshopjából, ahová a vádlott az alábbi könyvismertetőt írta:

„A »gázkamrákban« történt tömeggyilkosságokról szóló mítosz, jobban mondva hazugság, pusztulásra van ítélve. Egyre több gondolkodó ember látja be, hogy valami bűzlik a megsemmisítésről mondott történetben. Mert miféle történelmi igazság az, amelyet a kritikus hangok elleni büntetőtörvényekkel kell fenntartani? Csupán a hazugságnak van szüksége a kormány támogatására. Az igazság megáll egyenesen a saját erejéből.”⁷⁵⁶

A Pest Központi Kerületi Bíróság végzésében a vádlottal szemben a Btk. 333. §-a szerinti büntett miatt 120 napi tétel pénzbüntetést szabott ki, amelynek egy napi tételét 1000 forintban állapította meg.⁷⁵⁷

3.7. Hetedik ügy

2013 novemberében kettő feljelentés érkezett egy mozgalom által meghirdetett és bejelentett tüntetés ellen, amelyet „Holokauszt Ipar” címmel szerveztek. A tüntetésre szóló felhívást a honlapjukon hirdették, valamint szintén hirdették a mozgalom honlapján az „Ezért kell ott lenned: tüntetés a holokausztipar ellen” című cikket. A nyomozóhatóságok első körben kizárólag a tüntetés felhívását sérelmező feljelentést

⁷⁵⁵ Nkr.6/A

⁷⁵⁶ Uo.

⁷⁵⁷ Nkr.6/B.

vizsgálták, amelynek alapján a feljelentéseket elutasították, mivel önmagában a „holokauszt ipar” kifejezés, valamint a tüntetésre irányuló felhívás nem tagadja, nem vonja kétségbe, nem tünteti fel jelentéktelen színben a holokausztot, és nem is buzdít ilyen jellegű magatartásra, valamint a rendezvényen sem hangzott el hasonló jellegű felszólalás, ezért a feljelentéseket elutasították.⁷⁵⁸ Az ügyészség azonban mindkét feljelentés vonatkozásában hatályon kívül helyezte a feljelentést elutasító határozatokat.⁷⁵⁹ Az ügyészségi döntések indokolása szerint a tüntetéssel összefüggésben megjelent cikk a bűncselekmény gyanúját felvetette. A cikk szerzője kifejtette, hogy már a Kádár-rendszerben sem volt tilos a Szovjetuniót bírálni, ma azonban a szólásszabadságot korlátozzák. Álláspontja alapján

„Bármely történelmi tény esemény vitatható – ami természetes – kivéve egyet. Lehet gyalázni Istent, támadni a családot, semmibe venni nemzetünk sorstragédiáit, örvendezni Trianonnak, kigúnyolni Krisztust. Bármilyen kétségbe vonható, csak a tudják mi nem. Mi nem vagyunk bűnös nép és felelősek sem vagyunk a 70 éves, állítólagos bűnökért.”⁷⁶⁰

Lényegi része a cikknek az állítólagos kifejezés volt, ugyanis a szó használata egyértelművé tette, hogy a cikk írója szerint a holokauszt nem, vagy nem úgy történt, ahogyan az általánosan ismert.

Ezt követően az ügyeket egyesítették, majd az eljárást felfüggesztették,⁷⁶¹ ugyanis nem lehetett megállapítani, hogy ki tette közzé a honlapon a cikket. Megállapítást nyert, hogy a weblapot amerikai szerverről, amerikai IP címekkel üzemeltették, melyekre figyelemmel a honlap üzemeltető kilétének megállapítása nem volt lehetséges. Végezetül az eljárás – a bűncselekmény elévülésére tekintettel – megszüntetésre került.⁷⁶²

⁷⁵⁸ Nkr.7/A; Nkr.7/C.

⁷⁵⁹ Nkr.7/B.; Nkr.7/D.

⁷⁶⁰ Nkr.2013/3.

⁷⁶¹ Nkr.7/E.

⁷⁶² Nkr.7/F.

3.8. Nyolcadik ügy

A feljelentés szerint 2017 márciusában egy beszámoló jelent meg a médiában, amelyben egy fotó is szerepelt, hogy az elkövető Hitler könyvének, a *Mein Kampf*-nak több, mint 100 példányát helyezte el egy pesti pince előtt. Álláspontja szerint Adolf Hitler művének történeti kritika nélküli kiadása és terjesztése a náciizmus ideológiájával, ezáltal a népiertással történő azonosulás, amely sérti a holokauszt áldozatainak alkotmányos jogát.

A nyomozóhatóság a feljelentést bűncselekmény hiányában elutasította.⁷⁶³ Indokolásában megállapította, hogy a *Mein Kampf* kiadása, terjesztése a nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadásának elkövetési magatartását nem fedik le. Ezen magatartások megállapításához közvetlen és ráutalóbb, konkrét magatartás kifejtése szükséges, mint a hivatkozott mű kiadása és terjesztése.⁷⁶⁴

4. A hazai gyakorlat értékelése

4.1. A védett jogi tárgy és a büntetőjogi legitimáció indoka

A bűncselekmény elsődleges jogi tárgya a köznyugalom.⁷⁶⁵ Az Alkotmánybíróság 16/2013. (VI. 20.) határozatában a köznyugalom mellett védett jogi tárgyként jelölte meg a közösségek méltóságát (demokratikus értékek mellett elkötelezett állampolgárok), amellyel arra az álláspontra helyezkedett, hogy a közösség elleni uszításhoz képest vannak speciális esetek, amelyeknél a véleményszabadság védelme enyhébb mértékű, mint az uszításnál.⁷⁶⁶ Az általam elemezett ügyekben egy alkalommal történt utalás a jogi tárgyra, valamint a kollektív méltóságra: a nyomozóhatóság megállapította, hogy a bűncselekmény jogi tárgya a köznyugalom és nem az érintett társadalmi csoportok méltósága (negyedik ügy).

⁷⁶³ Nkr.8/A.

⁷⁶⁴ Szintén vizsgálta a nyomozóhatóság a közösség elleni uszítás tényállását, amelyet hasonlóan a negyedik ügyben bemutatott jogesethez (3.4. pont) eredménybűncselekményként kezelt, ugyanis az uszítás elkövetési magatartásának reális veszélyhelyzetet kell létrehoznia, amely jelen esetben nem valósult meg.

⁷⁶⁵ MEZÖLAKI 2022a. 792.

⁷⁶⁶ KOLTAY 2013a. 135.

A magyar szakirodalomban HORNYÁK jutott arra a következtetésre, hogy a bűncselekmény jogi tárgya az emberi méltóság.⁷⁶⁷ Fontos megjegyezni azonban, hogy ezen megállapítást a holokausztagadása nyilvános tagadása deliktumnál tette, amelynél tényállási szinten volt szabályozva az emberi méltóság megsértése, amely a jelenlegi tényállásnál nem mondható el. A jelenlegi álláspont, hogy a nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása a náciizmus és a kommunizmus áldozatainak emberi méltóságának, kegyeleti jogainak a nagy nyilvánosság előtti megsértésén keresztül veszélyezteti a köznyugalmat.⁷⁶⁸ Tehát a szekunder védendő érték hat ki a primer értékre, a köznyugalomra. Ez kollektív méltóságvédelemmel is magyarázható, hiszen már az AB alkotmányos érvelésében is megjelenik a közösségek méltósága. Ebből következik, hogy az a nézet, amely szerint ilyen típusú bűncselekményre a Btk.-ban nincs szükség, az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdése, valamint a nemzetközi kötelezettségek fényében meghaladottá vált.

Hangsúlyozandó, az uniós kerethatározat azt írta elő a tagállamoknak, hogy olyan magatartásokat rendeljenek büntetni (igazolni törekvés; tagadás; jelentéktelen színben való feltüntetés), amelyek valamely csoport vagy annak tagja ellen erőszakra vagy gyűlöletre való uszításra alkalmasak, de a tagállamok dönthetnek úgy is, hogy azokat a cselekményeket szankcionálják, amelyek a közrend megzavarására alkalmasak.⁷⁶⁹ A tagadás tényállásának kodifikálása előtt az ilyen cselekmények közösség elleni uszításként minősültek. Ebből következik, hogy amennyiben az uszítás tényállásának kialakult, értelmezési nehézségek nélküli, egységes gyakorlata lett volna, úgy a Btk. 333. §-ban foglalt bűncselekmény kodifikálására – a nemzetközi kötelezettségeket figyelembe véve – nem lett volna szükség. Ehhez elegendő lett volna korábban módosítani a közösség elleni uszítás tényállását úgy, hogy a tagállamok a kerethatározatnak megfelelően a gyűlöletre uszításon túl, az erőszakra uszítást is büntessék. A magyar jogalkotó azonban másként döntött, ezáltal a tényállásnak szimbolikus jelentősége is van, kifejezve ezáltal az alkotmányozó társadalmi-etikai értékítéletét.

⁷⁶⁷ HORNYÁK 2010. 148.

⁷⁶⁸ MEZŐLAKI 2022a. 792.

⁷⁶⁹ A Tanács 2008/913/IB kerethatározata (2008. november 28.) a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről 1. cikk (1) bekezdés c) pont, valamint (2) bekezdés.

4.2. A nemzetiszocialista és kommunista rendszerek és az általuk elkövetett bűnök értékelése

Az EJEK gyakorlatából az a kép rajzolódik ki, hogy differenciál a konkrét mérce vonatkozásában akkor, amikor a szólas a holokausztra vagy más diktatórikus rendszer által elkövetett bűnre vonatkozik. Még a holokausztot érintő nyilatkozatok szinte kivétel nélkül joggal való visszaélésnek minősülnek, addig a strasbourgi bíróság más népiást tagadó nyilatkozatnál a becsület csorbítására alkalmas kifejezések használata terén kidolgozotthoz hasonló, több mérlegelési pontot tartalmazó szempontrendszert alkalmaz.⁷⁷⁰ Ez abból is adódik, hogy az EJEK gyakorlatában a holokausztra vonatkozó tagadó nyilatkozatokat automatikusan kizártak a véleménysszabadság védelmi hatóköréből (tartalomkorlátozás elve). Az Alkotmánybíróság ezt a differenciálást nem vette át, amely a bírósági joggyakorlatban is visszatükröződik.⁷⁷¹ Ezzel összefüggésben utalok rá, hogy az Alkotmánybíróság már a véleménysszabadság alkotmányos kereteit vizsgáló alaphatározatában⁷⁷² is kifejtette, hogy a szólásszabadság minden fajta közlésre kiterjed, a tartalom szerinti korlátozás alkotmányosan nem megengedett.⁷⁷³ Egy ügyben (negyedik ügy) fordult elő, hogy a bíróság kifejezetten az EJEK gyakorlatra hivatkozva, joggal való visszaélésnek minősítette a vádlott holokausztra vonatkozó szólasát és mindenféle mérlegelés nélkül elutasította a vádlottnak a véleménysszabadságra vonatkozó védekezését. Álláspontom szerint a döntés végső soron helyes volt, azonban szükséges megjegyezni, hogy a szigorú tartalomkorlátozás elvét követő, a szólasat a véleménysszabadság védelmi hatóköréből automatikusan kizáró felfogást nem szerencsés implementálni, ugyanis a strasbourgi bíróság mérceje még nem kiforrott, valamint – ahogy utaltam rá – a magyar alkotmánybírósági gyakorlat is a tartalomsemlegesség elvét követi. Ebből következik, hogy az alapjogi mérlegelés sohasem hagyható figyelmen kívül.

Az általam bemutatott ügyekben két alkalommal a kommunista (első és negyedik ügy), hat alkalommal a nemzetiszocialista rendszer bűneinek nyilvános tagadása merült fel. Kettő ügyben (első és harmadik) történt utalás az alkotmánybírósági határozatra,

⁷⁷⁰ Lásd I. pont.

⁷⁷¹ EBH2017.B.11. *ratio decidendi*je szerint: „az Alaptörvényben [Nemzeti Hitvallás, U) cikk] deklaráltakra, valamint a Btk. 333. §-ában kodifikált törvényi tényállásra figyelemmel a fasizmus és a kommunizmus, mint diktatórikus hatalomgyakorlási formák, illetve eszmerendszerek között a büntető jogalkalmazás során különbséget tenni nem indokolt.”

⁷⁷² 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992. 167.

⁷⁷³ GÁRDOS-OROSZ 2021. 209.

annak is azon részére, amely a gyakorlat számára értelmezési orientációt tartalmazott: a kifejezés a nemzetiszocializmus vagy kommunizmus időszakához köthető-e, valamint a népirtáshoz hasonló súlyú történelmi bűnről van-e szó. A gyakorlatban a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek, illetve azok időszakának értelmezése nem okozott gondot a nyomozóhatóságoknak, ugyanis – álláspontom szerint is – ezek történelmileg jól körülhatárolt időszakokat jelentenek.⁷⁷⁴ Fontos kitétel, hogy az ilyen rendszerek „által” valósuljanak meg az említett cselekmények. Az első ügyben az elkövetőnek a szólása az 1956-os forradalomra, valamint a forradalmárookra vonatkozott, amely cselekmény értelemszerűen a kommunista rendszerben valósult meg, azonban épp ellene. Ezért az ilyen, az '56-os forradalmárok tevékenységére vonatkozó szólások eleve kívül esnek a bűncselekmény körén, ugyanis nem a kommunista rendszer által elkövetettek. Ennek fényében ezen indokra hivatkozva tudom elfogadni a nyomozóhatóság eljárást megszüntető döntését, amely a népirtáshoz hasonló súlyú cselekményekre hivatkozva nem látta megvalósulni a tényállást.

A másik fontos kitétel, amelynek értelmezése bizonytalanságokat vetett fel, hogy melyek azok a cselekmények, amelyeknek tagadása tényállásszerű.⁷⁷⁵ Ez abból adódott, hogy az Alkotmánybíróság a 2013-as határozatában igen tágan határozta meg ezen cselekmények körét, mivel a jogalkalmazóknak azt kell vizsgálniuk, hogy „a civilizált világ felfogása szerint – a népirtáshoz hasonló súlyú és ezért hasonló megítélés alá eső történelmi bűnről van-e szó.”⁷⁷⁶ Ez a tág értelmezés néhol a gyakorlatban is visszatükröződik, ugyanis az első ügyben a nyomozóhatóság álláspontja alapján e cselekményeknél a Btk. XIII. fejezetében (emberiesség elleni bűncselekmények), valamint a XIV. fejezetében (háborús bűncselekmények) elhelyezett bűncselekmények tagadása is szóba jöhet.

Ezen tág, kiterjesztő értelmezés a tényállás hatókörén kívül eső cselekmény kriminalizálásához vezet, amely álláspontom szerint felveti a *nullum crimen sine lege* elvének sérelmét: a tényállásból és a szabályozási környezetből következően ezen értelmezési eredmény ugyanis nem olvasható ki. A Btk. 333. §-ának megfogalmazásából kitűnik, hogy a nemzetiszocialista és kommunista rendszerek által

⁷⁷⁴ MEZÖLAKI 2022a. 792.

⁷⁷⁵ Pl. Bragyova András a 16/2013. (VI. 20.) AB határozathoz csatolt különvéleményében is ennek ad hangot. ABH 2013, 688, 698-700. Lásd továbbá: BÁRÁNDY 2011. 102-103.

⁷⁷⁶ 16/2013. (VI. 20.) AB határozat, ABH 2013, 688, 691.

elkövetett népirtásra, vagy más emberiesség elleni cselekményekre vonatkoznak az elkövetési magatartások. A törvénykönyv szövege egyértelműen utal a népirtás bűncselekményére, amelyet a jogalkotó az emberiesség elleni bűncselekmények fejezetében első helyen rendel büntetni. A „vagy más emberiesség elleni cselekmények” fordulat az *argumentum a simile* alapján a fejezetben, kizárólag a népirtást követően elhelyezett cselekményekre vonatkozik. A „cselekmények” fordulatnak pedig ebben az összefüggésben nem adható más jelentés, mint bűncselekmény. Ennek alapján a Btk. XIV. fejezetében tartalmazott tényállások tagadása nem bűncselekmény. Így messzemenőig egyetértek a negyedik ügyben bemutatott nyomozóhatóság általi indokolással, amely szerint nem sorolhatók e körbe a II. világháborús cselekmények során egymással szembenálló országok katonái által elkövetett bűncselekmények, ezek különféle háborús bűncselekményeket valósíthatnak meg, amelyek tagadása azonban nem bűncselekmény. Ez abból is következik, hogy ha kilépünk a büntető törvénykönyv rendszeréből és az értelmezésbe bele vesszük az Alaptörvény U) cikkét, valamint a cikk alapján megalkotott külön törvényt,⁷⁷⁷ akkor vertikális rendszertani értelmezéssel⁷⁷⁸ arra az eredményre kell jutnunk, hogy ezen cselekmények jelentéstartalma egyértelmű, mivel a Btk.-n kívül is egzaktan meghatározottak.⁷⁷⁹ Szintén egzaktan körülírt cselekmények a Btk. XIII. fejezetében található bűncselekmények, amelyek kivétel nélkül tömeges cselekményekre (pl. holokauszt) vonatkoznak. Így egy személy kommunista rendszer által történő likvidálásának tagadása nem bűncselekmény (negyedik ügy), ugyanis a 2011. évi CCX. törvény is külön választja az emberiesség elleni bűncselekményeket a kommunista bűncselekményektől úgy, mint a Btk. az emberiesség elleni bűncselekményeket a háborús bűncselekményektől.

Mindez álláspontom szerint megerősítést nyert a 2025. március 1-től hatályba lépő közösségi elleni uszítás új fordulatával.⁷⁸⁰ A jogalkotói indokolás alapján erre szintén

⁷⁷⁷ 2011. évi CCX. törvény az emberiesség elleni bűncselekmények büntetendőségéről és elévülésének kizárásáról, valamint a kommunista diktatúrában elkövetett egyes bűncselekmények üldözéséről

⁷⁷⁸ Vertikális rendszertani értelmezésnél a büntetőjogszabályt a büntetőjogrendszer, illetve az egész jogrendszer keretében vizsgáljuk, tehát más jogszabályokat is bevonunk az értelmezésbe. NAGY 2020. 118.

⁷⁷⁹ Lásd pl. a 2011. évi CCX. törvény 1. mellékletét.

⁷⁸⁰ Btk. 332. § (2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az is, aki a nagy nyilvánosság előtt valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport, illetve annak tagja elleni erőszakra vagy gyűlöletre uszít úgy, hogy az adott nemzeti vagy etnikai, faji, vallási csoport sérelmére elkövetett, a XIII. Fejezet vagy a XIV. Fejezet szerint büntetendő

a) cselekmény megtörténtét tagadja vagy vonja kétségbe,

b) cselekményt jelentéktelen színben tüntet fel vagy igazolni törekszik.

a rasszizmus és idegengyűlölet visszaszorításáról szóló kerethatározat miatt volt szükség:

„Magyarország nem ültette át megfelelően a kerethatározat 1. cikk (1) bekezdés c) pontját, mert a Btk. rendelkezései nem tartalmazzak hivatkozást a népirtás, emberiség elleni vagy háborús bűncselekmények vonatkozásában a »nyilvánosság előtti védelmezésére, tagadására vagy súlyosan jelentéktelen színben való feltüntetésére.« A Javaslat a kerethatározatnak való teljes megfelelés érdekében új elkövetési magatartással egészíti ki a Btk. 332. §-át.”⁷⁸¹

A jogalkotó úgy tett, mintha nem vett volna tudomást a Btk. 333. §-ba foglalt bűncselekményről. Az indokolás alapján elegendő lett volna a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása tényállását úgy módosítani, hogy bekerüljön a háborús bűncselekmények fejezetére történő utalás.

Az újonnan kodifikált bekezdés azonban elhatárolási problémát is felvet.

	Btk. 333. §	Btk. 332. (2) bek.
jogi tárgy	köznnyugalom, közösségek méltósága	köznnyugalom, közösségek méltósága
elkövetési magatartás	tagadás, kétségbe vonás, jelentéktelen színben való feltüntetés, igazolni törekvés	tagadás, kétségbe vonás, jelentéktelen színben való feltüntetés, igazolni törekvés
mire vonatkozik az elkövetési magatartás?	nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek által elkövetett népirtás vagy más, emberiség elleni cselekményekre	nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport sérelmére elkövetett emberiség elleni bűncselekményekre (XIII. Fejezet) vagy háborús cselekményekre (XIV. Fejezet)
szituációs elem	nagy nyilvánosság	nagy nyilvánosság
büntetési tétel	szabadságvesztés (3 évig terjedő)	szabadságvesztés (3 évig terjedő)

III. táblázat saját szerkesztés

A közösségi elleni uszításnál tartalmazott fordulatból *a contrario* következik, hogy a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadásánál kizárólag a Btk. XIII. Fejezetében tartalmazott emberiség elleni bűncselekményekre vonatkozhat az állítás. Amennyiben a jogalkotó azt szerette volna, hogy a Btk. 333. §-

⁷⁸¹ A 2024. évi LXIV. törvény 23. §-hoz fűzött részletes indokolás.

nál a háborús cselekményekre is vonatkozzon a tilalom, úgy tartalmaznia kellene a tényállásnak a XIV. Fejezetben elhelyezett bűncselekményekre történő utalást úgy, mint az uszítás új fordulatánál.⁷⁸²

A Btk. 333. § és 332. § (2) bekezdését szinte lehetetlen elhatárolni egymástól, hiszen tartalmilag azonos tényállást alkotott a jogalkotó, azonos büntetési tétellel. Egyetlen különbség fedezhető fel a két tényállás között, mégpedig az, hogy a közösség elleni uszítás tagadás változatánál nem kerül nevesítésre a meghatározott tulajdonság alapján nevesített csoport. Így az az abszurd helyzet áll elő, hogy a közösség elleni uszításnál a homoszexuálisok, valamint a fogyatékkal élők ellen elkövetett holokauszt nem büntetendő, így ez a Btk. 333. §-a szerint minősülhet.

Mindezek alapján a Btk. 333. §-ban tartalmazott tényállás elkövetési magatartásai kizárólag a nemzetiszocialista és kommunista rendszerek által elkövetett népirtásra, emberiség elleni bűncselekményre, valamint apartheid-re vonatkozhatnak.⁷⁸³ Megjegyzendő, hogy ezen rendszerek által elkövetett bűnök konkrét minősítése a Btk. 333. § tekintetében irreleváns, ugyanis az elkövetőnek nem a bűnt, a minősítést kell tagadnia, hanem a tényét. A minősítésről lehet vita, azonban a tényhez elegendő egy széleskörű történelmi konszenzus arról, hogy a cselekmény megtörtént.

4.3. A propagandaszándék és a tényállás elkövetési magatartásai

Az elkövetési magatartások értelmezésénél elsőnek szükséges visszautalnom arra, hogy a tényállás alkotmányos megítélését vizsgáló alkotmánybíróági határozathoz csatolt különvéleményekben, valamint párhuzamos indokolásokban azt rótták fel a

⁷⁸² A német szabályozás is egyértelmű ebben a kérdésben. A német jog a közösség elleni izgatás (*Völkerverhetzung*) bűncselekménye keretében szabályozza a holokauszttagadás (*Auschwitz-Lüge*) tényállását, amelynek elkövetési magatartásai (tagadás, igazolás, jelentéktelen színben való feltüntetetés) a magyar szabályozással tartalmi azonosságot mutatnak. A német jog különbséget tesz az ún. egyszerű és a minősített „Auschwitz-hazugság” között. Előbbit a becsületsértés, utóbbit a közösség elleni izgatás tényállásánál helyezte el a jogalkotó. StGB 130. § (3) bekezdése szerint öt évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő az, aki nyilvánosan vagy rendezvényen a nemzetiszocializmus uralma alatt elkövetett, a nemzetközi büntető törvénykönyv (*Völkerstrafgesetzbuch*) 6. § (1) [népirtásra vonatkozó] bekezdésében megjelölt cselekményt a köznyugalom megzavarására alkalmas módon igazol, tagad vagy jelentéktelen színben tünteti fel. Az StGB pedig egyértelmű utalást tartalmaz a háborús bűncselekményekre is. Az (5) bekezdés alapján három évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő, aki a nemzetközi büntető törvénykönyv 6–12. §-aiban meghatározott cselekményt az (1) bekezdés 1. pontjában [közösség elleni uszítás] említett csoporttal vagy személlyel szemben nyilvánosan vagy gyűlésen olyan módon helyesel, tagad vagy jelentéktelen színben tüntet fel, amely alkalmas gyűlésre vagy erőszakra uszításra és a köznyugalom megzavarására. A nemzetközi büntető törvénykönyv 8-12 §-ai tartalmazza a háborús bűncselekményeket.

⁷⁸³ A 145. § a fejezetben a tettesi minőséget terjeszti ki (Előljáró vagy hivatali vezető felelőssége).

többségi döntésnek, hogy nem fogalmazta meg alkotmányos követelményként azt, hogy az elkövetési magatartásokat az az adott ideológiával azonosulva, végső soron annak rehabilitálását célozva kell kifejtteni. Véleményem szerint ennek kimondása szükségtelen, ugyanis ez a tényállás elkövetési magatartásainak egyértelmű megszövegezéséből következik. Ahogy az előző pontban utaltam rá, a tényállás a nemzetiszocialista és kommunista rendszerek által elkövetett cselekmények *tényének* tagadását, kétségbe vonását, jelentéktelen színben való feltüntetését és igazolni törekvését rendeli büntetni. Ha pedig ez a *tény* a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek által elkövetett történésre vonatkozik, akkor ennek a ténynek nagy nyilvánosság előtti tagadása – amely szintén tényállási elem – implicite magában foglalja azt, hogy az elkövető ezen ideológiát elfogadva, azzal azonosulva követi el a cselekményét. Ugyanis a holokauszt tényét csak az tudja nagy nyilvánosság előtt tagadni, aki az eszmerendszert elfogadva azt szeretné, hogy a saját álláspontját mások is megismerjék, ami által az adott ideológia népszerűsítve lesz.

A gyakorlatban az elkövetési magatartások értelmezésénél anomália nem figyelhető meg. A legtöbbször előforduló elkövetési magatartás a tagadás volt, amelynél fontos hangsúlyozni, hogy tagadni csak azt lehet, ami valós, tehát azon történelmi események tagadása, amelyek részletei még tudományosan vitatottak, nem képeznek bűncselekményt. Azonban a hatóságok sok esetben nem differenciáltak az elkövetési magatartások között, hiszen az indokolásukban a Btk. 333. §-ban foglalt valamennyi elkövetési magatartási fordulatot feltüntették. Ennek egy indoka, hogy az elkövetési magatartások bizonyos kifejezések használata esetén átfedésben vannak. Erre példaként hozható az ötödik ügyben használt kijelentés, a holokauszt-mitológia és a holosztori. Ugyanis nyelvtani értelmezéssel egyértelműen megállapítható, hogy ebben az esetben az elkövető tagadja a tömeges népirtás megtörténtét, de ezen kifejezés használatával az egész történelmi eseményt is jelentéktelen színben tüntette fel.

4.4. Az inkriminált kijelentés kontextusa

Garanciális szempont, hogy az elkövető kijelentését nem lehet kiragadni a szöveggörnyezetből, azt teljes kontextusában kell vizsgálni. Az elmondható a vizsgált határozatokról, hogy ezt a követelményt az eljáró hatóságok érvényre juttatták, szöveggörnyezetből kiragadott kifejezés vizsgálatára nem került sor. Ezt támasztja alá a második ügyben az, amikor a nyomozóhatóság utalt arra, hogy ez csak a cikknek egy

kiragadott része volt, ugyanis a feljelentő elmulasztotta idézni a cikk következő részét. Végül a teljes szövegkörnyezetet elemezve jutott el ahhoz a helyes döntéshez, hogy a feljelentést el kell utasítani. Ez azért is hangsúlyozandó, ugyanis csak az inkriminált megnyilvánulás teljes kontextusát vizsgálva lehet abban állást foglalni, hogy a szólas tényállásnak vagy értékítéletnek minősül-e. Jelen bűncselekménynél ennek azért van jelentősége, mivel egy tényt csak ténnyel lehet cáfolni, véleménnyel nem, az nem tényállásszerű. A kommunikációs alapjoggal összefüggésben kialakult mérlegelési szempontok szerint a szólas valódi jelentéstartamát nem a kijelentést tevő szubjektív szándéka, és nem is az érintett, a megnyilvánuláshoz kapcsolt szubjektív viszonyulása határozza meg, hanem az „elfogulatlan és megértő közönség,” amely a mindenkori társadalom objektív mércéje.⁷⁸⁴ Az objektív jelentést pedig a nyilatkozás kontextusai és körülményei határozzák meg. Ezáltal a Btk. 333. §-ban foglalt bűncselekménynél is fontos szempont, hogy figyelembe kell venni a közlés tárgyát; a megjelenés módját; körülményét; aktualitását; a médium típusát; címzetteket, valamint a válaszreakciókat.⁷⁸⁵

Mindezekből következik, hogy a tényalapú értékítéletek jelentősége is felmerül a tényállásnál. Az ilyen kijelentések nem tényállásszerűek. Az ötödik ügyben az inkriminált megnyilvánulásokat (holosztori, holokauszt-mitológia, holokauszt-mítosz) első olvasatra a tényalapú értékítéletnek is minősíthetnénk, azonban valójában a rágalmozás tényállásánál (Btk. 226. §) tényre közvetlenül utaló kifejezés használataként értékelhetjük, amelyek az egész ténykörre utalnak, ezért valójában tényközlések, amelyek végső soron meg nem történtként állították be a holokausztot. Jelen tényállással összefüggésben a gyakorlatban a kontextusvizsgálatnál, valamint a tényállítás/értékítélet minősítésénél anomália nem fedezhető fel.

4.5. Az uszító magatartás vizsgálata

Végezetül nem hagyható figyelmen kívül a harmadik ügyben található bírósági indokolás, amely szerint a Btk. 333. §-nál azt kellett vizsgálni, hogy az elkövető uszító magatartást tanúsított-e. Ezzel tulajdonképpen a közösség elleni uszítás mércéje került alkalmazásra, amely félreviheti a jogalkalmazást. A közösség elleni uszítás tényállása a gyakorlatban az egyik legtöbb értelmezési és ebből kifolyólag alkalmazási

⁷⁸⁴ SCHÄFER–ANSTÖTZ 2021. Rn. 110.

⁷⁸⁵ Vö.: 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, ABH 2014, 588, 595.

nehézséggel rendelkező deliktum, amely az elkövetési magatartás („gyűlöletre” vagy „erőszakra”) megszövegezéséből adódik. Bár az arányosságot vizsgálva juthatunk olyan következtetésre, hogy az uszítás mércéjét a Btk. 333. §-nál is lehet alkalmazni, tekintettel arra, hogy két bűncselekmény büntetési tétele megegyezik, azonban itt is megjegyzendő, hogy a nemzetiszocialista és kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása tényállás egzaktan, pontosan körülírt elkövetési magatartásokkal rendelkezik, amelyek értelmezési nehézségeket nem okoznak, szemben az uszítással, amit csak alapjogi értelmezéssel lehet tartalommal megtölteni. Ahogy a nyolcadik ügyben is kifejti a nyomozóhatóság, a *Mein Kampf* kiadása és terjesztése azért sem minősülhet igazolni törekvésnek, mivel közvetlen és ráutalóbb, konkrétabb magatartás kifejtése szükséges (másképpen ez a történelmi könyv a fasizmus ideológiai alapja, nem pedig a konkrét nemzetiszocialista rendszer által elkövetett bűn). Az uszításnál a mércét pontosan amiatt kell meghatározni, hogy a véleményszabadságot indokolatlanul ne korlátozzuk, valamint a büntethetőség körét ne túlzottan tágan határozzuk meg.⁷⁸⁶ Ilyen problémával álláspontom szerint a Btk. 333. §-nál nem szembesülünk.

5. Konklúzió

A köznyugalom elleni bűncselekmények fejezetében elhelyezett tényállásnak kirívó jogalkalmazási problémája nem fedezhető fel, nem úgy, mint a közösség elleni uszításnál. Mindez abból is adódik, hogy a Btk. 333. §-ban szabályozott tényállás egzaktan meg van határozva, értelmezési nehézségeket álláspontom szerint kevésbé okoz. A gyakorlatban egy esetben merült fel, hogy a tagadás a Btk. XIV. fejeztében elhelyezett bűncselekményekkel összefüggésben is megvalósulhat, mégis hangsúlyozandó, hogy ez a kiterjesztő értelmezés – a *nullum crimen sine lege* elvére tekintettel – nem fogadható el. Mindez következik a közösség elleni uszítás újonnan kodifikált fordulatából is.

A jogalkotó dönthetett volna úgy is, hogy a nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadását egészíti ki a háborús bűncselekményekre történő utalással. A nemzetközi kötelezettségekre tekintettel és azzal, hogy az új fordulatot a közösség elleni uszítás körében szabályozza, a tényállás Btk.-ban tartására a

⁷⁸⁶ Ehhez lásd *Közösség elleni uszítás 6.2. pontját*.

továbbiakban nincs szükség. Ehhez azonban a jövőben elengedhetetlen lesz, hogy a közösség elleni uszítás tényállásának gyakorlatát a helyes mederbe sodorjuk.

V. Rémhírterjesztés⁷⁸⁷

A valótlan tényállítások büntetőjogi megjelenésére további példa a magyar jogból a rémhírterjesztés tényállása. A nem valós tényállítások büntetőjog általi üldözésének jogtörténeti gyökerei is vannak.⁷⁸⁸ A rendszerváltozás időszakában az 1978. évi Btk. rémhírterjesztést pönalizáló tényállása módosításra került,⁷⁸⁹ amit végül elsőként az AB a 18/2000. (VI. 6.) AB határozatával vont alkotmányos revízió alá és megsemmisített.⁷⁹⁰ Ezt követően került bele a tényállásba, hogy a valótlan tényállításnak közveszély színhelyén kell elhangoznia, valamint alkalmasnak kell lennie az emberek nagyobb csoportjában zavar vagy nyugtalanság keltésére.

HORNYÁK a doktori értekezésében még arra a következtetésre jutott, hogy a rémhírterjesztés a gyakorlatban az egyik legritkábban előforduló és nagyon szűk körben megállapítható bűncselekmény, amely alapján a Btk.-ban tartására nincs szükség.⁷⁹¹ A Btk. a tényállást hasonló módon szabályozta, mint az 1978. évi Btk, eltérést jelentett azonban, hogy az emberek nagyobb csoportjában zavar vagy nyugtalanság keltésére való alkalmasságnak a közveszély színhelyén kell fennállnia.⁷⁹² Ez joghelyzet 2020-ig állt fent.

2020-ban Magyarország Kormánya a koronavírus-járvány miatt az ország egész területére (az Alaptörvény akkor hatályban lévő 54. cikke alapján) veszélyhelyzetet hirdetett.⁷⁹³ Ezt követően a 2020. évi XII. törvénnyel a Btk. 337. §-ban foglalt rémhírterjesztés tényállása is módosult. Kiegészült egy új bekezdéssel, amely immár

⁷⁸⁷ A fejezet a korábban megjelent írásom hosszabb terjedelmű, aktualizált átvételén alapul. BOTOS 2023.

⁷⁸⁸ Ehhez lásd KOLTAY 2020b. 323-324.

⁷⁸⁹ 1978. évi Btk. 270. §

(1) Aki nagy nyilvánosság előtt olyan valótlan tényt – vagy való tényt oly módon elferdítve – állít vagy híresztel, amely alkalmas a köznyugalom megzavarására, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a rémhírterjesztést közveszély színhelyén vagy háború idején követik el.

⁷⁹⁰ 18/2000. (VI. 6.) AB határozat, ABH 2000, 117.

⁷⁹¹ HORNYÁK 2010a. 157.

⁷⁹² Btk. 337. §

(1) Aki közveszély színhelyén nagy nyilvánosság előtt a közveszéllyel összefüggésben olyan valótlan tényt vagy való tényt oly módon elferdítve állít vagy híresztel, amely a közveszély színhelyén alkalmas az emberek nagyobb csoportjában zavar vagy nyugtalanság keltésére, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁷⁹³ Veszélyhelyzet kihirdetéséről szóló 40/2020. (III. 11.) Kormányrendelet. Hatálytalan: 2020. VI. 18-tól.

a különleges jogrend idején⁷⁹⁴ büntetni rendelte az olyan valótlan tényállítást, amely a védekezés eredményességét akadályozza vagy megghiúsítja.⁷⁹⁵ Az (1) bekezdés további tényállási elemmel bővült: a közveszéllyel összefüggésben elhangzott valótlan tényállításokra terjed ki a büntetőjogi fenyegetettség.

Ezt követően újból alkotmányos felülvizsgálatra került a tényállás, azonban a normát az AB a 15/2020. (VII. 8.) AB határozatban alaptörvény-konformnak minősítette.⁷⁹⁶ Mindezek alapján újból a jogtudomány érdeklődésének homlokterébe került az addig „elfeledett” tényállás. A módosítás hatása a jogalkalmazási gyakorlatban is leképződött, mivel a bűnügyi statisztikai adatok alapján rögzíthető, hogy a 2020-as módosítás következtében megnövekedett a rémhírterjesztés miatt indított eljárások száma.⁷⁹⁷

A rémhírterjesztés tényállásánál kizárólag a hazai jogalkalmazási gyakorlat, valamint szakirodalmi álláspontok kerülnek feldolgozásra. Ennek indoka, hogy azonos külföldi szabályozás nem található.⁷⁹⁸ Ebből következik, hogy az EJEB gyakorlat sem kerül bemutatásra, a tényállással összefüggésben az „általános”, véleményyszabadsággal foglalkozó strasbourgi standardok az irányadók (lásd *II. Fejezet, 1.1. pont*).

1. Alkotmánybírósági határozatok

1.1 A 18/2000. (VI. 6.) AB határozat

Az AB az első határozatában a megsemmisítés indokaként a határozatlanságot jelölte meg, ami önkényes jogalkalmazáshoz vezethet. Kiinduló pontként a közösség elleni uszítás alkotmányosságát vizsgáló döntést tekintette, amire nagyban támaszkodott:

„[a]z Alkotmánybíróság a véleménynyilvánítási szabadság korlátozását alkotmányosnak ismerte el a »gyűlöletre uszítás« tekintetében, amelynek

⁷⁹⁴ Ennek értelmében az egész ország területére kiterjed a büntetőjogi fenyegetettség. Az első alapeset ezzel szemben kizárólag a közveszély színhelyén követhető el.

⁷⁹⁵ Btk. 337. § (2) Aki különleges jogrend idején nagy nyilvánosság előtt olyan valótlan tény vagy való tény oly módon elferdítve állít vagy híresztel, amely alkalmas arra, hogy a védekezés eredményességét akadályozza vagy megghiúsítsa, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁷⁹⁶ 15/2020. (VII. 8.) AB határozat, ABH 2020, 1607.

⁷⁹⁷ SZABÓ 2021. 142.

⁷⁹⁸ Az AB 18/2000 (VI. 6.) AB határozatában áttekintette a külföldi szabályozási mintákat és a francia és a német megoldásokat hozza példaként. Azonban a döntés vonatkozó részéből megállapítható, hogy a tényállások csak elvi szinten közelítenek egymáshoz, ezért a német jogból következő álláspontok bemutatása szükségtelen. 18/2000. (VI. 6.) AB határozat, ABH 2000, 117, 125.

büntetendővé nyilvánításával védett jogi tárgy – a Btk. elhelyezéséből következően – szintén a köznyugalom. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a köznyugalom ilyen megzavarása mögött ott van nagyszámú egyéni jog megsértésének a veszélye is [...]. [E]bben a gondolatmenetben nem csupán a köznyugalom megzavarásának intenzitásáról van szó, amely egy bizonyos mérték fölött (»clear and present danger«) igazolja a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozását. Itt az a döntő, hogy mi került veszélybe: az uszítás az alkotmányos értékrendben szintén igen magasan álló alanyi jogokat veszélyeztet.”⁷⁹⁹

Ezt követően a testület arra az álláspontra helyezkedett, hogy az alkotmányos vizsgálódás eredményeképpen ugyanerre az álláspontra jutott a rémhírterjesztés bűncselekmény vonatkozásában is. Indokolása alapján, ha valaki szándékosan hamis tényeket állít vagy terjeszt, illetve a valós tényeket ferdít el – még akkor is, ha tisztában van azzal, hogy ezzel a köznyugalomra ártalmas hatást gyakorol, sőt ezt akár elfogadja vagy kívánja is –, ez a magatartás még mindig a véleményszabadság azon körébe tartozik, amelyet a büntetőjog eszközeivel nem lehet korlátozni.⁸⁰⁰ Azonban a testület nem zárta ki, hogy a jogalkotó a köznyugalom védelme érdekében – rendkívüli állapot, szükségállapot, veszélyhelyzet, illetve közveszély színhelyén vagy háború idején – a rémhírterjesztést bűncselekménnyé nyilvánítsa.⁸⁰¹

Végül a köznyugalommal összefüggésben pedig az AB úgy fogalmazott, hogy

„a köznyugalom maga is bizonytalan és értelmezést igénylő társadalmi jelenség. Annak megítélése pedig, hogy valamely tényállítás vagy híresztelés valóban alkalmas-e a köznyugalom megzavarására, kifejezetten lehetőséget teremt az esetleges, adott esetben önkényes jogértelmezésre és jogalkalmazásra. A büntetőjogi felelősség megállapításának feltétele elvileg a köznyugalom zavarásának reális lehetősége, amelynek megítélése azonban egyes konkrét esetekben – a tényállítás tartalmának, az elkövető személyének és az elkövetés körülményeinek összevetéséből levont következtetesként – a büntetőeljárás hatóságainak, végső soron a büntető bíróságnak a feladata.”⁸⁰²

⁷⁹⁹ 18/2000. (VI. 6.) AB határozat, ABH 2000, 117, 127-128.

⁸⁰⁰ 18/2000. (VI. 6.) AB határozat, ABH 2000, 117, 129.

⁸⁰¹ 18/2000. (VI. 6.) AB határozat, ABH 2000, 117, 130.

⁸⁰² 18/2000. (VI. 6.) AB határozat, ABH 2000, 117, 131.

1.2. 15/2020. (VII. 8.) AB határozat

A 2020-ban újonnan kodifikált (2) bekezdésének alkotmányos vizsgálatára hamar sor került. Az AB a szólásszabadságból és az alkotmányos büntetőjogból származó követelményekkel összhangban állónak minősítette a tényállást.

A testület álláspontja alapján a Btk. 337. § (2) bekezdése szerinti fordulat nem eleve értelmezhetetlen, mivel a Btk. más rendelkezései is tartalmazznak a rémhírterjesztés tényállásához hasonló vagy azzal megegyező elemeket. Az ezekhez kapcsolódó bírósági gyakorlat iránymutatásul szolgálhat annak eldöntésében, hogy mi tekinthető a Btk. 337. § (2) bekezdése szerinti rémhírterjesztésnek. Ezek alapján rögzíthető, hogy nem minősül bűncselekménynek a kormány különleges jogrend idején hozott intézkedéseire tett kritika, a jövőbeni eseményekre vonatkozó előrejelzés, illetve olyan találgatás, amely a nyilvánosságra nem hozott adatokra vonatkozik. Ezek a fogalmak – a védekezés eredményessége, az akadályozás és a megghiúsítás – nem tekinthetők eleve értelmezhetetlen jogi kategóriáknak. A Btk. több rendelkezése is megköveteli, hogy az adott cselekmény alkalmas legyen bizonyos következmények előidézésére; ez az „alkalmasság” a cselekmény objektív hatására és irányára utal.⁸⁰³

A határozat visszautal a 13/2014. (IV. 18.) AB határozatban felállított, az elkövető szubjektív oldalához kapcsolódó követelményre, mely szerint

„a közügyeket érintő véleménynyilvánítás szabadsága a valónak bizonyult tények tekintetében korlátlanul, míg a hamis tény állításával vagy híresztelésével szemben már csak akkor véd, ha a híresztelő nem tudott a hamisságról és a foglalkozása által megkívánt körültekintést sem mulasztotta el.”⁸⁰⁴

Végezetül az AB egy alkotmányos követelményt is felállított a tényálláshoz, amit a büntetéssel való fenyegetés súlyával, valamint a jogbiztonsággal indokolt:

a Btk. 337. § (2) bekezdése értelmezésénél és alkalmazásánál – az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdése és XXVIII. cikk (4) bekezdése alapján – alkotmányos követelmény, hogy a szándékos bűncselekmény csak az olyan tényközlésre terjed ki, amelyről az elkövetőnek a cselekmény elkövetésekor tudnia kellett, hogy az

⁸⁰³ 15/2020. (VII. 8.) AB határozat, ABH 2020, 1607, 1613.

⁸⁰⁴ 15/2020. (VII. 8.) AB határozat, ABH 2020, 1607, 1614.

hamis vagy amelyet maga torzított el és amely a különleges jogrend idején a védekezés akadályozására vagy megghiúsítására alkalmas. Az elkövetés idején vitatott és csak a későbbiekben hamisnak bizonyuló tények közlése nem vonható a Btk. 337. § (2) bekezdésének hatálya alá.⁸⁰⁵

2. Joggyakorlati helyzetkép

Az aktakutatás is alátámasztja, hogy a sokáig „elfeledett” tényállás 2020-as módosítása kihatással volt a gyakorlatra. A kutatás során 50 rémhírterjesztés miatt indult eljárás aktájába nyertem betekintést. Megjegyzendő, hogy a kigyűjtött ügyek túlnyomórészt blanketta határozatokat tartalmaznak, mivel a nyomozóhatóságok nem bocsátkoztak részletes, a tényállás dogmatikai karakterét feltáró jogi indokolásba, ezért gyakran önmagukat ismétlik. A deliktum gyakorlati „hatékonyságát” jellemzi az az adat, hogy az általam elemzett ügyek egyikében sem történt vádemelés.

A tényállás 2020-as módosítására tekintettel elősként az időbeli hatály érvényesítésének követelményét szükséges vizsgálni, hogy a gyakorlat megfelelően figyelembe vette-e az anyagi jogi legalitás elvét.

2.1. Időbeli hatály

A *nullum crimen sine lege* a jogállamiság, azon belül is a jogbiztonság megtestesülése, amelynek büntetőjogi tilalma/követelménye a *nullum crimen sine lege praevia*, vagyis a súlyosabb büntető törvény visszaható hatályának tilalma, avagy az elkövetéskor hatályos törvény alkalmazásának követelménye.⁸⁰⁶

A Btk. 337. §-a 2020. március 31. napjától kezdődő hatállyal módosult. Az időbeli hatály kérdése mind az első, mind az újonnan kriminalizált második alapesetnél felmerülhet, ugyanis a jogalkotó az (1) bekezdést restriktíven módosította, amely a büntetőjogi felelősségre vonást nem bővítette, hanem szűkítette. Azonban álláspontom szerint alkotmánykonform normaértelemezéssel eddig is erre az értelemezési eredményre kellett volna jutni, ugyanis a véleménynyilvánítási szabadság kitüntetett alapjogi helyéből következően restriktív értelmezés (lett volna) alkalmazandó.

⁸⁰⁵ 15/2020. (VII. 8.) AB határozat, ABH 2020, 1607, 1616.

⁸⁰⁶ NAGY 2016. 454.

Tizenegy általam vizsgált ügyben merült fel az időbeli hatály kérdése. Összességében elmondható, hogy a nyomozóhatóság megfelelően figyelembe vette a Btk. 2. §-át és törvénysértő határozat az időbeli hatállyal összefüggésben nem keletkezett. Az időbeli hatály említése nélkül kizárólag az (1) bekezdés vizsgálatára került sor hat ügyben.⁸⁰⁷

További két ügyben a nyomozóhatóság – kifejezetten hivatkozva a Btk. időbeli hatályára – a (2) bekezdés alkalmazásától eltekintett, ugyanis az elkövetési idő 2020. március 31. előtti volt.⁸⁰⁸ Abban az esetben, ha az időbeli hatály vizsgálata során arra a megállapításra jutunk, hogy az elkövetési idő miatt a bűncselekmény nem valósulhat meg, meg kell vizsgálni, hogy esetleg más bűncselekmény megállapítható-e. A rémhírterjesztés tényállásánál ez az (1) bekezdés vizsgálatát (is) jelentheti, amennyiben az időbeli hatály a (2) bekezdés megállapításának korlátját képezi. A két ügyben azonban kizárólag a (2) bekezdés vizsgálatára került sor.

Logikai „típushibásnak” tekintem azokat a határozatokat, amelyek bár vizsgálták a *nullum crimen sine lege praevia* követelményét, azonban a Btk. 2. §-ának vizsgálatára a tényállási elemek elemzése után került sor. Ezekben az ügyekben a rémhírterjesztés tényállási elemei nem valósultak meg, majd a határozat utolsó indokolási pontjánál mondta ki a nyomozóhatóság, hogy egyébként az időbeli hatály követelményére tekintettel sem valósul meg bűncselekmény.⁸⁰⁹

A hatályszabály figyelembevétele elsődleges, megelőzi a különös részi bűncselekmények tényállási elemeinek vizsgálatát akkor, ha az adott cselekmény krimiminalizációja előzmény nélküli, mint a második alapeset esetén.⁸¹⁰ Amennyiben a jogalkalmazó arra a következtetésre jut, hogy a hatályszabály miatt a bűncselekmény nem valósul meg, úgy a tényállási elemek konkrét dogmatikai vizsgálatára nincs szükség. Ezért elsődlegesen – ha felmerül – a hatály kérdésében kell állást foglalni, és amennyiben a (2) bekezdésben foglalt alapeset nem valósulhat meg, vizsgálni kell, hogy a történeti tényállás szubsumálható-e az (1) bekezdés alá.⁸¹¹

⁸⁰⁷ Rémhír.2.; Rémhír.8.; Rémhír.10.; Rémhír.14.; Rémhír.21.; Rémhír.35.

⁸⁰⁸ Rémhír.6.; Rémhír.4.

⁸⁰⁹ Rémhír.4.; Rémhír.6.

⁸¹⁰ Amennyiben már meglévő tényállás esett át módosuláson, a normaszöveg-változatok érdemi - anyagi jogi vizsgálatot feltételező - összevetése vezethet el a Btk. 2. §-a szerinti állásfoglalás megadásához.

⁸¹¹ Ezt a helyes logikát követi pl.: Rémhír.7.; Rémhír.22.

2.2. A közveszély színhelyén, valamint az azzal összefüggő tényállítás

A rémhírterjesztés első alapeseténél szükséges, hogy a valótlan tényállítás a közveszély színhelyén történjen, míg a (2) bekezdés ilyen tényállási elemet nem tartalmaz, ennek érdekében az egész ország területén elkövethető a második alapeset, szükséges azonban, hogy különleges jogrend legyen érvényben.

A közveszély színhelye a tényállás szituációs eleme, amely nemcsak az elkövetés helyét, hanem annak idejét is jelöli.⁸¹² A közveszély fogalmát a Btk. nem határozza meg, azt a gyakorlat a közveszéllyel fenyegetés tényállással kapcsolatban alakította ki. A BH2021. 98. számon közzé tett eseti döntés *ratio decidendi*jén alapján

„[a] közveszély jogi fogalom. A közveszély emberi magatartás folytán keletkező olyan állapot, amely a benne rejlő viszonylagos nyugalmi helyzetben vagy mozgásban lévő tényezőkön, folyamatokon keresztül nagyszámú, meg nem határozható személyt, vagy előre fel nem becsülhető anyagi javakat megsérüléssel, rongálódással vagy megsemmisüléssel fenyeget. A közveszély a közönséges (...) veszélyhez képest a személyek és dolgok szélesebb, és nem behatárolható körét érinti. Hatóköre nem konkrét, hanem beláthatatlan, azt maga az elkövető sem képes uralni (...). Közveszély akkor jön létre, ha nem csupán egy vagy több (legfeljebb kisszámú) meghatározott személy, hanem egy vagy több meg nem határozott, vagy pedig nagyobb számú személy, vagy jelentős értékű dolog épsége kerül veszélybe.”

A Btk. módosítása után, illetve a koronavírus-járvány következtében kérdéssé vált, hogy a gyakorlat a rémhírterjesztéssel összefüggésben miképp fogja értelmezni a közveszély színhelye tényállási fordulatot. A BENCZE–GYÖRY szerzőpáros kérdésként vetette fel, hogy a pandémia időszakában a fertőzési gócpontok közveszély színhelyének minősülnek-e, valamint, hogy az interneten közzétett valótlan tényállítás megvalósítja-e azt a tényállási fordulatot, mely szerint az állításnak (vagy híresztelésnek) a színhelyen kell megtörténnie.⁸¹³ KOLTAY kritizálta, hogy a kommentár⁸¹⁴ szerint a közveszélyt emberi magatartás idézi elő.⁸¹⁵ Való igaz, hogy a BH2021. 98. *ratio decidendi*jé is ezt a fordulatot tartalmazza, azonban az indokolásban

⁸¹² MEZŐLAKI 2022a. 799.

⁸¹³ BENCZE–GYÖRY 2021. 617-618.

⁸¹⁴ MEZŐLAKI 2019. 765.

⁸¹⁵ KOLTAY 2020b. 331.

a Kúria már leírja, hogy „[n]incs jelentősége, hogy a közveszélyt (veszélyállapotot) emberi magatartás vagy természeti katasztrófa hozta létre.”⁸¹⁶

A közveszélynek a gyakorlat kialakította a fogalmát, azonban a „színhely” fordulat arra enged következtetni, hogy a tényállásnak ez a fordulata lehatárolja (térben és időben) azt a helyszínt, ahol a bűncselekményt el lehet követni, a kiterjesztő értelmezés azonban nem megengedhető. Abszurd példával élve: amennyiben a koronavírus-járvány idején a közveszély színhelye fordulatot tágan, kiterjesztően értelmeznénk, akkor az egész ország területe közveszély színhelyévé válna és így az ország bármely területén elkövetett lopás vétsége felminősülne büntetté.⁸¹⁷

Az általam vizsgált ügyek egyikében sem állapították a „közveszély színhelyén” fordulat fennállását. Ehhez részletes indokolást a nyomozóhatóság nem adott, csupán kijelentette, hogy az elhangzott állítások nem közveszély színhelyén hangzottak el.

A vizsgált ügyekből levonható az a következtetés, hogy Magyarország területe a pandémia idejében nem volt közveszély színhelye, hiába volt különleges jogrend érvényben.⁸¹⁸ Ennek következtében a gyakorlat is *in concreto* és nem *in abstracto* vizsgálta a tényállási elem megvalósulását. Erre példaként hozható az az ügy, amelyben 2022. márciusától egy közösségi oldalon jelentek meg olyan állítások, amelyek az ukrán háborúval összefüggésben egy ismert bank stabilitását, működőképességét, likviditását kérdőjelezték meg, azt negatív színben tüntették fel („holnaptól zárolják a [a bank neve] számláit is”; „erősen figyelik a bankot, nehogy baj legyen”). Az információk terjesztői a bankban elhelyezett pénzeszközök kivonására szólították fel az ügyfeleket, amelyre adott esetben sor is került. A nyomozóhatóság a feljelentést elutasította. Az (1) bekezdéssel összefüggésben megállapította, hogy

„jelen esetben Magyarország területén a járványügyi veszélyhelyzetre tekintettel különleges jogrend van érvényben, de Magyarország területe ettől függetlenül nem tekinthető közveszély színhelyének. Amennyiben a betegség veszélye miatt mégis közveszély helyszínének tekintenénk Magyarország teljes területét, akkor is a közveszéllyel – azaz jelen esetben a járványügyi helyzettel, a betegséggel –

⁸¹⁶ Hasonlóan fogalmaztak egy korábbi közzétett eseti döntésben is: „így közveszély színhelyén elkövettként minősül az a cselekmény, amelyet elemi csapás (árvíz, földrengés) vagy más rendkívüli esemény (robbanás, tűzvész) színhelyén követnek el” BH1998. 304.

⁸¹⁷ BENCZE–GYÖRY 2021. 618. Vö.: Btk. 370. § (3) bek. c) pont.

⁸¹⁸ Rémhír.41.

összefüggésben kellene lennie a híresztelt tényállításnak. Mivel jelen esetben az orosz-ukrán háborús helyzet miatt Magyarország nem közveszély helyszíne, és a sérelmezett tényhíresztelések az orosz-ukrán háborúval állnak összefüggésben, így az (1) bekezdés szerinti rémhírterjesztés nem valósul meg.”⁸¹⁹

A (2) bekezdést a nyomozóhatóság azért nem látta megvalósulni, mivel a cselekményt bár különleges jogrendben követték el, azon a különleges jogrend a járványügyi veszélyhelyzetre tekintettel került elrendelésre. A betegség terjedésével szemben szükséges védekezés eredményességét pedig semmilyen módon nem befolyásolják a bank működőképességével, illetve az orosz-ukrán háborúval kapcsolatos híresztelések.⁸²⁰

Ez összetett, a pandémia idején speciális körülményekre kiterjedő vizsgálatot követel.

„[A] közveszély megállapításának feltétele, hogy a közveszély már kialakult és olyan tömeges járvány tört ki, amikor közterületen emberek között tartózkodás önmagában a megbetegedés kockázatát rejti magában. A feljelentésben sérelmezett cselekmény időpontja idején a közveszély – tekintve, hogy az aktív fertőzöttek száma folyamatosan csökkent, a beoltottak száma nőtt és a koronavírus járvány elleni védekezésül szolgáló korlátozó intézkedések jelentős részét feloldották – nem állapítható meg.”⁸²¹

Önmagában tehát a koronavírus-járvány idején az interneten közzétett valótlan tartalmú tényállítások, amennyiben nem vonatkoznak egy konkrét, térben és időben pontosan lehatárolt földrajzi területre, a bűncselekményt nem valósítják meg. Még az MTVA székháza sem minősült közveszély színhelyének, amikor a járvány elején olyan cikk jelent meg, amely alapján egy dolgozót láz miatt kórházba szállítottak és további tizenkét embert megfigyelnek „tetőtől talpig védőfelszerelést viselő mentősök.”⁸²²

⁸¹⁹ Rémhír.41.

⁸²⁰ Az elkövetési magatartás kifejtésének ideje 2022. márciusa volt. Ennek azért van jelentősége, ugyanis Magyarország kormánya 2022. májusától az orosz-ukrán háborúra tekintettel háborús veszélyhelyzetet vezetett be Magyarországon, ami azóta is érvényben van. A legfrissebb, a T/11422. számú törvényjavaslat alapján pedig a kormány 2025. november 15-ig hosszabbítaná meg a háborús veszélyhelyzetet.

⁸²¹ Rémhír.46.

⁸²² Rémhír.8.

A bűncselekmény akkor is megvalósulhat, ha az elkövető személyesen nincs jelen a közveszély színhelyén, azonban az általa tett valótlan tényállítások – pl.: internet útján – a közveszély színhelyén elérhetővé válnak.⁸²³ Ebből következően minimumfeltétele a bűncselekmény esetleges megvalósulásának, hogy az elkövetőtől független személyek a közveszély színhelyén tartózkodjanak és ott szerezzenek tudomást a valótlan tényállításról. Erre példa, amikor a polgármester tett feljelentést, mivel az internetes portálon azt híresztelték, hogy „újpesten nem fertőtlenítik a közterületeket; ez nem volt más, mint egy kampányfogás.”⁸²⁴ A feljelentés elutasításra került és a nyomozóhatóság az indokolásában előadta, hogy

„a jogalkotó a bűncselekmény elkövetését közveszély helyszínéhez köti, azonban a cikk megjelenésének idejében az azt olvasók nem ilyen helyszínen tartózkodtak, ezáltal a cikk tartalmától függetlenül sem valósulhat meg a bűncselekmény, a törvényi tényállási elem hiányában.”⁸²⁵

Ezen kívül ez a határozat is alátámasztja, hogy önmagában a járványhelyzet nem minősül közveszélynek:

„a koronavírus okozta járványhelyzet azonban nem minősül ilyennek, hiszen a lakosság széles körének életét, testi épségét közvetlenül nem fenyegette, csupán távoli, potenciális fenyegetettséget jelentett, amely nem azonos a bizonyos mértékű közvetlenséget megkívánó közveszély fogalmával.”⁸²⁶

Téves azonban az alábbi értelmezés, amely az elkövetőnek a tényleges helyszíni jelenlétét megkívánja:

„[m]egjegyzendő továbbá, hogy a rémhírterjesztés bűncselekmény elkövetője csak olyan személy lehet, aki a tárgybeli közveszély színhelyén jelen van. Bár kétségtelen, hogy a nagy nyilvánosság kritériumának való megfelelést eredendően magában hordozó elektronikus sajtónak is interjút adó (...) nyilatkozata információs rendszer útján eljuthatott [település neve]-be, azonban

⁸²³ MEZŐLAKI 2022a. 799.

⁸²⁴ Rémhír.12.

⁸²⁵ Uo.

⁸²⁶ Uo.

ez a cselekményét a közveszély színhelyén való tényleges jelenlét hiányába miatt nem tenné tényállásszerűvé.⁸²⁷

Új tényállási elemként került be az első alapesetbe, hogy a tényállításnak nemcsak a közveszély színhelyén kell elhangoznia, hanem a közveszéllyel összefüggőnek kell lennie. Üdvözlendő az általam elemzett gyakorlat abban a tekintetben, hogy a tényállási fordulatot nem kiterjesztően értelmezi, hanem restriktíven. Ennek értelmében nem elegendő, hogy távoli, közvetett kapcsolat legyen az elhangzott állítás és a közveszély között, hanem a joggyakorlat közvetlen összefüggést követel meg. Ez érvényesül a rémhírterjesztés második alapeseténél is, tehát az állított ténynek közvetlen kapcsolatban kell állnia a különleges jogrend idején bevezetett intézkedésekkel. Ennek alapján az olyan állítás, amely szerint a nyugdíjat eltörlik, vagy a 75 év felettieknek az egészségpénztár nem fizeti az onkológiai kezelést, nem áll közvetlen összefüggésben a koronavírus-járvány kapcsán bevezetett intézkedésekkel.⁸²⁸ Hasonló az előbbiekhöz az az ügy, amelyben a bank likviditására és az orosz-ukrán háborúra vonatkozó állításokat sérelmezték, valamint az, amelyben a feljelentő azt az állítást sérelmezte, amely szerint a „pofátlan kormányzati megszorításoknak hála, [az önkormányzatok által] 274 millióval kevesebb jut a mátyásföldi idősek élelmére.”⁸²⁹ Az elutasítás indokát a hatóság abban jelölte meg, hogy

„az idősek támogatása a bevezetett különleges jogrend előtt is az önkormányzat feladatai közé tartozott, így ezen feladatainak ellátása nem hozható szoros összefüggésbe a járványügyi intézkedésekkel.”⁸³⁰

2.3. Absztrakt veszélyeztető jelleg

A rémhírterjesztés mindkét alapesete absztrakt veszélyeztető bűncselekmény, amely az alkalmasságban jelenik meg: alkalmas az emberek nagyobb csoportjában zavar vagy nyugtalanság keltésére [Btk. 337. § (1) bek.]; alkalmas arra, hogy a védekezés eredményességét akadályozza vagy megghiúsítsa [Btk. 337. § (2) bek.]. Absztrakt

⁸²⁷ Rémhír.29.

⁸²⁸ Rémhír.4.; Rémhír.6.

⁸²⁹ Rémhír.26.

⁸³⁰ Uo.

veszélyeztető deliktumnál a büntetést érdemlőség a jogi tárgy általános veszélyeztetésén alapul, míg a konkrét veszélyeztetési deliktum esetében a sérelem bekövetkezésének reális lehetősége fenyeget, amit a törvényi tényállás eredményként fogalmaz meg.⁸³¹

Mint láttuk a 2000-es alkotmánybírósági határozat utalt az 30/1992. (V. 26.) AB határozatban felállított *clear and present danger* mércéjére. A tradicionalista büntetőjogi álláspontot elfogadva a diszpozíció megvalósulásának nem feltétele semmilyen veszélyhelyzet létrejötte, mert független a tényleges hatástól, ugyanis a tényállás absztrakt veszélyeztető deliktum, hasonlóan a Btk. köznyugalom elleni bűncselekmények című fejezetében található más bűncselekményhez. Amennyiben bármilyen más értelemezést fogadnánk el a rémhírterjesztés tényállása is hasonló „sorsra” jutna, mint a közösség elleni uszítás tényállása, amelyből az idők folyamán – téves értelmezés következtében – eredménybűncselekmény vált.⁸³²

A közösség elleni uszítás tényállásánál látott joggyakorlati bizonytalanság a rémhírterjesztés tényállásánál is fennáll. Az általam vizsgált ügyek egyikében sem látta a hatóság ezt a tényállási elemet megvalósulni. E körből is különösen szembeötlő az az indokolás, amely egyenesen kijelenti, hogy „a tényállás eredményként határozza meg a védekezés eredményességének akadályozását vagy megghiúsítását.”⁸³³

Az első alapesetben tartalmazott „alkalmassági fordulat” gyakorlata azt sejteti, hogy a jogalkalmazás az absztrakt veszélyeztető jelleg helyett konkrét veszélyeztető bűncselekményként értelmezi a tényállást. Így a nyomozóhatóság elutasította annak a feljelentését, aki egy, a közösségi portálon megjelent megnyilvánulást sérelmezett:

„tudja meg az egész világ, hogy ha Magyarországon karanténba kerülsz, ha nem volt eddig vírushordozó, könnyen az lesz, mert összezárják a beteget az egészséggel, és az egészséges is megfertőződik. Tudja meg az egész világ, ha Magyarországon karanténba kerülsz, nem kapsz se szappant, se WC-papírt!”⁸³⁴

Az ehhez kapcsolódó és leggyakrabban előforduló – feljelentést elutasító – indokolás, hogy

⁸³¹ NAGY 2020. 172.

⁸³² Lásd II. Fejezet, I. A közösség elleni uszítás, 3. pont.

⁸³³ Rémhír.40.

⁸³⁴ Rémhír.39.

„a rémhírterjesztés veszélyeztető bűncselekmény. Annak megvalósulásához nem elegendő a magatartás tanúsítása, szükséges az is, hogy a valótlan tény állítása vagy híresztelése, illetőleg a való tény elferdítve történő állítása vagy híresztelése az emberek nagyobb csoportjában zavar vagy nyugtalanság beálltának reális lehetőségét hordozza magában. Mivel a fenti kijelentésben foglaltak megvalósulásának reális veszélye nem áll fenn, az nem alkalmas a köznyugalom megzavarására”⁸³⁵

Az indokolásnak az a része, hogy a kijelentésben foglaltak reális veszélye nem áll fenn, nem hagy kétséget afelől, hogy a jogalkalmazási gyakorlat a rémhírterjesztés első alapesetét eredménybűncselekményként kezeli. Ugyanis az indokolás(ok) ezen része nem más, mint következmény-vizsgálat. Annak vizsgálata pedig, hogy az elkövetési magatartás a külvilágban milyen következményekkel jár, milyen külvilági változásokat idéz elő, a tényállásban az eredmény vizsgálatát jelenti. Azonban ennek elemzése csak akkor megengedett, ha a törvényi tényállás eredményt tartalmaz. A rémhírterjesztés pedig nem eredménybűncselekmény.

Hasonló a joggyakorlati helyzetkép a második alapesetnél is. A Btk. 337. § (2) bekezdését vizsgáló határozatok olyan explicit, mondhatni egyértelmű eredményre utaló indokolást, mint az első alapesetnél, nem tartalmaznak, azonban az indokolások összességében azt a benyomást keltik, mintha a jogalkalmazó szervek nem elégednének meg pusztán az absztrakt veszélyeztető jelleggel:

„a cikk nem kér az olvasótól semmilyen tevékenységet, intézkedést, nem bagatellizálja el a járványhelyzet mértékét, illetve a védelemre tett kormányzati intézkedéseket, tehát az olvasó véleményének oly mértékű alakítására nem alkalmas, hogy az a járványügyi védekezés eredményességét akadályozza vagy megghiúsítsa.”⁸³⁶

„(...) az elkövetési magatartásának alkalmasnak kell a védekezést szolgáló járványügyi intézkedések, illetve más, a járvány terjedésének megakadályozása, káros hatásainak megelőzése vagy elhárítása érdekében előírt rendelkezések végrehajtásának akadályozására vagy megghiúsítására. [A kijelentések] nem váltottak ki ilyen következményeket, nem befolyásolták érdemben a járvány

⁸³⁵ Rémhír.39.; Rémhír.2.; Rémhír.7.; Rémhír.21.; Rémhír.25.; Rémhír.30.; Rémhír.33. Rémhír.35.

⁸³⁶ Rémhír.27.

elleni védekezés érdekében hozott intézkedéseket és arra nem is voltak alkalmasak.”⁸³⁷

Az első indokolás azon része, amely azt fejtegeti, hogy a cikk nem kér az olvasótól semmilyen tevékenységet, merőben hasonlít a közösség elleni uszítás tényállását alkalmatlanná tevő BH2005. 46. szám alatt közzétett eseti döntésben foglaltakra: „nem a véleménynyilvánítási szabadságával él., hanem gyűlöletre uszít az, aki erőszakos cselekedetre, ilyen magatartás vagy tevékenység kifejtésére hív fel (...)” A második indokolásban foglalt azon megállapítás, mely szerint a kijelentések nem váltottak ki ilyen következményeket, nem befolyásolták érdemben a járvány elleni védekezés érdekében hozott intézkedéseket, szintén eredményvizsgálat, a védekezés eredményességének akadályozására vagy megghiúsítására való alkalmasság téves értelmezése. A külvilágban esetlegesen megjelenő következmények tényleges vizsgálata a második alapesetnél is csak akkor lenne elfogadhatók, ha Btk. 337. § (2) bekezdése materiális bűncselekmény lenne.

A bizonytalanságok abból adódnak, hogy a rémhírterjesztés tényállásában alkalmazott alkalmassági kritériumnak nincs kialakult joggyakorlata. Az Alkotmánybíróság alkotmánykonformnak találta a (2) bekezdést, álláspontja szerint a törvény megszövegezése megfelel a normavilágosság követelményének (nem eleve értelmezhetetlenek és alkalmazhatatlanok), ennek konkrét tartalmi meghatározása a bírói gyakorlat feladata.⁸³⁸ DRINÓCZI is hangsúlyozza, hogy az Alkotmánybíróság mindenféle indokolás nélkül fogadta el – *ex chatedra* – alkotmányosnak a tényállás megfogalmazását.⁸³⁹ Azonban a szakirodalom számos példát hoz fel, amely alapján vitatható a büntetőjogi felelősség hatókörének alkalmazása.⁸⁴⁰

Érdekes párhuzam vonható a rémhírterjesztés alkotmányosságát vizsgáló 2000-es és 2020-as határozat között. A testület a 2000-es döntésben arra a megállapításra jutott, hogy a *köznnyugalom megzavarására alkalmas* fordulat nem felel meg a normavilágosság követelményének, ugyanis az absztrakt jogi fogalomból önkényes jogalkalmazásra nyílna lehetőség, tekintettel arra, hogy az eljáró bíróságoknak nagy számú körülményeket kellene figyelembe venniük az ügy eldöntéséhez, amelyeket

⁸³⁷ Rémhír.46.

⁸³⁸ 15/2020. (VII. 8.) AB határozat, ABH 2020, 1607, 1613.

⁸³⁹ DRINÓCZI 2021. 7-8

⁸⁴⁰ Lásd BENCZE–GYÖRY 2021. 614-624.

nem a törvény, hanem a törvény indokolása, eseti döntések és jogi kommentárok fogalmazzák meg.⁸⁴¹

A védekezés eredményességének akadályozása és megghiúsítása fordulat újonnan került be a törvénykönyvbe, ez a fogalom eddig ismeretlen volt. Bár az Alkotmánybíróság szerint a tartalmi meghatározása a jogalkalmazó szervek feladata, azonban jelenleg a bizonytalanságok áthidalása mögöttes orvosi, járványügyi és szociálpszichológiai ismeretek nélkül nem lehetséges, valamint a vírusra vonatkozó tudományos ismeretek is folyamatosan változnak.⁸⁴² Így a 2000-es AB határozatban felhozott érvek – az ügy eldöntéséhez szükséges körülményeket nem a törvény, hanem annak indokolása, eseti döntések és jogi kommentárok fogalmazzák meg, amely jogalkalmazói önkényhez vezethet – hatványozottabban érvényesülnek a jelenleg hatályos Btk. szövegénél.

A körülmények értékelésére példaként szolgálhat az az ügy, amelynél az interneten közzétételre került egy bejegyzés, amelyben a cikk írója azt hangoztatta, hogy a Magyar Kormány bizonytalan vakcinákkal emberkísérleteket végez, ahelyett, hogy a bevizsgált német-amerikai vakcinát alkalmazná. A feljelentés elutasították, mert

„Magyarországon a Pfizer-BioNTech közös fejlesztésében készített koronavírus elleni vakcina került alkalmazásra a járvány megfékezésére, míg a Szputnyik V vakcina jelenleg hazánkban csupán tesztfázisban van, így nem tekinthető a vírus elleni védekezés részének, ezáltal a kijelentés nem hátráltatja a vírus elleni védekezést, melyből fakadóan nem meríti ki a tényállást.”⁸⁴³

2.4. Szubjektív oldal

Az AB a rémhírterjesztés alkotmánykonformitását vizsgáló mindkét határozatában nagyban támaszkodott a büntetőjogi rágalmozást és becsületsértést vizsgáló alkotmánybírósági alaphatározatokra.⁸⁴⁴ Mint láttuk a 2020-as határozatában a rágalmozás alaptörvény-konformitását vizsgáló 13/2014. (IV. 18.) AB határozatban felállított alkotmányos követelmény, „a rágalmozási gondatlanság” is feltűnik, amit

⁸⁴¹ 18/2000. (VI. 6.) AB határozat, ABH 2000, 117, 131.

⁸⁴² BENCZE-GYÖRY 2021. 620.

⁸⁴³ Rémhír.102. Látható, hogy ennél az indokolásnál is a gyakorlat a bűncselekményt konkrét veszélyeztető bűncselekményként értelmezi: „nem hátráltatja a vírus elleni védekezést.”

⁸⁴⁴ 36/1994. (VI. 24.) AB határozat; 13/2014. (IV. 18.) AB határozat.

már a bevezetések is bíralt a jogirodalom.⁸⁴⁵ Álláspontom szerint nem volt szerencsés a testületnek a rágalmozási gondatlanságra történő hivatkozása, ugyanis a tényállás értelmezésénél bizonytalansághoz vezethet. Egyrészt dogmatikailag összeegyeztethetetlen a rémhírterjesztés tényállásával, tekintettel arra, hogy a Btk. 337. §-ban szereplő diszpozíciónak (is) kizárólag szándékos alakzata van. Másrészt pedig az alapjogi mérlegelést a jogellenesség szintjén kell elvégezni.⁸⁴⁶ Az Alkotmánybíróság a követelményeket a rágalmozás és a becsületsértés vonatkozásában állította fel, azonban e bűncselekményeknél tényállási szinten nincs különbség valós vagy valótlan tényállítások között, ugyanis a büntetőjogi fenyegetettség mindkét kategóriára kiterjed. Rémhírterjesztést pedig kizárólag valótlan tényállítással lehet elkövetni. Ennek következtében a bizonyításnak ki kell terjednie a valótlanág kérdésére, és amennyiben beigazolódik a tényállítás valós tartalma, úgy már a tényállásszerűség szintjén –mindenféle alapjogi mérlegelés nélkül – ki kell zárni a bűncselekmény megállapítását.

Mindezek mellett egy az AB a tényálláshoz kapcsolódó új alkotmányos követelményt is felállított.⁸⁴⁷

DRINÓCZI hangsúlyozza, hogy az alkotmányos követelmény megállapítása felesleges volt, ugyanis nem szolgál olyan új tartalommal az eljáró jogalkalmazó szervek számára, amelyet eddig nem ismertek volna.⁸⁴⁸ A legnagyobb probléma a követelmény felállításával, hogy félreértelmezhető és vitatható annak megfogalmazása. A *maga ferdített el* fordulatra adható olyan értelmezés, hogy az alkotmányos követelmény értelmében a más által elferdített tény továbbítása nem büntethető, holott a büntetőjogi felelősség az ilyen közlésekre is kiterjed. A *tudnia kellett, hogy hamis* megszövegezésből pedig a gondatlan elkövetésre is lehet asszociálni. Ennek értelmében nemcsak a szándékos, hanem gondatlan alakzatú bűncselekményként is lehetne értelmezni a tényállást, ami nem elfogadható interpretáció.

⁸⁴⁵ SZOMORA 2015. 66.

⁸⁴⁶ SZOMORA 2015. 89. A joggyakorlat is a jogellenesség síkján végzi el az alkotmányos mérlegelést. BH2013. 204.

⁸⁴⁷ „alkotmányos követelmény, hogy a tényállás csak az olyan tény közlését fenyegeti büntetéssel, amelyről az elkövetőnek a cselekmény elkövetésekor tudnia kellett, hogy hamis, vagy amelyet maga ferdített el, és amely a különleges jogrend idején a védekezés akadályozására vagy megghiúsítására alkalmas.” 15/2020. (VII. 8.) AB határozat, ABH 2020, 1607.

⁸⁴⁸ DRINÓCZI 2021. 10.

2.5. Az elkövetési magatartások

A (valótlan) tényállítások alkotmányos védelménél mindenekelőtt szeretnék utalni Strausz János alkotmánybíró különvéleményére, amelyet a 2000-es határozathoz csatolt.⁸⁴⁹ Álláspontja szerint a jogalkotó a rémhírterjesztés tényállásánál olyan magatartásokat rendelt büntetni, amelyek nem tartoznak a véleménynyilvánítás szabadságának alkotmányos alapjoga körébe (valamint nincs összefüggésben a sajtószabadságával). Ez vitatható álláspont, ugyanis mit láttuk különbség van a véleményszabadság alapjogának hatálya és annak védelme között, mivel a hatály azt dönti el, hogy az elhangzott szólásra kiterjed-e a véleményszabadság alapjoga (alkalmazni kell-e a szólásszabadság elveit és mércéit), a védelem pedig már a konkrét mérce alkalmazását dönti el, vagyis, hogy az alapjog garanciái „valóban pajzsot tartanak-e az állami korlátozások elé.”⁸⁵⁰ Ebből következően a véleményszabadság hatálya kiterjed a valótlan tényállításokra is, azonban a védelem hatóköre szűkebb.⁸⁵¹ Az általam vizsgált ügyekről elmondható, hogy a jogalkalmazási gyakorlat a tényállítás/értéktételel elhatárolását helyesen végezte el, adekvát minősítések születtek. Jelentősége, mint láttuk abban áll, hogy amennyiben az elhangzott állítás valósnak bizonyul, úgy a tényállásszerűség szintjén ki kell zárni a bűncselekmény megvalósulását.⁸⁵²

Helyesen értéktételelnek (és nem tényállításnak) minősítették azt a szólást, amelyben a cikk írója azt írta, hogy „a feltárt jelek azt mutatják, hogy külső támadás okozta a forint gyengülését. [A]z emelkedő konjunktúrát nemcsak a járvány, hanem a külső támadások is meg tudják törni.”⁸⁵³

Közéleti szereplők megnyilvánulásának kritikájaként értelmezték annak a személynek a megnyilvánulásait, aki olyan plakátokat ragasztott fel, amelyeken a párt országosan ismert tagjai, vezetői szerepeltek olyan közlésekkel, amelyek arra vonatkoztak, hogy a jelenlegi járványhelyzet valójában nem is létezik, a másik része pedig arra utalt, hogy a Kormány tagjai nem tudnak, vagy nem is akarnak tenni semmit sem ez ellen. A közéleti szereplők képei mellé olyan közléseket tett, mint „a valóságban nincs semmiféle járvány, annak halvány nyoma sem; valójában mi, akik itt a teremben

⁸⁴⁹ 18/2000. (VI. 6.) AB határozat, ABH 2000, 117, 132-133.

⁸⁵⁰ TÖRÖK 2015. 387.

⁸⁵¹ Vö. KOLTAY 2020a. 306.

⁸⁵² Rémhír.12.

⁸⁵³ Rémhír.11.

vagyunk... nyugodtan össze-vissza fertőzhetjük egymást; annyi ember ment tönkre az elmúlt napokban, hogy ezzel nem tudunk mit kezdeni.” Mindezek közéleti vitában kifejtett álláspontnak minősülnek, amelyek a szöveg kontextusában kritikaként, véleményként értelmezhetők.⁸⁵⁴

Tulajdonképpen tényalapú értékítéletnek minősítették azt megnyilvánulást, hogy

„hatékony ez a pénzköltés, hogy ebből az irdatlan összegből öt és fél ezer milliárd forint költségvetési hiányt állított elő tavaly a kormány. Ennek töredéke volt az, ami a járványügyi kiadásokkal függött össze. Egészségügyi eszköz beszerzés 660 milliárd, amiben a 300 milliárdos használhatatlan lélegeztetőgépek is benne vannak.”⁸⁵⁵

A minősítés üdvözlendő, ugyanis a tényalapú értékítéletet a gyakorlat ritkán ismeri fel. Megállapították, hogy a használhatatlan lélegeztetőgépek kifejezés a véleménnyel összefüggésben hangzott el, ezáltal a szöveg teljes kontextusát figyelembe véve értékítéletnek minősül.

Ugyancsak politikai, közéleti vitában kifejtett álláspontnak minősítették azt a megnyilvánulást, amely szerint „Csepelen 1475 önkormányzati lakás van: uniós kvóta alapján ezek lakóit is az utcára tehetik, helyükre pedig illegális határátlépőket költöztethetnek.”⁸⁵⁶ Értékítélet továbbá, ezáltal tényállásszerűség hiányában nem valósul meg bűncselekmény, hogy

„minden egyes órában meg fog halni valaki gyógyszer mellékhatás miatt, mégsem ezektől a számoktól hangos a média, a járványt pedig nem a koronavírus, hanem a média hisztériakeltése okozza”⁸⁵⁷

Az újságírókra vonatkozó szakmai szabályok betartásával összhangban álló, kiegyensúlyozott tájékoztatásnak minősítették azokat a cikkben foglalt állításokat, amelyek a favipiravir hatását taglalták.⁸⁵⁸ A cikket teljes kontextusában vizsgálták, és megállapították, hogy legalább utalás szintjén bemutatták, hogy létezik más álláspont

⁸⁵⁴ Rémhír.15.

⁸⁵⁵ Rémhír.19.

⁸⁵⁶ Rémhír.28.

⁸⁵⁷ Rémhír.25.

⁸⁵⁸ „Gyenge a covidra a favipiravir, sőt arra is, amire kifejlesztették; nem hatásos a Covid ellen a favipiravir, sőt az influenza ellen sem, amire egyébként kifejlesztették; kudarcot vallott a favipiravir a koronavírus ellen? – Egy japán kutatás is erre utal.” Rémhír.42.

is a favipiravir hatékonyságát illetően, illetve összességében a gyógyszer hatékonyságának teljeskörű bizonyítottságát kétségbe vonó véleményeket és tanulmányokat közöltek, valamint hozzáértő személyek megszólaltatásával és tudományos publikációkra hivatkozással készület a cikkek.

3. Konklúzió

Mindenekelőtt a tényállás jogtárgyával összefüggésben szükséges megvizsgálni, hogy a deliktumnak – a köznyugalmon túl – mi a közvetett védendő értéke, mivel arra a megállapításra jutottunk, hogy amennyiben nem, vagy olyan mögöttes érték kerül azonosításra, amely a véleményszabadsággal összefüggésben nem méltó a védelemre, úgy a tényállás alkotmányos legitimitása kétsége vonható. A rémhírterjesztés (1) bekezdése a kiegyensúlyozott közhangulatot védi.⁸⁵⁹ Az absztrakt veszélyeztető tényállásoknál a jogtárgy azonosításához segítséget nyújt a deliktum megvalósulásához szükséges alkalmassági fordulat. Az (1) bekezdés alkalmassági fordulatából pedig következik, hogy a rémhírterjesztés érzéshez, érzelemhez kapcsolódó értéket védelmez, ami zavar vagy nyugtalanság keltésére alkalmas elemekben jelenik meg. A jogtárgyra vonatkozó fejezetben pedig arra a megállapításra jutottunk, hogy a kizárólag ezt védő tényállások legitimitása kérdéses. Ennek következtében *de lege ferenda* fogalmazható meg, hogy a Btk. 337. § (1) bekezdésének Btk.-ban tartása – a szólásszabadság kitüntetett alkotmányos helyére tekintettel – nem indokolt.

A (2) bekezdés kizárólag különleges jogrendben alkalmazható. Az Alaptörvény 52. cikke értelmében különleges jogrendben az alapvető jogok gyakorlása felfüggeszthető vagy az alapvető jogok korlátozására vonatkozó rendelkezés szerinti mértékén túl korlátozható. Ezzel összefüggés az alkotmány külön nevesít olyan alapjogokat, amelyek kivételt jelentenek a rendelkezés alól, azonban a szólásszabadság nem tartozik ezek közé.⁸⁶⁰ Így a kizárólag különleges jogrendben alkalmazható és szólásszabadságot a szokásos mértéken túl korlátozó (2) bekezdés alkotmányos legitimitása önmagában nem kérdőjelezhető meg.

⁸⁵⁹ Mezölaki 2022a. 798.

⁸⁶⁰ Ilyen az emberi méltóság és az élethez való jog [Alaptörvény II. cikk], a kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód tilalma [Alaptörvény III. cikk], valamint az Alaptörvény XXVIII. cikk (2)-(6) bekezdése.

A rémhírterjesztés tényállására gyakorlati kihatással volt a koronavírus-járvány, ugyanis egy „elfeledett” tényállásból gyakorlati relevanciájú deliktum lett. A vizsgált ügyek alapján elmondható, hogy a jogalkalmazási gyakorlat az elkövetési magatartást adekvátan minősíti. Álláspontom szerint ez azzal magyarázható, hogy a rémhírterjesztéssel összefüggésben ennek a tényállási elemnek van kialakult joggyakorlata. Ezen kívül a nagy nyilvánosság kritériuma is teljesült az ügyekben, ugyanis vagy nyomtatott sajtóban hangzottak el állítások, vagy internetes portálon jelentek meg.⁸⁶¹ A többi tényállási elem (közveszély színhelye; az ember nagyobb csoportjában zavar vagy nyugtalanság keltésére alkalmasság; a védekezés eredményességének akadályozására vagy megghiúsítására való alkalmasság) egyszer sem került megállapításra.

Mindez a tényállás megfogalmazásából (is) következik, ugyanis a rémhírterjesztés módosítása után a szakmai álláspontok azt tükrözték, hogy a tényállás nem felel meg a határozottság követelményének.⁸⁶²

A szimbolikus büntetőjogi tényállásra jellemző, hogy egy kialakult társadalmi problémát (jelen esetben járványügyi veszélyhelyzet) elsődlegesen a büntetőjog eszközszerével kíván megoldani. Ez oda vezethet, hogy eddig ismeretlen fogalmak kerülnek bevezetésre, amelyeknek a büntetőjog alapelveinek való megfelelése megkérdőjelezhető. Mindez álláspontom szerint visszatükröződik a rémhírterjesztés tényállásánál. Ezenkívül jellemző a szimbolikus büntetőjogi tényállására, hogy gyakorlati alkalmazás nélkül marad, amely jelen esetben megfigyelhető. Megítélésem szerint ez arra vezethető vissza, hogy a homályos, valamint az eddig ismeretlen tényállási elemeket a jogalkalmazók nem tudták adekvátan értelmezni. Itt utalnék vissza az Alkotmánybíróság megállapítására:

„[a] bírói gyakorlatra tartozik annak meghatározása is, milyen elkövetési mód, vagyis milyen cselekmény alkalmas arra, hogy az „a védekezés eredményességét akadályozza vagy megghiúsítsa. Sem a védekezés eredményessége, sem az akadályozás, sem a megghiúsítás nem eleve értelmezhetetlen tényállási elem.”⁸⁶³

⁸⁶¹ Vö. Btk. 459. § (1) bek. 22. pont.

⁸⁶² DRINÓCZI 2021. 7-8.; BENCZE–GYÖRÝ 2021. 619-620.

⁸⁶³ 15/2020. (VII. 8.) AB határozat, ABH 2020, 1607, 1613.

Hasonló homályos fogalom álláspontom szerint a rémhírterjesztés első alapesetében tartalmazott alkalmassági kritérium is. Ahhoz, hogy jogalkalmazási gyakorlat fejlődni tudjon, szükséges lenne, hogy vádemelésekre kerüljön sor, hogy a bírói gyakorlat érdemben tudjon foglalkozni a tényállási elemek értelmezésével. Az általam vizsgált ügyek egyike sem jutott el bírósági szakig. Mindez igazolja a tényállás szimbolikus jellegének azt a részjellemzőjét, hogy a bűncselekmény alkalmazás nélkül marad. Ennek következtében még a jelenleg érvényben lévő háborús veszélyhelyzetben is az prognosztizálható, ami a koronavírus-járvány kitörése előtti időszakra volt a jellemző: a rémhírterjesztés tényállása újból feledésbe merül.

VI. Háborús uszítás

Az értekezés tárgya c. pontban a háborús uszítást mint a gyakorlatban az legritkábban előforduló bűncselekményt mutattuk be. A tényállás tudományos igényű feldolgozásra eddig a szakirodalom nem vállalkozott. A deliktumot egy-egy szakirodalom vagy említés szintjén érinti,⁸⁶⁴ vagy pedig a kommentári irodalomhoz hasonlóan a tényállás elemzését végzi el.⁸⁶⁵ A Btk. 331. §-ban szabályozott tényállás eredetileg (1) bekezdést tartalmazott, azonban a jogalkotó 2016-ban – nemzetközi kötelezettségnek eleget téve – kiegészítette a tényállást egy új bekezdéssel, ami immár a terrorizmus támogatására uszítást is magában foglalja. Ennek következtében azonban az új fordulat nincs összhangban a bűncselekmény elnevezésével, így indokolt külön vizsgálni a bűncselekmény két bekezdését.

1. A szoros értelemben vett háborús uszítás

Mindenekelőtt szükséges megjegyezni, hogy a Btk. 331. § (1) bekezdéssel⁸⁶⁶ összefüggésben nem található a joggyakorlatban határozat. Ebből kifolyólag kizárólag a szabályozás védendő értékének vizsgálatára kerül sor.

A háborús uszítás tényállásának nemzetközi jogi háttere a PPJE 20. cikke, amelynek értelmében minden háborús propagandát törvényben kell megtiltani. Megjegyzendő, hogy a PPJE-t megelőzően az 1961. évi Btk. is pönalizálta a cselekményt.⁸⁶⁷ Az 1978. évi Btk. lényegében azonos módon szabályozta a tényállást. A jogalkotó mindkét esetben a béke és az emberiség elleni bűncselekmények fejezetében helyezte el a bűncselekményt. Az 1978. évi Btk. indokolása szerint

„az emberiség ellen elkövethető bűncselekmények az államok és népek közötti kapcsolatokat sértik vagy veszélyeztetik. A büntető kódexek az ilyen

⁸⁶⁴ GÁL 2020b. 18.

⁸⁶⁵ KÖHALMI 2017. 67-69; MEZŐLAKI 2022a. 787-788.

⁸⁶⁶ Btk. 331. § (1) Aki nagy nyilvánosság előtt háborúra uszít, vagy egyébként háborús hírverést folytat, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁸⁶⁷ 1961. évi Btk. 135. §

(1) Aki háborúra uszít vagy egyébként háborús hírverést folytat, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés tíz évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a büntetett sajtó vagy sokszorosítás útján, avagy egyébként nagyobb nyilvánosság előtt követték el.

(3) Aki háborús uszításra irányuló előkészületi cselekményt hajt végre, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

cselekmények közül eleinte csak azokat büntették, amelyeket a háború viszonyai között követnek el. A második világháború és az ezt előkészítő fasizmus tanulságai alapján vált világossá, hogy a háborús uszítás és a békés viszonyok között elkövetett más olyan cselekmények, amelyek háború kiobbantását, illetve - hadüzenettel vagy enélkül - államok és népek elnyomását vagy kiirtását célozzák, nem kevésbé veszélyesek az emberiségre.”⁸⁶⁸

Mindez azért kiemelendő, mivel a jelenleg hatályos Btk. szövege a korábbiakhoz képest nem változott. Eltérés abban a mutatkozik, hogy a nagy nyilvánosság előtti elkövetés alapeseti tényállási elem lett, valamint a bűncselekménynek nincs minősített esete. Változás továbbá, hogy a jogalkotó a háborús uszítást a köznyugalom elleni bűncselekmények fejezetében helyezte el. A Btk. 331. §-hoz fűzött jogalkotói indokolás azonban az eltérő fejezetbe való elhelyezésre nem ad választ. Kizárólag a nagy nyilvánosság fordulatainak alapeseti kodifikálásra találhatunk magyarázatot, hiszen az alkotmányozó álláspontja szerint a mai kommunikációs viszonyok miatt nem képzelhető el olyan eset, hogy a cselekményt ne a nagy nyilvánosság előtt kövessék el, valamint ez az a szituációs elem, aminek következtében a büntetendő magatartás eléri a társadalomra veszélyesség fokát. Továbbá az indokolás szerint

A törvény a hasonló elkövetési magatartású (közösség elleni uszítás, jogszabály vagy hatósági rendelkezés elleni izgatás) tényállásokhoz igazítja a büntetési tételt, ezért azt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztésben határozza meg, amely az uszítás tárgyára tekintettel egy fokozattal súlyosabb, mint az előbb említett két bűncselekmény három-három éves szabadságvesztésben meghatározott büntetési tétele.⁸⁶⁹

A hivatkozott részből arra lehet következtetni, hogy a jogalkotó azért a köznyugalom elleni bűncselekmények fejezetébe helyezte a tényállást, mivel ahogy a neve is utal rá, a közösség elleni uszítás is e fejezetben kerül szabályozásra.

Valójában azonban a bűncselekmény nem a köznyugalmat sérti. Ez már a bűncselekmény elnevezéséből, valamint elkövetési magatartásból is következik, hiszen az uszító magatartásnak a háborúra kell vonatkoznia. A háború pedig egzaktan

⁸⁶⁸ Az 1978. évi Btk. XI. fejezetéhez (Az emberiség elleni bűncselekmények) fűzött részletes indokolás. CompLex Jogtár.

⁸⁶⁹ A Btk. 331. §-hoz fűzött részletes indokolás. CompLex Jogtár.

meghatározott jogi fogalom, a Btk. 459. § (1) bek. 10. pontja szerint háború alatt a Genfi Egyezmények és azok Kiegészítő Jegyzőkönyveiben meghatározott helyzeteket, a rendkívüli és szükségállapotot, valamint a háborús és katonai bűncselekmények tekintetében a magyar haderő külföldi alkalmazását kell érteni. Mindebből következik, hogy a Btk. 331. § (1) bekezdésének védendő értéke az emberiség békéjének fenntartásához fűződő társadalmi érdek, ezért a szoros értelemben vett háborús uszítást a Btk. XIV. fejeztében (háborús bűncselekmények) indokolt szabályozni.

2. Terrorizmus támogatására irányuló uszítás

Az új bekezdés kodifikálására az Európai Unió Tanács kerethatározata miatt volt szükség.⁸⁷⁰ A kerethatározat 3. cikke kimondja, hogy terrorista bűncselekmény elkövetésére való nyilvános izgatás alatt valamely üzenet terjesztését, vagy egyéb módon a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételét kell érteni, amit azzal a szándékkal követnek el, hogy terrorista bűncselekmények egyikének elkövetésére uszítson. Ezen magatartás következtében fennáll annak a veszélye, hogy egy vagy több ilyen bűncselekményt követhetnek el.

A jogalkotó a tényállás (2) bekezdését azonos módon szabályozza, mint a szoros értelemben vett háborús uszítást, különbség a szubszidiárius jellegben mutatkozik.⁸⁷¹ Korábban említettem, hogy a Btk. 331. §-a szerinti bűncselekménnyel összefüggésben a jogalkalmazási gyakorlatból egy ügy emelhető ki, az is a terrorizmus támogatására irányuló fordulat miatt indult. Mielőtt erre rátérnénk, szükséges a védendő értéket közelebbről megvilágítani.

Kiindulópont, hogy a bűncselekmény elnevezése és a (2) bekezdés között diszharmónia áll fent. A háborúnak ugyanolyan egzaktan meghatározott jogi fogalma van, mint a terrorista cselekményeknek. A kettő azonban élesen elkülönül egymástól, így érthetetlen, hogy a jogalkotó miért döntött úgy, hogy a terrorizmusra vonatkozó fordulatot a háborús uszítás tényállása keretei között szabályozza. A módosítás alapjául szolgáló jogszabályi indokolás nem segít a probléma megoldásában, mivel nem is törekedett arra, hogy a védelmi célt megjelölje, csupán tautológiát alkalmazva

⁸⁷⁰ A Tanács 2002. június 13-i 2002/475/IB kerethatározata a terrorizmus elleni küzdelemről.

⁸⁷¹ Btk. 331. §

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, aki nagy nyilvánosság előtt a terrorizmus támogatására uszít, vagy egyébként a terrorizmust támogató hírverést folytat.

megismétli az elkövetési magatartást.⁸⁷² Hasonlóan az első bekezdéshez, a terrorizmus támogatására irányuló uszítás valójában nem a köznyugalmat, hanem a közbiztonságot sérti. A közbiztonság elleni bűncselekmények fejezetében szabályozza – helyesen – a jogalkotó a terrorista bűncselekményeket, így a Btk. 331. § (2) bekezdését indokolt lenne mint terrorizmust támogató cselekményként a XXX. fejezetben, a „Terrorizmus finanszírozása” (Btk. 318. §) tényállást követően elhelyezni.⁸⁷³ Ezek alapján a deliktum jogi tárgya az állam, valamint annak szervei kényszermentes működéséhez, ebből következően a közbiztonság – terrorizmustól mentes – fenntartásához fűződő társadalmi érdek.⁸⁷⁴

3. A terrorizmust támogató hírverés folytatása miatt bűnösséget megállapító döntés

3.1. A tényállás

A 20 éves vádlott már az iskolai tanulmányi óta élénken érdeklődött a terrorizmushoz köthető szervezetek, különösen az Iszlám Állam iránt. Ennek keretében az interneten kivégzésekről, lefejezésekről gyűjtött videókat, amelyeket egy ismert alkalmazáson keresztül továbbított a volt osztálytársának. Az erőszakos cselekményeket ábrázoló videók mellett a vádlott szintén terrorszervezethez köthető képregényeket, valamint arab nyelvű szöveget is tartalmazó képeket rajzolt. Az egyik általa feltöltött videó az Iszlám Állam zászlójával ellátott támadást mutatta be, amelyen az áldozatok holtteste és a következő – arab nyelven íródott – szöveg volt látható: „Azoknak a Safavidáknak a levadászása, akik félelmükben elmenekültek a kalifátus katonáitól a csatatérről... Elégetése annak, ami megmaradt a Safavida hadsereg központjából.”

Ezen kívül a vádlott egy ismert zenemegosztó platformra is regisztrált, ahová iszlám hagyományos zenéket (ún. nasheedokat) töltött fel, amelyeket az Iszlám Állam állított elő és propagandaként terjesztett és amelyek terrorista cselekmények dicsőítését tartalmazott (pl. „Dzsarf Al Szakher területet vérrel öntöztük meg, s mindenhol az iszlám zászlait magasba emeltük; Amerikát két félre osztottuk és Európa kutyáit eltiportuk...; a mártírhálal dala: ugorva a halálom felé, a halálomba keresem az

⁸⁷² A 2016. évi LXIX. törvény 61-64. §-hoz fűzött részletes indokolás. CompLex Jogtár.

⁸⁷³ BARTKÓ 2016. 539.

⁸⁷⁴ MEZÖLAKI 2022b. 746.

életemet; eladom magam Istennek, vállalom az áldozatokat, egyedül megyek az úton, ilyen az Isten harcosok sorsa; „látni fogod, hogy a harcok a saját területeiden lesznek megvívva, az elpusztításodért a kard előkerül; örömmel megyünk leszúrni és torkokat elvágni a bosszú késével, akik hordozói az éjjel szellemeivé és félelmetes fiatalembereké válnak, akik robbantanak is, hogy az ellenséget legyőzzék”).⁸⁷⁵ Végül a vádlott megosztotta az Iszlám Állam hírügynökségének linkjét, ami köztudottan terrorista szervezethez köthető és egy beszélgetés során a vádlott magáról úgy beszélt, hogy bár nincs összeköttetésben az előbb említett ügynökséggel, de a segítőjüknek tekinti magát.

3.2. Az elsőfokú bírósági döntése

Az elsőfokon eljáró Budapest Környéki Törvényszék bűnösnek mondta ki a vádlottat a Btk. 331. §-ba ütköző és a (2) bekezdés szerint minősülő háborús uszítás büntetében, amiért két év szabadságvesztésre és két év közügyektől eltiltásra ítélte.

Helyes az elsőfokú bíróság azon indokolása, hogy az ítéleti tényállásnak a vádlott által a zenemegosztó platformra feltöltött, a terrorista cselekményeket dicsőítő zeneszöveget teljes egészében tartalmaznia kell, mivel csak így biztosítható az a garanciális követelmény, hogy az inkriminált megnyilvánulásokat a szövegkörnyezet teljes kontextusában kell értékelni.

Az elsőfokú bíróság az Európai Unió Tanácsának kerethatározatának a terrorista hírverés pontjára hivatkozva bocsátkozik kizárólag jogi indokolásba. Ebbe beletartozik minden olyan propaganda, ami a terrorizmusról való pozitív megnyilvánulásként értékelhető és aminek célja annak népszerűsítése.

Sajnálatos módon ennél több okfejtésbe a bíróság nem bocsátkozott, csupán ezt követően megállapította, hogy a vádlott a cselekményével megvalósította a terrorizmust támogató hírverés folytatását.

3.3. A másodfokú bíróság döntése

A másodfokú bíróság érdemben nem változtatta meg az ítéletet, az elsőfokú bíróság döntését helybenhagyta.⁸⁷⁶

⁸⁷⁵ Budapest Környéki Törvényszék 18.B.60/2022/25.

⁸⁷⁶ Fővárosi Ítéltábla 4.Bf.118/2023/6.

A táblabíróság azonban felrótta az elsőfokú bíróságnak, hogy a minősítés alapjául szolgáló jogi indokolást nem végezte el.

A másodfokú bíróság részletesen bemutatta, hogy az 1961. évi Btk.-tól kezdve a jogalkotó miként szabályozta a tényállást, valamint a nemzetközi kötelezettségekre is utalt. Elsőként a tényállás szoros értelemben vett háborús uszítást tartalmazó (1) bekezdést értelmezte. Ennek keretében kifejtette, hogy ezen fordulat alatt „a háborúra való nyílt felhívást kell érteni, ez felbujtásszerű cselekmény, amellyel az elkövető mások érzelmeit próbálja befolyásolni, és egy konkrét háborús konfliktus kirobbantására, vagy egy már zajló háborúban való részvételre ösztönöz.”⁸⁷⁷ Az egyéb háborús hírverést pedig a háborút pozitív színben feltüntető propagandaként azonosítja. Ezen elkövetés magatartásból pedig következik, hogy nem egyszeri, hanem ismétlődő, folyamatos cselekményt feltételez.

Mindezt azért tartotta szükségesnek bemutatni, mivel a (2) bekezdés elkövetési magatartásai is azonosak. Ebből következően a terrorizmus támogatására uszítás is felbujtásszerű magatartás, ami nyílt felhívást, a hírverés folytatása pedig szintén a terrorizmus pozitív színben való – ismétlődő cselekményként megvalósuló – feltüntetését jelent.

Mindezekből következik, hogy

„[a] törvényszék helyesen értékelte tényállásszerűnek a vádlottnak azon magatartását, miszerint az Iszlám Állam terrorszervezet módszereit és propaganda termékeit, terrorcselekmények elkövetéséről, vallási helyek, kulturális értékek, civil lakosság és az ellenséges katonák elleni támadásokról, kivégzésekről szóló dalait és videofelvételeit interneten, közösségi hálózaton, azaz nagy nyilvánosság előtt hosszú időn keresztül, ismétlődően népszerűsítette, a terrort kedvező színben tüntette fel; annak tudatában, hogy a megosztott tartalmak alkalmasak a terrorizmus népszerűsítésére, mások érzelmeinek a kérdéses terrorszervezet szempontjából kedvező irányú befolyásolására.”⁸⁷⁸

⁸⁷⁷ Fővárosi Ítéltábla 4.Bf.118/2023/6.

⁸⁷⁸ Uo.

4. Konklúzió

A háborús uszítás tényállására a nemzetközi kötelezettségeket is figyelembe véve szükség van, a szólásszabadság korlátozása alkotmányosan igazolható. A tényállással szemben a rendszerbeli elhelyezésre hozható kifogás. A Btk. 331. §-a valójában két bűncselekményt szabályoz eltérő jogtárggyal, azonban közös bennük, hogy egyik fordulat sem védi elsődlegesen a köznyugalmat (csak közvetve, mivel ilyen értelemben minden bűncselekmény sérti a köznyugalmat is). A szoros értelemben vett háborús uszításnak a háborús bűncselekmények, a terrorizmus támogatására irányuló uszításnak pedig a közbiztonság elleni bűncselekmények fejezetében lenne helye.

A bűncselekmény elkövetési magatartásainál kiemelendő, hogy a bemutatott ügyben az eljáró bíróságok helytálló döntést hoztak, az egyéb - háborús vagy terrorizmus támogató - hírverés folytatása ismétlődő, pozitív propaganda terjesztésében ölt testet. A fordulatnál azonban szükséges utalni a 318. § (Terrorizmus finanszírozása) (2) bekezdésének második fordulatára, amely a terrorista csoport egyéb módon történő támogatását rendeli büntetni. Felvetődhet elhatárolási problémaként, hogy egy már létező terrorista csoportot népszerűsítő, az általa elkövetett cselekményt propagálási szándékkal történő megosztása (kivégzéseket tartalmazó videók, valamint az Iszlám Állam hírügynökségének az általa elkövetett brutális cselekményt dicső színben feltüntető zene megosztása) egyéb módon történő támogatásnak minősül-e. A terrorizmus finanszírozásánál az egyéb módon történő támogatás felöleli pl. a terrorista csoport búvóhellyel, gépjárművel, valamint információval történő ellátását.⁸⁷⁹ GÁL mutatta be egy konkrét eseten keresztül, hogy egy létező terrorista csoport logisztikai tevékenységgel történő támogatása (ruházati ellátás biztosítása) megvalósította a bűncselekményt. A vádlottak magatartása megmaradt az „általános támogatás szintjén”, mert konkrét terrorcselekmény elkövetéséhez nem voltak kapcsolhatók.⁸⁸⁰ Az „általános támogatási szint” azonban nem öleli fel az egyéb terrorizmus támogatására irányuló hírverés kategóriáját. A háborús uszítás szubszidiárius jellegéből is következően a terrorizmus finanszírozásnál az egyéb módon történő támogatás egy létező terrorista csoport egzaktabb, konkrétabb támogatását jelenti. Az Iszlám Állam terrorista cselekményeinek propagálási szándékkal történő továbbadása, megosztása, valamint általánosságban a terrorizmus

⁸⁷⁹ MEZŐLAKI 2022b. 747.

⁸⁸⁰ GÁL 2020. 17.

pozitív színben történő feltüntetése a háborús uszítás (2) bekezdésének megállapítására alkalmas.

Ami a tényállás uszító magatartását illeti, kiemelhető, hogy a gyakorlatban is visszatükröződik a jogirodalomban fennálló értelmezés, amely szerint az elkövetési magatartás a háborúra vagy a terrorizmus támogatására vonatkozó nyílt felhívást jelent (felbujtásszerű cselekmény). Ha megnézzük a közösség elleni uszítás gyűlöletre uszítás fordulatát, ott épp azt sérelmeztük, illetve vitatja a jogirodalom, hogy a gyakorlat az elkövetési magatartást felhívásként értelmezi, aminek az lett a következménye, hogy az absztrakt veszélyeztető tényállásból konkrét veszélyeztető tényállás lett. Azonban álláspontom szerint a háborús uszítás bűncselekménynél elfogadható álláspontnak tűnik, mivel jelentősége annak van, hogy maga az uszítás mire vonatkozik. Amíg a közösség elleni uszításnál a gyűlöletre uszítás fordulata nehezen megragadható fogalom (szemben az erőszakra uszítással), addig a háborúra vagy a terrorizmus támogatására uszításnál ilyen probléma nem áll fent, mivel a háború – mint láttuk – egzaktan meghatározott fogalom, ahogyan a terrorizmus is. A terrorizmus támogatására való uszításnál azonban hangsúlyozandó, hogy a maga az elkövetési magatartás terrorcselekménnyel összefüggésben nem állhat, hiszen ezzel kapcsolatos konkrét felhívás már terrorcselekményként minősülhet.⁸⁸¹ Ez következik a szubszidiaritási klauzulából.⁸⁸²

⁸⁸¹ Vö. Btk. 314-316A §§.

⁸⁸² Vö. GÁL 2020. 18.

VII. Internetes agresszió

2024 decemberében a jogalkotó egy új tényállást iktatott be a Btk.-ba „*Internetes agresszió*” néven, amely 2025. január 1-jén lépett hatályba:

Btk. 332/A. § (1) Aki nagy nyilvánosság előtt elektronikus hírközlő hálózat útján olyan kifejezést, ábrázolást vagy kép- és hangfelvételt használ vagy tesz közzé, amely beazonosítható személlyel vagy személyekkel szembeni erőszakos

a) halált okozó, vagy

b) különös kegyetlenséggel elkövetett büntetendő cselekményre irányuló szándékot vagy kívánságot fejez ki, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Nem büntethető az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény miatt, aki azt ismeretterjesztő, oktatási, tudományos, művészeti célból vagy a történelem, illetve a jelenkor eseményeiről szóló tájékoztatás céljából követi el, feltéve, hogy a cselekmény félelemkeltésre nem alkalmas.

A bűncselekmény kodifikálásának szükségességét az interneten elszaporodott gyűlölet-, és félelmet keltő hozzászólások elterjedésével indokolták. Ez nemcsak az emberek egymás közti kapcsolatrendszerét érinti, hanem egyenesen a közügyek szabad vitatásának kialakult kultúrájával is szembe megy. A deliktum az online agresszió sajátos megjelenési formáját rendeli büntetni, mivel nem lehet egyértelműen besorolni a – kriminológia által – kialakított csoportok egyikébe sem.⁸⁸³

Tekintettel a hatálybalépés időpontjára, szakirodalmi bázis értelemszerűen nem áll rendelkezésre, ezért kizárólag a tényállás elemzésére kerül sor.

1. A védendő érték azonosítása

A jogi tárgy azonosításánál a módosító jogszabály indokolása rögtön leszögezi, hogy a bűncselekmény kettős jogtárgyat véd. Elősként a köznyugalmat említi, annak is azt a dimenzióját, hogy egy közösség félelemmentes környezetben tudjon élni.⁸⁸⁴ Ezen kívül a tényállás az érintett személy emberi méltóságát is védi, ami abból következik,

⁸⁸³ Vö. CSEMÁNE VÁRADI 2023. 51-55.

⁸⁸⁴ 2024. évi LXXVIII. törvény 5. §-hoz fűzött részletes indokolás. CompLex Jogtár.

hogy bűncselekmény megvalósulásához elengedhetetlen, hogy a közlésnek konkrétan meghatározott személy, vagy pedig személyek meghatározott csoportja ellen kell irányulnia. A komplex jogtárgyat védő deliktumoknál mindig kell, hogy legyen egy elsődleges jogi tárgy. Azzal, hogy a jogalkotó a tényállást a köznyugalom elleni bűncselekmények fejezetében helyezte el, kifejezésre juttatta, hogy a Btk. 332/A. §-ban foglalt tényállás elsődleges jogtárgya a köznyugalom.

Álláspontom szerint azonban a köznyugalom nem tekinthető a deliktum primer védendő értékének. Ez egyrészt következik a módosító törvény jogalkotói indokolásából, másrészt magából a tényállásból is. Bár a jogalkotó első helyen említi a kollektív jogtárgyat, azonban a teljes indokolásból az a kép rajzoldódik ki, hogy a törvényhozó a tényállás megalkotásával elsődlegesen az érintettek emberi méltóságát kívánja védeni:

„megszaporodtak az olyan félelemkeltő, gyűlölködő megnyilvánulások, kommentek, amelyek sértik az érintett személyek emberi méltóságát, egyúttal nélkülözik az egymás iránti kölcsönös tiszteletet, és rombolják a közügyek megvitatásának kultúráját [...]. A javaslat elkötelezett az emberi méltóság sérthetetlensége mellett, és a közösség megfélemlítéstől mentes kommunikációhoz való jogát szem előtt tartva az uszító, gyűlölködő kifejezések terjedésével, demoralizáló hatásukkal szemben a jog eszközeivel is fel kíván lépni függetlenül attól, hogy e kifejezések személyekre vagy személyek meghatározott csoportjára irányulnak.”⁸⁸⁵

A tényállás pedig explicit tartalmazza, hogy a közlésnek beazonosítható személyre vagy személyekre kell vonatkoznia. A köznyugalmat primer módon védő tényállások jellemzője, hogy nincs passzív alanya, a köznyugalom elvont (absztrakt) veszélyeztetése az, ami a deliktumok e fejezetbe történő besorolását megalapozza. A beazonosítható személyeket védő tényállások – pl. rágalmazás/becsületsértés; zaklatás – az emberi méltóságot, valamint az egyes alapvető jogokat védő bűncselekmények (XXI. fejezet) találhatók. Ennek következtében a bűncselekmény primer védendő értéke az emberi méltóság.

Nem hagyható figyelmen kívül a beazonosítható személyekre vonatkozó fordulat, amelynél elvi síkon felmerülhet a közösségek méltóságának kérdése. A kollektív

⁸⁸⁵ 2024. évi LXXVIII. törvény általános indokolás. CompLex Jogtár.

méltóságnál is sokkal inkább magának a közösségnek van jelentősége, mint az azt alkotó személyeknek. Például a közösség elleni uszításnál nem annak van jelentősége, hogy az gyűlöletre vagy erőszakra uszító közlés beazonosítható személyekre vonatkozzon, hanem annak, hogy az elkövetési magatartás valamely ismerv alapján szerveződő, elkülöníthető közösséget érintsen. Azonban az internetes agressziónál tényállási elemként nem egy közösség, hanem beazonosítható személyek vannak nevesítve, így ennél a fordulatnál is az adott személy egyéni méltóságának sérelme merülhet fel. Így valójában a tényállás alkotmányos legitimitás alapját és egyben védendő értékét az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdése adja. Ennek következtében *de lege ferenda* javasolható, hogy az „Internetes agressziót” a Btk. XXI. fejezetében (Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények) indokolt szabályozni.

2. Objektív tényállási elemek

A tényleges jogtárggyal összefüggésben a bűncselekmény elkövetési tárgya (passzív alanya) az a beazonosítható személy (személyek), akire (vagy akikre) a közlés vonatkozik. Nem szükséges ehhez, hogy az elkövető konkrétan megnevezze azt a személyt vagy személyeket, akire vagy akikre az elkövetési magatartás vonatkozik, elegendő, ha a passzív alany – pl. körülírással – egyértelműen azonosítható.⁸⁸⁶

A tényállás elkövetési magatartásai a kifejezés, ábrázolás vagy kép- és hangfelvétel használata, illetve közzététele. A kifejezés szóveges kommunikációt jelent, az ezeken kívül eső kommunikációs formákat (pl. gif) a tényállás az ábrázolás vagy kép- és hangfelvétel fordulatával fedi le. A jogalkotó a két elkövetési magatartással egyrészt az elkövető által saját maga megfogalmazott tartalom közzétételét (használat), másrészt a más által már nyilvánosságra hozott, de az elkövető által – egyetértve a tartalom jelentésével – tovább küldését, illetve megosztását (közzétesz) fedi le. A jogalkotói indokolás – helyesen – kiemeli, hogy önmagában az inkriminált megnyilvánulással való – tovább küldés, megosztás nélkül - egyetértés (likeolás) nem tényállásszerű magatartás.

Az elkövető által közzétett megnyilvánulásnak beazonosítható személlyel szemben erőszakos halált okozó vagy különös kegyetlenséggel elkövetett büntetendő

⁸⁸⁶ Vö. BH1994. 8.

cselekményre kell vonatkoznia. Közös elem a személy elleni erőszakos cselekmény fordulat. E bűncselekmények körét a Btk. egzaktan meghatározza, így irányadó jelen tényállásnál is.⁸⁸⁷ Ehhez konjunktív feltételként társul, hogy a közlés halálos eredménnyel járó vagy pedig különös kegyetlenséggel elkövetett személy elleni erőszakos cselekményre irányuljon. Ebből következik, hogy önmagában mással szembeni súlyos testi sértésre vonatkozó kíváncsi nem valósítja meg a bűncselekményt, ha ahhoz nem társul halálos eredményre, vagy pedig különös kegyetlenségre vonatkozó tartalom. A különös kegyetlenség tartalmát – az emberölés és a súlyos testi sértés tényállásával összefüggésben – a jogalkalmazási gyakorlat kialakította. Ide tartozik minden olyan elkövetési mód, ami a passzív alany életének kioltásához általában szükséges kegyetlenséget meghaladja, és felölel minden olyan testi, lelki gyötrelmet, emberi méltóságban való súlyos megalázást, ami a sértettnek rendkívül nagy fájdalommal járó szenvedést okoz,⁸⁸⁸ valamint – a súlyos testi sértéssel összefüggésben –, ha a passzív alanyt az átlagosat lényegesen meghaladó rendkívüli brutalitással, az emberi méltóság megalázásával bántalmazza.⁸⁸⁹ Hangsúlyozandó, hogy mindkét fordulatból következik, hogy az elkövető által tett megnyilvánulásnak ember által okozta cselekményre kell vonatkoznia. A tényállás megszővegezése alapján („büntetendő cselekmény”) pedig a jogszerű cselekménnyel kifejtett – pl. jogos védelem, végszükség – halálos eredménnyel járó magatartásra vonatkozó közlés nem tényállásszerű.

Az elkövető inkriminált megnyilvánulása kizárólag jövőbeli eseményre vonatkozó kíváncsiat fejezhet ki. A már bekövetkezett halálos eredményű vagy különös kegyetlenül elkövetett cselekménnyel való egyetértés, valamint annak helyeslése szintén nem valósítja meg a tényállást.

A bűncselekményt nagy nyilvánosság előtt és elektronikus hírközlő hálózat útján követhető el. Ebből következően a deliktumot nyilvános rendezvényen, fórumon, élő kommunikáció útján nem lehet megvalósítani. A nagy nyilvánosság előtti fordulat megvalósul, ha a közlés nagyobb létszámú személy előtt történik, illetve akkor is, ha fennáll annak a reális lehetősége, hogy a bűncselekményről előre meg nem határozható létszámú személy szerez tudomást.⁸⁹⁰ Az indokolás szerint a konjunktív szituációs

⁸⁸⁷ Btk. 459. § (1) bek. 26. pont.

⁸⁸⁸ 3/2013. BJE

⁸⁸⁹ BH2001. 311.

⁸⁹⁰ BH1981. 223.

elem megkövetelése azt a célt szolgálja, hogy kizárja a zárt körű, privát csoportokban (Facebook; Viber csoport stb.) közzétett közlések büntetendőségét.

3. Szubjektív tényállási elemek

Az internetes agresszió kizárólag szándékosan elkövethető bűncselekmény, ami lehet eshetőleges és egyenes szándék is. Az elkövető szándékának az általa közzétett megnyilvánulás tartalmára, a halálos eredménnyel járó vagy különös kegyetlenséggel elkövetett személy elleni erőszakos cselekményre kell vonatkoznia. A tényállásban tartalmazott „szándék” fordulat nem a szubjektív tényállási elemként ismert szándékosságot jelenti, azt az elkövetési magatartás keretében szükséges vizsgálni, mert az elkövető által közzétett megnyilvánulás tartalmára vonatkozik. Ez független az elkövető alanyi oldalától, így objektív tényállási elemként minősül.

4. Stádiumok, elkövetők

Az internetes agresszió közönséges bűncselekmény, tettese bárki lehet. A bűncselekmény immateriális, ebből következően az elkövetési magatartás kifejtésével a tényállás befejezetté válik, kísérlet – pl. feltöltés útján – elképzelhető, de gyakorlati relevanciája nincs.

5. Elhatárolási kérdések

A deliktum szubszidiárius bűncselekmény, ebből kifolyólag alaki halmazat kizárólag akkor állapítható meg, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. A tényállás beazonosítható személyt, illetve személyeket védő jellegéből következik, hogy a rágalmozás/becsületsértés, emberölés, valamint a testi sértés felhívással elkövethető előkészülete, a közösség tagja elleni erőszak, valamint a zaklatás tényállása merülhet fel elhatárolási kérdésként. Továbbá a több személyre vonatkozó megnyilvánulás esetén felmerülhet a közösség elleni uszítás, valamint a közösség tagja elleni erőszak (annak előkészülete).

A felsorolt deliktumok többségével a szubszidiaritási záradék miatt halmazat nem valósulhat meg. E körbe tartozik az emberölés és a közösség tagja elleni erőszak felhívással történő előkészülete, aminél vizsgálandó az elkövető által közzétett

felhívás konkrétsága, komolysága, valamint további feltétele az elkövetés megkezdésére való irányultsága.⁸⁹¹ Ehhez képest az internetes agressziónál a közlésnek nem kell e hármas követelménynek megfelelnie, mert elegendő az elkövetési magatartás körében értékelendő kíváncsi kifejezése.

A zaklatás vonatkozásában a Btk. 222. § (2) bekezdés szerinti alakzat merülhet fel.⁸⁹² Meghatározó az elkövető szándékának a vizsgálata, ugyanis a zaklatás célzatos bűncselekmény. Az a) pontos fordulatnál – hasonlóan az emberölés előkészületéhez – továbbá konkrétabb magatartás szükséges (fenyegetés), mint az internetes agressziónál, a b) pontban tartalmazott látszat keltésénél pedig a célzaton túl, a szubszidiaritási klauzula a döntő.

A rágalmozással összefüggésben hangsúlyozandó, hogy az újonnan kodifikált tényállásnál a közlés kizárólag jövőbeli eseményekre vonatkozhat, így tényállításnak nem tekinthető. Továbbá kizárólag a nagy nyilvánosság előtt elkövetett minősített eset bírna relevanciával, azonban a minősítő körülmény megvalósulása esetén a jogalkotó két évig terjedő szabadságvesztés büntetés helyez kilátásba, amelynek következtében az alternatívás érvényesülne.

A becsületsértés tényállásánál szintén a nagy nyilvánosság előtti elkövetés esetén merülhet fel elhatárolási kérdés. Szemben a többi bűncselekménnyel, a becsületsértésnél a nagy nyilvánosság előtt becsület csorbítására alkalmas kifejezés használata esetén a büntetés tétele azonos az internetes agresszió büntetési tételével (1 évig terjedő szabadságvesztés). Az azonos súlyú bűncselekmény pedig valóságos halmaztatban állhat a záradékolt bűncselekménnyel.⁸⁹³ A valóságos halmaztat kizárólag akkor állhat fenn azonos súlyú (vagy enyhébb) deliktum és a szubszidiárius tényállás között, amennyiben más látszólagos halmaztatot eredményező eset nem áll fenn. A becsületsértés és az internetes agresszió vonatkozásában azonban a specialitásra tekintettel látszólagos halmaztat áll fenn, aminek következtében kizárólag az internetes agresszió állapítandó meg. Specialitást megalapozó körülmény a közlés tartalma. Az internetes agresszióál más beazonosítható személlyel szemben halált okozó vagy különös kegyetlenséggel elkövetett személy elleni erőszakos cselekményt kifejező

⁸⁹¹ Vö. BH2006. 40; EBH2010. 2207.

⁸⁹² Btk. 222. § (2) Aki félelemkeltés céljából

a) más vagy rá tekintettel hozzátartozóját személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével megfenyeget, vagy

b) azt a látszatot kelti, hogy más életét, testi épségét vagy egészségét sértő vagy közvetlenül veszélyeztető esemény következik be, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁸⁹³ Vö. 34/2007. BK vélemény.

közlés objektíve a becsület csorbítására alkalmas, az emberi méltóságot súlyosan sértő megnyilvánulásnak minősül. Ez alapján pedig a becsületsértés és az internetes agresszió halmazata kizárt.

A több személyre tett közlés vonatkozásában szintén a közösség tagja elleni erőszak, valamint a közösség elleni uszítás merülhet fel. Mivel mindkét tényállás súlyosabb bűncselekménynek minősül, így a szubszidiaritási záradék miatt a halmazat látszólagos. Különbség továbbá, hogy az előbbi tényállásoknál a konkrét csoportok a Btk.-ban nevesítve vannak, azonban egyik deliktumnak sincs passzív alanya, így általánosságban a közösséggel – pl. zsidó vallású emberekkel – szemben megvalósuló magatartások tényállásszerűek lehetnek, szemben az internetes agresszióval, ahol szükséges az, hogy a közlés beazonosítható személyeket érintsen.

6. A büntethetőséget kizáró ok

A jogalkotó a tényálláshoz egy büntethetőséget kizáró okot is nevesített, ami alapján nem büntethető, aki a bűncselekményt ismeretterjesztő, oktatási, tudományos, művészeti célból vagy a történelem, illetve a jelenkor eseményeiről szóló tájékoztatás céljából követi el, feltéve, hogy a cselekmény félelemkeltésre nem alkalmas.

A rendelkezés jogellenességet kizáró oknak, a Btk. fogalom használatában büntethetőséget kizáró egyéb oknak minősül, aminek eljárásjogi következménye, hogy a bíróságnak a (2) bekezdés fennállása esetén felmentő ítéletet kell hoznia.⁸⁹⁴

A Btk. 332/A. § szerinti deliktum – a jogi tárgy alapján – az AB szólásszabadsággal összefüggő jogalkalmazási rendszerében az Alaptörvény IX. (4) bekezdés alapján kialakított gyakorlatába illeszkedhet, így az egyéni méltósággal kapcsolatos értelmezés az irányadó. Bár a tényállás tartalmaz kifejezett jogellenességet kizáró okot, azonban a jogalkalmazók nem hagyhatják figyelmen kívül – kontextus vizsgálat alapján – a megnyilvánulás közéleti vitához kapcsolatos jellegét. Ebből kifejezően az alapjogi kollízió miatt a határozatokból ki kell tűnnie a releváns alapjogi mérlegelésnek.

⁸⁹⁴ Vö. Be. 566. § (1) bek. d) pont.

Összegzés

Az értekezés előzetes célul tűzte ki, hogy az alkotmánykonform, valamint a jogtárgyharmonikus módszerek segítségével a Btk. köznyugalom elleni bűncselekmények fejezetében elhelyezett azon bűncselekményeket vonja vizsgálat alá, amelyek szoros kapcsolatban állhatnak a véleménynyilvánítási szabadság, valamint az egyéni, illetve a kollektív méltósággal. Ennek érdekében a módszertani ismertetés követően a kommunikációs alapjog, valamint a jogi tárgyak (köznyugalom és a méltóság két dimenziója) kollíziós kapcsolata került feltárássra.

A kollíziós kapcsolat mélyebb feltáráshoz elengedhetetlen volt a büntetőjog által védett érdek (jogtárgy) dogmatikai vizsgálata. A közel kétszáz évre visszanyúló diskurzus alátámasztja, hogy a jogtárgyat definiálni nem lehet, valamint nem is szükséges, mert dogmatikai probléma a fogalommeghatározás hiányából nem származik, sokkal inkább annak funkciójának van jelentősége, mert ennek segítségével foglалható állás a legitimitás kérdésében. Mind a rendszerkritikus, mind a rendszerimmanens funkciót érvényre kell juttatni. Előbbinek a kriminálpolitikában hangsúlyos szerephez kell jutnia, utóbbit pedig a jogalkalmazók az Alaptörvény 28. cikkéből következően nem kerülhetik meg.

A kollektív jogtárgyak természetéről a német büntetőjog-tudományban számos nézet alakult ki. A német irodalomban a vizsgálódás fő irányvonala abban mutatkozott meg, hogy a kollektív jogtárgyakat vissza kell-e vezetni egyéni érdekekre. Bár egységesség ebben a kérdésben sem mutatkozott, azonban mégis az vonható le következtetésként, hogy egy büntetőjog által védendő kollektív érdeknek annál nagyobb a legitimitása, minél inkább visszavezethető egyéni érdekekre. Ez pedig a méltóság primátusából eredeztethető. Ebből következően a magam részéről is a kollektív jogtárgyak természeténél a perszonális elmélet mellett érvelek, hiszen a büntető jogalkotásban is annak van a legnagyobb jelentősége, hogy a jogszabály (alkotmányosan) legitim legyen. Ez pedig az egyéni érdekekre, vagy pedig a kollektív jogtárgyak mögötti olyan további érdekekben ölt testet, amelyek legitimitásában konszenzus mutatkozik. Amennyiben olyan szekunder védendő kerül azonosításra, amelynek jogtárgyi jellege az uralkodó felfogás alapján megkérdőjelezhető, úgy a tényállás alkotmányos legitimitása kérdéses. E körben egyetértés mutatkozik, hogy a kizárólag érzelmeket, érzéseket védő tényállások büntetőjogi legitimációja nem fogadható el.

A köznyugalom mint kollektív jogi érdek jogtárgyi jellege nem kérdőjelezhető meg, hiszen a magyar jogrendszerben alkotmányos érdekként jelenik meg, ami a szólásszabadság korlátja lehet. A perszonális jogtárgyelméletet felhasználva, valamint a köznyugalom rendészeti és büntetőjogi fogalmát elemezve arra az álláspontra jutottunk, hogy a kollektív jogtárgy mögött további védendő azonosításának szükségessége áll fent, főképp azoknál a deliktumoknál, amelyek a véleménynyilvánítási szabadságot korlátozzák. A szekunder védendő érték meghatározása a véleménysszabadság alkotmányos korlátozása miatt jelentős. Jelentőséghez jut továbbá tényállási szinten is, hiszen a köznyugalmat védő tényállások absztrakt veszélyeztető bűncselekmények, így a köznyugalom megzavarására való objektív alkalmasságot a szekunder védendő érték tölti meg tartalommal.

Ilyen közvetetten védelemben részesített érték a közösségek méltósága. A kollektív méltóság - az Alaptörvény negyedik módosításának hatálybalépése előtt is - az alkotmánybíróági gyakorlatban a büntetőjog által védelemre méltó érdekként jelent meg, azonban alkotmányos helyzete bizonytalan volt. Az Alaptörvény negyedik módosítása változást jelentett, hiszen az az egyéni méltóság mellett a kollektív méltóságot is a szólásszabadság kifejezett korlátjaként definiálta. Bár az AB a mai napig nem bontotta ki az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdéséből eredő alkotmányos elveket, az mindenképp rögzíthető, hogy a megváltozott jogszabályi környezet alapján a kollektív méltóság alkotmányos érték, ezáltal a szólásszabadság alkotmányos korlátja. Az Alaptörvény IX. cikk (4) és (5) bekezdése alapján pedig a szólásszabadság korlátozása tekintetében azonos szinten helyezkedik el, mint az egyéni méltóság, hiszen egyértelmű az alaptörvényi rendelkezés abban a tekintetben, hogy a véleménynyilvánítás gyakorlása nem irányulhat a kollektív méltóság megsértésére.

Alkotmányos tartalmát az egyéni méltóságot analógia útján felhasználva határozhatjuk meg: amennyiben a szólás a közösség lényegi meghatározását érinti, úgy a szólás korlátozása alkotmányos igazolható.

Az értekezés harmadik fejezetében az egyes bűncselekmények alkotmányos büntetőjogi vizsgálatát végeztem el. Az egyes bűncselekményeknél fellelhető joggyakorlati bizonytalanság kimutathatóan a *közösség elleni uszítással* összefüggő anomáliákból (is) eredeztethető. Az uszítást vizsgáló alkotmánybíróági alaphatározat *clear and present danger* mércéjére hivatkozó álláspontja nem tartható fent, mert nem egyeztethető össze a bűncselekmény dogmatikai karakterével. A korábbi időszakban

kialakult vitatható jogalkalmazás az Alaptörvény negyedik módosításának hatályba lépését követően is fennáll, a gyakorlat a tényállást továbbra is konkrét veszélyeztető tényállásként kezeli, és nem vesz tudomást arról, hogy a jogszabályi környezet (a 2016-os Btk. módosítása miatt) megváltozott. A lehetséges mérce azonosítása az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdéséből következően adott, ennek feltétele, hogy a jogalkalmazó szervek vonják be az értelemezésbe az alaptörvényi rendelkezést. Sajnálatos módon az uszítást vizsgáló legújabb alkotmánybírósági határozat sem ad iránymutatást ezzel kapcsolatban.

A pozitív értelemben vett szimbolikus büntetőjog-alkotás egyik példája – az elkövetési tárgyak miatt - az *önkéntesuralkodó jelkép használata*. A tényállásnál szintén megfelelő alkotmányos legitimitást jelent az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdése. Az EJEK által megkövetelt – és később az AB által is átvett – propagálási szándék adja meg a büntetőjogi korlát tartalmát. A magyar jogban – szemben a némettel – a propagálási szándék mint felelősség alapító szándék jelentkezik, ami tekintettel van a legalitás elvére.

A pozitív értelemben használatos szimbolikus büntetőjog – jelképi formákat védő jellege miatt – másik példája a *nemzeti jelkép megsértése*, ami a gyakorlatban igen ritkán előforduló tényállás, azonban alkotmányos szükségessége elvitathatatlan. Jogtárgyharmonikus értelemezéssel kimutatható, hogy a tényállás elsődleges védendő értéke nem a köznyugalom, hanem az állami szuverenitás, ezért a deliktum a Btk. állam elleni bűncselekmények fejezetébe illeszkedhet.

A *nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása* szintén kapcsolatba hozható a közösségek méltóságával, függetlenül attól, hogy a tényállás az emberi méltóságot nevesíti. A Btk. normaszövegében tartalmazott egyéni méltóságnak sokkal inkább a közösségi dimenziója támasztja alá – a bűncselekmény dogmatikai karakterét figyelembe véve – a tényállás legitimitását. A bűncselekménnyel összefüggésben komolyabb joggyakorlati aggály nem fedezhető fel. A jogalkotó által 2024-ben a közösségi elleni uszításnál kodifikált – lényegében a nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása tényállásával azonos – új alakzat elhatárolási problémákat vet fel. Az új bekezdéséből azonban az is egyértelműen következik, hogy a Btk. 333. §-ban pönalizált tényállásánál a háborús bűncselekmények tagadása nem tényállásszerű.

A *rémhírterjesztés* tényállása újból előtérbe került a pandémia időszakában, mert a jogalkotó kiegészítette a tényállást egy új bekezdéssel, aminek következtében újból

eljárások indultak rémhírterjesztés miatt. Ez azonban értelmezési bizonytalanságokhoz vezetett, mert a tényállás a Btk.-ban eddig nem ismert fordulatot tartalmaz. A jogalkalmazási gyakorlatban azonos anomáliák figyelhetők meg, mint a közösség elleni uszításnál, hiszen a judikatúra konkrét veszélyeztető tényállásként értelmezi az egyébként absztrakt veszélyeztető tényállást. Az absztrakt veszélyeztető jellegből következik, hogy a köznyugalom megzavarására való objektív alkalmasságot a szekunder védendő érték adja, azonban a rémhírterjesztésnél mögöttes védendő érdekként kizárólag egy érzelem (zavar, nyugtalanság) azonosítható, ezért a szólásszabadságra tekintettel alkotmányos legitimitása kérdéses. Szemben az újonnan kodifikált fordulattal, amelynél az Alaptörvény – különleges jogrendre vonatkozó – rendelkezései alapján a korlátozás igazolható.

A *háborús uszítás* törvényi tényállása szintén alkotmányosan legitim. Azonban a tényállás két fordulata eltérő jogtárgyat véd, a jogalkotó nem volt tekintettel a védendő értékre különbözőségére. A szoros értelemben vett háborús uszítás háborús bűncselekmény, a terrorizmus támogatására uszítás pedig valójában a közrendet sérti. Az uszítás mint elkövetési magatartás szoros összefüggésbe hozható a közösség elleni uszítás tényállásával, azonban az utóbbinál a gyűlölet nehezen definiálható fogalom, szemben a háborúval és terrorizmussal, amelyeknek egzakt meghatározásai vannak. Ennek következtében a jogalkalmazási gyakorlatban alkalmazott értelmezés – a háborús uszítással összefüggésben – a továbbiakban is alkalmazható.

Az *internetes agresszió* tényállásánál a jogalkotói indokolás emelhető ki. A jogtárgyharmonikus értelmezésnél fontos szerepet játszanak a jogalkotási dokumentumok, azonban a jogalkotó sokszor sajnálatos módon nem sok figyelmet szentel a jogszabály indokolásának megfogalmazására. Az újonnan kodifikált tényállásánál azonban nem ez a helyzet. Az indokolásból kitűnik, hogy az alkotmányozó egy új társadalmi jelenségre kívánt reagálni, mivel álláspontja szerint megszorodtak az interneten az erőszakos képi ábrázolást magukban foglaló megnyilvánulások, aminek visszaszorítására rögtön a büntetőjog eszköztárához nyúlt. A populista, szimbolikus jogalkotás valamennyi körülménye, jellemzője azonosítható a tényállásnál, így a kérdés adott: mennyiben fog az újonnan megalkotott szabályozás a gyakorlatban érvényesülni. Amennyiben az értekezés tárgyát jelentő bűncselekményeket vesszük figyelembe, úgy prognosztizálható, hogy a jogalkalmazási gyakorlat jelentős kihívás előtt áll. A deliktum jogi tárgya objektív

teleologikus értelmezéssel kérdéses, így a köznyugalom elleni bűncselekmények fejezetében történő elhelyezése vitatható.

Az értekezésben az egyes fejezetek végén található értékelésekben, konklúziókban *de lege ferenda*, valamint a jogalkalmazási gyakorlat számára irányadó javaslatok is megfogalmazásra kerültek, amelyeket jelentőségük miatt szükségesnek tartok rögzíteni:

- a) A köznyugalom jogtárgyi jellege nem kérdőjelezhető meg, az alkotmányos értékként, valamint a szólásszabadság korlátjaként értelmezhető. A köznyugalom szubjektív fogalma elvetendő, annak objektív tartalma (általánosságban) mások személyének, annak jogainak tiszteletben tartásához fűződő társadalmi érdekként ragadható meg. Ebből azonban következik, hogy – különösen a szólásszabadsággal történő kollíziója esetén – egy adott tényállásnál azonosítani kell a szekunder védendő értéket, mert így ragadható meg a köznyugalmat védő tényállások lényegi eleme, a köznyugalom megzavarására való objektív alkalmasság. Amennyiben nem lehet, vagy olyan közvetett érték kerül azonosításra – érzelem, érzés -, amely nem méltó büntetőjogi védelemre, úgy a tényállás alkotmányosan nem legitim.
- b) A közösségek méltósága [Alaptörvény IX. cikk (5) bek.] alkotmányos érték, a szólásszabadság korlátozhatóságának tekintetében azonos szinten helyezkedik el, mint az egyéni méltóság. Ez a különös méltóság abból fakad, hogy egy személy egy adott közösséghez tartozónak vallja magát. Lényegi tartalmához az egyéni méltóságot analógia útján felhasználva juthatunk. Amennyiben a szólás az érintett közösség kiirtására, jogfosztására, diszkriminációjára utal, úgy a kollektív méltóság sérelme megállapítható.
- c) A közösség elleni uszításnál ez azt jelenti, hogy amennyiben a csoport létezésének megszűnésére, kiirtására, jogtól való megfosztására, a csoport elleni önkényes intézkedésre vagy annak alsóbbrendűségére vonatkozik a közlés, úgy mindenféle felhívás, nyilvánvaló és közvetlen vagy reális/konkrét veszély nélkül a gyűlöletre uszítás megvalósul. Az erőszakos cselekedet konkrét veszélyére pedig az erőszakra uszítás fordulat alkalmazandó.
- d) Az önkényuralmi jelkép használatánál a büntetőjogi felelősség megállapításához a propagandaszándék fennállta szükséges. *De lege ferenda* javasolható a fasiszta ideológiához kapcsolódó további szimbólumok használatának pönalizálása.

- e) A nemzeti jelkép megsértése az állami szuverenitást megtestesítő jelképekhez fűződő társadalmi érdeket védi, így annak az állam elleni bűncselekmények (Btk. XXIV. fejezet) fejezetébe történő elhelyezése indokolt.
- f) A nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása tényállásnak Btk.-ban tartására – a közösség elleni uszítást figyelembe véve – nincs szükség. Ehhez azonban *de lege ferenda* javasolható, hogy a közösség elleni uszítás újonnan kodifikált bekezdése *a lakosság egyes csoportjai* fordulattal egészüljön ki.
- g) A Btk. 337. § (1) bekezdése (rémhírterjesztés) a szólásszabadság aránytalan korlátozása miatt hatályon kívül helyezendő, mert a tényállás valójában mögöttes védendő értéként érzelmet, érzést véd.
- h) A szoros értelemben vett háborús uszítás [Btk. 331. (1) bek.] a Btk. XIV. fejezetében (háborús bűncselekmények), a terrorizmus támogatására irányuló uszítás fordulat pedig a közbiztonság elleni bűncselekmények körében szabályozandó.
- i) Az internetes agresszió (Btk. 332/A. §) individuális jogtárgyat (emberi méltóságot) védő tényállás, így a Btk. XXI. fejezetébe (az emberi méltóságot és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények) helyezendő.

Irodalomjegyzék

A

AMELUNG 1972 = Amelung, Knut: Rechtsgüterschutz und Schutz der Gesellschaft. Athenäum, Frankfurt, 1972.

AMELUNG 2003 = Amelung, Knut: Der Begriff des Rechtsguts in der Lehre vom strafrechtlichen Rechtsgüterschutz. In: Hefendehl, Roland – Hirsch, von Andrew – Wohlers, Wolfgang (Hrsg.): Die Rechtsgutstheorie. Nomos, Baden-Baden, 2003, 155-182.

ANASTASOPOULOU 2005 = Anastasopoulou, Ioanna: Deliktstypen zum Schutz kollektiver Rechtsgüter. C. H. Beck, München, 2005.

ANGYAL 1909 = Angyal Pál: A magyar büntetőjog tankönyve. Athenaeum, Budapest, 1909.

ANGYAL 1927 = Angyal Pál: A becsület védelméről szóló 1914:XLI. T.-cikk. Athenaeum, Budapest, 1927.

ANGYAL 1931 = Angyal Pál: A magyar büntetőjog kézikönyve 9. Izgatás. Magánosok elleni erőszak. Választójog büntetőjogi védelme. Vallás elleni bűncselekmények. Athenaeum, Budapest, 1931.

ANSTÖTZ 2021 = Anstötz, Stephan: § 86a. In: Schäfer, Jürgen (szerk.): Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. Band 3. 4. Auflage. C.H. Beck, München, 2021.

APPEL 1999 = Appel, Ivo: Rechtsgüterschutz durch Strafrecht? Anmerkungen aus verfassungsrechtlicher Sicht. Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft, 1999/3. 82. Jg. 278-311.

B

BALOGH 2000 = Balogh Zsolt: Alapjogi tesztek az Alkotmánybíróság gyakorlatában. In: Halami Gábor (szerk.): A megtalált alkotmány? A magyar alapjogi bíráskodás első kilenc éve. Indok, Budapest, 2000. 122-144.

- BALOGH-DINÓK-PAP 2012 = Balogh Lídia-Dinók Henriett-Pap András László: A jog által láthatatlan? A gyűlölet-bűncselekmények szabályozási kérdései és gyakorlati problémái. *Fundamentum*, 2012/4. 91-98.
- BALOGH 2015 = Balogh Ágnes: A bűncselekmény tárgya. In: Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.): *Magyar büntetőjog. Általános rész*. Osiris, Budapest, 2015. 97-100.
- BARATTA 1993 = Baratta, Alessandro: Jenseits der Strafe – Rechtsgüterschutz in der Risikogesellschaft. Zur Neubewertung der Funktionen des Strafrechts. In: Haft, Fritjof – Hassemer, Winfried – Neumann, Ulfrid – Schild, Wolfgang – Schroth, Ulrich (hrsg.): *Strafgerechtigkeit. Festschrift für Arthur Kaufmann zum 70. Geburtstag*. C. F. Müller, Heidelberg, 1993. 393-416.
- BÁRÁNDY 2009 = Bárándy Gergely: A gyűlöletbeszéd Magyarországon. *Scolar*, Budapest, 2009.
- BÁRÁNDY-BERTA 2010 = Bárándy Gergely – Berta Aliz: Önkényuralmi jelképek használata és a gyalázkodás. *Rendészeti Szemle*, 2010/2. 61-81.
- BÁRÁNDY 2011 = Bárándy Gergely: A nemzetiszocialista és kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása, avagy a holokauszt tagadása? In: Belovics Ervin – Tamási Erzsébet – Varga Zoltán (szerk.): *Örökség és büntetőjog. Emlékkönyv Békés Imre tiszteletére*. PPKE JÁK, Budapest, 2011. 85-103.
- BÁRÁNDY 2014 = Bárándy Gergely: Centralizált Magyarország - megtépázott jogvédelem. A hatalommegosztás rendszerének változásairól (2010-2014). *Scolar*, Budapest, 2014.
- BÁRÁNYOS 2021 = Bárányos Bernadett: A becsület büntetőjogi védelme a közügyeket érintő megszólalások esetén. *Büntető bíróságok az alapjogi követelmények és dogmatika szorításában*. ELTE Eötvös, Budapest, 2021.
- BÁRD 2015 = Bárd Petra: A gyűlölet-bűncselekmények büntetőjogi üldözésének jogszabályi és társadalmi feltételrendszere. In: Inzelt Éva -Gönczöl Katalin (szerk.): *Kriminológiai Közlemények 75*. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2015. 93-154.
- BÁRD 2019 = Bárd Petra: A gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépés. In: Borbíró Andrea-Gönczöl Katalin-Kerecsi Klára-Lévay Miklós: *Kriminológia*. Wolters Kluwer, Budapest, 2019. 872-883.

- BARTKÓ-SZOMORA 2023 = Bartkó Róbert – Szomora Zsolt: A XXI. század kriminalizációs hatásainak normatív értékelése a hazai Btk. különös részi rendszerében. *Jog – Állam – Politika*, 2023/2. 3-16.
- BARTKÓ 2016 = Bartkó Róbert: Változások a hazai terrorizmus elleni büntetőjogi küzdelemben. *Magyar Jog*, 2016/9. 535-539.
- BAYER 2017 = Bayer Judit: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának 10. cikkkel kapcsolatos joggyakorlatának egyes súlypontjai. *Állam- és Jogtudomány*, 2017/4. 117-128.
- Belavusau 2015 = Belavusau, Uladzislau: Az emlékezettörvények és a szólásszabadság. In *Medias Res*, 2015/2. 248-269.
- BELOVICS 2023a = Belovics Ervin: Büntetőjog I. Általános rész. 5. Kiadás. ORAC, Budapest, 2023.
- BELOVICS 2023b = Belovics Ervin: A közbiztonság elleni bűncselekmények – Btk. XXX. Fejezet. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál: Büntetőjog II. Különös rész. 9. Kiadás. ORAC, Budapest, 2023. 562-594.
- BELOVICS 2023c = Belovics Ervin: A köznyugalom elleni bűncselekmények – Btk. XXXII. Fejezet. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál: Büntetőjog II. Különös rész. 9. Kiadás. ORAC, Budapest, 2023. 608-632.
- BENCZE-GYÖRÝ 2021 = Bencze Mátyás – Györý Csaba: Hírek szárnyán: a rémhírterjesztés bűncselekménye és a jogbiztonság. *Magyar Tudomány* 182(2021) 5. 617-618.
- BETHGE 2007 = Bethge, Herbert: Art. 5. [Meinungsfreiheit]. In: Sachs, Michael: Grundgesetz, Kommentar. 4. Auflage. C. H. Beck, München, 2007. 270-344.
- BETTERMANN 1986 = Bettermann, Karl-August: Die verfassungskonforme Auslegung. Grenzen und Gefahren. Müller, Heidelberg, 1986.
- BÉKÉS 1980 = Békés Imre: A bűncselekmény fogalma. In: Földvári József (szerk.): Magyar büntetőjog általános rész. BM Könyvkiadó, Budapest, 1980. 83-99.
- BÉKÉS 2011 = Békés Ádám: A sértett helyet követel magának. In: Gál István László (szerk.): Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére. PTE ÁJK, Pécs, 2011. 65-73.
- BÉKÉS 2018a = Békés Ádám: 50-51. §. In: Polt Péter (szerk.): Kommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez. 1. kötet Wolters Kluwer, Budapest, 2018. 167-173.

- BÉKÉS 2018b = Békés Ádám: A mostohagyerek álma - lehet-e önálló eljárásjogi sértett-fogalom? In: Homoki-Nagy Mária (szerk.): Ünnepi kötet Dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára, Acta Jur. et Pol., Szeged, 2018. 115-126.
- BÉKÉS 2018c = Békés Ádám: 787. §. In: Polt Péter(szerk.): Kommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez. 2. kötet. Wolters Kluwer, Budapest, 2018. 1574-1580.
- BITTER-RAUHUT 2009 = Bitter, Georg - Rauhut, Tilman: Grundzüge zivilrechtlicher Methodik - Schlüssel zu einer gelungenen Fallbearbeitung. Juristische Schulung 2009/4. 49. Jg. 289-298.
- BLASKÓ-FANTOLY 2015 = Blaskó Béla – Fantoly Zsanett: Rendészet a büntetőjog tükrében – Szamel Lajos munkássága alapján. Belügyi Szemle, 2015/12. 32-48.
- BLASKÓ 2021 = Blaskó Béla: XXX. Fejezet. A közbiztonság elleni bűncselekmények. In: Pallagi Anikó: Büntetőjog. Különös rész. II. Rejtjel, Budapest/Debrecen, 2021. 13-55.
- BLUTMAN 2009 = Blutman László: A nemzetközi jog használata az Alkotmány értelmezésénél. Jogtudományi Közlöny, 2009/7-8. 301-315.
- BLUTMAN 2010 = Blutman László: Bírói jogalkalmazás és szöveghű értelmezés. Jogesetek Magyarázata, 2010/4. 94-104.
- BLUTMAN 2015 = Blutman László: Hat tévhit a jogértelmezésben. Jogesetek Magyarázata, 2015/3. 83-92.
- BLUTMAN 2020 = Blutman László: Az Európai Unió joga a gyakorlatban – a Brexit után. HVG-ORAC, Budapest 2020.
- BLUTMAN 2022 = Blutman László: A bírói jogértelmezés alkotmányos követelményei Jogtudományi Közlöny, 2022/12. 465-477.
- BLUTMAN 2023 = Blutman László: Burkolt tényközlések és tényalapú értékítéletek. Jogtudományi Közlöny, 2023/5. 213-224.
- BOTOS-GÁL 2020 = Botos Mihály Bálint – Gál Andor: Az Alkotmánybíróság határozata a véleménysszabadság büntetőjogi korlátját tévesen megállapító bírósági döntés megsemmisítéséről. A valóságbizonyítás formalizált eljárásban történő lefolytatása mint a szólásszabadsághoz való jog érvényesülésének követelménye. Jogesetek Magyarázata, 2020/1-2. 7-14.
- BOTOS 2021a = Botos Mihály Bálint: A közszereplő mint a rágalmozás és a becsületsértés sértettje. In: Országos Bírószági Hivatal: Mailáth György

- Tudományos Pályázat 2020. Díjazott Dolgozatok. Budapest, OBH, 2021. 405-447.
- BOTOS 2021b = Botos Mihály Bálint: A véleménynyilvánítási szabadság büntetőjogi korlátairól alkotmánykonform értelmezésben. *Ügyészségi Szemle*, 2021/4. 102-137.
- BOTOS 2022 = Botos Mihály Bálint: A közösség elleni uszítás jogi tárgyáról. *Iustum Aequum Salutare*, 2022/4. 27-41.
- BOTOS 2023 = Joggyakorlati helyzetkép a rémhírterjesztés tényállásáról. Egy szimbolikus büntetőjogi tényállás gyakorlati alkalmazhatatlansága. In *Medias Res*, 2023/1. 169-185.
- BOTOS 2024 = Botos Mihály Bálint: A „specifikus hazugságot” büntető tényállás. A nemzetiszocialista és a kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása tényállással kapcsolatos hazai gyakorlat vizsgálata. In *Medias Res*, 2024/2. 114-138.
- BOTOS 2025a = Botos Mihály Bálint: A közösség elleni uszítás jogalkalmazási gyakorlata. In: Lendvai Gergely – Papp János Tamás (szerk.): *Digitális Dilemmák. Fiatal kutatók válogatott tanulmányai a közösségi média egyes szabályozási kérdéseiről.* Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Méditanácsának Médiatudományi Intézete, Budapest, 2025. 63-85.
- BOTOS 2025b = Botos Mihály Bálint: Az önkényuralmi szimbólumok büntetőjogi megítéléséről (kézirat). Megjelenés alatt.
- BÓCZ 2002 = Bócz Endre: A gyűlöletbeszéd és a büntetőjog. In: Sárík Eszter (szerk.): *Kriminológiai közlemények 60.* Budapest, Magyar Kriminológiai Társaság, 2002. 78-86.
- BODGÁL-PINTÉR 1971 = Bodgál Zoltán – Pintér Jenő: A közbiztonság és a közrend elleni büntettek. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1971.
- BÓDIG 1998 = Bódig Mátyás: A jogalkotás jogelméleti problémája. In: Szabó Mikós (szerk.): *Jogbölcseleti előadások.* Bíbor Kiadó, Miskolc, 1998. 111-138.
- BÓDIG 2016 = Bódig Mátyás: A jogtudomány módszertani karaktere és dogmatikai tudomány eszméje. In: Bódig Mátyás – Zódi Zsolt (szer.): *A jogtudomány helye, szerepe és haszna.* MTA-TK Jogtudományi Intézete – Opten, Budapest, 2016. 86-109.

- BORBÉNYI 2013 = Borbényi Laura: A jogtárgyharmonikus értelmezés a bírói gyakorlat tükrében. In: Bóka János (szer.): Tudományos Diákköri Szemle 2013. I. SZTE-ÁJTK, Szeged, 2013. 37-63.
- BORGS 1966 = Borgs, Harald: Die verfassungskonforme Auslegung von Gesetzen. Unter besonderer Berücksichtigung der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts. Kohlhammer, Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz, 1966.
- BRUGGER 1994 = Brugger, Winfried: Konkretisierung des Rechts und Auslegung der Gesetze. Archiv des öffentlichen Rechts, 1994/1. 119. Jg. 1-34.
- BURMEISTER 1966 = Burmeister, Joachim: Die Verfassungsorientierung der Gesetzesauslegung. Verfassungskonforme Auslegung oder vertikale Normendurchdringung? Verlag Franz Vahlen, Berlin - Frankfurt a.M., 1966.
- BYCHAWSKA-SINIARSKA 2018 = Bychawska-Siniarska, Dominika: A véleménynyilvánítás szabadságának védelme az Emberi Jogok Európai Egyezménye alapján. Európa Tanács, Strasbourg, 2018.
<https://shorturl.at/Vkhev> (letöltve: 2025. 02. 04.).

C, Cs

- CHRONOWSKI 2017 = Chronowski Nóra: Az alkotmánykonform értelmezés és az Alaptörvény. Közjogi Szemle, 2017/4. 7-15.
- CHRONOWSKI-VINCZE 2021 = Chronowski Nóra - Vincze Attila: 23/2018. (XII. 28.) AB határozat - közhatalmi szerv alkotmányjogi panasz. In: Gárdos-Orosz Fruzsina - Zakariás Kinga (szer.): Az alkotmánybírói gyakorlat. Az Alkotmánybíróság 100 elvi jelentőségű határozata 1990-2020. Második kötet. HVG-ORAC, Budapest, 2021. 881-900.
- CSÁSZÁR 2012 = Császár Mátyás: A nemzetközi magánjogi közrend megjelenési formái és értelmezése a közrendbe ütközést megállapító bírósági ítéletekben. Miskolci Jogi Szemle, 2012/1. 70-89.
- CSEFKÓ 1983 = Csefkó Tamás: Izgatás bizonyítása nyomszakértői véleménnyel. Belügyi Szemle, 1983/6. 115-117.
- CSEMÁNÉ VÁRADI 2023 = Csemáné Váradi Erika: Az égetéstől az online agresszióig . interdiszciplináris kitekintés. In: Nagy Zoltán: Az összehasonlító jog eszközével a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása. Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, Budapest, 2023. 51-71.

CSINK-CSINK 2024 = Csink Lóránt – Csink László: A vallási érzékenységet sértő karikatúrák megítélése. In *Medias Res* 2024/1. 5-21.

D

DELI-KUKORELLI 2015 = Deli Gergely – Kukorelli István: Az emberi méltóság alapjoga Magyarországon. *Jogtudományi Közlöny*, 2015/7-8. 337-347.

DELI 2021 = Deli Gergely: 4/2013. (II. 21.) AB határozat – ötágú vöröscsillag. In Gárdos-Orosz Fruzsina – Zakariás Kinga (szerk.): *Az alkotmánybírósági gyakorlat. Az Alkotmánybíróság 100 elvi jelentőségű határozata 1990-2020. Második kötet. HVG-ORAC*, Budapest, 2021. 141-156.

DEWITZ 2006 = Dewitz, von Clivia: *NS-Gedankengut und Strafrecht. Die §§ 86, 86a StGB zwischen der Abwehr neonazistischer Gefahren und symbolischem Strafrecht*. Duncker & Humblot, Berlin, 2006.

DINÓK 2013 = Dinók Henriett: A gyűlölet-bűncselekmények: dogmatika és joggyakorlat. *Belügyi Szemle*, 2013/12. 52-67.

DINÓK 2015 = Dinók Henriett: A gyűlölet-bűncselekményekkel szembeni fellépés jelentősége és lehetőségei. Nemzetközi és hazai jogalkotási, jogalkalmazási és adatgyűjtési kérdések. PhD-értekezés. SZTE-ÁJTK Doktori Iskola, Szeged, 2015.

DRINÓCZI 2021 = Drinóczi Tímea: Az Alkotmánybíróság határozata a különleges jogrend idején megvalósuló rémhírterjesztésről. A szólásszabadság tartalma különleges jogrendben. *Jogesetek Magyarázata*, 2021/1. 3-13.

E

ECKARD 1964 = Eckardt, Wolf-Dieter: *Die verfassungskonforme Gesetzesauslegung. Ihre dogmatische Berechtigung und ihre Grenzen im deutschen Recht*. Duncker & Humblot, Berlin, 1964.

EDVI ILLÉS 1894 = Edvi Illés Károly: *A büntetőtörvénykönyv magyarázata*. Első kötet. Révai Testvérek Kiadása, Budapest, 1894.

ENGELHARD 1921 = Engelhard, Herbert: *Die Ehre als Rechtsgut im Strafrecht*. J. Bensheimer, Mannheim/Berlin/Leipzig, 1921.

- ENGISCH 1972 = Engisch, Karl: Methoden der Strafrechtswissenschaft. In: Esser, Josef - Engisch, Karl - Würtenberger, Thomas - Müller, Friedrich - Bruns, Rudolf: Methoden der Rechtswissenschaft. Teil I. Oldenbourg Verlag, München, 1972. 39-79.
- ENGLÄNDER 2015 = Revitalisierung der materiellen Rechtsgutslehre durch das Verfassungsrecht? Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 2015/3, 127. Jg. 616-634.
- ERDŐS-SZABÓ 2020 = Erdős Csaba - Szabó Zsolt: A normatív keretek változása és hatása a minőségi törvényalkotásra. In: Sebők Miklós - Gajduscheck György - Molnár Csaba (szerk.): A magyar jogalkotás minősége: Elmélet, mérés, eredmények. Gondolat, Budapest, 2020. 161-194.
- ESEL 1996 = Esel, Albin: Rechtsgut und Opfer: zur Überhöhung des einen auf Kosten des anderen. In: Immenga, Ulrich (Hrsg.): Festschrift für Ernst-Joachim Mestmäcker. Nomos, Baden-Baden, 1996. 1005-1024.

F

- FISCHER 1988 = Fischer, Thomas: Die Eignung, den öffentlichen Frieden zu stören. Zur Beseitigung eines „restriktiven“ Phantoms. Neue Zeitschrift für Strafrecht, 1988/4. 159-165.
- FILÓ 2005 = Filó Mihály: A jogi tárgy fogalmáról. In: Ligeti Katalin (szerk.): Wiener A. Imre 70. születésnapjára. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 2005, 57-61.
- FILÓ 2009 = Filó Mihály: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2009.
- FILÓ 2016 = Filó Mihály: Jogpolitika és valóság: az uzsora a büntetőjog-elmélet tükrében. In: Filó Mihály (szerk.): Tanulmányok az uzsoráról. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016. 329-335.
- FINKEY 1902 = Finkey Ferencz: A magyar büntetőjog tankönyve. Politzer Zsigmond és Fia Könyvkereskedése, Budapest, 1902.
- FINKEY 1905 = Finkey Ferencz: A magyar büntetőjog tankönyve. Politzer-féle Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1905.
- FINKEY 1909 = Finkey Ferencz: A magyar büntetőjog tankönyve. Grill Károly Kiadóvállalata, Budapest, 1909.

- FINSZTER 2018 = Finszter Géza: Rendészettan. Dialóg Campus, Budapest, 2018.
- FLECK 1996 = Fleck Zoltán: A véleménynyilvánítás határai a magyar bírói gyakorlatban. Alkotmány és Jogpolitikai Intézet, Budapest, 1996.
- FÖLDVÁRI 1965 = Földvári József: Az igazságszolgáltatás elleni bűntettek. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1965.
- FREDERICK-KOLTAY 2014 = Frederick Schauer – Koltay András (szerk.): A demokrácia és a szólásszabadság határai. Válogatott tanulmányok. CompLex, Budapest, 2014.
- FROMMEL 1995 = Frommel, Monika: Das Rechtsgut der Volksverhetzung – oder ein »Ablaßhandel« in drei Akten. Kritische Justiz, 1995/3. Jg. 28. 402-411.

G, Gy

- GÁL 2014 = Gál Andor: A Kúria jogegységi határozata a jogos védelemről. Egy nem egyértelmű tartalmú kvázi jogforrás joggyakorlatot determináló hatásainak veszélyeiről. Jogesetek Magyarázata, 2014/3. 23-35.
- GÁL 2016 = Gál Andor: Individuális jogi tárgyak a jogos védelem szabályozásában. Állam és Jogtudomány, 2016/3. 64-89.
- GÁL 2019 = Gál Andor: A jogos védelem teleologikus megközelítésben. Iurisperitus, Szeged, 2019.
- GÁL 2020a = Gál Andor: Gondolatok az előkészületi cselekmények kriminalizációjáról, különös tekintettel a bűncselekmény elkövetésére irányuló szándék felhívás nélküli kinyilvánítására. Büntetőjogi Szemle, 2020/2. 19-27.
- GÁL 2020b = Gál Andor: A terrorizmust támogató cselekmények büntetendőségének rendszere. FORVM, 2020/2. 5-19.
- GÁL 2024 = Gál Andor: A közbiztonság elleni bűncselekmények (Btk. XXX. fejezet). In: Karsai Krisztina (szerk.): Anyagi büntetőjog. Különös rész. Iurisperitus, Szeged, 2024. 301-324.
- GÁL I. 2023 = Gál István László: A közbiztonság elleni bűncselekmények. In: Gál István (szerk.): Magyar büntetőjog. Különös rész. 3. Kiadás. Osiris, Budapest, 2023. 310-341.
- GÁRDOS-OROSZ 2013 = Gárdos-Orosz Fruzsina: Az új polgári jogi gyűlöletbeszéd-szabályozásáról. Fundamentum, 2013/3. 21-37.

- GÁRDOS-OROSZ-PAP 2014 = Gárdos-Orosz Fruzsina – Pap András László: Gondolatok a gyűlöletbeszéd polgári jogi szabályozásának jogi és jogpolitikai környezetéről. *Állam- és Jogtudomány*, 2014/2. 3-26.
- GÁRDOS-OROSZ 2021 = Gárdos-Orosz Fruzsina: 30/1992. (V. 26.) AB határozat – gyűlöletbeszéd. In: Gárdos-Orosz Fruzsina - Zakariás Kinga (szer.): Az alkotmánybírósági gyakorlat. Az Alkotmánybíróság 100 elvi jelentőségű határozata 1990-2020. Első kötet. HVG-ORAC, Budapest, 2021. 203-219.
- GOUNALAKIS 1996 = Gounalakis, Georgios: „Soldaten sind Mörder.” *Neue Juristische Wochenschrift*, 1996/8. 49. Jg. 481-487.
- GÖNCZÖL 2014 = Gönczöl Katalin: A punitív kriminálpolitika és a büntető populizmus – egymást fedő fogalmak? *Jogtudományi Közlöny*, 2014/11. 538-544.
- GÖSSEL 1985 = Gössel, Karl Heinz: Das Rechtsgut als ungeschriebenes strafbarkeitseinschränkendes Tatbestandsmerkmal. Zugleich ein Versuch über das Verhältnis von Rechtsgut, Tatbestand und Norm. In: Herzberg, Rolf Dietrich (hrsg.): *Festschrift für Dietrich Oehler*. Carl Heymanns, Köln/Berlin/Bonn/München, 1985. 97-109.
- GÖRGÉNYI 2019 = Görgényi Ilona: Tényállástan. In: Görgényi Ilona – Gula József – Horváth Tibor – Jacsó Judit – Lévay Miklós – Sántha Ferenc – Váradi Erika: *Magyar büntetőjog. Általános rész*. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2019. 133-162.
- GRECO 2011 = Greco, Luís: Gibt es Kriterien zur Postulierung eines kollektiven Rechtsguts? In: Heinrich, Manfred – Jäger, Christian – Schünemann, Bernd et. al.: *Festschrift für Claus Roxin zum 80. Geburtstag am 15. Mai 2011*. De Gruyter, Berlin/New York, 2011. 199-214.
- GROPP 2005 = Gropp, Walter: *Strafrecht. Allgemeiner Teil*. 3. Auflage. Springer, Berlin - Heidelberg, 2005.
- GYULAY 2023 = Gyulay Dániel: Becsület csorbításának vizsgálata a tényállásszerűséget és jogellenességet nélkülöző cselekmények körében – különös tekintettel az alkotmányos követelmények érvényesülésére., *Médiatudományi Intézet*, Budapest, 2023.

- HACKER 1936 = Hacker Ervin: A magyar büntetőjog tankönyve. Általános rész. Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 19356.
- HALÁSZ-SCHWEITZER 2008 = Halász István – Schweitzer Gábor: A nemzeti és állami szimbólumok helye a magyar alkotmányos rendszerben. Állam- és Jogtudomány, 2008/1. 33-70.
- HALMAI 1994 = Halmai Gábor: A véleményszabadság határai. Atlantisz, Budapest, 1994.
- HALMAI 1997 = Halmai Gábor: „Az előző vizsgálat eltöröltetvén örökre...”? Fundamentum, 1997/1. 57-64.
- HALMAI 2000 = Halmai Gábor: Hátramenetben az alapjogvédelem? Fundamentum, 2000/3. 69-83.
- HALMAI 2002. = Halmai Gábor: Kommunikációs jogok. Új Mandátum, Budapest, 2002.
- HAMDAN 2008 = Hamdan, Hamdan: Hitlergruß und Hakenkreuz – (Keine) Mittel zum politischen Kampf? - §86a StGB im Lichte des Verfassungsrechts. Jura 2008/3. 162-172.
- HASSEMER 1973 = Hassemer, Winfried: Theorie und Soziologie des Verbrechens. Athenäum, Frankfurt am Main, 1973.
- HASSEMER 1989a = Hassemer, Winfried: Grundlinien einer personalen Rechtsgutslehre. In: Philipps, Lothar – Soller, Heinrich (hrsg.): Jenseits des Funktionalismus. Arthur Kaufmann zum 65. Geburtstag. Decker & Müller, Heidelberg, 1989. 85-94.
- HASSEMER 1989b = Hassemer, Winfried: Symbolisches Strafrecht und Rechtsgüterschutz. Neue Zeitschrift für Strafrecht, 1989/12. 9. Jg. 553-559.
- HASSEMER 1990 = Hassemer, Winfried: Kommentare zum »Soldatenurteil«. Strafrechtliche Aspekte. Kritische Justiz, 1990/3. 23. Jg. 359-365.
- HASSEMER 1992 = Hassemer, Winfried: Kennzeichen und Krisen des modernen Strafrechts. Zeitschrift für Rechtspolitik, 1992/10. 25. Jg. 378-383.
- HASSEMER 2003 = Hassemer, Winfried: Darf es Straftaten geben, die ein strafrechtliches Rechtsgut nicht in Mitleidenschaft ziehen? In: Hefendehl, Roland – Hirsch, von Andrew – Wohlers, Wolfgang (Hrsg.): Die Rechtsgutstheorie. Nomos, Baden-Baden, 2003, 57-64.
- HASSEMER-NEUMANN 2017 = Hassemer, Winfried – Neumann, Ulfrid: Vor § 1. In: Kindhäuser, Urs – Neumann, Ulfrid – Paeffgen, Hans-Ullrich (Hrsg.):

- NomosKommentar, Strafgesetzbuch. Band 1. 5. Auflage. Nomos, Baden-Baden, 2017.
- HEFENDEHL 2002 = Kollektive Rechtsgüter im Strafrecht. Carl Heymanns, Köln/Berlin/Bonn/München, 2002.
- HEFENDEHL 2003 = Hefendehl, Roland: Das Rechtsgut als materialer Angelpunkt einer Strafnorm. In: Hefendehl, Roland – Hirsch, von Andrew – Wohlers, Wolfgang (Hrsg.): Die Rechtsgutstheorie. Nomos, Baden-Baden, 2003, 119-132.
- HEFENDEHL 2012 = Hefendehl, Roland: Die Rechtsgutslehre und der Besondere Teil des Strafrechts. Ein dogmatisch-empirischer Vergleich von Chile, Deutschland und Spanien. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 2012/10. 506-512.
- HEINRICH 2017 = Heinrich, Manfred: Die Delikte gegen den öffentlichen Frieden und die öffentliche Ordnung im Lichte des Medienstrafrechts – Teil 2: §§ 130 und 130a StGB. Zeitschrift für das Juristische Studium, 2017/6. 625-640.
- HELLER 1945 = Heller Erik: A magyar büntetőjog általános tanai. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1945.
- HIRSCH 2021 = Hirsch, Philipp-Alexander: Das Verbrechen als Rechtsverletzung. Subjektive Rechte im Strafrecht. Duncker & Humblot, Berlin, 2021.
- HOLLÁN 2012 = Hollán Miklós: Az Alkotmánybíróság határozata a prostitúciós bűncselekményekről. Az erkölcsvédelmi megközelítés árnyoldalai. Jogesetek Magyarázata, 2012/2. 3-9.
- HOLLÁN 2013 = Hollán Miklós: A büntetőtörvény értelmezése (és annak egységesítése). In: Kis Norbert - Hollán Miklós: Büntetőjog I. Általános rész. Alapismeretek a közigazgatási szakemberképzés számára. 2.; átdolgozott kiadás. Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2013. 137-153.
- HOLLÁN 2023 = Hollán Miklós: Adalékok a Kúria bünszövetségben és bünszervezetben elkövetés viszonyával kapcsolatos végzéséhez. A logikai értelmezés határai és a teleologikus értelmezés lehetőségei a büntetőjogban. Jogesetek Magyarázata, 2023/4. 35-49.
- HORNYÁK 2010a = Hornyák Szabolcs: A köznyugalom elleni bűncselekmények. PhD-értekezés. PTE-ÁJK Doktori Iskola, Pécs, 2010.
- HORNYÁK 2010b = HORNYÁK Szabolcs: Az önkényuralmi jelképek használatának büntethetőségéről. Bűnügyi Szemle, 2010/1. 17-27.

HORNYÁK 2014 = Hornyák Szabolcs: XXXII. fejezet. A köznyugalom elleni bűncselekmények. In: Tóth Mihály – Nagy Zoltán: Magyar büntetőjog. Különös rész. Osiris, Budapest, 2014. 370-389.

HORVÁTH-KISS 2023 = Horváth Attila - Kiss Rebeka: A törvények indokolása mint "hozzáadott érték"? Jogtudományi Közlöny, 2023/10. 433-444.

HÖRNLE 2003 = Hörnle, Tatjana: Der Schutz von Gefühlen im StGB. In: Hefendehl, Roland – Hirsch, von Andrew – Wohlers, Wolfgang (Hrsg.): Die Rechtsgutstheorie. Nomos, Baden-Baden, 2003, 268-280.

HÖRNLE 2005 = Hörnle, Tatjana: Grob anstössiges Verhalten. Strafrechtlicher Schutz von Moral, Gefühlen und Tabus. Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2005.

HUBER 2003 = Huber, Ulrich: Savignys Lehre von der Auslegung der Gesetze in heutiger Sicht. Juristischen Zeitung, 2003/1. 58. Jg. 1-17.

I, Í

IRK 1933 = Irk Albert: A magyar anyagi büntetőjog. Dunántúli Pécsi Egyetemi Könyvkiadó s Nyomda R.-T., Pécs, 1933.

IRK 1938 = Irk Albert: A büntetőjog racionális és irracionális elemei. Székfoglaló értekezés. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1938.

IRK 1995 = Irk Ferenc: Súlypontok a kriminálpolitikában. In: Lévai Miklós (szerk.): Kriminológiai Közlemények 52. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1995. 127-136.

J

JACOBI 2010 = Jacobi, Knut: Das Ziel des Rechtsgüterschutzes bei der Volksverhetzung. [s. n.], Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde einer Hohen Rechtswissenschaftlichen Fakultät der Universität zu Köln, Köln, 2010.

JAKAB 2011 = Jakab András: A bírói jogértelmezés az Alaptörvény tükrében. Jogesetek Magyarázata, 2011/4. 86-94.

JAKOBS 1991 = Jakobs, Günther: Strafrecht Allgemeiner Teil. Die Grundlagen und die Zurechnungslehre. Walter de Gruyter, Berlin/New York, 1991.

- JANSEN 2019 = Jansen, Scarlett: Konsequenzen von Rechtsgüterkombinationen. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 2019/1. 2-11.
- JESCHECK-WEIGEND 1996 = Jescheck, Hans-Heinrich – Weigend, Thomas: Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil. 5. Auflage. Duncker & Humblot, Berlin, 1996.
- JOVÁNOVICS 2013 = Jovánovics Eszter: Gyűlölet vagy előítélet? Szavak vagy tettek? Definíciós kérdések, elhatárolások. Belügyi Szemle, 2013/12. 68-76.

K

- KARSAI 2007 = Karsai Krisztina: Symbole als Gegenstand des ungarischen und europäischen Strafrechts – Verkehrtes Gesinnungsstrafrecht? Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 2007/4. 119. Jg. 189-206.
- KARSAI 2010 = Karsai Krisztina: Büntetőjogi jogtárgyak a hamis áruk elleni küzdelemben. Magyar Jog, 2010/12. 720-726.
- KARSAI 2011a = Karsai Krisztina: 83. cikk. In: Osztovits András (szerk.): Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata. 2. kötet. CompLex, Budapest, 2011. 1720-1736.
- KARSAI 2011b = Karsai Krisztina: Fogyasztóvédelem és büntetőjog. HVG-ORAC, Budapest, 2011.
- KÁDÁR-KÁLMÁN 1966 = Kádár Miklós – Kálmán György: A büntetőjog általános tanai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966.
- KÁNTÁS 2000 = Kántás Péter: Meditáció a közrendről. Belügyi Szemle, 2000/10. 3-19.
- KÁNTÁS 2006 = Kántás Péter: A közrend, a rendészet „könnyű súlyú” kategóriája. Rendészeti Szemle, 2006/12. 90-108.
- KÁNTÁS 2007 = Kántás Péter: A közrend elleni jogsértések természetéről. PhD-értekezés. ELTE-ÁJK Doktori Iskola, Budapest, 2007.
- KILÉNYI 2009 = Kilényi Géza: Az Alkotmánybíróság és a gyűlöletbeszéd. Közjogi Szemle, 2009/1. 8-18.
- KINDHÄUSER 2008 = Kindhäuser, Urs: Strafrecht. Allgemeiner Teil. 3. Auflage. Nomos, Baden-Baden, 2008.
- KIS-HOLLÁN 2013 = Kis Norbert – Hollán Miklós: Büntetőjog I. Általános rész. Dialog Campus, Budapest/Pécs, 2013.

- KISS 2017 = Kiss Anna: A sértett szerepének változása az új büntetőeljárási törvényben, Magyar Rendészet 2017/5. 11-21.
- KISS 2018 = Kiss Anna: A sértett szerepe a büntetőeljáráásban. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest.
- KOLTAY 2004 = Koltay András: A holokauszt-tagadás büntethetősége és a véleménynyilvánítás szabadsága. Magyar Jog, 2004/4. 220-231.
- KOLTAY 2005 = Koltay András: A közösség méltóságának védelme. Iustum Aequum Salutare, 2005/1. 147-169.
- KOLTAY 2009a = Koltay András: A szólásszabadság alapvonalai: magyar, angol, amerikai és európai összehasonlításban. Századvég, Budapest, 2009.
- KOLTAY 2009b = Koltay András: A "clear and present danger" elv fordulatos története az Egyesült Államokban és Magyarországon. Magyar Jog, 2009/7. 415-423.
- KOLTAY 2009c = Koltay András: 61. § [A véleménynyilvánítás szabadsága, a sajtószabadság és a közérdekű adatok nyilvánossága]. In: Jakab András (szerk.): Az Alkotmány kommentárja. II. kötet. Századvég, Budapest, 2009. 2219-2303.
- KOLTAY 2010 = Koltay András: A Vajnai-ügy. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete a vörös csillag viselésének büntethetőségéről. Jogesetek Magyarázata, 2010/1. 77-82.
- KOLTAY 2011 = Koltay András: A Karsai-ügy. A történész véleménynyilvánítási szabadsága történelmi kérdésekben. Jogesetek Magyarázata, 2011/2. 68-71.
- KOLTAY 2013a = Koltay András (szerk.): A gyűlöletbeszéd korlátozása Magyarországon. Alkotmányos és jogalkalmazói megközelítések, európai kitekintéssel. CompLex, Budapest, 2013.
- KOLTAY 2013b = Koltay András: A nagy magyar gyűlöletbeszéd-vita: A „gyűlöltre uszítás” alkotmányos mércéjének azonosítása felé. Állam- és Jogtudomány, 2013/1-2. 91-123.
- KOLTAY 2018 = Koltay András: Tíz tanulmány a szólásszabadságról. CompLex, Budapest, 2018.
- KOLTAY 2019 = Koltay András: Az új média és a szólásszabadság: A nyilvánosság alkotmányos alapjainak újragondolása. Wolters Kluwer, Budapest, 2019.
- KOLTAY 2020a = Koltay András: A hazugságok alkotmányos védelme? Álhírek, szólásszabadság és demokratikus eljárások. Jogtudományi Közlöny, 2020/7–8. 302-313.

- KOLTAY 2020b = Koltay András: A rémhírterjesztés büntethetőségének alkotmányosságáról. In *Medias Res*, 2020/2. 322-338.
- KOLTAY 2021 = Koltay András: A véleményszabadság alkotmányos védelme az Alaptörvény első évtizedében. *Acta Humana*, 2021/2. 37-93.
- KOLTAY-SZOMORA 2024 = Koltay András-Szomora Zsolt (szerk.): A hírnév- és becsületvédelem joggyakorlata a polgári és a büntetőjogban. HVG-ORAC, Budapest, 2024.
- KORINEK 2010 = Korinek László: Kriminológia. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010.
- KOVÁCS 1982 = Kovács Lajos: A büntetőpolitika, a szólásszabadság és az izgatás összefüggései. *Belügyi Szemle*, 1982/11. 43-49.
- KOVÁCS 1983 = Kovács Lajos: Az izgatás és a közösség megsértése. Budapest, [s.n.], 1983.
- KOVÁCS 2011 = Kovács Kriszta: Az Új Péter-ügy – egy védett vélemény a tokaji borról. A közérdekű kérdést érintő becsületsértési eljárásokban mérlegelendő szempontokról. *Jogesetek Magyarázata* 2011/4. 61-67.
- KOVÁCS 2021 = Kovács Helga: A vallási közösségek méltóságának sérelme az Alkotmánybíróság értékelésében személyiségi jogi jogterületen. In *Medias Res* 2021/2. 331-359.
- KOVÁCS-KOLTAY 2024 = Kovács Helga – Koltay András: A hírnév és becsület védelmével kapcsolatos alkotmánybírósági esetjog az Alaptörvény hatálya alatt. In: Koltay András – Szomora Zsolt: A hírnév- és becsületvédelem joggyakorlata a polgári és a büntetőjogban. HVG-ORAC, Budapest, 2024. 47-83.
- KÖHLER 1997 = Köhler, Michael: Strafrecht, Allgemeiner Teil. Springer, Berlin/Heidelberg, 1997.
- KÖRTVÉLYESI 2011 = Körtvélyesi Zsolt: A Legfelsőbb Bíróság ítélete a vörös csillag használatával kapcsolatos rendőri fellépésről és a strasbourgi mérce alkalmazásáról. *Jogesetek Magyarázata*, 2011/4. 26-33.
- KÖHALMI 2017 = Köhalmi László: A terrorizmus elleni fellépés eszközei a magyar és a német büntető anyagi jogban. PhD-értekezés. PTE-ÁJK Doktori Iskola, Pécs, 2017.
- KREY-ESSER 2011 = Krey, Volker – Esser, Robert: Deutsches Strafrecht, Allgemeiner Teil. 4. Auflage. Kohlhammer, 2011.

KRÜGER 2000 = Krüger, Matthias: Die Entmaterialisierungstendenz beim Rechtsgutsbegriff. Duncker & Humblot, Berlin, 2000.

KUHLEN 2006 = Kuhlen, Lothar: Die verfassungskonforme Auslegung von Strafgesetzen. Müller, Heidelberg, 2006.

KULICK 2016 = Kulick, Andreas: "Drittwirkung" als verfassungskonforme Auslegung - zur neuen Rechtsprechung des BVerfG. Neue juristische Wochenschrift, 2016/31. 69. Jg. 2237-2241.

L

LÁZÁR 1964 = Lázár Miklós: A veszélyeztető bűntettek kísérletének problematikája, különös tekintettel az izgatás bűntettére. Állam- és Jogtudomány, 1964/7. 428-460.

LÁZÁR 1965 = Lázár Miklós: Az összeesküvés, illetve a "szervezett" izgatás alanyi oldalának vizsgálata és elhatárolása. Jogtudományi Közlöny, 1965/10. 503-510.

LÁZÁR 1968 = Lázár Miklós: A közhangulat káros befolyásolásával elkövetett bűntettek. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1968.

LENCKNER-STERNBERG-LIEBEN 2006 = Lenckner, Theodor – Sternberg-Lieben, Detlev: 130 §. In: Schönke, Adolf – Schröder, Horst (szerk.): Strafgesetzbuch Kommentar. Auflage 27. Verlag C. H. Beck, München, 2006.

LISZT 1903 = Liszt, von Franz: Lehrbuch des deutschen Strafrechts. 13-13. Auflage. J. Guttentag Verlagsbuchhandlung, Berlin, 1903.

M

MAJTÉNYI 2014 = Majtényi László: Az alapjogi jogalkalmazás és az alapjogvédelem határai. Jogtudományi Közlöny, 2014/2. 71-81.

MEZŐLAKI 2019 = Mezőlaki Erik: XXXII. Fejezet. A köznyugalom elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.): Nagykomentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2019. 753-775.

MEZŐLAKI 2022a = Mezőlaki Erik: XXXII. Fejezet. A köznyugalom elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.): Nagykomentár a Büntető

- Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2022. 787-809.
- MEZŐLAKI 2022b = Mezőlaki Erik: XXX. Fejezet. A közbiztonság elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.): Nagykomentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2022. 737-773.
- MÉSZÁROS 2020 = Mészáros Ádám: bűncselekmény fogalmának alapkérdései. A bűncselekmény fogalma és csoportosítása a magyar büntetőjogban, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2020.
- MOLNÁR 2001 = Molnár Péter: Uszítás vagy gyalázkodás? Fundamentum 2001/4. 110-126.
- MOLNÁR 2002 = Molnár Péter: Gondolatbátorság. Új Mandátum, Budapest, 2002.
- MOLNÁR 2004 = Molnár Péter: Az alkotmányos mérce világosabb értelmezése felé. Fundamentum, 2004/1. 141-146.
- MOLNÁR 2019 = Molnár Erzsébet: Dogmatikai határzár. Dogmatikai és kriminálpolitikai elemzés a határzárral kapcsolatos bűncselekményekről. Állam- és Jogtudomány, 2019/4. 56-70.
- MÓRÉ 2021 = Móre Sándor: Kollektív igényérvényesítés a nemzetiségek (alap)jogvédelmi rendszerében Jogtudományi Közlöny, 2021/11-12. 514-523.
- MÖLLERS 2017 = Möllers, Thomas M. J.: Juristische Methodenlehre. C.H. Beck, München, 2017.
- N, Ny*
- NAGY 2007 = Nagy Ferenc: Vázlat a büntetőjogi dogmatikáról. In: Szabó Imre-Tóth Károly (szerk.): Tanulmányok Dr. Besenyei Lajos egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szegedi Tudományegyetem, Szeged, 2007. 537-555.
- NAGY 2008 = Nagy Ferenc: Gondolatok a jogi tárgyról. Büntetőjogi Kodifikáció, 2008/1. 3-8.
- NAGY 2009 = Nagy Ferenc: Gondolatok és kérdések a jogellenesség és jogi tárgy köréből. Bűnügyi Szemle 2009/1. 10-28.
- NAGY 2010 = Nagy Ferenc: A jogi tárgy német büntetőjogi dogmatörténetéről. Jogtudományi Közlöny, 2010/7-8. 327-335.

- NAGY 2013 = Nagy Ferenc: Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban. Akadémiai, Budapest, 2013.
- NAGY 2014 = Nagy Ferenc: Anyagi büntetőjog. Általános rész I. Iurisperitus, Szeged, 2014.
- NAGY 2016 = Nagy Ferenc: Gondolatok a büntetőjogi legalitással összefüggő alkotmányos problémákról. In: Balogh Elemér (szerk.): Számadás az Alaptörvényről. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2016. 453-474.
- NAGY 2018 = Nagy Ferenc: A jogállami büntetőjogról és fejlődési irányairól. FORVM, 2018/2. 227-240.
- NAGY 2019 = Nagy Ferenc: A jogállami és szimbolikus büntetőjogról. In: Bárd Petra – Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin (szerk.): Kriminológia és kriminálpolitika a jogállam szolgálatában. Tanulmányok Lévay Miklós tiszteletére. Eötvös, Budapest, 2019. 297-306.
- NAGY 2020 = Nagy Ferenc: Anyagi büntetőjog. Alapvetések és a bűncselekmény tana, Iurisperitus, Szeged, 2020.
- NAGY A. 2011 = Nagy Adrienn: A közrend tartalmáról – Az Európai Bíróság esetjogán keresztül. De iurisprudentia et iure publico, 2011/2. 233-250.
- NAGY L. 2008 = Nagy László Tibor: A köznyugalom elleni bűncselekmények vizsgálata.
https://en.okri.hu/images/stories/kutatok/nagylaszlo/nl_koznyugalomellbcs_2008.pdf (letöltés ideje: 2025. 01. 15.)
- NAGY M. 2023 = Nagy Melánia: XXXII. Fejezet. A köznyugalom elleni bűncselekmények. In: Gál István László (szerk.): Magyar büntetőjog. Különös rész. 3. Kiadás. Osiris, Budapest, 2023. 342-360.
- NYÍRI 1994 = Nyíri Sándor: A közrend és a közbiztonság. Rendészeti Szemle, 1994/4. 8-11.

O, Ö

- OSTENDORF 2017a = Ostendorf, Heribert: Vor §§ 123 ff. In: Kindhäuser, Urs – Neumann, Ulfrid – Paeffgen, Hans-Ulrich (Hrsg.): NomosKommentar, Strafgesetzbuch. Band 2. 5. Auflage. Nomos, Baden-Baden, 2017.

- OSTENDORF 2017b = Ostendorf, Heribert: Vor §§ 130 ff. In: Kindhäuser, Urs – Neumann, Ulfrid – Paeffgen, Hans-Ullrich (Hrsg.): NomosKommentar, Strafgesetzbuch. Band 2. 5. Auflage. Nomos, Baden-Baden, 2017.
- OTTO 1971 = Otto, Harro: Rechtsgutsbegriff und Deliktstatbestand. In: Müller-Dietz, Heinz (Hrsg.): Strafrechtsdogmatik und Kriminalpolitik. Heymann, Köln, 1971. 1-20.
- Összefoglaló vélemény 2016 = Összefoglaló vélemény az egyes alapjogokat sértő bűncselekmények ítélkezési gyakorlatának elemzéséről. 2016. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_4.pdf (utolsó megnyitás megtekintés ideje: 2025. 01. 17.)

P

- PAJCSICS-ZALAI 1983 = Pajcsics József-Zalai Péter: Az izgatás és a közösség megsértése bűncselekmények minősítésének tapasztalatai. Belügyi Szemle, 1983/2. 8-12.
- PALÁNKAI 1998 = Palánkai Tiborné: Alkotmányos büntetőjog. Néhány gondolat az Alkotmánybíróság büntető igazságszolgáltatást érintő határozatairól. In: Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára (szerk.): Tanulmányok Szabó András 70. születésnapjára. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1998. 17–33.
- PALLAGI 2021 = Pallagi Anikó: XXXII. Fejezet. A köznyugalom elleni bűncselekmények. In: Pallagi Anikó: Büntetőjog. Különös rész. II. Rejtjel, Budapest/Debrecen, 2021. 73-108.
- PAULER 1896 = Pauler Tivadar: Büntetőjogtan I. kötet. Bevezetés. Anyagi büntetőjog általános része. Kiadja Pfeifer Ferdinand, Pest, 1869
- PETERS 2020 = Peters, Kristina: Symbolisches Strafrecht? Juristische Rundschau 2020/8. 414-420.
- PFAFFINGER 2015 = Pfaffinger, Sabrina: Rechtsgüter und Verhältnismäßigkeit im Strafrecht des geistigen Eigentums. Mohr Siebeck, Tübingen, 2015.
- POKOL 2009 = Pokol Béla: A jogellenesség és a jogi tárgy mint a büntetőjogi dogmatika kategóriái. Bűnügyi Szemle, 2009/1. 29-42.
- POLT 2005 = A közösség elleni izgatás egyes jogalkotási és jogalkalmazási kérdései. In: Ligeti Katalin (szerk.): Wiener A. Imre 70. születésnapjára. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 2005, 167–184.

POZSÁR-SZENTMIKLÓSY 2016 = Pozsár-Szentmiklósy Zoltán: Az arányossági teszt a jogalkalmazásban. Alkotmánybírószági Szemle, 2016/2. 97-107.

PÓCZA 2021 = Pócza Róbert: Az Alkotmánybíróság határozata a nemzeti konzultációs óriásplakátok lefestéséről. Jogesetek Magyarázata, 2021/1. 25-35.

PRINCZIGER 2000 = Princziger Péter: Alkotmányos büntetőjog – adalékok egy zátonyra futott vitához. College, 2000/2. 7-13.

R

ROXIN 2006 = Roxin, Claus: Strafrecht, Allgemeiner Teil. Band 1. Grundlagen der Aufbau der Verbrechenslehre. 4. Auflage. C. H. Beck, München, 2006.

RUDOLPHI 1970 = Rudolphi, Hans-Joachim: Die verschiedenen Aspekte des Rechtsgutsbegriffs. In: Barth, Eberhard: Festschrift für Richard M. Honig zum 80. Geburtstag. Schwartz, Göttingen, 1970. 151-167.

S

SAJÓ 2004 = Sajó András: A rasszista nézetek büntetésének alkotmányosságáról. In: Gellér Balázs (szerk.): Györgyi Kálmán ünnepi kötet. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004. 479-509.

SAJÓ 2005 = Sajó András: A szólásszabadság kézikönyve. Budapest, KJK-KERSZÖV, 2005.

SALÁT 2009 = Salát Orsolya: A Német Szövetségi Alkotmánybíróság a holokauszthasonlatra építő állatvédő kampányról. Fundamentum, 2009/2. 127-128.

SALIGER 2022 = Saliger, Frank: Positives und symbolisches Strafrecht Von guter und schlechter Kriminalpolitik. Zeitschrift für Internationale Strafrechtswissenschaft, 2022/3. 276-288.

SÁNTHA 2020 = Sánta Ferenc: XXXII. Fejezet. A köznyugalom elleni bűncselekmények. In: Görgényi Ilona – Gula József – Horváth Tibor – Jacsó Judit – Lévay Miklós – Sánta Ferenc – Váradi Erika: Magyar büntetőjog. Különös rész. Wolters Kluwer, Budapest, 2020. 578-601.

- SCHÄFER-ANSTÖTZ 2021 = Schäfer, Jürgen– Anstötz, Stephan: 130. §. In: Schäfer, Jürgen – Anstötz, Stephan (szerk): Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. 4. Auflage. 2021.
- SCHMEHL 1991 = Schmel, Arndt: Symbolische Gesetzgebung. Zeitschrift für Rechtspolitik, 1991/7. 24. Jg. 251-253.
- SCHRÖDER 2012 = Schröder, Jan: Recht als Wissenschaft: Geschichte der juristischen Methodenlehre in der Neuzeit (1500-1933)., CH. Beck, München, 2012.
- SCHULTHEISZ 1938 = Schultheisz Emil: A jogtrágy (büntetőjogi tanulmány). Jog, V. évf. 1938/3-4 és 5-6.
- SCHULZE-FIELITZ 2004 = Schulze-Fielitz, Helmuth: Art. 5. Abs. 1, 2. In: Dreier, Horst (Hrsg.): Grundgesetz Kommentar, 2. Auflage, Band 1. Mohr Siebeck, Tübingen, 2004.
- SCHÜNEMANN 2003 = Schünemann, Bernd: Das Rechtsgüterschutzprinzip als Fluchtpunkt der verfassungsrechtlichen Grenzen der Straftatbestände und ihrer Interpretation. In: Hefendehl, Roland – Hirsch, von Andrew – Wohlers, Wolfgang (Hrsg.): Die Rechtsgutstheorie. Nomos, Baden-Baden, 2003, 133-154.
- SEELMANN 1992 = Seelmann, Kurt: Die „Risikogesellschaft“ und ihre „symbolische Gesetzgebung“ im Umwelt- und Betäubungsmittelstrafrecht. Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft, 1992/4. 75. Jg. 452-471.
- SINN 2011 = Sinn, Arndt: Vorverlagerung des Strafbarkeit – Begriff, Ursachen und Regelungstechniken. In: Sinn, Arndt – Gropp, Walter – Nagy Ferenc (hrsg.): Grenzen der Vorverlagerung in einem Tatstrafrecht. Eine rechtsvergleichende Analyse am Beispiel des deutschen und ungarischen Strafrechts. V&R unipress, Osnabrück, 2011. 13-40.
- SMUK 2019 = Smuk Péter: Az önkényuralmi rendszerek jelképei és a használatukat tiltó jogi szankciók rendszere. In Medias Res, 2019/2. 230-252.
- SORBÁN 2024 = Sorbán Kinga: A tények és vélemények elhatárolása. In: Koltay András – Szomora Zsolt: A hírnév- és becsületvédelem joggyakorlata a polgári és a büntetőjogban. HVG-ORAC, Budapest, 2024. 357-369.
- SÓLYOM 2001 = Sólyom László: Az Alkotmánybírászkodás kezdeti Magyarországon. Osiris, Budapest, 2001.

- SPANNER 1966 = Spanner, Hans: Die verfassungskonforme Auslegung in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts. Archiv des öffentlichen Rechts, 1996/4. 91. Jg. 503-536.
- SKODA 2018 = Skoda Gabriella: A szimbolikus jogalkotás a büntetőjogban. Pro Futuro, 2018/3. 173-189.
- STARCK 1999 = Strack, Christian: Art. 5 Abs. 1, 2. In: Mangoldt, Hermann – Klein, Friedrich – Strack, Christian (Hrsg.): Das Bonner Grundgesetz, Kommentar. 4. Auflage, Band 1. Franz Vahlen, München, 1999. 580-760.
- STEGBAUER 2002 = Stegbauer, Andreas: Rechtsextremistische Propaganda und das Kennzeichenverbot des § 86 a StGB. Juristische Rundschau 2002/5. 182-188.
- STEINSIEK 2021a = Steinsiek, Mark: § 86a. In: Cirener, Gabriele – Radtke, Hanning et. al. (szerk.): Strafgesetzbuch Leipziger Kommentar. 13. Auflage, De Gruyter, Berlin, 2021.
- STEINSIEK 2021b = Steinsiek, Mark: § 90a. In: Cirener, Gabriele – Radtke, Hanning et. al. (szerk.): Strafgesetzbuch Leipziger Kommentar. 13. Auflage, De Gruyter, Berlin, 2021.
- STERNBERG-LIEBEN 2003 = Sternberg-Lieben, Detlev: Rechtsgut, Verhältnismäßigkeit und die Freiheit des Strafgesetzgebers. Hefendehl, Roland – Hirsch, von Andrew – Wohlers, Wolfgang (Hrsg.): Die Rechtsgutstheorie. Nomos, Baden-Baden, 2003, 65-82.
- STERNBERG-LIEBEN 2014 = Sternberg-Lieben, Detlev: § 123. In: Schönke, Adolf – Schröde, Horst: Strafgesetzbuch, Kommentar. 29. neu bearbeitete Aufgabe, C. H. Beck, München, 2014.
- STOLLE 2006 = Stolle, Peer: Das Strafrecht, seine Zwecke und seine Alternativen. Studentische Zeitschrift für Rechtswissenschaft Heidelberg, 2006/1. 27-44.
- STRATENWERTH 1998 = Stratenwerth, Günter: Zum Begriff des Rechtsgutes. In: Eser, Albin – Schittenhelm, Ulrike – Schumann, Heribert (Hrsg.): Festschrift für Theodor Lenckner zum 70. Geburtstag. C. H. Beck, München, 1998. 377-391.
- STRATENWERTH 2003 = Stratenwerth, Günter: Kriminalisierung bei Delikten gegen Kollektivrechtsgüter. In: Hefendehl, Roland – Hirsch, von Andrew – Wohlers, Wolfgang (Hrsg.): Die Rechtsgutstheorie. Nomos, Baden-Baden, 2003, 255-260.
- STRATENWERTH-KUHLEN 2004 = Stratenwerth, Günter – Kuhlen, Lothar: Strafrecht Allgemeiner Teil I. 5. Auflage. Carl Heymanns, Köln, 2004.

STUCKENBERG 2017 = Stuckenberg, Carl-Friedrich: Rechtsgüterschutz als Grundvoraussetzung von Strafbarkeit? Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 2017/2. 129. Jg. 349-362.

SWOBODA 2010 = Swoboda, Sabine: Die Lehre vom Rechtsgut und ihre Alternativen. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 2010/1. 122. Jg. 24-50.

Sz

SZABÓ 1960 = Szabó Imre: A jogszabályok értelmezése. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1960.

SZABÓ 1995 = Szabó András: Büntetőpolitika és alkotmányosság. Jogtudományi Közlöny, 1995/9. 418-424.

SZABÓ 1997 = Szabó András: Büntetőjogi dogmatika – alkotmányjogi dogmatika. Jogtudományi Közlöny, 1997/7-8. 293-301.

SZABÓ 1999 = Szabó András: Alkotmány és büntetőjog. Jogtudományi Közlöny, 1999/4. 165-170.

SZABÓ 2002 = Szabó András: Gyűlöletbeszéd és gyűlöletre uszítás. In: Sárík Eszter (szerk.): Kriminológiai közlemények 60. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2002. 63-68.

SZABÓ 2021 = Szabó Zsolt: A rémhírterjesztés és a közveszéllyel fenyegetés a COVID-19 járvány tükrében, különös tekintettel a két bűncselekmény elhatárolására. In: Ambrus István (szerk.): COVID-19 és büntetőjog. Az emberi egészség, a köznyugalom és más jogtárgyak védelme a járvány idején. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2021. 141-146.

SZABÓ 2022 = Szabó Marcel: Az Alkotmánybíróság és az Emberi Jogok Európai Bírósága kapcsolata. In: Zakariás Kinga (szerk.): Az alkotmánybírósági törvény kommentárja. Pázmány Press, Budapest, 2022. 99-107.

SZALMA 2011 = Szalma József: A jószokások (jóerkölcs) és a közrend megsértésének jogi következményei a magyar polgári jogban. Magyar Jog, 2011/7. 397-411.

SZAMEL 1985 = Szamel Lajos: A rendészet a közigazgatás rendszerében. Állam és Igazgatás, 1985/11. 961-973.

SZAMEL 1990 = Szamel Lajos: A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai. MTA, Budapest, 1990.

- SZAMEL 1992 = Szamel Lajos: A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai. Rendészeti Tanulmányok, 1992/1. 3-31.
- SZEDER 2002 = Szeder Gyula: A társadalom békéjének büntetőjogi védelméről. Magyar Jog, 2002/1. 1-11.
- SZIKINGER 1994 = Szikinger István: Rendészet, rendőrség és szociális jogállamiság Németországban. In: Timoránszky Péter (szerk.): Rendészeti Tanulmányok. 1994/2. 42-83.
- SZOMORA 2009a = Szomora Zsolt: A nemi bűncselekmények alapkérdései. Rejtjel, Budapest, 2009.
- SZOMORA 2009b = Szomora Zsolt: A jogi tárgy funkció és a jogtárgyharmonikus értelmezés. Bűnügyi Szemle, 2009/2. 11-17.
- SZOMORA 2011 = Szomora Zsolt: Schranken und Schrankenlosigkeit der Meinungsfreiheit in Ungarn. Grundrechtsbeeinflusste Widersprüche im ungarischen Strafrecht. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 2011/1. 29-43.
- SZOMORA 2012 = Az alkotmánykonform normaértelmezés és a büntetőjog – problémafelvetés. In: Juhász Zsuzsanna – Nagy Ferenc – Fantoly Zsanett (szerk.): Sapientia sat. Ünnepi kötet dr. Cséka Ervin professzor 90. születésnapjára. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2012. 459-469.
- SZOMORA 2013a = Szomora Zsolt: Büntetőjogi garanciák az Alkotmányban és az Alaptörvényben. In: Drinóczi Tímea – Jakab András (szerk.): Alkotmányozás Magyarországon 2010–2011. Pázmány Press, Pécs, 2013. 257-274.
- SZOMORA 2013b = Szomora Zsolt: Dogmatikai és alkotmányjogi megjegyzések a gyűlölet-bűncselekmények büntetőjogi szabályozásához. Bűnügyi Szemle, 2013/12. 36-51.
- SZOMORA 2014 = Az alkotmányos követelmények hivatkozási tipológiája a becsületsértési és rágalmozási ügyekben hozott büntetőítéletekben. Jogtudományi Közlöny, 2014/10. 469-476.
- SZOMORA 2015 = Szomora Zsolt: Alkotmány és anyagi büntetőjog. A büntetőjog-alkalmazás alkotmányosságának egyes kérdései. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2015.
- SZOMORA 2016 = Szomora Zsolt: A véleménysszabadság büntetőjogi korlátai az Alaptörvény hatálybalépése után, különös tekintettel a becsületvédelemre. In:

Balogh Elemér (szerk.): Számadás az Alaptörvényről. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2016. 521-537.

SZOMORA 2020 = Szomora Zsolt: Jogtárgyi abszurdítások a Btk. méltóság- és alapjogvédelmi fejezetében, avagy hogyan (nem) lesz az individuális jogi tárgyból kollektív jogi tárgy. In: Madai Sándor – Pallagi Anikó – Polt Péter (szerk.): Sic itur ad astra. Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2020, 507-514.

SZOMORA 2022 = Szomora Zsolt: XXI. Fejezet. Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.): Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2022. 514-553.

SZOMORA 2023 = Szomora Zsolt: A sértetti (pótmagánvádlói) legitimáció alapjogsértő módon történő szűk értelmezése miatt semmisített meg az Alkotmánybíróság büntetőbíróági döntéseket. Magyar Jog, 2023/10. 625-628.

SZOMORA 2024 = Szomora Zsolt: A köznyugalom elleni bűncselekmények (Btk. XXXII. Fejezet). In: Karsai Krisztina (szerk.): Anyagi büntetőjog. Különös rész. Iurisperitus, Szeged, 2024. 327-335.

T

TAHIN 2023 = Tahin Szabolcs: Dilemmák az objektív teleológiai jogértelmezés körül. Jogtudományi Közlöny, 2023/3. 125-133.

TAUBER 2002 = Tauber István: A közrend fogalmával kapcsolatos vélemények kritikája. Belügyi Szemle, 2002/4. 129-146.

TILK 2003 = Tilk Péter: A gyűlöletbeszéd szabályozásának néhány előzetes értékelési szempontjai. Magyar Jog, 2003/6. 321-331.

TOKAJI 1984 = Tokaji Géza: A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984.

TÓTH-SÓLYOM 1997 = Tóth Gábor – Sólyom László: A "nehéz eseteknél" a bíró erkölcsi felfogása jut szerephez. Sólyom Lászlóval, az Alkotmánybíróság elnökével Tóth Gábor Attila beszélget. Fundamentum, 1997/1. 31-43.

TÓTH 2003 = Tóth Zoltán József: A nemzeti szimbólumok büntetőjogi védelme. Jogtudományi Közlöny, 2003/4. 195-200.

- TÓTH J. 2012 = Tóth J. Zoltán: A pozitív jogi normák bírói értelmezésének módszertana. Jogtudományi Közlöny, 2012/3. 93-109.
- TÓTH J. 2015 = A rágalmazás és a becsületsértés Európában és Magyarországon. In: Koltay András – Török Bernát (szerk.): Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején 2. Wolters Kluwer, Budapest, 2015. 377-487.
- TÓTH J. 2017a = Tóth J. Zoltán: A büntetőjogi rágalmazás és becsületsértés. A defamatorikus bűncselekmények elméleti és gyakorlati megítélése a véleménynyilvánítási szabadság és az emberi méltósághoz való jog kontextusában. Médiatudományi Intézet, Budapest, 2017.
- TÓTH J. 2017b = Tóth J. Zoltán: A közéleti szereplők elleni rágalmazás és becsületsértés megítélése az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatában. In Medias Res, 2017/2. 386-414.
- TÓTH J. 2024 = Tóth J. Zoltán: Az állami jelképek helye és védelme az európai alkotmányokban. Jogtudományi Közlöny, 2024/4. 157-167.
- TÖRÖK 2013 = Török Bernát: A gyűlöletbeszéd tilalmának médiajogi mércéi. Jogtudományi Közlöny, 2013/2. 59-72.
- TÖRÖK 2015 = Török Bernát: A szólásszabadság hatóköre és az általa nyújtott védelem. Az elhatárolás jelentősége a magyar joggyakorlat példáin. Magyar Jog, 2015/7–8. 385-393.
- TÖRÖK 2018 = Török Bernát: Szabadon szólni, demokráciában: A szólásszabadság magyar doktrínája az amerikai jogirodalom tükrében. HVG-ORAC, Budapest, 2018.
- TRÄGER 2015 = Träger Anikó: Az alkotmányos büntetőjog, a demokratikus jogállam változatlan követelményrendszere. Közjogi Szemle, 2015/2. 47-55.

U

- UDVARI 2013 = Hova tűnnek a gyűlölet-bűncselekmények? Jogalkalmazási anomáliák, rendőrségi és ügyészségi ügykezelés. Belügyi Szemle, 2013/12. 77-83.
- UITZ 2021 = Uitz Renáta: 10. cikk. A véleménynyilvánítás szabadsága. In: Sonnevend Pál – Bodnár Eszter: Az Emberi Jogok Európai Egyezményének kommentárja. HVG-ORAC, Budapest, 2021. 244-296.

UJVÁRI 2005 = Ujvári Ákos: Büntetőjogi eszközök a közösségek elleni verbális támadásokkal szemben – ítélkezési problémák, jogalkotói válaszok. Magyar Jog, 2010/5. 282-286.

V, W

VARSÁNYI 2014 = Varsányi Benedek: A régi és az új jogalkotási törvény összehasonlítása. MTA Law Working Papers, 2014/55. 1-16.

VASKUTI 2005 = Vaskuti András: A közösség elleni izgatás bírói gyakorlata. In: Ligeti Katalin (szerk.): Wiener A. Imre 70. születésnapjára. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 2005. 185-205.

VOGEL 1998 = Vogel, Joachim = Juristische Methodik. Walter de Gruyter, Berlin-New York, 1998.

VOGEL 2016 = Vogel, Benjamin: Zur Bedeutung des Rechtsguts für das Gebot strafgesetztlicher Bestimmtheit. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 2016/1. 128. Jg. 139–172.

VOLKMANN 2010 = Volkmann, Uwe: Die Geistesfreiheit und der Ungeist – Der Wunsiedel-Beschluss des BVerfG. Neue Juristische Wochenschrift, 2010/7. 417-420.

WALTKE 2021 = Waltke, Philipp: Kunst und öffentlicher Frieden – Strafbefreiung durch Grundrechte? Duncker & Humblot, Berlin, 2021.

WELZEL 1969 = Welzel, Hans: Das deutsche Strafrecht. Walter de Gruyter, Berlin, 1969.

WIENER 1972 = Wiener A. Imre: A hivatali büntettek. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1972.

WIENER 1997 = Wiener A. Imre: Büntetőpolitika – Büntetőjog. In: Wiener A. Imre (szerk.): Büntetendőség, büntethetőség. KJK-KERSZÖV, Budapest, 1997. 11-80.

WHITTEN 1969 = Whitten, C. Woodrow: Criminal Syndicalism and the Law in California: 1919-1927. Transactions of the American Philosophical Society, 1969/2. 59. vol. 3-73.

Z

- ZABEL 2010 = Zabel, Benno: Soll das Strafrecht Erinnerungen schützen? Einige Anmerkungen zum Verhältnis von Norm und Geschichte am Beispiel des Auschwitz-Leugnens gem. § 130. Abs. 3 StGB. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft 2010/4. 122 Jg. 834-853.
- ZAKARIS 2010 = Zakariás Kinga: A rendes bíróságok határozatainak alkotmányossági felülvizsgálata a német Szövetségi Alkotmánybíróság gyakorlatában. Jogtudományi Közlöny, 2010/2. 98-104.
- ZENTAI 2010 = Zentai Ágnes: Véleményszabadságtól a Molotov-koktélokig avagy a „clear and present danger” és az önrendelkezési jog szomorú története. Rendészeti Szemle, 2010/2. 42-63.
- ZIESCHANG 1998 = Zieschang, Frank: Die Gefährdungsdelikte. Duncker & Humblot, Berlin, 1998.
- ZIMMERMANN 2019 = Zimmermann, Reinhard: Juristische Methodenlehre in Deutschland. Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht, 2019/2. 82. Jg. 241-287.

Hivatkozott jogszabályok

Magyarország Alaptörvénye

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland

1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya

2011. évi CLI törvény az Alkotmánybíróságról

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2013. évi CLXXVIII. törvény az emberi méltóság védelme és a bizonyítékok meghamisításának megakadályozása érdekében a Büntető Törvénykönyvről szóló

2012. évi C. törvény módosításáról

2013. évi XLVIII. törvény az önkényuralmi jelképek használatának büntetőjogi szankcionálásáról

1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán,

1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról

2016. évi CIII. törvény az európai uniós és a nemzetközi bűnügyi együttműködést szabályozó törvények, valamint egyes büntetőjogi tárgyú törvények jogharmonizációs célú módosításáról

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

2011. évi CLXI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról

2011. évi CCX. törvény az emberiség elleni bűncselekmények büntetendőségéről és elévülésének kizárásáról, valamint a kommunista diktatúrában elkövetett egyes bűncselekmények üldözéséről

1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről

A Tanács 2002. június 13-i 2002/475/IB kerethatározata a terrorizmus elleni küzdelemről

A Tanács 2008. november 28-i 2008/913/IB kerethatározata a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről

1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről

2024. évi LXXVIII. törvény az internetes agresszió visszaszorításáról

2024. évi LXIV. törvény az online csalások elleni további hatékony fellépés érdekében szükséges és egyéb törvények módosításáról

A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak. Inkluzívabb és védelmezőbb Európa: az uniós bűncselekmények listájának kibővítése a gyűlöletbeszéddel és a gyűlölet-bűncselekményekkel. COM(2021) 777 final.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0777>

Hivatkozott joggyakorlat

Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei

Annen v. Germany, no. 3690/10. 2016. február 26.
Beizaras and Levickas v. Lithuania, no. 41288/15. 2020. január 14.
Bodrožić v. Serbia, no. 32550/05, 2009. június 23.
Budinova and Chaprazov v. Bulgari, no. 12567/13. 2021. február 16.
D. I. v. Germany, no. 26551/95. 1995. február 17.
Fáber v. Hungary, no. 40721/08. 2012. július 24.
Fratanoló v. Hungary, no. 29459/10. 2011. november 3.
Handyside v. the United Kingdom, no. 5493/72. december 7.
Honsik v. Austria, no. 25062/94. 1997. október 28
Jerusalem v. Austria, no. 26958/9, 2001. február 27.
Karsai v. Hungary, no. 5380/07 2009. december 1
Lingens v. Austria, no. 9815/82, 1986. július 8.
M'Bala M'Bala v. France, no. 25239/13. 2015, október 20.
Nikula v. Finland, no. 31611/96. 2002. március 21.
Nix. v. Germany, no. 35285/16. 2018. március 13.
Norwood v. The United Kingdom, no. 23131/03. 2004. november 16.
Ochensberger v. Austria, no. 21318/93, 1994. szeptember 2.
Oberschlick v. Austria 1, no. 11662/85, 1991. május 23.
Perinçek v. Switzerland, no. 27510/08. 2015. október 15.
PETA Detuschland v. Germany, no. 4381/09, 2012. november 8.
Prager and Oberschlick, no. 15974/90, 1995. április 26.
Sabuncu and others v. Turkey, no. 23199/17. 2020. november 10.
Shvydka v. Ukraine, no. 17888/12. 2014. október 30.
Sürek v. Turkey (No. 3), no. 24735/94. 1999. július. 8.
Thorgeir Thorgeirson v. Iceland, no. 13778/88, 1992. június 25.
Ungváry and Irodalom Kft. v. Hungary, no. 64520/10, 2013. december 3.
Vajnai v. Hungary, no. 33629/06. 2008. július 8.
Vejdeland and others v. Sweden, no. 1813/07. 2012. február 9.
Vogt v. Germany, no. 17851/91. 1995. szeptember 26.

Alkotmánybírósági joggyakorlat

23/1990. (X. 31.) AB határozat
64/1991. (XII. 17.) AB határozat
9/1992. (I. 30.) AB határozat
10/1992. (II. 25.) AB határozat
11/1992. (III. 5.) AB határozat
30/1992. (V. 26.) AB határozat.
38/1993. (VI. 11.) AB határozat
36/1994. (VI. 24.) AB határozat
12/1999. (V. 21.) AB határozat
13/2000. (V. 12.) AB határozat
14/2000. (V. 12.) AB határozat
18/2000. (VI. 6.) AB határozat
675/B/2001. AB határozat
18/2004. (V. 25.) AB határozat
54/2004. (XIII. 13.) AB határozat
96/2008. (VII. 3.) AB határozat
4/2013. (II. 21.) AB határozat
13/2013. (VI. 7.) AB határozat
16/2013. (VI. 20.) AB határozat
13/2014. (IV. 18.) AB határozat
7/2014. (III. 7.) AB határozat
3231/2014. (IX. 22.) AB végzés
3/2015. (II. 2.) AB határozat
1/2015. (I. 16.) AB határozat
3173/2015. (IX. 23.) AB határozat
9/2016. (IV. 6.) AB határozat
17/2020. (VII. 17.) AB határozat
3241/2017. (X. 10.) AB határozat
3279/2017. (X. 19.) AB határozat
3328/2017. (XII. 8.) AB határozat

3329/2017. (XII. 8.) AB határozat
23/2018. (XII. 28.) AB határozat
3146/2018. (V. 7.) AB határozat
29/2019. (XI. 4.) AB határozat
3089/2019. (IV. 26.) AB határozat
15/2020. (VII. 8.) AB határozat
3048/2020. (III. 2.) AB határozat
3101/2020. (IV. 23.) AB végzés
6/2021. (II. 19.) AB határozat
7/2021. (II. 19.) AB határozat
3488/2022. (XII. 20.) AB határozat
13/2023. (VII. 13.) AB határozat
15/2023. (VII. 24.) AB határozat
3325/2024. (VII. 29.) AB határozat
3418/2024. (XI. 28.) AB határozat

BVerfG határozatai

BVerfGE 85,1
BVerfGE 93, 266.
BVerfGE 1, 418.
BVerfGE 18, 85.
BVerfGE 96, 245.
BVerfGE 124, 300.
BVerfGE 16, 1.

Bundesgerichtshof döntései

BGHSt 28, 394.

Hivatkozott hazai, büntetőbírósi gyakorlat

Kúria 3/2013. BJE
Kúria 34. BK véleménye a garázdaság halmazati kérdéseiről

Kúria Bfv.778/2014/4.
Kúria Bfv.573/2016/5.
EBH1999. 5.
EBH2010. 2207.
EBH 2013. B. 8.
BH1981. 223. (Legf. Bír. Bf. IV. 619/1980.)
BH1994. 8. (Legf. Bír. Bfv. III. 42/1993.)
BH1994. 171. (Legf. Bír. Bfv. III. 1060/1993.)
BH1994. 299. (Legf. Bír. IV. 1354/1993.)
BH1996. 512. (Legf. Bír. III. 1487/1995.)
BH 1994. 171 (Legf. Bír. Bfv. III. 1060/1993.)
BH1997. 165. (Legf. Bír. Br. I. 1062/1996.)
BH1998. 304. (Legf. Bír. Mfv. II. 10.357/1997.)
BH1998. 521. (Legf. Bír. Bf. IV. 2211/1997.)
BH2001. 311. (Legf. Bír. Bfv. IV. 1517/2000/5. sz.)
BH2005. 46. (Fővárosi Ítéltábla 3. Bf. 111/2003.)
BH2006. 40. (Fővárosi Ítéltábla 3. Bf. 1410/2004.)
BH 2009. 135. (Legf. Bír. Bfv. III. 664/2007.)
BH2013. 204. (Kúria Bfv. III. 1.187/2012.)
BH2021. 98. (Kúria Bfv. III. 456/2020.)

Debreceni Ítéltábla Bhar.I.625/2020/32.

Fővárosi Ítéltábla Bhar.51/2015/9.

Fővárosi Ítéltábla 4.Bf.118/2023/6.

Győri Ítéltábla III/S.Bhar.69/2024/9/II.

Budapest Környéki Törvényszék 18.B.60/2022/25.

Egri Törvényszék 4.Bf.149/2019/33/I.

Fővárosi Törvényszék Bf.7063/2014/4.

Kaposvári Törvényszék 1.Bf.4/2017/6/I.

Nyíregyházi Törvényszék 1.Bf.646/2014/5.

Gyöngyösi Járásbíróság 9.B.170/2018/11.

Pesti Központi Kerületi Bíróság B.37.179/2012/6.

Pest Megyei Bíróság Bf.48/2007/15.

Függelék

Eljárástörténeti táblázatok

Ku. = Közösség elleni uszítás

	A	B	C	Megjegyzés
Ku.1.	feljelentés elutasítása (2022)	-	-	konkrét veszély hiánya
Ku.2.	eljárás megszüntetése (2020)	-	-	a szolás véleménynyilvánítás
Ku.3.	feljelentés elutasítása (2017)	-	-	a szolás véleménynyilvánítás
Ku.4.	feljelentés elutasítása	panasz elutasítása (2017)	-	hiányzott a felhívás
Ku.5.	feljelentés elutasítása (2015)	-	-	konkrét veszély hiánya; felhívás hiánya
Ku.6.	feljelentés elutasítása (2022)	-	-	konkrét veszély hiánya
Ku.7.	feljelentés elutasítása (2015)	-	-	nem alkalmas a köznyugalom megzavarására
Ku.8.	feljelentés elutasítása	panasz elutasítása (2021)	-	konkrét veszély hiánya; felhívás hiánya
Ku.9.	feljelentés elutasítása (2017)	-	-	konkrét elkövetői kört, elkövetői cselekményt nem ír le, ezért nem állt fenn a bűncselekmény gyanúja
Ku.10.	feljelentés elutasítása (2015)	-	-	konkrét veszély hiánya
Ku.11.	feljelentés elutasítása (2016)	-	-	a szolás politikai vélemény
Ku.12.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	konkrét veszély hiánya
Ku.13.	vádirat (közösség elleni uszítás + zaklatás)	büntetővégzés (2021)	-	a veszélyhelyzet konkrét volt (zaklatás miatt)

Ku.14.	eljárás megszüntetése (2015)	-	-	felhívás hiánya
Ku.15.	feljelentés elutasítása (2014)	-	-	a szolás vélemény
Ku.16.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	felhívás hiánya
Ku.17.	feljelentés elutasítása	panasz elutasítása (2019)	-	konkrét veszély hiánya
Ku.18.	feljelentés elutasítása (2020)	--	-	gyűléstre uszításra nem alkalmas
Ku.19.	feljelentés elutasítása	panasz elutasítása (2015)	-	konkrét veszély hiánya
Ku.20.	feljelentés elutasítása (2015)	-	-	konkrét veszély hiánya
Ku.21.	feljelentés elutasítása (2018)	-	-	felhívás hiánya
Ku.22.	eljárás megszüntetése (2018)	-	-	felhívás hiánya
Ku.23.	feljelentés elutasítása	panasz elutasítása	panaszt elutasító határozat hivatalbóli megváltoztatása (2017)	felhívás hiánya
Ku.24.	feljelentés elutasítása (2015)	-	-	felhívás hiánya
Ku.25.	feljelentés elutasítása (2015)	-	-	konkrét veszély hiánya
Ku.26.	feljelentés elutasítása (2016)	-	-	felhívás hiánya
Ku.27.	feljelentés elutasítása (2016)	-	-	konkrét veszély hiánya; felhívás hiánya
Ku.28.	feljelentés elutasítása (2017)	-	-	konkrét veszély hiánya
Ku.29.	feljelentés elutasítása (2018)	-	-	gyűléstre uszításra nem alkalmas
Ku.30.	feljelentés elutasítása	panasz elutasítása (2018)	-	felhívás hiánya
Ku.31.	feljelentés elutasítása (2014)	-	-	konkrét veszély hiánya
Ku.32.	feljelentés elutasítása (2015)	-	-	konkrét veszély hiánya

Ku.33.	feljelentés elutasítása (2019)	-	-	konkrét veszély hiánya
Ku.34.	feljelentés elutasítása	panasz elutasítása (2020)	-	felhívás hiánya
Ku.35.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	felhívás hiánya
Ku.36.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	a szolás vélemény
Ku.37.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	felhívás hiánya
Ku.38.	feljelentés elutasítása (2016)	-	-	gyűlöletre uszításra nem alkalmas
Ku.39.	feljelentés elutasítása	panasz elutasítása (2019)	-	felhívás hiánya
Ku.40.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	felhívás hiánya
Ku.41.	feljelentés elutasítása (2022)	-	-	gyűlöletre uszításra nem alkalmas
Ku.42.	feljelentés elutasítása (2023)	-	-	gyűlöletre uszításra nem alkalmas
Ku.43.	feljelentés elutasítása (2023)	-	-	gyűlöletre uszításra nem alkalmas
Ku.44.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	gyűlöletre uszításra nem alkalmas
Ku.45.	vádirat (2014)	eljárást megszüntető végzés (2016)	helybenhagyó végzés (2017)	konkrét veszély hiánya; felhívás hiánya
Ku.46.	feljelentés elutasítása	panasz elutasítása (2022)	-	konkrét veszély hiánya
Ku.47.	feljelentés elutasítása (2021)	-	-	gyűlöletre uszításra nem alkalmas

**Nkr. = Nemzetiszocialista és kommunista rendszer bűneinek nyilvános
tagadása**

	A	B	C	D	E	F	Megjegyzés
Nkr.1.	feljelentést elutasító határozat (2016)	feljelentést elutasító határozatot hatályon kívül helyező és nyomozást elrendelő ügyészégi határozat (2016)	nyomozást megszüntető ügyészégi határozat (2016)	panaszt elutasító ügyészégi határozat (2016)	-	-	a szólás általánosságban a hatalom erőszakos úton történő megszerzésével kapcsolatban állt
Nkr.2.	nyomozást megszüntető határozat (2013)	nyomozást megszüntető határozat (2015)	-	-	-	-	elkövetési magatartás hiánya; jogesélytől nem várható eredmény
Nkr.3.	vádirat (2013)	elsőfokú bírósági határozat (2016)	másodfokú bírósági határozat - hatályon kívül helyezés és új eljárásra utasítás (2016)	elsőfokú bírósági határozat – megismételt eljárás (2017)	másodfokú bírósági határozat – megismételt eljárás (2018)	-	a vádlott a holokauszt tényét tagadta
Nkr.4.	Feljelentést elutasító határozat (2020)	-	-	-	-	-	a szólás véleménynek minősül
Nkt.5	vádirat (2015)	elsőfokú bírósági határozat (2016)	másodfokú bírósági határozat (2018)	-	-	-	holokauszt tagadása, kétségbe vonása, jelentéktelen színben feltüntetése
Nkr.6.	vádirat (2013)	elsőfokú bírósági határozat (2017)	-	-	-		holokauszt kétségbe vonása
Nkr.7.	1. feljelentést elutasító határozat (2013)	1. feljelentést elutasító határozatot hatályon kívül helyező	2. feljelentést elutasító határozat (2013)	2. feljelentést elutasító határozatot hatályon kívül helyező	az egyesített ügyekben a nyomozást felfüggesztő határozat	az eljárást megszüntető határozat (2019)	elévülés

		és nyomozást elrendelő ügyészszégi határozat (2013)		és nyomozást elrendelő ügyészszégi határozat (2013)	(2014)		
Nkr.8 .	feljelentést elutasító határozat (2017)	-	-	-	-	-	elkövetési magatartás hiánya

Njm. = Nemzeti jelkép megsértése

	A	B	C	Megjegyzés
Njm.1.	feljelentés elutasítása (2014)	-	-	elkövetési magatartás hiánya
Njm.2.	feljelentés elutasítása (2014)	panasz elutasítása (2014)	-	elkövetési magatartás hiánya
Njm.3.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	elkövetési magatartás hiánya
Njm.4.	feljelentés elutasítása (2014)	-	-	elkövetési magatartás hiánya

Önk. = Önkényuralmi jelkép használata

	A	B	C	D	Megjegyzés
Önk.1.	feljelentés elutasítása (2015)	-	-	-	nem önkényuralmi jelkép
Önk.2.	nyomozás megszüntetése (2014)	panasz elutasítása (2014)	-	-	nincs propaganda szándék
Önk.3.	nyomozás megszüntetése (2012)	-	-	-	elkövetés magatartás és egyéb tényállási elem hiánya
Önk.4.	nyomozás megszüntetése (2013)	-	-	-	köznnyugalom megzavarására nem alkalmas
Önk.5.	nyomozás megszüntetése (2013)	panasznak helyt adó és nyomozást elrendelő határozat (2013)	vádirat (2013)	bűnösséget megállapító ítélet (2013)	-

Rémhír. = Rémhírterjesztés

	A	B	C	Megjegyzés
Rémhír.1.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	nem alkalmas a zavar vagy nyugtalanág keltésére
Rémhír.2.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	közveszély hiánya; reális veszély hiánya
Rémhír.3.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	közveszély hiánya; reális veszély hiánya
Rémhír.4.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	közvetlen összefüggés hiánya
Rémhír.5.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	nem alkalmas a védekezés eredményének akadályozására vagy megghiúsítására
Rémhír.6.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	közvetlen összefüggés hiánya
Rémhír.7.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	közveszély hiánya; reális veszély hiánya
Rémhír.8.	feljelentés elutasítása	panasz elutasítása (2020)	-	közveszély hiánya
Rémhír.9.	eljárás megszüntetése (2020)	-	-	nem alkalmas a védekezés eredményének akadályozására vagy megghiúsítására
Rémhír.10.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	közveszély hiánya
Rémhír.11.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	a szólás vélemény
Rémhír.12.	feljelentés elutasítása	panasz elutasítása (2020)	-	valótlan tényállítás nem történt; közveszély hiánya
Rémhír.13.	feljelentés elutasítása	panasz elutasítása (2021)	-	a szólás vélemény
Rémhír.14.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	közveszély hiánya
Rémhír.15.	feljelentés elutasítása	hivatalbóli felülvizsgálat	hivatalbóli felülvizsgálat tárgyában hozott határozat hatályon kívül helyezése (2020)	közeleti ügyben kifejtett álláspont

Rémhír.16.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	a védekezés eredményességének akadályozása vagy megghiúsítása nem valósult meg
Rémhír.17.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	nem alkalmas a védekezés eredményének akadályozására vagy megghiúsítására
Rémhír.18.	feljelentés elutasítása (2021)	-	-	a szolás vélemény
Rémhír.19.	feljelentés elutasítása	panasz elutasítása (2021)	-	a szolás vélemény
Rémhír.20.	feljelentés elutasítása	panasz elutasítása (2021)	-	a védekezés eredményességének akadályozása vagy megghiúsítása nem valósult meg
Rémhír.21.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	közveszély hiánya
Rémhír.22.	eljárás megszüntetése	panasz elutasítása (2020)	-	közveszély hiánya
Rémhír.23.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	közveszély hiánya
Rémhír.24.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	közveszély hiánya
Rémhír.25.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	reális veszély hiánya
Rémhír.26.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	közvetlen összefüggés hiánya
Rémhír.27.	feljelentés elutasítása	panasz elutasítása (2020)	-	közveszély hiánya
Rémhír.28.	feljelentés elutasítása (2016)	-	-	közveszély hiánya; a szolás vélemény
Rémhír.29.	feljelentés elutasítása (2017)	-	-	az elkövető nem tartózkodott a közveszély színhelyén; a közveszély hiánya
Rémhír.30.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	közveszély hiánya; reális veszély hiánya
Rémhír.31.	feljelentés elutasítása (2022)	-	-	közveszély hiánya
Rémhír.32.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	valós tényállítás hangzott el
Rémhír.33.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	közveszély hiánya; reális veszély hiánya
Rémhír.34.	feljelentés elutasítása	panasz elutasítása (2020)	-	reális veszély hiánya

Rémhír.35.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	közveszély hiánya; reális veszély hiánya
Rémhír.36.	feljelentés elutasítása	panasz elutasítása (2020)	-	reális veszély hiánya; a szólás vélemény
Rémhír.37.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	a szólás vélemény
Rémhír.38.	eljárás megszüntetése (2020)	-	-	a köznyugalom megzavarására nem alkalmas
Rémhír.39.	feljelentés elutasítása (2020)	-	-	közveszély hiánya; reális veszély hiánya
Rémhír.40.	feljelentés elutasítása (2022)	-	-	közvetlen összefüggés hiánya; a tényállásban meghatározott eredmény nem valósult meg
Rémhír.41.	feljelentés elutasítása (2022)	-	-	közveszély hiánya; közvetlen összefüggés hiánya
Rémhír.42.	feljelentés elutasítása (2022)	-	-	a szólások egy része vélemény, másik részük valós tényállítások
Rémhír.43.	feljelentés elutasítása (2021)	-	-	nem alkalmas a védekezés eredményének akadályozására vagy megghiúsítására
Rémhír.44.	feljelentés elutasítása (2021)	-	-	a korábbi bejegyzés nem visszakereshető
Rémhír.45.	feljelentés elutasítása (2021)	-	-	a szólás vélemény
Rémhír.46.	feljelentés elutasítása	panasz elutasítása (2021)	-	közveszély hiánya; reális veszély hiánya
Rémhír.47.	feljelentés elutasítása	panasz elutasítása (2021)	-	reális veszély hiánya
Rémhír.48.	feljelentés elutasítása (2021)	-	-	politikai vélemény
Rémhír.49.	eljárás megszüntetése (2020)	-	-	nem lehetett megállapítani, hogy tényállítás vagy véleménynyilvánítás történt-e
Rémhír.50.	feljelentés elutasítása (2022)	-	-	közveszély hiánya